

ელისბარ ლომთაძე

**ბეჟიტური (ბეჟიტურ-ჰუნზიბური) ენის
სინტაქსი (შედარებითი ანალიზი)**

და

ტექსტები

გამომცემლობა „ქართული ენა“
თბილისი
2003

ჩემი ძმის — ბაგრატ (ვიქიკო) ანდრეას ძე
ლომთაძის დაუვიწყარ ხსოვნას ვუძღვნი ამ ნაშრომს.

ავტორი
2003 წ.

ბეჟიტური (ბეჟიტურ-ჰუნზიბური) ენა დაღესტნის უმწერლობო ენაა — განეკუთვნება იგი ხუნძურ-ანდიურ-დიდოურ ენათა დიდოურ კვარჯუფს. მისი მეცნიერული შესწავლა XIX საუკუნის 40-იანი წლებიდან წარმოებს. ჩვენ ამ ენის შესწავლა ადგილზე XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან დავიწყეთ. მას მრავალი ნაშრომი მიუძღვენით, მათ შორის — *Анализ капучинско-гунзинскогo языка*, იკე, VIII, თბ., 1956. მონოგრაფიები: **სიტყვათმანვილო დიდოურ ენებში** (შედარებით-ისტორიული ანალიზი), თბ., 1984; **სახელის მორფოლოგიური კატეგორიები ბეჟიტურ ენაში**, თბ., 1996; **ზენა და ნაზმნარი სახელები ბეჟიტურ** (ბეჟიტურ-ჰუნზიბურ) ენაში (შედარებითი ანალიზი), თბ., 2000.

წინამდებარე მონოგრაფიაში ვაანალიზებთ ამ ენის **სინტაქსს** და წარმოვადგენთ **ტექსტებს** მისი დიალექტებისა და კილოკავებისას.

ბეჟიტური, ჩვენი საბოლოო დასკვნით, თავისი აგებულებით **ორი დიალექტისაგან** შედგება: 1. **ბეჟიტური** (მეზობელი ქართველები მას კაპუჭურს უწოდებენ) კილოკავებით: **საკუთრივ ბეჟიტური** (კაპუჭური), **ხაშალხუტური** და **ტლადალური** (აულების მიხედვით). 2. **ჰუნზიბური** კილოკავებით: **საკუთრივ ჰუნზიბური**, **ნაჰადური** და **დარბუთლური** (აქაც აულების მიხედვით). ეს ორი ენობრივი ერთეული, **ბეჟიტური** და **ჰუნზიბური**, ცალ-ცალკე ენებს არ წარმოადგენს, მათ კი, სათანადოდ შეუსწავლელობის გამო, ზოგი ენათმეცნიერი დღემდის ორ დამოუკიდებელ ენად თვლის, რაც, ჩვენი აზრით, სრულიად გაუმართლებელია.

ბეჟიტურ-ჰუნზიბურ ენაში, როგორც აფიქსებიან ენაში, **სიტყვათა რიგი თავისუფალია**: სიტყვები წინადადებაში ადგილს იცვლიან ლოგიკური მახვილის მიხედვით, ანდა მეტყველის სტილის საჭიროების შესაბამისად. მიუხედავად ამისა, მაინც გაირჩევა ბუნებრივი წყობა, საერთოდ მიღებული და ხმარებული, საყოველთაოდ გამოყენებული წყობა, რომელსაც განვიხილავთ ამაჟამად.

წინადადების წევრები

§ 1. ქვემდებარე

ბეჟიტურ-პუნზიბურში, ჩვეულებრივ, ქვემდებარე უსწრებს შემასმენელს: ისინი წინადადებაში შესაძლებელია ერთმანეთის მომდევნოდ გკონდეს, შესაძლებელია წინადადების სხვა წევრებით იყონ გაშუამავლებული:

ბეჟ. პონს ხან ზუყონა გემ „ყოფილა ერთი მეფე“. გპლო, ვაპლო ბოწინა უბობონა დაულ ბაჯას, დო ცეჩეს ხანლილატა „რაკი აგრეა, ეს ცხვარი და ძაღლებიც შენ გყავდეს („შენთვის იყოს“), მე დავდგები მეფედ („მეფობაზე“)“. ტპლო ზამალოც ცაღაყალა შოლოჯალა პინდეს გპპინ ციცილნ ცდონა მუვახონნა კოვაჯოლანა „ამ დროს სოფელ ახალგაზრდებს თავიანთი მოხუცი დედებიც („ყველა მოხუცი დედებიც“) მოუკლავთ და გაუხშიათ“. ტპალოც პაბოტაქო ნისონა გემ „იქ მეწისქვილეს უთქვამს“. პაბოტაქო პინის ქიბბა მექნა გემ „მეწისქვილემ თავისი ქალიშვილები გაგზავნა“. მი ქმალდა ყეყეჩე! „შენ თავისუფლად დაჯექი!“ ცეჩე, ცეჩე! გისდნ დიე ციცილო ციო გემ „დაიცა, დაიცა! გარეთ ჩემი მოხუცი დედა არის“. ტპალო ზამალოც კოლცო მალლარასადანის ციცილო ციო მულონა გემ „ამ დროს იმ მოლა ნასრედინის მოხუცი დედა მომკვდარა“. დიე ყაპიცო ბილოლა პინლზონა გემ „ჩემი გულდა სახლში დამრჩენია“. ჰული მალლარასადანნა ჟენა ბეტერბაჯინა ბოპნა პინილა მალლარასადანლილალომ ცაღაყ გემ „ის მოლა ნასრედინი ახლაც ცხოვრობს რა, თავის მოლა ნასრედინიანობით არის სოფელში“. გპპიო ხალყ დენა ჰოგოლ ენა დოვაქჩალ ზარზი ბაჯნა გემ „ყველა ხალხი იმ ქილის ასაღებად უკანვე გაქცეულა“. პონს ცალოპლის ცატიო ლად გემ-ლო ნისონა „ერთი ღმრთის საყვარელი მონა არისო“. ცეჟენა შუნანა მახნა ცინკონნა ცაღნა ცონსნა მუხონა სადაყანა დოპნა „წაიღეს და საფლაოც გააკეთეს რა,

დასაფლავეს, შვიდი ხარიც დაკლეს და ქელები გააკეთეს“. ჰანჟე დო
მეტრეს ჰოგო ცაჟდაჰ ბოლოლალ „მერე მე წავალ იმ დევის მოსა-
შორებლად“. დიელა ჰოლოლო ჟოლა ჰოგო ცაჟდაჰ ბიტუმეო „ჩემმა იმ
ძალღებმა ის დევი მოკლეს“. ჰანჟე ცუჟო ცის ზუჟონა გემ ბილოლა
„მერე უფროსი ძმა ყოფილა სახლში“ (საჟ. ბეჟ.).

ჰქქუმათლი კეტო ნისორო „მთავრობამ კარგი უთხრა“. ჰან-
ტალანა რაჟე ნილირო მეტალ „ენძებელღებმაც პირობა დადეს
(„მისცეს“) წასვლისა („წასვლისათვის“)“. ჰოდრონა მუჟურ მაჟირო
„ისინიც დათანხმდნენ“. ბეჟეტალაჟ რორო საბრანი „ბეჟიტაში გა-
მართეს („გააკეთეს“) კრება“. მაჟიშათ ბერცინლი ბაჟირო „ცხოვ-
რება გამშვენიერდა“. ჰონლოლა მულალდნ ხალყ ჰალტეზი ბაჟირო
რატალიტა, ბეჩეთ ბაჟირო „იმის შემდეგ ხალხმა იმუშავა მიწაზე,
მეჩეთი გააკეთა“. ჰაბ საცათ დიე სავეთ რადგონლი კენდო ფერუემ
გელი „ახლა ჩემი საბჟო რაიონში პირველია“. ჟაჰანლოტალუნ
დილ რაიჟომ-ისფალჟომლი ბარქალა ნილცა „ამიტომაც მე რაიკომ-
ალმასკომი მადლობას მიცხადებს („მადღევის“)“. დო დნტა ტოდო
ყაზი ბორო ჰალტი რადგონლიჟი კენდო აჟალა მიჩაჟა ტუბაზი ბრც
„მე ჩემზე დაკისრებულ საქმეს რაიონში ყველაზე პირველი ვას-
რულებ“. ჰუნციის დო კეტაერო თუფლილ, დოხთურლილალა შქო-
ლალიჟი „შემდეგ („იქიდან“) მე წავედი თბილისში, სამედიცინო
(„საექიმო“) სკოლაში“. ქილიაური სიდ ჰალტა ჰოს რაჟცა „ქლიავი
ერთ ტოტზე ერთი აბია („ერთი არის“)“. ჟურონნა წაყ ჰიაბაჟენა
ბაჟცა „თვითონაც ძალიან ეშინიათ“. ჰონლოს მიც ცილულ ბიყაჟა
„იმათი ენა ჩვენ არ ვიცით“. მიჟოლ ჰარ ბილოლა მაშინა მოყოც
„ჩვენს ყოველ სახლთან მანქანა მოდის“. მიჩ ქორო რეკელჩამ გელ
„ჰინჰარი ხელის დამსუხსავი არის“. ხალო ჰიტა მუჟაჩამ გელ „ხახვს
დანა ვერ ჰრის („ხახვი დანამ გაუჰრელი არის“)“. ხალყლილ რალად
ბეგანა ზუჟეჟე... „ხალხს ზღვა არ ენახა რა...“ ხალყლ აწყლოლოტა
მოყორო „ხალხი ჰქუაზე მოვიდა“. გიშარა რაიგოლოლიჟი ყაი მისა
ბაჟაჟ „სხვა რაიონში ჰონება არ გაიყიდება“. ცილე არშოჟ, ყარა-
ლიალა რაიოლოლიჟ, ზუჟორო „ჩვენ არეშში, ყვარლის რაიონში, ვი-
ყავით“ (ტ ლ ა დ.).

ჰუნზ. ცილე მეტაერ ბალი ნუჟადია ჰალდუ მუჰამადლდნ „ჩვენ
ბლის საჰმელად წავედით თეთრ მაჰმადასთან“. ცნგ სგდ მიჩრ

უწკულანლო „ის ერთ ადგილას დამალულა“. ყანაუ ბოწუ მუჩენლო „ორი მგელი გაქცეულა“. ცოლულ გუჰიდ თოფი ტუტუნლი „იმას მალულად თოფი უსვრია“. ჭნტატო ცანგა ზეტაერუ სუკუ ნიშე როლქჰადან ცანყეი ზუყურ „ისე იქ წასული კაცი ყოველდღე შუალამეს მოდიოდა“. დიე ცრბუ ზუყურ ჰონოს ყარა(ვ)ულ „ჩემი მამა იყო ტყის ყარაული“. ბოწუბა მულალ' ნეტენლი „მგლები უკან დადევნებია“. დიდო ჭწილ ბოწიგოს ლილენ ბოჰუნ ჟუნ ბიტაერ ცოგუ ბოწუ „ჩემმა ძალმა მგელს ცხვარი წაართვა რა, თვითონაც მოკლა ის მგელი“. ბოლუ მებტო ცანგ სუკუ ჰალ'სა ცანგან ლო „ამ დროს ის კაცი თვალდან დაკარგულა“. ბეგალან კოტტუ ჰაიუნ გრჰ „გველიც კარგი ცხოველი არაა“. ჰანს ჭუნდნ ცილე ყანუნ მეტაერ ჰალტილრ „ერთ დღეს ჩვენ ორივენი წავედით სამუშაოდ“. ცილენ ბოჰჰარ მეტაერ რილ'დო „ჩვენ ცარიელები მივედით გაღმა“. დან ჟაჰუბ ბუ-რ: ტუტა! „მეც ვუპასუხე: ვესროლოთ!“ ცილდო ჰონრ წაყ ლახხი გუდბა როჯორ „ჩვენს ტყეში ძალიან ბევრი ქათმებია“. ცანგტა ცანგრალ დიგო ცილ'ერ „იქიდან იმათ მე დამიძახეს“. მუჰალლიმ-ლალლო რგყ-რგყყარ ლოზუნგარ ჩანს „მასწავლებლები დიდ-დიდ ლოზუნგებს წერენ“. ცუნ გუდბას თუშბან ლო „არწივიც ქათმების მტერია“. ცოლ'უტა ცანგრა ლახხი ბედენლო „ამაზე მათ ბევრი უჩხუბიათ“. ბედდო ბოლ'ულ ნგსანლი „მაშინ მას უთქვამს“. ჰანსუნ ცილდო მადუჰანლილ რეყენლი ბეჟტოდოდ ჰრბუ ჰრჩოს ჟო სიმინდილოს „ერთხელ ჩვენმა მეზობელმა ბეჟიტელების წისკვილში წაილო დასაფქვავი სიმინდი („საფქვავი რამე სიმინდისა“)“. რადლიდნრ-ტაი ცოჟე დიტონანწოის „ჩხუბით ვაჟი თავს ვერ გამოიჩინს“. ცამმო ცანგ ცანგოე ცუჰუნ „მაგრამ ის იქვე მოკვდა“. ცილდო ხალყლრ ხეხსა ბიყრ რად „ჩვენმა ხალხმა ხშირად იცის ჩხუბი“. ბედდო ლოდერუ ხალყ დიდურ ბოკამგვარ „შემდეგ მთელი ხალხი ჩემთან მოგროვდა“. დნ წაყ რგყყუ იარ „მე ძალიან ბევრი ვიტირე“.

იშვიათია შემთხვევა, როცა შემასმენელი პირველ ადგილზეა, ხოლო ქვემდებარე — მეორეზე.

§ 2. შემასპენელი

საკ. ბეჟ. უამ ცამან, დიელა ყამნცის ცადა მე^ნხელდა ცაქცა გ^ალ'ო ჰოგლო „ვაი ამან, ჩემი თავის („თავიდან“) ტვინი რომ წაგესვა, გაცოცხლდებოდა ის“. ბადოსო ჰადურ ბახნა მოყ^რლ'ო წოდოლო ლადე „სხვა მომზადებულა რა, მოსულაო შავი ყვავი“. ბოლ'ეცეშ ცი^ნზლიც ბალიციო ცაჟდაჰ „არ მოშორდა, ხალხში(?) ადგა დევი“. ჰოქლ'ო ქიბზადომ ცო^ნყოს ზუყონა გემ ცაჟდაჰ „იმ გოგოსთან მოდიოდა თურმე დევი“. ჰოლცოს ზუყონა გემ ყონა ტუცცას თოფი, მაჰანა^ნ „მას ჰქონია („მისი ყოფილა“) ორპირიანი („ორგასასროლი“) თოფი, ხმალიც“. ჰული ხან ექ^ნტაეაჟ მაჰნა გემ ცაჰალ ქიდ, წაყ^ხ ბერცინაბ „ის მეფე როცა წავიდა („წასვლაში“), გაჩენია ცოლს გოგო („ცოლისათვის გოგო“), ძალიან ლამაზი“. ცაღონა ჰუგი შუნაჟას ჰონ^ს ბულ^რცომ ბეჩჩენა უო „ამოიღო რა იმ საფლავიდან ერთი მკვდარივით [რალაც], გაჩერდა ძალი“. მოყონა გემ ყონ დამონ^ტოს „მოსულა ჰოტი“. ჰონ^ს ზუყონა გემ მალლარასადან „ყოფილა ერთი მოლა ნასრედინი“. ექ^ნდნ^ს დიბი^ნ მოყონა ხალყნა ყაწოქნა „მიგნიდან მოღებთან მოსულა ხალხიც ერთად“. უაჰლიც ბაკილ^ნ ბუვატანა ზუყონა შოლოჯალლ^ნ „იქაც გული მოსვლიათ ახალგაზრდებს“. უუნა ცა^ნქილინა ციციონა გემ ცი^ნჴ მალლარასადანი „თვითონ შეუხსნია რა, თუში მიუბამს მოლა ნასრედინს“. უაჰლიც ნისონა გემ ჰოქცო ცი^ნჴა „იქ უთქვამს იმ თუშს“. კენა მა^ნხეჴე ბაკილ^ნ ბუვატანა მოყონა გემ ჰოგოლ ხალყუ „ქილაც ვერ ნახეს რა, გაბრაზებული მოსულა ის ხალხი“. მეტეენა გემ ცა^ლაჟ ხალყ „სოფელში წასულა ხალხი“. ჰულიცტან^ნო ციდანა გემ მალლარასადან „იქიდანვე ტირილი დაუწყია („უტირია“) მოლა ნასრედინს“ (კაპ.).

ტლად. ხალყლი^ნ ლ'აზი რ^რრო ჰუქუმათლი ცილ'ელ უოდის ზამან „ხალხს მისცა („გამოუცხადა“) მთავრობამ შვიდი(?) დღის ვადა“. ყაბ^ულ ბაჴირო ხალყ „დათანხმდა ხალხი“. დანდილ'ე-ზი ბ^რროლ'ილ ქალხოზლის ჩელელა! „შეაგროვეთ („შეერთდეს“) ხუთი კოლმეურნეობის წევრები!“. ოქლ'ოს ყორა სუკო ბელ'ა ბოვანა ქეზი ბაჴნა^ა იჩლო ლ'აჟალ'ო დო „მისი შვილების შენახვა და-

ვიწყებ მე, როცა კაცი [უკვე] დაგბერდი“. ცალსახა ბოჯამრო ყამილ-ყამილა ბილოტია ყარაულ „სოფელში ცალ-ცალკე სახლში იყო ყარაული“. ხამარხოტილაყა ზუყორო ტოდან როწობდა, პას რეგაპაყჩას ტან „ხამალხუტში იყო ისეთი ტყე, რომ ზევით თუ აინედავდი, ცას ვერ დაინახავდი“. ტუპანიცის ხალყლიტია მოყონად ტუბაყ სუნთი „შემდეგ („იქიდან“) ხალხს დაემართა („ხალხზე მოვიდა“) ავადმყოფობა ჳირი“. დიე ბილოცო ჳაბ საყათ გეალ ციჩილო ციონა ოყყენა ცისნა დონა „ჩემს სახლში ახლა არიან მოხუცი დედა და ოთხი ძმაც, მეც“. ბოლორო ხაბარ „დამთავრდა ამბავი“. ეე ბილო რიმუნთ რრც ცაყი „ახლა სახლის რემონტს აყეთებს თაგვი“. ტუნლოჯა კოკოც ზუყორო სუყო „იმისგანაც ავად იყო კაცი“. ბალარზი ბროო ცილნარიგ მაშინა გიტია რატია „გაიყვანა სამოცი მანქანა ბოლოზე“. ზარალ ბავირო ეამაჯათლილ „ზარალი ნახა ხალხმა („ზარალი მოხდა ხალხისათვის“)“. ბოლონა ბრც ზუყორო ტუპანლოლ „ხნავდენენ კიდევ ესენი“. რაჯდა ხონა რუჯჩა კერზი „თუ ხორციც არის, ჳამს კერძს“. ტუპანლოლა მულალდნ ჳალტიზი ბავირო ტუპანლო ჳინო ჳიბლატან ჳინაბნიგი ხალყ „იმის შემდეგ იმ გზაზე მულაობას აწარმოებდა სუყველა ხალხი“. რეტეჩი ჳინო აჩერეშკიაც, მარაჯალაყა „მიდის გზა აჩერეშკში, ანწუხებში“.

ჳუნზ. ცილდოდ ჳალხოზლალას ლი ჳობურა „ჩვენს კოლმეურნეობებს აყვთ წისჳილეები („ჩვენი კოლმეურნეობების არის წისჳილეები“)“. ნიო ნეტეერ ბასის ეო? „სად წავიდა აყედან საფჳავი?“ ცილდო ცალდლურ ციჩიო ლი წაყ რყყუ ჳონ „ჩვენს სოფელთან ახლოს არის ძალიან დიდი ტყე“. ჳანს ზუყურ შოფერ წაყ კოტტუ „იყო ერთი ძალიან კარგი მძლოლი“. წაყ ყარტო ჳაბანლწ ზუყუნლო ჳანს წაყ ბეჩედებ ფათიშაჳ „ძალიან ძველ დროში ყოფილა ერთი ძალიან მდიდარი მეფე“. ბნი-ყნგი თნწნფანლო შოფერ, ყამმწ ნიონ ცაწან გრჳ „მძლოს უყურებია აყეთ-იჳით, მაგრამ ვერსად უნახავს“.

ჩვენი დაკვირვებით, პირველ და მეორე წყებას შორის შეფარდე-

ბა დაახლოებით ასეთია: ტლადალურ თავისუფალ ტექსტებში,¹ სადაც 245-ია პირველი წყობის მაგალითი, მეორე წყობა გვხვდება 30 შემთხვევაში. კაპუტურში, იქ, სადაც პირველი წყობა გვაქვს 213-ჯერ, მეორე წყობა გვხვდება 18-ჯერ. ხოლო ჰუნზიბურ დიალექტში (საკ. ჰუნზ.) იქ, სადაც პირველი წყობის მაგალითი 167 გვაქვს, მეორე წყობა 11 შემთხვევაში დასტურდება.

განხილული სამი სახის წყობის ერთმანეთთან შეფარდება ასეთ სურათს იძლევა:

ბეჟიტური დიალექტის ტლადალური კილოკავის ერთსა და იმავე ტექსტში შემასმენლის წინ გარემოება 73-ჯერ აღმოჩნდა, შემასმენლის შემდეგ — 30-ჯერ, წინადადების თავში კი — 60-ჯერ.

საკ. ბეჟიტურში შემასმენლის წინ 56 ჯერ შეინიშნა, შემასმენლის შემდეგ — 26-ჯერ, წინადადების თავში — 27-ჯერ.

ჰუნზიბურში, იქ, სადაც გარემოება შემასმენლის წინ 45-ჯერ აღმოჩნდა, შემასმენლის შემდეგ 3-ჯერ დადასტურდა, ხოლო წინადადების თავში — 52-ჯერ.

როგორც ვნახეთ, წინადადების ყველა განხილული წევრი შემასმენლის წინ იკავებს ადგილს. **შემასმენლის ბუნებრივი ადგილი წინადადების ბოლოშია.**

§ 3. პირდაპირი დამატება

პირდაპირი დამატებაც ბუნებრივ ვითარებაში შემასმენელს უსწრებს. მათ შორის ადგილი შესაძლებელია წინადადების სხვა წევრებს ეკავოს:

ა) პირდაპირი დამატება შემასმენლის წინ

კაპ. დაულ სიოდ დარჟ ბოვალ? „შენთვის რა წამალი გავაკეთო?“ დო ჰული ჰატტო იწოლცა „მე მაგ ფქვილს გიშოვნი“. ცაჟ-დაპლი დო ცოხნა ქრტა: ციტალდი „დევა მე მატრიალა ხელზე: მოკლავო“. დიელა ჰოლოლო ჟოლა ჰოგო ცაჟდაპ ბიტაემო „იმ ჩემმა

¹ ქვემოთ სხვა კილოკავებსა და დიალექტებშიც დაკვირვება თავისუფალი მეტყველების ტექსტებზეა ნაწარმოები.

ძალღებმა ის დევი მოკლეს“. ეე შიოდ მოვალ? „ახლა რა გავაკეთო?“ ჰანეე ცისი ეენლოს უთან ბოქშა „ახლა დამ შიგნიდან ბარგი ამოილო“. დილ ბატა ჰენ მოვა! „ჩემი („ჩემთვის“) საჭმელი ქუშმელი გააკეთე!“ ლი მოქჩა! „წყალი ამოიღე!“ დიე ყონა ტუცას თოფინა ეენენა „ჩემს ორპირიან თოფსაც წავიღებ“. ბადცილო თოფი ყონა ყაწწო ტუტიო „რომ ადგა, თოფი ორი ერთად გაისროლა“. ჰანეე ჰონს ციცილო ცადამ ზოლიო ბილოც „მერე ერთი მოხუცი ქალი უნახავს სახლში“. ცალნა ცონსო მუხონა ზუყონა გეე სადაყალაც „შვიდი ხარიც დაუკლავს ქელებში“. ბისსუგუ ეეკიო შუგუშოა ბოხა! „ყველაზე ფიციბი ცხენი დაიჭირე!“ დიე ცოქქოლად ციწილო ყაჭიჭყონა ეწწონა ჰანამ გუნა გეელო - ნისონა „ჩემი ოქროთი სავსე გულა მოუპარავთ და ნახშირისა დაუდიათო“. ჰანეე დიე უობო მანცონა ზუყონა გეე „ახლა ჩემი ძაღლები დაუბამს“. უაქლიტეო ჰოლოცო მალლარასადანრ ჰოქლოდანა ეეტეო ბილოანა მოვაპილინა ეეგალ მალ ბანა გეე „შემდეგ იმ მოლა ნასრედინმა კარგი სახლებიც გააკეთებინა რა, რომ დაინახეს, უფიქრიათ“. ჰანეე ჰოგოლ დიე უობონა მოყონა ეენტეეო „ახლა მათ ჩემი ძაღლებიც წაიყვანეს რა, წასულან“. ჰულიტეადო მალლა რასადანნა ხონხილ ციწონა თოკილად „შემდეგ მოლანასრედინი ხეზე მიაბეს რა თოკით“. ჰოგო ბიწილას ფარანა მეჰნა უანაცდნ (უანაცდადო) „ეე ცხვრის ფარაც გაუშვა ტყისკენ“. ეე ცილოს უათან ყუთილაც გულა „ახლა ჩვენს ბარგს ყუთში ვდებთ“. ლანა ლი ეენტეენა მულალ მალლა რასადან ბოწილას რეკელანა მოვაყონა ცალაც ცოყონა გეე „სამი წლის გასვლის შემდეგ მოლა ნასრედინმა ცხვრის ფარებიც მოიყვანა რა, სოფელში მოსულა“. ეუჰნ მატტანა მაცონა რალოდბაც ბოგბანა „დიდი ლოდებიც მოიბეს რა, ზღვაში გადახტენ“. უაქლიტეან ჰოლოცო ჰინის ციო ბიჯინა გინა ლანა უოდო ჰოჯონა გეე „შემდეგ მან თავისი დედა მზეზე დადო რა, სამი დღე უხშია“. ბილოლას ციცილო, ჰოჯოლო ციონა ეეჰენა ეენტეენა გეე ჰაბოტა „სახლიდან გამხმარი მოხუცი დედაც წაილო რა, წავიდა წისქვილში“. დიე ციო იტენალო ნისონა „ჩემი დედა მოკალითო უთქვამს“. უაქლიცის

პინინა ბილოს ჰანმონა ყაჭიცყაყ გუჟნა გილა ყინტაყ ყონა ყაბაზიანა გუანნა „შემდეგ თავისი სახლის ნახშირიც გულაში ჩაყარა და სულ დაბლა ორი აბაზიც ჩადო“. დოზუ ყეტემ, ჰულინა ყემჟე! „მევე წავალ, ისინი კი არ შეუშვა!“ ყუნა ყანქილინა ყიცონა გემ ყინჟ მალლარასადანინ „თვითონაც შეუხსნია რა, თუში მიუბამს მოლა ნასრედინს“.

ტლად. ყიფო წო რეყენნა, ქენ ბრც, ყაბო ჰუდო ბუჩჩა „დელა ცეცხლს ანთებს, საჭმელს აყეთებს, მამა შეშას ჰრის“. ლა კილო რაჯირონა რიყენა ქითარი როქჩა „რამდენი კილოგრამი იქნება, გაიგებთ რა, ქვითარს აიღებთ“. ჩაქარ რაჯდა ჩადნა ხულოც „თუ შაქარი არის, ჩაისაც სვამს“. ხალყლილ რალად ბეგანა ზუყყეყ „ხალხს ზღვა არ ენახა რა...“ ლანა ბუტა ბრყონა ჰოს ბუტა რისორო, ზაბან ბოლონა „სამი ნაწილი გააკეთა რა, ერთი ნაწილი გაყიდა და დროც ამოიწურა („გათავდა“)“. ყარადდა ჰოს რჟყო ყამ ზუყორო „წინ ერთი დიდი თავი ჰქონდა („იყო“)“. ხალყლ ბეყენა გუდერმის, ჟაჰაგი მოყოლა! „ხალხი წაიყვანე რა გუდერმესში, იქ ჩააბარე!“ ჟაგზალლიყ მოყოლ ბაბა ბოხალ ყეტეყირო სუყო იემწყა ყერე! „სადგურში როცა მიიყვან, პურის საყიდლად წასული კაცი არ დატოვო ძირს!“ ნიშე ჟოდო გუნა ხიშატა თათოჰ მაშინა ბოხირო „ღამით წვიმა მოვიდა რა, დილით ტალახმა მანქანა დაიჭირა“. ხალყლი ჰინო რრო „ხალხმა გზა გააკეთა“. მიყოშ ტემე, მიყოშ გულა, რისოცას ჟო რისა! „თქვენი ფიცარი, თქვენი ქათამი, გასაყიდი რამე გაყიდეთ!“ ჰნყ ცნანა გუყუტა „რძეში მარილსაც ყრის“. ქეტენა ბოხნა ყემჩა, ჰნდი მუჟჩა ჰნლორ „ყოფნიც უჭირავს რა, ჰამს, ჰადს ჰამს რძესთან ერთად“. ჰოს კოდიყ ვიბო ბიყერო „ერთი კოდი ხორბალი დათესა“. ბოწილა რიხო რუჟჩა, ლი ხულოც, ცა რაჩეჩ, კიმა რრც ხადრ ბახცა „ცხვარი ბალახს ჰამს, წყალს სვამს, მარილს ჰამს, ყველს იძლევა, მოგება მოდის“. ჰაზანა აჰენაჰიტნა ოყყენარიგ ძალერა ლიყი ჰუნიყ შქოლა ტუბაზი რაჯირო ბიშმუნ კეტა ყიმათლიყი „ათას ცხრაას მეორმოცე წელს იქ სყოლა დაგასრულე ძალიან კარგი წარმატებით“. ყილოშ მამარუგლ ხალყ ხაშარბოტილაცა ბეყერო

„ჩვენი მთიელი ხალხი ხაშალხუტში წაიყვანეს“. კონლოლა მულალდნ ხალყ ჰალტეზი ბაჯირო რატალიტა, ბეჩეთ ბაჯირო „იმის შემდეგ ხალხმა იმუშავა მიწაზე, მეჩეთი გააკეთა“. ფაჩალლული ცოქრო ნილნა ჰალტუჟან ჰალტეზი აჟნა „სახელმწიფომ ფული მისცა რა, მუშებმა იმუშავეს“. ბეთა ჰუქუმათლი ქალხუზლარაც საბრანი რროო „შემდეგ მთავრობამ კოლმეურნეობებში კრება გამართა („გააკეთა“).

ჰუნზ. ცილე ჰანს ბეყყუ ჰედრა ბალი როხოო „ჩვენ ერთი დიდი ვედრო ბალი ვიყიდეთ“. ჰანს ბრწუნ ბუჰუნლო „ერთი მეელი მოუკლავს“. ცოლულ გუჰიდ თოფი ტუტუნლი „იმას მალულად თოფი უსვრია“. ბრწუნა ენგ ცგუნან გრჰ „მგლებმა ის ვერ ნახეს“. შოფერილილ ბნდ ეარტოდრ ჟინდურ ლელ ყერეეჩეჩენლო „მძლოს ეს წინ თავისთან ერთად დაუსვამს“. ინას ჰედრა ბოხჩელენ გრჰ „ვერც სისხლიანი ვედრო აუღიათ“. ნიშე ჰანს ენგრას ეიეერუ ცოჟენ უნკუნლო „ღამით ერთი იმათი პატარა ბიჭი შეუტამია“. ცოგუ ლილე ცილე ბულიდ ბრყურ „ის ბატკანი ჩვენ სახლში წამოვიყვანეთ“. დიბილია ეიელუ ჰუჰარაბლა წუნდარ რუნ „შენთვის დედა ჰრელ წინდებს ქსოვს“. მუშალლიმლალლო რეყრეყყარ ლოზუნგარ ჩანს „მასწავლებლები დიდ-დიდ ლოზუნგებს წერენ“. ენგი მყოლდი სგდ ხონილ ლგრან ლახხი გუდბას ფოდე მანან მეტეერ „იქ მისვლისას ერთი ხის ძირას ბევრი ქათმის ბუმბული ვნახეთ“. ცოლულ ჟაჰუბ ბურნლო: როხჩერ „იმას უპასუხია („პასუხი გაუკეთებია“): ავილე“. ცოლუნ ჰუნდრე ენგ ცილე ეეეერ ბალინცალი „იმ დღესვე ის ჩვენ წაიყვანეთ საავადმყოფოში“.

არა იშვიათად პირდაპირი დამატება შემასმენლის შემდეგაც იჭერს ადგილს. ეს ადგილი შეიძლება წინადადების აბსოლიტური ბოლოც იყოს:

ბ) პირდაპირი დამატება შემასმენლის შემდეგ

კაპ. ჰაჟე მიჰნტა ბოხა ყუთი მეტალ „მერე ზურგზე აიღო ყუთი წასასვლელად“. დრნა მწყა ქრდამა! „ჩემთან მოიტანე დოქი!“ ენტენა მოქმინა ლინა, ენტემო ბილოლა „წავიდა რა, აიღო

წყალიც, წასულა სახლში“. ბეთა ჰუგიც სუკო, მეხენნა ყამიყის ცადა, ავნა გემ „შემდეგ წაუსვეს რა თავის ტვინი, ის კაცი გაცოცხლდა“. მეტყობაჲა თობო! „გაუშვი ძაღლები!“ უაპალო დო ციტაეს ზუყ-ოფო „ის მე მკლავდა“. უაპლიყის ყმ გუყნა გემ ჰანმას ყაჭიცკო, ზოდნა გემ ყონა ებაზი „შემდეგ ძირს დაუგდიათ რა ნახშირის გუ-და, უნახავთ ორი აბაზი“. ყაჭიცკონა მოწინა ეყნა გემ მალ-ლარასადან „გუდაც გაუყვეს რა, გაგზავნეს მოლა ნასრედინი“. დილ მატყას ხანლი „მე არ მინდა მეფობა“. მი ეენტენა ყაჭიცკო მაყა! „შენ წადი და გულა მოიტანე!“ უაპლან ყოტოს ზუყონა გემ შადამლა „აგრე მოგიტყუებია თურმე ხალხი“. ჯოვაჯონნა ბიჯიდ, ბეაყენა ჰო-ლრლ ცირნა გილატა კამბალონა გემ „გაახმეს რა მზით, მათ წაი-ლეს დედებიც მხრებით და იარეს“.

ტ ლ ა დ . ლილინარიგ ბილო გალოო შალონლარაც ბუსი ბრრო უათანა ხალყლნა „ორმოცდაათ-ორმოცდაათ სახლიან (ვაგო-ნიან) ეშელონში მიბარა ბარგი და ხალხიც“. ნილირო ჰოს სუკო, ჰინლარაჯლიყის მიმაგრა ყროო „მისცა ერთი კაცი, თავის მხრიდან მიამაგრა“. შუგოსორატა რეყეჩ რუჯალ ჟო, ლი უედრალაც რაყოც, ლურიდ ხულოც „ცხენით („ცხენზე“) მიაქვეს საჭმელი (რამე), წყალი ვედრით („ვედროში“) მოაქვეს, ჩამით სვამს“. უაპანგოსო ბეჯვა ჰალ-ტეზი ბაჯირო, როტარო ქირაყბამ ბილორა, ბიყერო ფიჯლის ხოხო „იმის შემდეგ („მას აქეთ“) იმუშავა („იშრომა“): გააკეთა ქვიტკირის სახლები, დარგო ხეხილი („ხილის ხეები“)“. რროო საბრანი „გა-მართეს კრება“.

გ) პირდაპირი დამატება წინადადების ბოლოში

ტ ლ ა დ . დო ბელა ბოვალ ნუწონამ ჰოგროლნა „მე უნდა ვარჩინო ეგენიც“. რაჯდა ხონა რუქა კერზი „თუ არის ხორციც, ჰამს კერძს“. ბალარზი ბრრო ცილნარიგ მამინა გიტა რაა „გაიყ-ვანა სამოცი მანქანა ბოლოზე“. ხალყლი ლაზი რროო ჰუქუმათლი ცილელ ჟოდის ზამან „ხალხს მისცა („გამოუცხადა“) მთავრობამ ექვსი დღის ვადა („დრო“)“.

ჰუნზ . დიყი მაწარ, ბრწილ ბეყეჩ ზუყურ ბოკილრ ექლუ ბიმ-

შუგ ბოშერუ ლ'ილე „მე დავინახე, რომ მგელს მიჰქონდა ფარის („ფარაში“) ყველაზე მსუქანი ბატკანი“. ნწ, ბოხჩო ბოდუ ეუბწ! „მოდო, ავიდოთ ეს ხორბალი!“ ტუტურ ყანლონ თოფია „ვესროლოეთ ორივემ თოფები“. დწ ხალ'ენ ჰონ'დ... „მე დავარტყი ფეხი...“ ჰწსუნ ცილოდო მადუჰანლილ რეჟენლი ბეჟტოდოდ ჰობუ ჰწჩოს ყო სიმინ-ლილოს „ერთხელ ჩვენმა მეზობელმა ბეჟიტელების წისქვილში წაი-ლო დასაფეჟავი სიმინდი („საფეჟავი რამე სიმინდისა“). ბწწრუ მი-ჩრ ცილე ნიჟრ ბატბატიაბ ყო „დახწულ ადგილზე ჩვენ ვთესავთ სხვადასხვა რამეს“. ბიწწუგ ცარტო ცილე ბწწრრ ჰალოზოლის მრჩე „ჩვენ ყველაზე წინ ვხნავთ კოლმეურნეობის მიწას“. ბედლო ცილე ბაიბიწწილ ბურრ მრჩე ბულ'ა „შემდეგ ჩვენ დავიწყებთ მიწის ხენას“.

დ) პირდაპირი დამატება წინადადების თავში

გვხვდება შემთხვევები, როცა პირდაპირი დამატება წინადადების თავშია მოქცეული:

კაბ. დო ციტეელწყა ჰარზი დწს! „გთხოვთ, მე არ მომკლათ!“ თოფინა ათადწ ტუტწა მადონა მაჰა ბიტეემო „თოფიც იქით გადაავ-დო რა, აილო და ხმლით მოკლა“. ჰონ'ს ხალლი მე'ცტაბაქწა გემ „ერთი ხანმა გაუმგა“. მალლარასადან ციცანწა ციცონა ხალწწა ყაწწო ბაქწა ეჟეწა გემ მალლარასადან რალ'აბაჟ ტოტალ „ხალხიც ერთად მოგროვდა რა, მოლა ნასრედინი შეკრეს და ზღვაში წაილეს გადასაგ-დებად“. დონა ყათადწ მადღალოიჟ ექწა დონა ცულომო „მეც იქით, მინდორზე, წამაქცია რა, თვითონაც მოკვდა“. ეწწა მა'ხხეჟე ბაკილ' ბუ-ვატწა მოყონა გემ ჰოგოლ ხალყ „ქილაც ვერ ნახეს რა, გაბრაზებული მოსულა ის ხალხი“. ჟათან ბაყონა რუჟუკას ცირმატო თათო ბოხჩო „ვირი, რომელსაც ბარგი მოჰქონდა, ტალახმა დაიჭირა“. ნუმერ ჰი-საბ ბწწა ბილ'ოჟ ნილ'ირო, ჰალტი ბაიბიქილ ბწწრო „ნომერი გამოიანგარიშეს რა, სახლში მისცეს, მუშაობა დაიწყეს“. ჰაბო რ ჰად მუ'ხელჩემ ზუყორო „წისქვილს ხელით ვაბრუნებდით“. კომ-

პოსტი ბოჭკალაყ, ჩიალალინგა გუნნა, რუჭა „კომბოსტოს კასრში მწუთხეში, დებს რა, ჰამს“. ზედრა წოტა ბოხოც, ხენკ ბრც, ბეშირ „ვედროს ცეცხლზე კიდებს („იჭერს“), ხინკალს აკეთებს, ჰამს“. ჰოს ტოორა შიკაყ ბოხნა ბეჭეჩ ზუყორო „ერთი ტარო პირში დაიჭირა რა, მიჰქონდა“. სიმინდი ბიყენა ლანაოდ რაჯირ „სიმინდი წაილო რა. სამად იქცა“. სიმინდი ბიყეყ ჟაჰაგიცი „სიმინდს ვთესავთ იქ“.

ჰუნზ. ცაგ ბალი ცილე ლოდდერალო ნუჯურ „ის ბალი ჩვენ ყველამ შევჰამეთ“. ჰიდელ ტალაბ ბუოდონ სგდგონ ბოჯუნ გოჰ „რამდენი წამალი მოიტანა და ერთმაც ვერ უშველა“. ცაგი საროონ როყნო გუხელ რეყერ „ის ცხენიც, ტვირთიც მდინარემ წაილო“. ბულნი მყოლ ცოგუ ლილე ცილე მუხენნო ხონ ნუჯურ „სახლში როცა მოვედით, ის ბატკანი ჩვენ დაჯკალით და ხორციც შევჰამეთ“.

ასეთი წყობის ღროს ხშირად **ქვემდებარე** წინადადების ბოლოს იჭერს ადგილს:

ტლად. ჟე ბილო რიმუნთ რრც ცაყი „ახლა სახლის რემონტს აკეთებს თავგი“. ზარალ ბაჯირო ჟამაშათილი „ზარალი ნახა ხალხმა („ზარალი მოხდა ხალხისათვის“)“. ბოლონა ბრც ზუყორო ჟაჰანლოლ „ხნავდნენ („ხვნასაც აკეთებდნენ“) კიდევ ესენი“. ოქლოს ყორა სუკო ბელა ბოვანა ქეზი ბავნად იჩლო ლაყალო დო „მისი შვილების რჩენა დავიწყე მე, როცა კაცი უკვე დავბერდი“.

ერთმანეთთან შეფარდება ზემოთ განხილული წყობებისა ასეთია: ტლადალურ ტექსტებში პირდაპირი დამატება შემასმენლის წინ დგას 69-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — 21-ჯერ, წინადადების თავში — 16-ჯერ. საკ. ბეჟიტურში შემასმენლის წინაა 61-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — 18-ჯერ, წინადადების თავში — 10-ჯერ. ჰუნზიბურში შემასმენლის წინაა 32-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — 11-ჯერ, წინადადების თავში — 7-ჯერ.

§ 4. ირიბი დამატება

ირიბი დამატება საზოგადოდ უსწრებს შემასმენელს, თუმცა შეუძლია მოექცეს მის შემდეგაც. ისინი გაუთიშავდაც გვხვდება და გათიშული სახითაც:

ა) ირიბი დამატება შემასმენლის წინ

საკ. ბეჟ. სიოდ დულ იეცა? „შენ რა გინდა?“ გალო, უაპლო ბოწინა უობონა დაულ ბავას „რაკი აგრეა, ეს ცხვარი და ძაღლები შენი იყოს („შენ გყავდეს“)“. ბილოსო მულოდ ჰამოდანა დინნა მეცანეა „დამწვარი სახლის ნახშირი მაინც მე დამიტოვეთ („ჩემთვის დატოვეთ“)“. ცინაზა მუყო მატრო ინცოყოლა, დილ ბოწი დნს ლას გა „კოტაოდენი დიდი ლოდი ქვა რომ მოგებათ, მე ბევრი ცხვარი შემხვდებოდაო („მომივიდოდა“)“. ჰოლცო ხალოლი ქიდ მავეწე ზუყონა გემ „იმ ხანს გოგო არ გაჩენია („იმ ხანისათვის გოგო არ გაჩნდა რა, არ იყო“)“. ჰმოქმო ბოჰნა გემ გაპიო ხალყილაჰას მალლარასადანილ სოქქოლად ყაჭიცო მოწლალ „გადაუწყვეტიათ, ყველა ხალხისაგან (შეკრებილი) ფულით მოლა ნასრედინს გაუესონ გულა“.

კაკ. უნლო ცადამლიჯა ნისოგო „იმ ქალს უთხრა“. ჰოქლო ცისიჯა დურდუჟი ნეჟიო „იმან დასთან მოილაპარაკა“. ეწტეცალაჟ ჰინდელა ზოლოჯალაჯა ნისონა გემ „რომ წავიდა, თავის ბიჭებს უთხრა“. უაპლიჟ ჰაბოტაქოჯა ნისონა გემ... „იქ მეწისქვილისათვის უთქვამს...“ ბოხანა ბოხნა მილალ' ინცა ცოტნი! „დაჭერით დაიჭირა რა, კულზე მიაბი, შუაზე!“ უაპლიჟ სიმო ბოხნა ჰოლოცოლა ბილოლ' წო მეჰნა გემ „იქ ინტერესი აიღეს („დაიჭირეს“)“ რა, [მაგის] სახლ-კარს ცეცხლი წაუკიდეს“. ცალაყალა გეჰიადო ზოლოჯალაჰ ბილოდნლ' წობონა მაჰანა ჰანმონა მეჟენა მეტალ-ლო ნისონა „სოფლის ყველა ბიჭების სახლებს ცეცხლიც („ცეცხლებიც“) წაუკიდეს რა, ნახშირი წაიღეს და წასულანო („წავლენო“)“. ჰულიტბადო მალლარასადანნა ხონხილ' ცინცონა თოკილად „შემდეგ მოლა ნასრედინიც ხეზე მიაბეს რა თოკით“.

ტლად. ჰონლოს მიც ცილულ ბიყაჟა „იმათი ენა ჩვენ არ ვიცით“. ცინტეჩას ხაბარ ჰოლოლო მიც მენდანაჟ ცილოლ ბიყაჟა „იმათ ენაზე მოსაკლავი ამბავი რომ დავგაბარონ, ჩვენ ვერ გავიგებთ“. ხამარხოტილაჟა (ყარშოგო) მოყანნა მოყონა ხალყლილ, ცილელ ცალალ რატა ბიტირო კომლილატა „ხამალხუტში მოსვ-

ლით მოვედით რა, ხალხს, შვიდ სოფელს, მიწა გაუნაწილდა („გაე-
ყო“) კომლების მიხედვით („კომლებზე“). უპანლოტაღუნ დილ
რაიკომ-ისფალკომლი ბარქალა ნილ'ცა „ამიტომაც მე რაიკომ-აღმას-
კომი მაღლობას მიცხადებს („მაძლევს“).

ბ) ირიბი დამატება შემასმენლის შემდეგ

კაპ. ჰენ, უაღა! ცინაზა იუყო წო გუნა, დნს ჰანო მყოღონ,
დნს ყოქქო ინჯას გნ დილ „ჰე, ამხანაგებო! ცოტა დიდი ცეცხლი
დაგენთოთ რა, ბევრი ნახშირი რომ იქნებოდა („მოვიღოდა“), ბევრი
ფული შემხვდებოდა („მომიწევდა“). ბოცო ბატოიცი ხაბალალ' რახას-
ბად ცინ'ცონა ხუყორო „თვის განმავლობაში ფეხებზე ჯაჭვი მქონდა
შებმული“. უაპლიცლა ჰარდიზი ყავიო ყალლაპლიჯა „შემდეგ
სთხოვა ღმერთს“. უაპლიც ნისონა გეე შოლოკვალანჯა „იქ უთ-
ქვამს ახალგაზრდებისათვის“. ჰოლოცო ნისონა გეე მალლარასა-
დანჯა „მას („მან“) უთქვამს მოლა ნასრედინისათვის“.

ტლად. ლინაპიტი გარამ ბაბანა გელ ჰონლოლ „ხუთასი
გრამი პურიც აქვთ მათ („არის მაგათთვის“). ჰონლოლა მულალ'დნ
ჰინო რაჯირო ხალყლილ „იმის შემდეგ გზა გაუყვებოდა ხალხს („გზა
გააკეთა („გამოვიდა“) ხალხისათვის“). ლინე მოყონა ზუყორო, ბობ
რივეყე ჰამალლილ გუყალ „ზამთარში მოდიოდა, ბალახი ვერ
ვიშოვნეთ საქონლისათვის მისაცემად“. ზარალ ბაჯირო უამაშათ-
ლილ „ზარალი მოუვიდა ხალხს („ზარალი მოხდა ხალხისათვის“).
ჰუქუმათლი ნილ'ირო ხალყლილ კეტო რუქაოსთო „მთავრობამ
მისცა ხალხს კარგი ხელმძღვანელობა“. მიყე მოყნალა მიჩაყ უაპაიცი.
ზაგოზერნოლიც, ნილ'ცა მიყოლ „თქვენს მისასვლელ ადგილს იქ,
ზაგოზერნოში, მოგცემენ („გეტყვიან“) თქვენ“.

ჰუნზ. შოფერლილ ნესანლი თანაშემწეგ „მძლოლმა უთხრა
(„უთქვამს“) თანაშემწეს“.

ირიბი დამატება არაიშვიათად წინადადების თავშიც იკა-
ვებს ადგილს:

კაპ. დულ ზარალ ბიაც „შენ არ გაზარალე („შენთვის ზა-
რალს არ ვაკეთებ“). დულ სიოდ დარუ ბოვალ „შენ რა წამალი

გაგიკეთო?“ დილ ბატა, ქენ ძრვა „მე ქუმელი, საჰმელი, გამიკეთე!“ ჰოგო, დილ ნილიო ცაჰო, სოდ გემ? „ის, ჩემთვის მოცემული ქალი, რომელია?“ ბეძეთელილ მუხომო ცონს ცალნა სადაყალაჰ ბუსსი ბოჰნა გემ „ქორწილისათვის დაკლული შვიდი ხარი ქელენში გაუკეთებიათ“. დეჰა ბოლონნა ფიჰაგუ ბოლონნა ბაჰცა „ჩემგან („მე“) მოვაშორებ და ადვილადაც მოვაშორებ“.

ტლად. ბოწილალ რუჟო ცახოსლი რრც „ცხვარს ძალიან კარგად უვლიან („ცხვრისათვის დიდი სიკეთე კეთდება“)“. გურჯილლილ ყომეხლიკ ბორო „ქართველებს მშვიდობა შეუქმნეს („ქართველებისათვის მშვიდობა გააკეთეს“)“. ცილოლ ლაზი რროო ჰუქუმათლი „ჩვენ გამოგვიცხადა მთავრობამ“.

ჰუნზ. ცილუ წაყ ბატორ ფერუმი მაი „ჩვენ ძალიან გვიყვარს პირველი მაისი“. ცილუ წაყ ბატორ მრჩე ბალა „ჩვენ ძალიან გვიყვარს მიწის ხენა“. ცოლუ ოქრონ ნგლარ, ლინო ყურუმ „იმას ფულიც მივეცი, ხუთი მანეთი“. ცნგრან ჰანს დარვიშ ცანწანლო „მათ ერთი მეწამლე უნახავთ“. ცნგრან ჰენი-ჰენდ ჰანს მეშოკი ვებან, ჰანს უედრა ჰანინ ზანანლო „მათ გზაზე („გზა-გზა“) ერთი ტომარა ხორბალი და ერთი ვედრო სისხლი უბოვნიათ“. მიჟუ ნიონ ნუჩიდო ჰენი-ჰენდ ჰანს მეშოკი ვებან, ჰანს ჰინას უედრან ზანარი? „თქვენ სადღაც რომ მიდიოდით, გზაზე („გზა-გზა“) ერთი ტომარა ხორბალი და ერთი სისხლიანი ვედრო ნახეთ?..“ ცნგრან ცოგუ ვებან ბოხილენ გრჰ „მათ ის ხორბალი ვერ აუღიათ“. დიცი ჰაზარ მესედ ნგლდო... „მე ათას ოქროს თუ მომცემენ...“ დიცი წაყ ბატორ ქალხოზლის ჰალტი „მე ძალიან მიყვარს კოლმეურნეობის სამუშაო“.

შდრ. დიბიდი ა ციფულ ჰუჰარაბლა წენდარ რუა „შენთვის დედა ჰრელ წინდებს ქსოვს“.

ერთი და იმავე მოცულობის ტექსტებში აღნიშნულ წყობათა ურთიერთ შეფარდების სურათი ასეთია:

ტლადალურში შემასმენლის წინ ირიბი დამატება შეგვხვდა 6-ჯერ, შემასმენლის შემდეგაც — 6-ჯერ, წინდადების თავში — 3-ჯერ. საკ. ბეჟიტურში შემასმენლის წინ შეგვხვდა 4-ჯერ,

შემასმენლის შემდეგ — 5-ჯერ, წინადადების თავში — 6-ჯერ. ჰუნ-
ზიბურში ირიბი დამატება შემასმენლის წინ დადასტურდა
10-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — ერთჯერ, თავში — 9-ჯერ. როგორც
ვხედავთ, ირიბი დამატება შემასმენლის წინ უფრო ბუნებ-
რივია.

§ 5. უბრალო დამატება

უბრალო დამატება უმეტეს შემთხვევაში უსწრებს შე-
მასმენელს, მაგრამ მომდევნოდაც ძალიან ხშირად გვხვდება. წინადა-
დების ეს წევრები ერთმანეთისაგან გათიშულიც შეიძლება იყოს და
გაუთიშავიც:

ა) უბრალო დამატება შემასმენლის წინ

კაპ. უაპლიცტან ჰოლცო ჰინის ციო ბიჯიდნა გინნა ლანა
ჟოდოჯოჯონნა გემ „შემდეგ მან თავისი დედა მზეზე დადო რა, სამი
დღე ახმობდა“. დიე ცოქქოლად ციწილოო ყაპიკცონა მეცონა
ჰანმაშ გუნნა გემ-ლო ნისონა „ჩემი ფულით საესე გუდა მოიპარეს
და ნახშირისა დაუდიათო, — თქვა“. ეე ცილოს უათან ყუთილაე
გულა „ახლა ჩვენ ბარგს ყუთში ვდებთ“. რალ'აღბატა ტაოდო-
ციწო ტაყალა კამბალოს-ლო „ზღვაზე მალლა ფაფახები დაცუ-
რავდნენო“. დიეცლატაამო რიჰი მაჯიო ჟო შიორდ გემ? „ჩემგან
საწყენია რამე („ჩემგან საწყენი რამე რა არის?“)“. უაპლან ჰულ
ეჩიელ' ჰოცაოდოე ეეტენა გემ ეალაყას სუკო „ის რომ ეგრე
იყო, მასთან მისულა ერთი სოფლელი კაცი“. ჰამ, ჰამ, ჰამ, დო
ხანლ'ილატაა ეჩიეშ, ტოტყა! „ჰაი, ჰაი, ჰაი, მე მეფედ („მეფო-
ბაზე“) ვდგები, არ მისროლოთ!“ ჰულიე ცოწყოლ', ციონა ჰაბოს
სიანლა გინნა ეენლოდა ეეტენა გემ „იქ რომ მივიდა, დედაც
წისქვილის ღართან დადო რა, შიგ შესულა“.

ტლად. ბეთა რიხო მეტეერო ჰაიმან ლ'ი ხულ'ალ მეტეელ'
თათო ბოხნა ბულოც „შემდეგ საძოვრად წასული საქონელი წყლის
დასალევად როცა წავა, ტალახი დაიჭერს („დაიჭირა“) რა, კვდება“. დო
ჰარზი რორო ხორდაჰალ ეენაცსონა „მე ვითხოვე სასწავლებ-

ლად გაგზავნა“. ხალყლ ანყლოლოტაა მოყორო „ხალხი კკუაზე მოვიდა („ჭკვიანი გახდა“)“. ხალყ მეტენა ბალორო, უათანა თათოყ ეენდოყ კინლ'ხორო, კონსნა მიწვეყ „ხალხი წავიდა რა, გამოიყვანა (ვირი ტალახიდან), ბარგი ტალახში დარჩა, ერთიყ ვერ გამოიტანა [ვერ იშოვნა]“. ბელთილაც მეტაყაჩა კინდ ეენხეტაა უერსილა-ლა მანზილიყ კირმათაში ტირო გელ „ბელთში (სოფლის სახელია) მიდიხარ რა, გზაზე ვერსიანი („ვერსის მანძილზე“) ხილია მდინარეზე“. ეე უაპადოს ვალყ ყილლა რუქაოშლოლილ' ნილალ ნუ-წოც „ახლა ეს ხალხი ჩვენ უნდა მოგვცეთ სახელმძღვანელოდ“. ლასო პარზი რრდნან დო ვრდაპალ ეენმეყ „რამდენი ვითხოვე რა, მე სასწავლებლად არ გამიშვეს“. დო უაპანო კეტარო პალტოა რრ-რატაალ'უნ მედალიდ ნაგრადით ეწრო „იმიტომ, რომ მე კარგ საქმეებს ვაკეთებ, მედლით დამაჯილდოვეს“. ხოშარხოლა მა-ედიქადა ტადალსანა ყაწო ბაკნა საბრანი რრო „ხაშალხუტის მეჩეთთან ტლადლებთან ერთად კრება გამართეს („გააკეთეს“)“.

პუნზ. პანს უნდნ დნ ბოწი ბოპადია კონრ ეენტაერ „ერთ დღეს მე ცხვრის საბალახოდ ტყეში წავედი“. ბოლ'უ ფათიშაპლოდ ეალ'ადურ ტაინრ ტაოდრ რაჟლი პანს ბალი ზუყუნლი „ამ მეფის სოფელთან, ქვემო მხარეში, ერთი ბალი ყოფილა“. ენგან დოვლათ ლოტონ ეო ჰაჟათ რრჟუნ სუკუდნრნო ანყნსუ „მისი ქონება იმდენი იყო, რომ გაჭირვებაში სხვასთან არ გადავიდოდა“. ბოლ'უ მეხ-ტაონ ეაქთაბერ თოფილოს პელუგრლ მეტაერ ზუყუნლო „ამ დროს მანქანა თოფის ტყვიასავით მიდიოდა თურმე“. 1936 ლ'გეჟ გრა გეწწუ ეალ'ან ყურელდრ რექო მეტაერ ზუყუნლო „1936 წელს ისინი ახალი სოფლიდან ყვარლისკენ, ზევით, მიდიოდნენ“. დნ ზოკოლოდერუ ხონხტაო ტაოდო ეეტაერ „მე სოკოიან ხეზე, ზე-ვით, ავედი“. ფიონერლა დაქლათ ნგლ'ადია ჰადურ ბოჟორ „პიონერები მოხსენების გასაკეთებლად („თქმისათვის“) ემზადებიან“. ეილე მაყოლ'დია ეოლ'უ ხონხტაო ზუყუნლო ცუის ბოყ „ჩვენ მოსვლამდე იმ ხეზე იყო არწივის ბუდე“.

ბ) უბრალო დამატება შემასმენლის შემდეგ

კაკ. გპლო ჟაპლო ბოწინა ჟობონა დულ ბაწას, დო ეჩეს ხანლილატა „რაკი აგრეა, ეს ცხვარი და ძაღლები შენ გყავდეს („შენთვის იყოს“), მე დავდებები მეფედ („მეფობაზე“)“. გპიო ცალამ ხალყ ეწლო მუხოვაც. ყატიცონა გუნნა მაჰანტა „მთელი სოფლის ხალხი შიგ რომ არ შევიდა, გულაც დადო კართან („კარზე“)“. ეე ეწლო მეტაე ყუთილაე! „ახლა შიგ ჩადი! ყუთში!“ დო ეწაემლილატა „მე მივდივარ წყალზე“. ბაკილნა ბუვატანა მალლარასადანტა ბილოლა მეტაენა გეე „გაბრაზდენ რა მოლა ნასრედინზე, სახლში წასულან“. ჯოვავონნა ბიჯიდ, ბეაჟენა „გაახმეს რა მზეზე („მზით“), წაიდეს“. ეაჟდაპლი დო ეოხნა ქრტა „დეემა მე მატრიალა ხელზე“.

ტლად. რატა ბიტროო კომლილატა „მიწა გაიყო კომლებზე“. ეყოენარიგნა ლინა-მალერა ლიდა ნომაბერლიცი ლუჰი ეაჯირო ფართიალიცი „ორმოცდამეხუთე წლის ნოემბერში შევედი პარტიაში“. ჟაჰანიცი ჯოდნალაე დო ლუჰი ეაჯირო ქომსომოლლილაეა „იქ სწავლისას მე შევედი („მიმიდეს“) კომეკავშირში“. ჰაბ საეათ დო ჰალტიზი ეახცა სავეთლიდაეა ფინაგენტლიდაეა ჟა ქალხოზლის ფრისთათელს ზამესთათელლიდაეა „ახლა მე ვმუშაობ საბჭოში ფინაგენტად და კოლმეურნეობის თავმჯდომარის მოადგილედ“. ხალყლის ზარზა ბიყოყორო რატალიტა ტოდო „ხალხის საჩივარი გამრავლდა მიწაზე“. ეახეთილა ჰუქუმათლი ბუჰი ბროო ჰოდლოტა „ეახეთის მთავრობამ ჩაბარა იმათ („იმათზე“)“. დო გოლოო დიელა ეალაეა იშქოლალიმ ზავშქოლლიდაეა ჰახანა აქენა ჰიტნა ოყყენარიგნა ოყყენამალერა ლიდა „მე დამსვეს ჩემს სოფელში სკოლის გამგედ ათას ცხრაას ორმოცდაოთხ წელს“.

ჰუნზ. ეილე მეტაერ ბალი ნუჟადია ჰალდუ მუჰამადლო „ჩვენ წავედით ბლის საჰმელად თეთრ მაჰმადასთან“. დნ ზუყურ ჟეხლილო „მე ვიყავი მეცხვარედ“. ენგ ჰუნი ზუყურ ბაჩტოტა რაჰურუ „ის გზა იყო კლდეზე გაყვანილი“. ეილე ჟიხად-

ნომ უნდრე ჰგნდნოჲ მეტაჲრ ზუჲურ ეჭრა რირ ტადია „დას-
ვენების დღეს ჩვენ ყოველთვის მივიდიოდით იმათ მოსაკლავად“. პნ
სუნ ცილე, უჩადნომ უნდრე, მეტაჲრ ეოფე ეოფილ ტო „ერთხელ,
დასვენების დღეს, ჩვენ წავედით ხობებზე“. პნსუნ მუჰამადნო
დნ პონრ მეტაჲრ ბოდოლნდია, ზოკო ირყადია „ერთხელ მუ-
ჰამადი და მე ტყეში წავედით სადილისათვის სოკოს მოსატანად“.

არა იშვიათად, უბრალო დამატება წინადადების თავ-
შიც იკავებს ადგილს:

კაპ. ცალალდნ გოვაწოლოლ მალლარასადან, ტაჲნა ლიჰ-
ენა ტილოჲ კაჲლოს ეგანა გეჲ „სანამ სოფლისკენ იყურებოდა,
მოლა ნასრედინს ტყავიც ჩაეცვარა, ხიდზე მოსეირნე დაუნახავს“.
რალაბადა მონოლ მალლარასადან ნისონა გეჲ „ზღვასთან რო-
ცა მოსულან, მოლანასრედინს („მოლა ნასრედინმა“) უთქვამს“.

ტლად. მეალ მოყორო ზარშოგო „გასაგზავნად მოვიდნენ
არეში“. ცისტანციალდორდა მოყალდაჲ პონე, რუჲო პონე,
რნ... „სადგურებთან რომ მოვიდოდა ხმა, დიდი ხმა...“ მიჲოლ კეტო
მაჲე გელ, პოლოლანა ბეტერბაჲი ბოალ „თქვენ კარგი მიწა (ად-
გილი“) გაქვთ, იმაზე („იმასთან“) იცხოვრებთ“. პოსჲიტ თუჲმანაჲე
ნილალ ნუწორო „ას მანეთად („მანეთში“) უნდა მიგეცა“. პინე
ცნა გუჲუცა „რქეში მარლისაც ყრის“. მოკიცი მოტონა გუნნა
ლი ხულოც „გეჲაში პირიც ჩადო რა, წყალს სვამს“. დრტა
ტოდო ყაზი ბორო ჰალტი დო პოსჲიტ ფრაცენტლიეი ტუბაზი
ბორო „ჩემზე დაკისრებული საქმე („სამუშაო“) მე ასი პროცენტით
შევასრულე“. ფურგუნნაჲე ლიაპოცასანა ზუაყორო ანებო ჩაჩალ-
ლიმ „საზიდარში შესაბამისადაც ჰყავდათ თავგები ჩეჩნებს“ („იყო
თავგები ჩეჩნებისა“).

პუნზ. უნტატო დნ ხიშატა მეხლნე ეტნორ ჰალტილრ „მე
ყოველდღე, დილით ადრე, მივიდივარ სამუშაოდ“. ბაჩრტა პუნი კო-
ტრე გრჲ „კლდეზე გზა კარგი არაა“. ცილუღურ შუგურნო ზუჲურ
როჲ-ლიდერუ „ჩვენთან ცხენებიც ტვირთიანები იყო“. ლაღლოჲრ
კოტრე უო გრჲ „სწავლაზე კარგი არაფერი არაა“. დუღარ სალამ

ლო ყიფუ-ყაბუს, წყა ბგყყუ „შენ დედ-მამამ ძალიან დიდი სალამი შემოგიტვალა („შენთან ძალიან დიდი სალამია დედ-მამისა)“. ცოლ' - უტა ყაგრა ლახი ბედენლო „ამაზე მათ ბევრი უჩხუბიათ“.

ერთისა და იმავე მოცულობის ტექსტებში უბრალო დამატების ადგილთა ურთიერთ შეფარდება ასეთია: ტლადალურში ის შემასმენლის წინ შეგვხვდა 24-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — 13-ჯერ, წინადადების თავში — 16-ჯერ.

კაკუჭურში შემასმენლის წინ დადასტურდა 24-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — 15-ჯერ, წინადადების თავში — ორჯერ.

ჭუნზიბურში შემასმენლის წინ შეგვხვდა 15-ჯერ, შემასმენლის შემდეგ — 9-ჯერ, წინადადების თავში — 8-ჯერ.

როგორც ვხედავთ, საკ. ბეჟიტურ დიალექტში უბრალო დამატება შემასმენლის მომდევნოდ ისევე ბუნებრივია, როგორც — თავში.

§ 6. გარემოება

გარემოება, ჩვეულებრივ, ქვემდებარის შემდეგაა, შემასმენელს კი უსწრებს. აღნიშნული წევრები შესაძლებელია ერთმანეთს მოსდევდეს, ამავე დროს, შესაძლებელია, მათ შორის წინადადების სხვა წევრებს ეკავოს ადგილი:

1. გარემოება შემასმენლის წინ

ტლად. უნლოდა, მულალ'დნ ლუქაოდ თათბირ ბოც „ამასთანავე, შემდეგ სახელმძღვანელო თათბირს ვატარებ“. მისქილარას ბოწი ფიჭა ნილილილო „ღარიბი ხალხის ქონება („ცხვარი“) იაფად მისცა“. ლ'ნიწარგი ბილო გალო შალონლარაყ ბუსი ბორო უათანა ხალყლნა „ორმოცდაათ-ორმოცდაათ სახლიან („ვაგონიან“) ეშელონში მიაბარა რა ბარგი და ხალხიც“. ოყენა საყენ შებლი ლ'იყყეს დაჰა-დაჰაბ მიჩაყ კიწლ'ხოზა ზუყორო „ოთხი საყენი სიგანე გაუყეთებელი ცოტ-ცოტა ადგილზე იყო დარჩენილი“. ჰონლოდა მულალ'დნ როყორო ჰაქიმლულ „იმის შემდეგ მოვიდა მთაერობის ხალხი“. უწქლოლ რუქაოსთოლილ ყენჩი პაულე „ხელმძღვანელობისათვის იქ გაიგზავნა პავლე“. დო ჰარზი რორო ხოდა-

პალ კენაცსონა „მე ვითხოვე სასწავლებლად გაგზავნა“. უოდო გულ' ლინა რეჩენა ბულოც უაჰადო სიმინდი „წვიმა როცა მოდის („მოსვლისას“), წყალი დგება რა, ეს სიმინდი ფუჭდება“. ლი ხულ'ო რულოლ' მუყუნა ბატენა მადალილიცი მიცოც „წყლის სმა როცა გაათავა („გათავებისას“), პალოც დაარტყა რა, მინდორში აბამს“.

ჰუნზ. დანაყ რგყყუ იარ „მე ძალიან ბევრი ვიტირე“. ცილენ ბოკჰარ მეტერ რილ'დო „ჩვენ ცარიელი („ცარიელები“) მივედით გაღმა“. ეაქთაბერ თოფილოს ჰელ უგრლ მეტერ ზუყუნლო „მანქანა თოფის ტყვიასავით მიქროდა თურმე“. მან კოტ ვოდან, დიბი ნგრლ', ვოდაიდ-ნგრლ'ატ „შენ კარგად ისწავლი, შენ მოგცემენ, თუ არ ისწავლი, არ მოგცემენ“. მეხ-მეხლაც რუყო ჰონც რავცა ზუყურო „ხანდახან („დროდადრო“) დიდი ხმა ისმოდა („ხდებოდა“). ჰოლოცო ზალო რუყო რავცა „აქ ქარი დიდი იცის („არის“). ჰოლოც მოყონაც ხალყლ კოკალ ბოხირო „აქ რომ მოვიდა („მოსვლაში“), ხალხს ავადმყოფობა შეეყარა („დაიჭირა“). ბწყო-როლიც ზაჰმათ რავეყე, სუკო ულოროლი ზაჰმათ რავირო „წამოყვანა არ გვეწყინა, კაცის სიკვდილი გვეწყინა“. მარატაა გალო ქოთაქ ბავცა ვეჰალიმ „მთაზე როცა არის („ყოფნაში“), მწყემსი ღონიერი ხდება („მწყემსის ღონე არის“). ყერეყეჩელ' თოფი ათდამჰაჰაც გულ'ცა „როცა ჯდება („დაჯდომამში“), თოფს ცოტა განზე, ბალახებში, დებს“.

გარემოება არა იშვიათად წინადადების თავშიც იკავებს ადგილს.

ტლად. უაჰანლოტალ'უნ დილ საქართველოლიცი ვოჰო-დაჰალ ეატნამ „ამიტომ მე საქართველოში მინდა სწავლა“. ოლოც ცილე მარზი ბავაც „აქ ჩვენ იოლად არ ვიყავით“. ჰუნციცის ქალ-ხოზლის ისქალადლიცი გოლო „შემდეგ („იქიდან“) კოლმეურნეობის საწყობში დამაყენეს“. უაჰანლობზა მიცონა ბელა ბრც „ამიტომ დაბმულად („აბამს რა“) ინახავს“. ნილალ'ალაც მეტერო საბრანილ „ნაჰადაშიც წავიდა კრებაზე“. ჩადუნიაც ბინარო რავადრო ხალყლის „ჩადუნიაში ხალხის ბინებე იყო“. ცოლ'უ ხანლილ ჰანსუნ, ცოგუ ცურდელ როკტო მაყოლ', უაზირ ცილენ-

ლო „იმ მეფემ ერთხელ, ის დარდი როცა მოაწვა („მოსვლაში“), ვე-
ზირს დაუძახა“. ცილე ეპიკოს მაცოლ' ტაოდოტ ბეკინჭენ ცუ-
ილ ცილუს ბიშეშეუგ ციხერუ ჰალმალ ექუა მუხერ „ჩვენ იქ როცა მი-
ვედით („მისვლაში“), ზევით („ზევიდან“) ფრენდა რა, არწივმა ჩვენი
სულ პატარა ამხანაგის მოტაცება დააპირა“. სწრიო ლ' გრან ბე-
ქოლ' ცილე ჰანსო მეტაენ ბოჯის „ცხენი ძირს როცა ჩავარდა („ჩა-
ვარდნისას“), ჩვენ ვერც ერთი ვერ ჩავედით“.

2. გარემოება შემასმენლის შემდეგაც გვხვდება და არა იშ-
ვიათადაც:

კაპ. კონყონა გემ მაჟდიქიაც მუჟმალლილ „მოსულა მეჩეთ-
ში ლოცვის დღეს“. ჰანჟე ჰულიციის ეგრტენა გემ ეალ' აც ჰინილა
„ახლა იქიდან წასულა თავის სოფელში“. მეტენა მოყოფო რალ' აღ-
ბატა „წავიდნენ რა, მოვიდნენ ზღვაზე“. ჰანჟე ენ' მო მაქდნ ეა-
თნ ქაქო-ბატა „ახლა გაუშვა ცოტა იქით სალოცავად“. ჰანმალ
მოგაწინა ყაჭიციანა მეტენა გემ კამბალ' აღ „ნახშირით გაავსეს
რა გულდებიც, წასულან იქით-აქეთ“. ჰოგო ქიდ მეჟენა უნა აც „ის
გოგო წაუყვანია ტყეში“. დიე ყონანა უობონა მოყონა, ეგრტენა ზუ-
ყომო ჰანჟე ჰაბოც „ჩემი ორი ძალიც წაიყვანა რა, ახლა წასულა
წისქვილში“. ჰანჟე ჰული ზუყონა გემ ჰიხოლა ეალ' აც „მერე ეგ
ყოფილა შორ სოფელში“.

ჰუნ ზ. ეპგ გალიგზი ცრქუნ ზუყუნლო ბრლ' უ თუჯუმლიდ სუ-
კუმ წაყ ცოდ „ის დაჭრილა სხვა თუხუმის კაცთან („კაცის მიერ“)
ძალიან ცუდად“. ჰინანს ლიტონ, ცილე ჰირტუიტ მეტაორ ეპიკოს
„როგორც არ უნდა იყოს, ჩვენ უშიშრად მივდივართ იქითკენ“.

ტლად. რეტეჩი ჰინო აჩერეშკიაც, მარაჯალა ეა „მიდის
გზა აჩერეშკში, ანწუხებში“. ჰანანა აქენაჰიტნა ოყენანა ჰოს
მალ'ერა ლ' იც ბელ'ნამ ქალას რუტაირო კეტა ყიმათლიცი „ათას
ცხრაას ორმოცდაპირველ წელს მერვე კლასი დავამთავრე კარგი წარ-
მატებით („წარმატებაში“)“. მეტაერო ჰანტაალა ეა „წავიდნენ ენ-
ძებაში“. ცილე მეტაანუწოც ბალო რატა იცი „ჩვენ უნდა წავიდეთ
სხვა ადგილზე“. უოდონა გუნა მამდალლიცი „წვიმა მოვიდა მინ-

დღორში“. ქვე ბახცა ცონ როწლო „ხასიათზე მოდის, რომ გაძღა („ხასიათზე მოდის მუცლის გავსებისას“). ზარალნა ბაჯცა უჭრა ბუ-ლოლ' „ზარალი ხდება, ძროხა რომ კვდება („ძროხის სიკვდილში“).

გარემოება წინადადების თავში უფრო ბუნებრივია, ვინემ შემ-მასმენლის შემდეგ ან ბოლოში:

ბეჟ. გილა ჰონს-ყონადანა ცაბაზი ჰოლცოს ცოქქო ზუყროლ' ბიტარაბ მაჯცა „დაბლა ერთი-ორი აბაზი მაინც როცა იქნება, იმის ფული მართალი იქნება“. ჰინცადანა ცენტენა... „ახლოს მივიდა რა“... უაჰლიც ნისონა გემ „იქ უთქვამს“. უაჰლიცის ცენტემო ჰუგი სუკონა ცეჩენა ბილოლა ყაჰიცო მაყალ „ის კაცი გააჩერა რა, იქიდან წავიდა სახლში გულის მოსატანად“. ჰან, სულ ჰულიც მი ციცონა გემ? „ჰა, ხარ შენ მანდ მიბმული?“ ჰანჟე, ცოწყოლ' ნისონა გემ „მერე, როცა მოვიდა, უთქვამს“. ბითანა ცენტენა გემ „სახლში შემდეგაც წასულა“. რალ'ადბაე ტიტო ყუთი ყაწწო „ზღვაში გადააგდო ყუთიანად“. ნილად შადამლა მალლარასადან რი ბოვატოს-ლო ნისონა „მოლა ნასრედინი ადამიანებს როგორ ატყუებ-სო“. სულ მი ბატა ბოს? „შენ რატომ აკეთებ ქუმელს?“ მოყონაზო ცალ'აე ჰინდელა ჰოქმო ბოჰნა გემ „მოსვლისთანავე სოფელში თავიანთი გადაწყვეტილება გამოუტანიათ („თავიანთი ოქმი შეუდგე-ნიათ“). ცაგი წაყ ლახხი ცუბურ როჯორ „იქ ძალიან ბევრი არ-წივები არიან“. ცოლ'უჟბა დნ ხიშატა ჰადნქორ ცუჩოხენლო „ამიტომ მე დილას გვიანამდე დამძინებია“. ჰანსუნ დან ყანუ ბოდ ჰალმანო მეტენ ზუყურ ცოლ'უ ჰონნ „ერთხელ მე და ორი სხვა ამხანაგი წავედით ტყეში“. ნიონოჟ: კანცილალლა, ისკოლალლან, ჰალხოზლიდ კანტორალლმა მაჰატა უოჟდლალას სურათბა რნხალენ-ლი „ყველგან: აღმასკომებში, სკოლებში და კოლმეურნეობის კანტო-რებში ბელადების სურათები კიღია“. ჰინნ ლოტტონ ცილე მეტენ მაყერ ჰონნ „როგორც იყო, ჩვენ წავედით რა, მივედით ტყეში“. რილ', ცილდო ცალ'ნ, წაყ კოტტუ ჰაირი ლო „გადმა, ჩვენს სოფელში, ძალიან კარგი ჰაერია“. სენალდა ბოწი კეკე-ლენ... „უცბად ცხვარი დაიფანტა რა...“ ბედდო ცნგ ცუჩენლო

„მაშინ („შემდეგ“) ის გაქცეულა“. ეს გი ცაწყოლ' ცოლ'უ ნაწნლი უინის უო როლ'ეგუსმა გრისლი' იქ როცა მოსულა („იქ მოსვლაში“), მას უნახავს, თავისი საფქვევი ნახევარზე მეტი არ არის“.

კაპ. ნალი წიხოდამო ცალ'აე ექტენა გემ „სხვა, შორ სოფელში წასულა“. ჰამ, ჰამ, ჰამ, ბოცდიოლდიო ციო გემ! „ჰაი, ჰაი, ჰაი, დედა ბრმასავითა!“ ში ქმალდა ყნეჩე! „შენ თავისუფლად დაჯექი!“ ჰოლოცოს შედ მოხომლ'აყადა, ბილოვა მუალოლცა ლ'მოდა გჰპინ „აქ („აქიდან“) კლდის დაკაგება თუ ვერ შეძელი, დაბლა სახლებს დაანგრევს, ყველას“. დონა ცათადნ, მამდალიც, ექენა დონა ცულომო „თვითონაც იქით, მინდორზე, წაიქცა რა, თვითონაც მოკვდა“. ლინ გჰცა, ჰონსნა გჰცა „წყალი არ არის, სულ არ არის“. ცალხუდა წიხო უანაე მუყენა მენტენა ზუყონა გემ „მიუვალ, შორ ტყეში წაილო რა, წასულა“. მი ნილად ზადამლა ბოვატოს? „შენ როგორ ატყუებ ადამიანებს?“ ემ ულოლო, მოყოდო ყაწწო თელი ხალყ „ჰამა რომ გაათავა, მოიყვანა ერთად მთელი ხალხი“. უაჰლან ზოლდა, დო უაჰლიც შედილ ყემონა ტუტნა ეცალ „მაგრე თუ არის, მე იქ კლდეს მხარსაც შევუშვერ და დავაკაგებ“.

§ 7. განსაზღვრება

შედარებით მყარია ბეჟიტურ-ჰუნზიბურში განსაზღვრების ადგილი. გაბატონებულია მსაზღვრელ-საზღვრულის პრეპოზიციული წყობა:

ა) განსაზღვრება საზღვრულის წინაა.

საკ. ბეჟ. უალ'ო ზამალლიც ზალიმ ეტწყო ეჩქ ცონყონა გემ „ამ დროს ძალიან დიდი თუმი მოსულა“. წიხო, სნლა ცალ'აე, ცონყომო „შორს, ერთ სოფელში, მიუყვანია“ უალ'ო ცალ'ას ფათიშაპ ზუყონა გემ „იმ სოფლიდან ყოფილა მეფე“. ჰული მალლარასადან ეჩენა ზუყონა გემ ჰინდელა ცალ'აე „ის მოლა ნასრედინი ყოფილა თავის სოფელში“. ჰანეჟ ჰუგო ექნენა მოწყომო ცალ'აე „ახლა ის მდინარეც შემოვიდა სოფელში“. ცონყოლ' ლ'ანა მესედო ზუყონა გემ „როცა მოვიდა, სამი ოქრო ჰქონია“. უაჰგი მეკლო

გაქცია ცალა ბნატენა გემ „ეგ რომ უთქვამთ, მთელ სოფელს უტყვია ისინი“. ზუყონა გემ ჰოლცო ს^ტ ფილის მაჭა „მას ჰქონია მეხის ხმალი („იმისი ყოფილა მეხის ხმალი“)“. ჰოლლო ქიბბადა ცილენა გემ „იმ ქალებმა დაუძახეს“. უაპდლო, დიელა ქიბბა ცილას „ესენი, ჩემი, ქალიშვილები, დაუძახებენ“. შედ ექთალ ჰინჯენა ცახო ჰალ ბალონა ეჩენა გემ „კლდის წაქცევის შეეშინდა რა, ძალიან ღონივრად („ჰარგი ძალა გაილო რა“) გაჩერებულა“. ჰოლცო სუკო ნისონა გემ „იმ კაცმა ჰკითხა“. გაქციო ხალყ ბიბანა მეტენა გემ „ყველა ხალხი ტიროდა რა, წასულა“. ეუყო მატტონა ინცონა ტოტნა ჰუგინა „დიდი ლოდიც მიაბეს და გადაისროლეს ისიც“. ხანლი-მანლი დიბო უაპდო რალად გემლო ნისონა „შენი ხანობა-მანობა ეს ზღვა არისო, — უთხრეს“. უაპლო ცადამ დიე ცისო გემ „ეგ ქალი ის ქალი არის“. ჰულა უაპლო ცადამ გემ „ეგ ის ქალი არის“. უალო ფათიშაპლი ნისონა: მი ბიხსი ცაწყა! „იმ მეფემ თქვა რა: შენ არ შეგეშინდეს!“ უალცო ხალლის ცაღნა ცოჟო ზუყონა გემ „იმ მეფეს შვიდი ვაჟიშვილი ჰყოლია („იმ მეფის შვიდი ვაჟიშვილი ყოფილა“)“. ჰოგო, დილ ნილიო ცაჟო, სოდ გემ? „ის, ჩემთვის მოცემული ქალი, რომელია?“ ყონა ღალბაწნა ზუყონა გემ „ორი ლომიც ჰყოლია („ყოფილა“)“. ცაჟდაპლანშ ჰაბომ გემ „დევების წისქვილია“.

ტლად. ყონა ბოცო მეტემ მარატაშ ტამუხენა ჰინლა უათალლიტა მოყადრო „ორი თვე წასული მთიდან ვბრუნდებით რა, ჩვენ-ჩვენს („თავიანთ“) ბინაში მივდიოდით“. დიელა მალოს ნისალ-ლირო როლორო „ჩემი ავტობიოგრაფია („ტანის სათქმელი“) გათავდა“. მაშარულო რატოცი ბეტერბაჟი ბაწყალ ტამუვენა ცილლა რატოცი „მთიელთა ადგილზე („მიწაზე“) როცა ვერ იცხოვრა, დაბრუნდა რა ჩვენს ადგილზე („მიწაზე“)“. დიე ცაბო ულორო „ჩემი მამა გარდაიცვალა“. ნაგაკ მიჩაჟ ლიყეწე ჰინლ'ხონა ზუყორო „ცოტა ადგილზე ვიწროდ დარჩენილიყო“. ცაწონა უოდო ჰინლ'ბაჟორო „ათი დღე დავრჩით“. ლალ ბიციჟ ბოჟ ბაგაპაჟ, პას რეჩეჩ „სამი თვე („თვეში“) მზე არ ჩანს, ღრუბელი დგება“. აქენაპიტნა ოყე-

ნარიგნა ოყენა ხალ'ერა ლ'ილა, აუგუთთ ბიცოცო, დო აყორო ჩაჩანლიცი „ცხრაას ორმოცდამეთხე წელს, აგვისტოს თვეში, მე ჩამომიყვანეს ჩეჩნეთში“. უაჰანიცირო მაჩე გელ უაჰანდო ჩაჩალიშ მანე „ასეთი ადგილია ეს ჩეჩნების ადგილი“. უაჰანჰალტი ციჩილო სუკოს ჰალტი გელ „ეს სამუშაო მოხუცი კაცის სამუშაო არის“. ნუშმარო ყორა ჰაირან ბაცა ზუყორო „ბაღლები („წვრილი ბავშვები“) შინდებოდნენ“. კურუხბაცა გალოო ჰელ'აშ უან ცილლა ეაბოლა ეაბოლარა რიჟერო უან გელი „მინდორში რომ არის კაკლის ტყე, ჰაჰაჩვენის („ჩვენი მამის მამების“) დარგული ტყე არის“. ეენდობეჟირო მანე ჰარზა გელი „მყუდრო ადგილები ბევრია“.

ჰუნზ. ჰანს ყარა გოჭოლ' ცოლ'უს ცურდელ როკტოს ბოლოო ზუყუნ გოჭ „ერთი ბავშვი რომ არ ჰყავდა, ამის დარდი გულიდან არ შორდებოდა“. ცილო ჰონო წაყ ლახხი გუღბა როჯორ „ჩვენს ტყეში ძალიან ბევრი ქათმებია“. როჰანუწურუ ჰუნი წაყ ჰინჭარის ზუყურ „გასავლელი გზა ძალიან საშიში იყო“. ეპგი მაყოლ' ცილუ წაყ ყაშუშუ ჰონო, ჰანს ბოწან, ჰანს ცოლ'უდ ეარტოდო ლ'ილენ მაწარ „იქ რომ მივედით, ჩვენ ძალიან ხშირ ტყეში ერთი მგელი და მის წინ ერთი ბატკანიც დავინახეთ“. ცოლ'უდ რეჰო ეპგ შოფერ ლ'ონო ბოცო ბალინცალინ ცუტუნ „იმის შემდეგ ის მძლოლი სამი თვე საავადმყოფოში იწვა რა...“. ჰანს ლ'გ, ეაზღუ, ცილე ეპგიტა მეტეჩ ზუყურ „ერთ წელს, ზაფხულში, ჩვენ იქით მივიდოდით“. ბოლ'უ მეხტოო ტოოდოტა რეკარიოჭოო ზუყურ ეაჰლა „ამ დროს ზევიდან მოფრინდნენ მერცხლები“. ბოლ'უ მეხტოო ეანენლო ჰანს ციჩილილუ სუკუ „ამ დროს მოსულა ერთი მოხუცი კაცი“. დნლო ცოლ'უს ცუსთარ „მე ვარ მისი ოსტატი“. ბეგალან კოტტუ ჰაიუან გოჭ „გველიც კარგი ცხოველი არაა“. ბოწან ბეწისუ ჰაიუან ლი „მგელი გაუმადლარი ცხოველია“. მრგოლის ტოყოლონო ბუ(წ)ოო „ტყავის ქულებიც შევკერეთ“. ცოლ'უ ოქრონ ნგლ'არ, ლ'ინო ყურუმ „იმას ფულიც მივეცი, ხუთი მანეთი“.

ბ) განსაზღვრება საზღვრულს მოსდევს.

რა თქმა უნდა, შეუძლებელი არაა მსაზღვრელ-საზღვრულის პოსტპოზიციური წყობაც, მაგრამ ასეთი შემთხვევა საერთოდ იშვიათია — ჩანს არაა ბუნებრივი ამ ენისათვის:

საკ. ბეჟ. ჰანჟე ჰულიცის გენტიენა გემ ცალაჟ ჰინილა „ახლა იქიდან წასულა თავის სოფელში“. ჰოლცოს ხალლის ცაჟო ზუჟონა გემ ცონხ გჰჰიო „იმ მეფეს ქალი ჰყოლია ორსული“. ჟოლალ მიც ბიყეს ზუჟონა გემ ზობ რატჰიყის „ძალღებს ენა სკოდნიათ დედამიწისა“. ბოხანა ბოხნა მილალ რეცა, ცოტრ „დაჰერთ დაიჰირა რა, კულზე მიაბი, შუაზე“.

ტლად. ცაჟბო ზუჟორო ბულბოდოლა რუჟარო „თაგვები იყო ლორებივით დიდები“. დიე ცოჟე ყონა ზუჟორო „მე შვილი ორი მყავდა“. ტოკაბ ბანო ჰალტი გჰჟე დიე „ჰიდევ სხვა სამუშაო მე არ მაქვს („არ არის ჩემი“)“. დო რელარც ცხოროდა სი-სიდი „მე ვუვლი („ვინახავ“) ცხვრებს სათითაოდ“. ფურგუნაჟ ლიპოცასანა ზუაჟორო აჟბო ჩაჩალლიშ, ქიქსი რრარო „საზიდარში შესაბმელადაც ჰყავდათ ჩეჩნებს თაგვები, მოვლილები („საზიდარში შესაბმელადაც იყო თაგვები ჩეჩნებისა, მოვლილები.“). ჟე ჰინო რაჟდა ცურუმიას, ფურგულლის, აჟტო მაშინალის ცახო რაჟცა „ახლა გზა, რომ იქნებოდეს ურმის, საზიდრის, მანქანისა, კარგი იქნება“. ჩადუნიაჟ ბინარო რაჟადრო ხალყლის „ჩადუნიაში ბინები იყო ხალხისა“. რრრო ჰინო ოყენა საჟენ ყაეყყო „გააკეთეს გზა, ოთხი საჟენი სიგანისა“. ხაშარხოტილაჟა ზუჟორო ტოდნ როწოხდა ჰას რეგაჰაჟჩას ჟან ზოდოლ ბურხათაბ „ხაშალხუტში იყო ისეთი მსხვილი, მძალი ტყე, რომ ცასვერ დაინახავდი“.

ჰუნზ. ცილულურ შუგურნო ზუჟურ როყლოდერუ „ჩვენთან ცხენებიც იყო, ტვირთიანები“. დუდარ სალამ ლო ციჟუ-ცაბუს წაჟ ბეჟყუ „შენ დედ-მამამ ძალიან დიდი სალამი შემოგიტვალა („შენთან სალამია დედ-მამისა, ძალიან დიდი“)“. ბოწი, ჰაიჟანლისნო ცასქარლისნო ჰისაბ მიზანგრისუ... „ცხვარი, საქონელი და ჟარიც უთვალავი...“ ცილუ ჰალტუჟაბალიდ ოთახირ ლონო ბეგალა ზანდარ, ბეჟბეჟყუ „ჩვენს სამუშაო ოთახში სამი გველი ვნახეთ, დიდ-დიდი“. ჰანსუნ ცილდო მადუჰანლილ რეჟენლი ბეჟტოდოდ ჰობუ ჰრჩოს ჟო სიმინდილოს „ერთხელ ჩვენმა მეზობელმა წაიღო

ბეტიტელების წისქვილში საფქვავი რამე, სიმინდისა“.

მსაზღვრელ-საზღვრულის ზემოთ განხილულ წყობათა ერთმანეთთან შეფარდება ერთისა და იმავე მოცულობის ტექსტებში ასეთია: იქ, სადაც ტლადალურში მსაზღვრელი საზღვრულის წინ დგას 131-ჯერ, საზღვრულის შემდეგ გვხვდება 12-ჯერ.

კაპუჭურშიც, იქ, სადაც მსაზღვრელი საზღვრულის წინ 132-ჯერ გვხვდება, საზღვრულის შემდეგ მხოლოდ 5-ჯერ გვაქვს.

ჰუნზიბური დიალექტის საკ. ჰუნზიბურ კილოკავში, იქ, სადაც მსაზღვრელი საზღვრულის წინ 97-ჯერ გვაქვს, საზღვრულის შემდეგ მხოლოდ 7-ჯერ შეინიშნება.

აქედან აშკარად ჩანს, რომ მსაზღვრელის ბუნებრივი ადგილი მსაზღვრელ-საზღვრულის სინტაგმაში საზღვრულის წინაა და არა მომდევნოდ.

წინადადების წევრთა კავშირი

§ 8. შეთანხმება

სახელს ზმნა ეთანხმება გრამატიკულ კლასში, თუ მას გააჩნია ამ კატეგორიის ნიშანი.

გრამატიკული კლასის ნიშანი ზმნაში ერთია: **სუბიექტისა** ან **პირდაპირი ობიექტისა**, რომლითაც ყოველთვის გამოხატულია სახელობით ბრუნვაში დასმული სახელი.

გარდაუვალ ზმნაში ამ ბრუნვის საშუალებით გადმოცემულია **სუბიექტი**, ხოლო გარდამავალ ზმნაში — **პირდაპირი ობიექტი**. ამის შესაბამისად პირველ შემთხვევაში გრამატიკული კლასის ნიშანი ეკუთვნის სუბიექტს, ხოლო მეორე შემთხვევაში — პირდაპირ ობიექტს.

ა) გარდაუვალ ზმნაში ნიშანი ეკუთვნის სუბიექტს.

ტლად. რუჯალ ჟო დაჰ რაჟცა „საჰმელი რამე ცოტაა“. ზარალნა ბაჟცა, ჟარა ბუღოლ' „ძროხა რომ („როცა“) კვდება, ზარალიც ხდება“. ჰინო რაჟაჟადა ბეტერბაჟი ბაჟაჟ „გზა თუ არ არის, ცხოვრება არაა.“ ხალყლ აწყლოღტა მოყორო „ხალხი ჭკუაზე მოვიდა („ხალხი ჭკვიანი გახდა“)“. მეზ-მეზლაჟ რუჟო ჰონყ რაჟცა ზუჟორო „ხანდახან („დროდადრო“) დიდი ხმა ჰქონდა“. მიჟოლ, ჰარ ბილოლა, მაშინა მოყოც „ჩვენთან ყოველ სახლთან მანქანა მოდის“. ციჰჰო ბრდაბეშირო ხალყ „ახლად იცხოვრა ხალხმა“. ჰოლოჟ მოყონაჟ ხალყლ კოკალ ბოხირო „აქ მოსვლისას ხალხს ავადმყოფობა შეეყარა“. ჰილიაჟური სიდ ჰალტა ჰოს რაჟლა „ქლიავი ერთ ტოტზე აბია“. დიელა მალოს ნისალღირო როლორო „ჩემი ავტობიოგრაფია („ტანის სათქმელი“) გათავდა“.

ხაშ. ცაბო ცელირო ცოჟდიჰა „მამამ იჩხუბა შვილთან („მამა იჩხუბა შვილს.“)“. ამინათ დეტჰერო ცალაჟ „ამინათი წავიდა სოფელში“. რამაზან ცეტჰერო ტამატა „რამაზანი ავიდა სახურ-

ავზე“. მუჰამად ტაობტას ექვირო „მუჰამადი სახურავიდან ჩამოვარდა“. სიოდ როყოც? „რა მოდის?“ ჰუგო ცილა კოკონა გალი, ჰეხ ულოც „ის ძალიან ავადა, მალე მოკვდება“. ჰუგო ყორა რუდორო ჰულ „ის ბავშვი მოკვდა გუშინ“. ჰოგროლ შუგოროლ რუვადორო „ის ცხენები დაიხოცნენ“. ჰოგროლ ჰიბბა ბუვადორო „ის ქალიშვილები დაიხოცნენ“. ჰოგროლ ყორა ბუჰადორო ჰული „ის ბავშვები დაიხოცნენ გუშინ“.

კაბ. ცაჰდაპ ბეჩჩენა გეე „დევი გაჩერებულია“. მოყონა გეე ყონდამოტოს „მოსულა ჰოტი“. ჰოცოდოე ექტაენა გეე ცალაყას სუკო „მასთან მისულა ერთი სოფლეელი კაცი“. ჰოქლო ჰიბბადოე ცოყოს ზუყონა გეე ცაჰდაპ „იმ გოგოსთან მოდიოდა დევი“. ბეთანა ცილოს ჟობო კაყაბას ეეჩეჰე გეე „შემდეგ ჩვენი ძალები ყეფენ, არ დგებიან“. ჰუჰალო ზამალაყ ჰოლცო მალლარასადანის ციცილო ციო ეულონა გეე „ამ დროს იმ მოლანასრედინას მოხუცი დედა მომკვდარა“.

ჰუნზ. ბედლო ცაგ ცუჩენლო „მაშინ ის გაქცეულა“. ბოლუ ჰლიტი ჰიდილდი ზაბან მეტაენლო „ამ მდგომარეობაში რამდენიმე ხანიც გასულა“. ცაგ სგდ მიჩრ უცულანლო „ის ერთადგილას დამალულა“. ბედლო ცობუე ციეუნ იატაერ „მერე მამასთან დედამაც იხუბა („მამას დედაც იხუბა“)“. ბრწბა მულალნეტაენლი „მგლები უკან დადევნებია“. ბედლო ლოდერუ ხალყ დიდურ ბოკამგჯარ „შემდეგ მთელი ხალხი ჩემთან მოგროვდა“. ბოლუ მეხტოე ცაყენლო ჰანს ციჩილუ სუკუ „ამ დროს მოსულა ერთი მოხუცი კაცი“. ცაგი წაყ ლახხი ცუბურ როჯორ „იქ ძალიან ბევრი არწივია“. ბოლუ მეხტოე ტოოდოტა რეკარიოჰჩიო ზუყურ ცაჰლა „ამ დროს ზევიდან მოფრინდნენ მერცხლები“.

ნაჰად. ჰიდბა ბრჯუნლო ეაჯადელოს „გოგონები იქცნენ ქალებად“. ჰიდბა მაყერ მარატოს ჰინჩოდ „ქალიშვილები მოვიდნენ მთიდან დღეს“. შიფო ნაყნე? „რა მოდის?“ საროე მაყნე „ცხენი მოდის“. ცაგ ცაყნე დენო „ის ბრუნდება უკან“. დნ ეუტურ „მე დავიძინე“. ცაგ ეეკიჰერ ჰულ „მან იხტუნავა გუშინ“.

შუგო ბეკიჭ „ცხენი მირბის“. დნ ჟე ცუტურ „მე ახლა ვწევარ“. დნ ბეგი ეგრენ ზუყურ „მე აქ ვცხოვრობდი“. ქრლე ჟინიშუ რუ-
ჰუნ რექერ „ღობე თვითონ დაინგრა რა, წაიქცა“. დუ^ნ ჩე ქიდ
ბეგის! „გაიქეცი, გოგო, აქედან!“ ცილენ მეტაჩო ბული „ჩვენც
მივდივართ სახლში“. დნ ეე^ნტაჩო ბული „მე მივდივარ სახლში“.
ღიე ცობუ ცუჰურ ჰულ „ჩემი მამა მოკვდა გუშინ“.

ღარბ. ენგ (ცრგ) ეან^ნყერ (ეაყ^ნერ) ყურელსნ „თვითონ
მოვიდა ყვარლიდან“. დნ ეან^ნყერ ჰინჩოდ „მე მოვედი დღეს“. ცილე
მეყერ ჰინჩოდ „ჩვენ მოვედით დღეს“. ენგ ეან^ნყერ დენო „ის
ბრუნდება უკან“. დნ ცუტრო „მე მძინავს“. ენგ ცუტურ „იმან
დაიძინა“. დნ ეეტაეჩ ეგსტილურ „მე მივდივარ ძმასთან“. ეაბდულ-
ლა ცრკდაეეშ ბრცი... „აბდულები ცხოვრობენ აქ...“

ბ) გარდამავალ ზმნაში ნიშანი ეკუთვნის პირდაპირ ობიექტს.

ტლად. ბეთა ჰინო ბაღარზი რრრო „შემდეგ გზის კეთებას
შეუდგნენ“. დო მედალიდ ნაგრადით ცრრო „მე შედლით დამაჯილ-
დოვეს“. ჟაჰანო ლანანა ჰალტი ბუოც ზუყურო „აქაც სამივე
საქმეს ვაკეთებდი“. ბეჟტალაე რრრო საბრანი „ბეჟიტაში გა-
მართეს კრება“. ჰუნეღლატა ბეყორო გურჟიან „იქიდან წავვიყვა-
ნეს გურჯანში“. სიმინდი ბიჟეჩ ჟაჰავიცი „სიმინდს ვთესავთ იქ“.

ხაშ. დილ ქიდბა ბეგაბაც „მე ქალიშვილებს ვხედავ“. დილ
ქიდ მეგაც „მე ქალიშვილს ვხედავ“. დილ ცოჟო ეეგაც „მე ვაჟს
(„შვილს“) ვხედავ“. დილ ცოსო რეგაბაც „მე ხარებს ვხედავ“.
ეაბო ცოჟდილ ბატაელლო კობალა „მამამ შვილს დაარტყა კომ-
ბალი“. ეაბო ცოჟდილ რატაელლო წიწოდა „მამამ შვილს დაარ-
ტყა სახრეები“. ეაბო ცოჟო ეატაელლო „მამამ შვილი გალახა“.
ეაბო ქიდ მატაელლო „მამამ გოგონა გალახა“. ეაბო გამჟშ ბა-
ტაელლო „მამამ კამეჩს ცემა“. ეაბო ყორა ბატაელლო „მამამ
ბავშვები გალახა“. ეაბო ყორა რატაერო „მამამ ბავშვი გალახა“.
ეაბო ცოჟდილ ტალო მატაელლო „მამამ ბიჭს ქვა დაარტყა“.

კაბ. დიელა ჰოლოლო ჟოლა ჰოგო ეაჟდაჰ ბიტაეეო „იმ

ჩემმა ძაღლებმა ის დევი მოკლეს“. პანქედზე უბოზო დანჯონა ზუ-
ყონა გემა „ახლა ჩემი ძაღლები დაუბამს“. ცალნა ცონსრო მუხო-
ნა ზუყონა გემა სადაყალაყ „შვიდი ხარიც დაუკლავს ქელებში“.
დულ სიოდ დარუ ბოვალ? „შენთვის რა წამალი გავაკეთო?“
პაბოტაქო პინის ქიბბა მექნა გემა „მეწისქვილემ თავისი ქალიშ-
ვილები გააგზავნა“. ბისსუგუ კეკიო შუგოშოა ბოხა! „ყველაზე ფიც-
ხი ცხენი დაიჭირე!“

პუნუ. ჰაჟიმურად, რაქა, ბოლუ ბოწი თოფი ტუტანლე
„ჰაჯიმურად, მოდი, ამ მგელს თოფი ვესროლოთო“. ცაგრა ბეგალალ
დიდო ჰალტუქაბალღი წაყ ბეყყუ ზარალ ბუონლო „იმ გველებ-
მა ჩემს მუშებს ძალიან დიდი ზარალი მიაყენა („გაუყეთა“)“. დნ
ყოგუ ბოწი ტუნი მაწაქარ „მე ის მგელი ძაღლს დავანახე“. ცილდო
ხალყღი ხეხსა ბიყორ რად „ჩვენმა ხალხმა („ხალხს“) ხშირად
იცის ჩხუბი“. დექერუ ზოკო მუჰამმადი დენენ მუჰამმად ცუჰურ
„ჩამოვარდნილი სოკო მუჰამადს მოხვდა რა, მუჰამადი მოკვდა“.
ბედლო ცობუე ციფუნ იატურ „მერე მამას დედაც ეჩხუბა“. ცაგიტა
ცაგრალ დიგო ციღერ „იქიდან იმათ მე დამიძახეს“. იჩილ სუყულ
შოფერლიგ ნგსაღნლი „მოხუცმა კაცმა მძლოლს უთხრა („უთ-
ქვამს“)“. ცოგუ ბოწი მაწოლ მუსალ დიგო ნგსარ „ის მგელი როცა
ვნახეთ, მუსამ მე მითხრა“. პანს ტუნდნ ცოლ'უ, ნიშოქოლ,
ბულიდ ნაჩღორ ლონო ბოწი ქეზი ბოჯუნლო „ერთ დღეს, საღამოს,
მას, სახლში რომ მოდიოდა, სამი მგელი შეხვედრია“. პანს ბოწი
ბუჰუნლო „ერთი მგელი მოუკლავს“. მუჰამმად ლგრან ცეჩა-
ინერ „მუჰამადი ძირს დავტოვე“. ცაგი ბოწი წაყ კოტ ბეშჩო
ზუყურ „იქ ცხვარი ძალიან კარგად ძოვდა“. ცილე მეტაეჩ ზუ-
ყურ ცაგრა რირტადია „ჩვენ მივდიოდით იმათ მოსაკლავად“.
ცილდო პონრ წაყ ლახხი გულბა როკორ „ჩვენს ტყეში ძალიან
ბევრი ქათმები არის“. დიბიღია ციფულ ჰუჰარაბლა წგნდარ რუნ
„შენთვის დედა ჰრელ წინდებს ქსოვს“. ცაგ ცილე ცეყერ ბალინ-
ცალღი „ის ჩვენ წავიყვანეთ საავადმყოფოში“. მრგოლის ტოყოლონო
ბუ(უ)ორ „ტყავის ქულებიც შეგკერეთ“.

ნაკ. ლელ სუკულ რუორ ვოვო „სამმა კაცმა დადგა სახლი“. ქიდბოლ რუორ ჰრკა „ქალიშვილებმა მოქსოვეს ჩითები“. ქიდბალლო როხოორ ტეხ „გოგონებმა იყიდეს წიგნი“. დნ მიერ ხაბარ „მე მოვეყვი ამბავი“. დნ ბოხოო ყე გუდო „მე ახლა ვყიდულობ ქათამს“. სრლო რუორ ბნლ ვოვო? „ვინ ააშენა ეს სახლი?“ შიძო როხოორ მგ? „რა იყიდე შენ?“ ცოლულ ციტაერ სუკუ „მან მოკლა კაცი“. დნ რუტქერ ჰულ ხო „გუშინ მე გავეყერი ხორცი“. ციძულ მა^ნვე ფუხუნ „დედა კერავს ბლუზას“. დნ ბიტაერ სგ „მე მოვკალი დათვი“. დნ რირტაერ სგბურ „მე მოვკალი დათვები“. დნ რიშქერ ბალამ „მე გავეტეხე ხანჯალი“. დნ ბგტრყ'ერ ქიდბა „მე მოვიყვანე გოგონები“. დნ ბგყ'ერ ჟო „მე მოვიყვანე ძაღლი“. დნ რგტრყ'ერ ჟობო „მე მოვიყვანე ძაღლები“.

ღარბ. ცოლულ ციტაერ სუკუ „მან მოკლა კაცი“. დნ ნუტ-ჩო ბეშორ „მე ვჰამ საჰმელს“. ცგსტილ ბოხ საროო „მამ იყიდა ცხენი“. ცრბულ რიყელერ ყინდო ცოყდნ „მამამ ცემა თავის შვილს“. დიე ცგს იტაერ შურუსაღლილ „ჩემი ძმა მოკლა რუსმა“. ცგრმატალ როყ რაყრის ჰეჰნდო „ვირი ტვირთს არ წაიღებს, თუ არ ცემე“. ჰობოლ ცნცნრ ცგსდნ „სტუმარი მოვიყვანე ძმასთან“. ცაჰა მრყნრ ცგსდნ „ქალი მოვიყვანე ძმასთან“. ცოყდიღონ ქიდბოლონ ჰუნდუ ბუჰრ რ „ვაჟმაც, გოგომაც შეშა დაჰრეს“.

ამგვარად, გარდამავალ ზმნაში სუბიექტთან შედარებით უპირატესობა ეძლევა პირდაპირ ობიექტს, რაც შეეხება ირიბ ობიექტს, რომელიც დგას მიცემით და ლოკატიურ ბრუნვებში, მისი გრამატიკული კლასი სრულებით არ აღინიშნება ზმნაში, რამდენადაც ის არ დგას სახელობითში. როგორც ვხედავთ, ის თავისი სინტაქსური ძალით გაცილებით სუსტია სუბიექტზე (იხ. „რიცხვის კატეგორია ზმნაში“).

გ) უკლასნიშნო ზმნები არ ეთანხმებიან სახელს გრამატიკულ კლასში.

ტლად. ჩაენა ხულ'ოც „ჩაისაც სვამს“. რალბა ზუყოროო „ქალო იყო“. ცაყბო ზუყოროო ბულ'ბოდოლა რუყარო „თაგვები

იყო ღორებივით დიდები“. მაშინა ნუალ ჰინორაჯეწიე „მანქანამ მოსვლა ვერ შეძლო“. ცანჭუნას გელ „საძირკველი ხის („ტყის“) არის“. უსთაღლა ცანჭობო გელ ბილ'ოს „ოსტატები თავგები არის სახლისა“. დო შადალაბ ცუნთილახა კოკორო „მე საშინელი ავად-მყოფობით ავად გავხდი“. შუათანა თათოც ცენ'დოც ჰინ'ლ'ხორო „ბარგი ტალახში („შიგ“) დარჩა“. ფაჩალუღლი ცოქრო ნილ'ნა... „სახელმწიფომ ფული მისცა რა...“ ციფო წო რეკენნა... „დედა ცეცხლს ანთებს რა და...“

ხაშ. დო წიტ ნილ'ირო ცოყდიქა „მე დანა მივეცი შეილს“. ცაბო ყორა ზუეკირო „მამამ ბავშვები ცემა“. ამინათი ლ'წო გულლო ტიკაბანაც „ამინათმა ტანისამოსი ჩადო სკივრში“. დიბო შო დიელა ცაბოდორო გვ'ლი „შენი ძალი ჩემს მამასთან არის“. შნაქო მანჩე ბოლ'ონა „იმან მიწა მოხნა რა...“ იტე დო კოკონა ზუეყორო „გასულ წელს მე ავად გავხდი“. დო ნეშედიო სუკო გვ'ქე „მე მდიდარი კაცი არა ვარ“. სიფოდ მი ჩახჩა? „რას წერ შენ?“ სულ მი ნისორო? „რა თქვი შენ?“ მი ნასდი გრც „შენ საიდან მოდიხარ?“ დო გრც ცალ'ანუშ „მე მოვედივარ სოფლიდან“. ჰოროლო... ბილოლა გუც „ისინი სახლში მიდიან“.

კაბ. დიე ცონ'ხ კოკოს „ჩემი მუცელი ავადა“. ჰონ'ხ ზუეყონა გეე მალლარასადან „ყოფილა ერთი მოლა ნასრედინი“. ჰან'ეე ჰონ'ხ ციცვილო ცადამ ზოდო ბილოც „მერე ერთი მოხუცი ქალი უნახავს სახლში“. ბალიცილო თოფი ყონა ყაწწო ტუტო „როცა ადგა, თოფი ორი ერთად გაისროლა“. რალ'დბატა ტოდოციწო ტაყალან კაებალ'ოს-ლო „ზღვაზე მალა ფაფახები დაცურავსო“. ჰოლოცოს ხალოის ცაჯო ზუეყონა გეე „იმ მეფეს ჰყოლია ქალი („ცოლი“)“.

ჰუნ'ხ. შე, ცემედ, კოტ ნაყორ „ახლა, გაზაფხულზე, ბევრი მოვა“. ცოლ'ულ თოფი ტუტუნლო „იმას თოფი უსვრია“. ნიონოყ ბაჩურ ზუეყურ „ყველგან კლდეები იყო“. ცოლ'უს ჰან'ს თანაშემწენ ზუეყუნლო „მას ერთი თანაშემწეც ჰყოლია“. ჰალტუჯაბი ზუეყურ შურუსალ „მუშები იყვნენ რუსები“. შოფერლის შაყლუ

ხი^ნუენლი „მძლოლი ჭკუიდან შემლილა“. ცოლულ ნგსანლი „იმას უთქვამს“. დნ შაპარლიდ ესკოლალორ ჯოდან ზუყურ „მე ქალაქის სკოლაში ვსწავლობდი“. ბარტჰ ჰუნი კოტტუ გრჰ „კლდეზე გზა კარგი არაა“. ზუყურ ჰანს უო „იყო ერთი ძალი“. ცილუ ჰალტუჰაბალიდ ოთახირ ლონო ბეგალა ზანდარ „ჩვენ მუშების სახლში სამი გველი ვნახეთ“. ცნგ ჰუნი ზუყურ ბარტჰოტჰ რრჰჰურუ „ის გზა იყო კლდეზე გაყვანილი“. ჰაჰიმურად, რაჰა, ბოლუ ბოწი თოფი ტუტან-ლე „ჰაჰიმურად, მოდი, ამ მეგლს თოფი ვესროლოთ“. მუშალლიმლალლო რგყ-რგყყარ ლოზუნგარ ჩანხ „მასწავლებლები დიდ-დიდ ლოზუნგებს წერენ“. ცილე ბანლ'რრ ქალხოზლის მრჩე „ჩვენ ვნახავთ კოლმეურნეობის მიწას“. ცოლუ ხანლილ უაზირ ცილ'ენლო „იმ მეფეს ვეზირი გამოუძახია“. ცოლუტ ცნგრა ლახი ბედენლო „ამაზე მათ ბევრი უჩხუბიათ“. სენალდა ბოწი კეკელენ „უცბად ცხვარი დაიფანტა“.

ნაჰ. ლელ სუკულ გულურ ჯოჯო „სამმა კაცმა დადგა სახლი“. ჰუქუმათილ სგდნ ნგლ'გრ ცოქრო „მთავრობამ ერთს მისცა ფული“. დნ ბანლ'რრ მრჩე „მე ვხნავ მიწას“. ჰუნლ დნ ჩახერ ქალარ ყალამლიდ „გუშინ მე დავწერე წერილი კალმით“. ყარალ ჯოვარ ტებ „ბავშვები კითხულობენ წიგნს“. სინნ ტუტურ თოფი? „რას ესროლე თოფი?“ ცოლუ შოცოარ „მან დაივიწყა“. დნ ხულ'ჩო ეე „მე ვსვამ ახლა“. დარლე ხო „ხორცი იხარშება“. დნ ლინო გიჰკეჩ „მე ლეინოს ვასხამ“.

დარბ. დნ ჯუვოარ ტებ „მე წავიკითხე წიგნი“. ცოჟდილა ტუტურ თოფი „ვაჟმა ისროლა თოფი“. დილ ჰალმადლილ ხულ'ლინო „ჩემი ამხანაგი სვამს ლეინოს“. ცაჟალ ხო დარლეკე „ქალი ხარშავს ხორცს“. ცოლულ ტაჰანირ ლე გიჰკეჩ „ის წყალს ასხამს ჰიქაში“. ლელ სუკულ გულურ ჯოჯო „სამმა კაცმა დადგა სახლი“. უინლო ნგლ'გრ ცოქრო „თვითონ მივეცი ფული“. მე ნნ ეე! „შენ მოდი ახლა!“ მე ჩახერ ქალარ „შენ დავწერე წერილი“. დნ ბანლ'გრ მრჩე „მე მოვხანი მიწა“. დიგო ნგსანლარ რილ'სნ ხაბარ „მე მკითხა მთის („გაღმის“) ამბავი“.

§ 9. მართვა

ზენა მართავს სახელს ბრუნვაში.

გარდაუვალი ზენა ყველა დროში ქვემდებარეს მოითხოვს სახელობით ბრუნვაში:

აწმყო

კაპ. ჰოქლო ქიბბადომ ცონყოს ცაჟდაპ (ბეჟ.) „იმ გოგოსთან მოდის დევი“. დიე ცაბო ეულოც (ტლად.) „ჩემი მამა კვდება“. ყორა მაქთაბლიც მეტეერ (ხაშ.) „ბავშვები სკოლაში მიდიან“.

პუნზ. პანს უო რიჩ-ჩო (საკ. პუნზ.) „ერთი ძალი მირბის“. ქიდბა მეტეჩო ბული (ნაპ.) „ქალიშვილები მიდიან სახლში“. ცაგ ეტეერ ცესტილურ (ლარბ.) „ის მიდის ძმასთან“.

ნამყო ძირითადი

საკ. ბეჟ. პანჟე დონყომო დიე უობო (კაპ.) „ახლა მოვიდა ჩემი ძალები“. დიე ცაბო ულორო (ტლად.) „ჩემი მამა გარდაიცვალა“. მუჰამად ცონყორო ცალაყაშ ენსა (ხაშ.) „მუჰამადი ახლა მოვიდა სოფლიდან“.

პუნზ. ცაგ ხონტო ტოდო ეტეერ (საკ. პუნზ.) „ის ხეზე ზევით ავიდა“. ჰეკ ბეკიჰერ ტობტოს (ლარბ.) „ჩიტი გაფრინდა სახურავიდან“. დიე ცრბუ ეუჰურ ჰულ (ნაპ.) „ჩემი მამა გარდაიცვალა გუშინ“.

მყოფადი

კაპ. დო ენტალ (ბეჟ.) „მე წავალ“.

პუნზ. დან ლელ მეტაჰ! (საკ. პუნზ.) „ჩვენც ერთად წავიდეთ!“ ჰგლო კალქის ბოცო მაყყა-ლენ (საკ. პუნზ.) „მარხვის თვე როცა მოვაო? ჟე ცილო რილდო მეტაჰ? (ლარბ.) „ახლა ჩვენ გაღმა (მთაზე) წავალთ?“.

აწმყო ზოგადი

პუნზ. ლიმმო ცანზ გირარ (საკ. პუნზ.) „ზამთარში თოვლი მოდის“. პარურ კოკორუ სუკუ ხეხსა ბანდულორარ (საკ. პუნზ.) „თვალეებით ავადმყოფი კაცი მალე ბრმავდება“. ცაქლამატა შადამ-ლა ტონყარ (ლარბ.) „აქლემზე ადამიანები სხდებიან“. სგბარ

ჰავა ბრჭყელორ „შემოდგომაზე ჰაერი ცივდება“.

ასეა **გარდაუვალ ზმნათა** აღწერიტად ნაწარმოებ მწკრივებშიც, რაც ბუნებრივია, რადგან ამ ფორმებში ძირითადი ზმნის ესა თუ ის ორგანული ფორმაა მოცემული.

ნამყო უწევტელი

კაპ. ჰოქლო ქიბბადომ ცოწყოს ზუყონა გემ ცაჟდაჰ (ბეჟ.)
„იმ გოგოსთან მოდიოდა თურმე დევი“.

ჰუნზ. ცაგრა ცუწუჟ ცალანს ყურელდო რეჟრ მეტეჟ ზუყუნ-
ლო (საკ.ჰუნზ.) „ისინი ახალი სოფლიდან ყვარლისკენ (ზევით)
მიდიოდნენ თურმე“.

ნამყო

კაპ. ჰული მალლარასადან ცეჩენა ზუყონა გემ ჰინდელა
ცალაჟ (ბეჟ.) „ის მოლა ნასრედინი ყოფილა თავის სოფელში“.
ცადამ მადალლიც ცეჩენა ზუყონამ (ტლად.) „ჟაცი მინდორში
მდგარა“.

გარდამავალი ზმნა ყველა დროში ქვემდებარეს ითხოვს
ერგატივში, პირდაპირ ობიექტს — **სახელობით** ბრუნვაში:

აწმყო კონკრეტული

კაპ. ჰოლოლ ჟე შიოდ დოვალ ნუწოს? (ბეჟ.) „იმან
ახლა რა უნდა აკეთოს?“ ჟე ბილო რიმუნთ რრც ცაწყი
(ტლად.) „ახლა სახლის რემონტს („რემონტი“) აკეთებს თავი
(„თაგვმა“)“. ჰონლო რალნა როლცა, მაჩენა ბოლოც (ხაშ.)
„ის კალოსაც ლეწავს, მიწასაც ხნავს“.

ჰუნზ. დან ციფულ ბოწლის ხო ნუჟო (საკ.ჰუნზ.) „მე
ცხერის ხორცს („ხორცი“) ვჰამ“. სგდ სუჟულ რუოჟ ნოჯო
(ღარბ.) „ერთი კაცი („კაცმა“) აშენებს სახლს („სახლი“).
ცოლულ ბოხჩო გუდო (ნაჰ.) „ის („მან“) ყიდულობს ქათამს
(„ქათამი“)“.

ნამყო ძირითადი

კაპ. ჰანჟე დო ცალლაჰლი-ზუჟ ცეცაქილლო (ბეჟ.) „ახლა
მე ღმერთმა გამომიშვა“. ბეთა ჰუქუმათლი ქალხუზლარაჟ სა-
ბრანი რროო (ტლად.) „შემდეგ მთავრობამ კოლმეურნეობაში

ქრება („გააკეთა“). ჰოქცო ჰუგიც ბაბა მუწვირო (ხაშ.) „იმან იქ პური შეჭამა“.

ჰუნზ. ხანლილ ყწრა ნესარ (საკ.ჰუნზ.) „ხანმა ბავშვი კაყიდა“. ხალყლილ ჰუნი რუორ (საკ.ჰუნზ.) „ხალხმა გზა კააკეთა“. ცწგრალ ცწგი ბეშრარ რუორ (ლარბ.) „იმათ იქ საჭმელი კააკეთეს“. ცრბულ ჟაჭაბ ბუორ (ნაპ.) „მამამ უპასუხა („პასუხი გააკეთა“).“

მყოფადი

ბეჟ. ჰოლოლო ჟე შიოდ დოვალ ნუწოს? (საკ. ბეჟ.) „იმან ახლა რა უნდა აკეთოს („კეთება ქნას“)?“.

ჰუნზ. დიბილია ციფულ ჰუჰარაბლა წგნდარ რუნ (საკ. ჰუნზ.) „შენთვის დედა („დედამ“) წინდებს („წინდები“) მოქსოვს“. ცილე ხიშო მიშელა ჩახილ' როხნ (ლარბ.) „ჩვენ ხვალ ნამგალს („ნამგალი“) ჩარხზე გავლესავთ“.

აწმყო ზოგადი

ჰუნზ. შადამლალლო ბეხხუ რეტელ შიტორარ (საკ. ჰუნზ.) „ადამიანები („ადამიანებმა“) თბილ ტანისამოსს („ტანისამოსი“) იცვამენ“. ცოლ'ულ მრჩე ბელ'რარ (ლარბ.) „ის („იმან“) მიწას („მიწა“) ხნავს“. ცილე, ყწრალონ-წ, ქიქირ ჰუნ'დუ ბუჭრარ (ნაპ.) „ჩვენ ბავშვებიც („ბავშვებმაც“) წვრილ შეშას („შეშა“) ვჭრით“.

თურმეობითი

კაპ. გოაწოლოლო ნუკრიან ჰონს ცაყოყოა ხალულაყას ციწო დალოც ზუყონა გეე (საკ. ბეჟ.) „სანამ ვნახავდი, ნუკრიანში ერთი ჯალაბი („ქალ-ბავშვები“)..."

ასევეა გარდაშავალ ზმნათა აღწერით დროებშიც, რომლებშიც ძირითადი ზმნა წარმოდგენილია რომელსამე განხილულ ფორმაში.

გრძნობა-აღქმის გამომხატველ გარდაუვალ ზმნებთან ყველა დროში რეალური სუბიექტი (resp. მორფოლოგიური ირიბი ობიექტი) დგას მიცემით ბრუნვაში, პირდაპირი ობიექტი — სახელობითში.

ასეთი ზმნებია: ცოდნა, ნდობა (resp. ყვარება), ხედვა (resp. ნახვა), პოვნა, ყურება, დაწოლა (resp. დაძინება), დავიწყება და სხვ.

აწყო კონკრეტული

კაპ. ჰონლოს მიც ცილულ ბიყაყა (ტლად.) „იმათი ენა ჩვენ არ ვიცით“. დილ მაცცა დიმე ციფო „მე მიყვარს ჩემი დედა“. დაულ შიყო რეგაჩ? „შენ რას ხედავ?“

დილ ცოყო გეგაც „მე შვილს („შვილი“) ვხედავ“. დილ ქიდ მეგაც „მე ქალიშვილს („ქალიშვილი“) ვხედავ. დილ რაცცა ჯროლოლი „მე მიყვარს სწავლა“ (ხაშ.).

დულ შიოდ იყერ უნლო ჰალტილას? „შენ რა იცი ამ საქმის?“ დილ ბიყეშ ჰისაბ „მე ვიცი ანგარიში“. დილ ბიყან „მე არ ვიცი“ (საკ.ბეჟ.).

ჰუნზ. ბად სუკუ გესგრალ ყატ (საკ.ჰუნზ.) „ეს კაცი ძმასავით მიყვარს“.

დიცი ვუტა რიყე (ლარბ.) „მე ვიცი კითხვა“.

დიცი მაყა ბატ ყაზუ „მე მინდა ზაფხულის მოსვლა“. დიცი ნაწა, ცოლულ ნაჟერ „მე ვხედავ, ის კერავს“. დიცი რატ რუტა ჰორდო ხოხე „მე მიყვარს ხის ხერხე“. დიცი ბიყე ხაზაგ მგც მე ვიცი ქართული ენა“. დიცი რატ ყარა (ნაპ.) „მე მიყვარს ბავშვები“.

ნამყო

კაპ. სორალილ ჰონო ბეგრო „ტურამ ის დაინახა“. დილ ბეგრო სი (ტლად.) „მე ვნახე დათვი“.

სორალ ჰონო ბეგრო (ხაშ.) „მელამ ის დაინახა“.

ჰუნზ. ცოლუ უნდრ დიცი ლახხი ჰუნდუვალას ცონრარ რიყერ „იმ დღეს მე ბევრი ხეების („შეშების“) სახელები შევისწავლე“. დიე გესტიდნლ გყყუ სუკუ დიცი ყაწის (საკ. ჰუნზ.) „ჩემ ძმაზე დიდი კაცი მე არ მინახავს“. დიცი ქიდ მაწარ „მე გოგო დავინახე“ (საკ. ჰუნზ.).

დიცი მატარ ქიდ „მე შემეყვარდა ქალიშვილი“. შიფო რატანლი დიბი(ნაპ.) „შენ რა გინდა?“ დიცი ნგვრ ჰიტ „მე ვნახე (ვიპოვე) დანა“ (ნაპ.).

დიეი შოგორ ჰალმალ „მე დამავიწყდა ამხანაგი“. სარკ
ცაგრა ნაწინ ბუჰურ ჟო-გრალო ბუტუნ ბეჩერ „მქლამ ისინი დაი-
ნახა რა, მკვლარ რამესავით დაწვა რა, გაჩერდა“. ცუგდის დიეი
ფაჲდა ბრუნს „ძმისაგან სარგებლობას ვერ ვნახავ („ვერ მივი-
ღებ“)“. თალაღიტ ნაწიდორ მაწარ დიეი ბეყყუ სგნ (ღარბ.)
„სოფლის ბოლოდან რომ მოვდიოდი („სვლისას“), ვნახე მე დიდი
დათვი“ (ღარბ.).

აწყო ზოგადი

ჰუნზ. ცოლ'უ ციყერ მეხტოჟუ ეოდაჲ წაყ რატორ „იმას პა-
ტარობის დროს ძალიან უყვარს კითხვა“. დიეი დატორ ცაქე „მე
მიყვარს ცოლი („ქალი“)“. დიეი ბატორ ბაბა „მე მიყვარს პური“.
ჟრჲ მუშე წაყ ჰენ ბიყრ, რრჟე ჰენ თუჯრ „ძალლი სუნს
ძალიან ჩქარა გებულობს, ხმა ძალიან ჩქარა ესმის“ (ღარბ.).
ცილუ წაყ ბატორ მრჩე ბალ'ა „ჩვენ ძალიან გვიყვარს მიწის
ხენა“. ჟნი მუშე წაყ ბიყრ „ძალლი სუნს ძალიან გებულობს
(„იცის“)“. ცოლ'უ ბეტერჰანნო ხეხსა შოგორ „ის პატრონსაც
ჩქარა ივიწყებს“ (საკ.ჰუნზ.). დიეი ნეჰრ ჰიტ „მე ვპოულობ
დანას“ (ნაჰ.).

ნამყო შედეგობითი

კაპ. დადილ ჰოს კიმალის როცილ ზოდნა „ყვავმა ერთი
ყველის ნაჰერი იპოვა“. სორალ ჰორროლ ცოზტა ტოდო რუვა-
ლორო ჟობოჩორ რეგაბანა „მელიამ ისინი თოვლზე („ზევით“) მკვლარ
რით („მკვლარ რამესავით“) ნახა“ (ხაშ.)... დულ შიჟოჲ რატნა?
„შენ რა გინდა?“ დილ იყაყ ნა გელნა „მე არ ვიცი, სად არის“
(ტლად.).

წინარე ნამყო შედეგობითი

ჰუნზ. დადნ ჰანს კიმალის როშილ ზანან ზუყურ „ყვავს
ერთი ყველის ნაჰერი უპოვია“ (ნაჰ.).

ნამყო უწყვეტლის თურმეობითი

კაპ. დულ ილა კეტოზუ დარო ბიყერ ზუყონა გეჲ „შენ ძა-
ლიან კარგი წამალი გცოდნია (საკ.ბეჟ.).

გარდაუვალი ზმნები, რომელნიც გამოხატავენ კუთვნილებას,

რეალურ სუბიექტს ყველა დროში ნათესაობით ბრუნვაში ითხოვენ, რეალურ (პირდაპირ) ობიექტს – სახელობით ბრუნვაში.

კუთვნილების გამომხატველი ზმნებია: გოლ' (ხაშ.), გელ(ი) (ტლად.), გემ (კაპ.), ლი, ლო (ჰუნზ.), „არის“. ზუყო-რო (ხაშ., ტლად.), ზუყო-მო (კაპ.), ზუყუ-რ (ჰუნზ.) „იყო“.

აწყო კონკრეტული

კაპ. მიჟოლ კეტო მაჩე გელ, ჰოლოლანა ბეტერბაჯი ბოალ „თქვენ კარგი ადგილი გაქვთ, იმაზე იცხოვრეთ“. დინაჰიტ გარამ ბაბანა გელ ჰონლოლ „ხუთასი გრამი პურიც აქვთ მათ („არის მათთვის“)“. ტოკაბ ბნდო ჰალტი განე დიე (ტლად.) „კიდევ სხვა სამუშაო მე არ მაქვს („არაა ჩემი“)“.

ფატიმათლარალ' ჰუქუმათლის რაკო გალ'ი „ფატიმათებს მთავრობა უმადლის („ფატიმათებზე მთავრობის გული არის.“). ჰოქცოს ბოწი დირის გალ'ი „იმას ცხვარი ბევრი ჰყავს („იმის ცხვარი ბევრი არის.“). ჰოქცოს სორია განე „იმას ცხენი არ ჰყავს („იმისი ცხენი არ არის.“)“ (ხაშ.). დარამჩიარალ' გლეხები იარას ბუყო დაჰბა გალ'ი „ვაჭრებზე გლეხებს დიდი საჩივარი აქვთ („არის“)“. ცილა მაქთაბლის კეტო ბალი გალ'ი „ჩვენს სკოლას კარგი ბალი აქვს („ჩვენი სკოლის კარგი ბალი არის.“). შუგას ჰინა მაჯა „ცხენს რძეც აქვს („ცხენის რძეც არის.“). ეაქლამოს ლ'უ თრთილო ხირამაბ რაჯა „აქლემს რბილი, ძვირფასი მატყლი აქვს („აქლემის მატყლი რბილი, ძვირფასი არის.“). ჰოლოს წონა ჰოთაქ გალ'ირო რაჯა „იმას ძლიერი ცეცხლი აქვს („იმისი ცეცხლი ძლიერი არის.“)“ (ხაშ.).

ცისტის მარალ გემ „მას იარალი აქვს („მისი იარალი არის.“). ეაჟდაჰლანშ ჰაბომ გემ „დევებს აქვთ წისქვილი („დევების არის წისქვილი.“)“ (კაპ.).

ჰუნზ. დგლო აჯას ლო ცოსა ეამალ „ჩემს ცოლს აქვს ცული ხასიათი („ჩემი ცოლის არის ცული ხასიათი.“). ცოქრო ლნ დგბ „ფული გაქვს შენ? („შენი ფული არის?“). ბო ლ'უ სუკუს ლო კოტტუ სნრიო „ამ კაცს ჰყავს („ამ კაცის არის“)“ კარგი ცხენი“.

სგსწრალას ლი კოტტარ შუგურ „...რომლებსაც ჰყავთ („რომლების არის“) კარგი ჭაკი ცხენები?“¹ ჰიდილდოს ლო სწრიო „რამდენს ჰყავს („რამდენის არის“) ცხენი?“ ცილდოდ ჭალხოზლას ლი ჰობურა „ჩვენს კოლმეურნეობებს აქვთ („ჩვენი კოლმეურნეობების არის“) წისქვილები“. ცილდო ჭალხოზლის ლი ყაუტიროს ჭურა „ჩვენს კოლმეურნეობას აქვს („ჩვენი კოლმეურნეობის არის“) აგურის ჭურა“. დიდო ცობუს ვოვო ლი „ჩემს მამას სახლი აქვს („ჩემი მამის სახლი არის“)“.² ცოლ'უს ბოწი ლახი ლო „მას ცხვარი ბევრი ჰყავს („მისი ცხვარი ბევრი არის.“)“ (საკ. ჰუნზ.).

შაყდაპლის ჭიდბა ლო ლ'ონო „დევეს ჭალიშვილები ჰყავს („დევეის ჭალიშვილები არის.“) სამი“. ცაწყის მიღ რგხოლ ლი „თაგვის კუდი გრძელი აქვს („თაგვის კუდი გრძელია.“)“ (ნაპ.).

ცვგრას ბოწი ლახი ლო „იმას ცხვარი ბევრი ჰყავს („იმის ცხვარი ბევრი არის.“)“. დიდო ცობუს ვოვო ლი „ჩემს მამას სახლი აქვს („ჩემი მამის სახლი არის.“)“.³ სწრიო ლო ცგსდის „ცხენი ჰყავს ძმას („ცხენი არის ძმისა.“)“. ბოლ'უ სუკუს ლო კოტტუ სწრიო „ამ კაცს ჰყავს („ამ კაცის არის“) კარგი ცხენი“ (ღარბ.).

ნამყო წყვეტილი

კაპ. დიე ცოყე ყონა ზუყორო „მე ვაჟიშვილი ორი მყავდა („ჩემი ვაჟიშვილი ორი იყო.“)“. ფურგუნნაყ ლიაპოცასანა ზუყორო აწყბო ჩაჩალლი მ „ჩეჩნებს საზიდარში შესაბამადაც ჰყავდათ თაგვები („ჩეჩნების იყო საზიდარში შესაბამელი თაგვები.“)“ (ტლად.).

ნამყო შედეგობითი

საკ. ბეჟ. ჰოლცოს ხალლის ცაჯო ზუყონა გემ ცონ გპიო „იმ მეფეს ჭალი ჰყავდა („იმ მეფის ჭალი იყო“) ორსული“. უნლცო ხალლის ცალ'ნა ცოჟო ზუყონა გემ „იმ მეფეს შვიდი ვაჟი ჰყავდა („იმ მეფის შვიდი ვაჟი იყო.“)“. უნლ'ო ცალ'ას ფათიშაპ ზუყონა გემ „იმ სოფელს ჰყავდა („იმ სოფლის იყო“) მეფე“. ზუყონა გემ

¹ შდრ. სგსწრალაგო ლი კოტტარ შუგურ? „...რომლებთან არის კარგი ცხენები?“.

² შდრ. დიდო ცობუს ვოვო ლი ბად „ჩემი მამის სახლი არის ეს“.

³ შდრ. დიდო ცობუს ვოვო ლი ცაგ „ჩემი მამის სახლი არის ის“.

ჰოლცოს ფილის მაჭა „მას ჰქონდა („მისი იყო“) მეხის ხმალი“. ჰოლცოს ზუყონა გემ ყონა ტუცკას თოფი, მაჭანა „იმას ჰქონდა („იმისი ყოფილა“) ორპირიანი („ორი გასასროლი“) თოფი, ლექურცი“ (კაპ.).

ჰუნზ. ცოლ'უს ჰანს თანამემწენ ზუყუნ ლო „იმას ერთი თანამემწეც ჰყოლია („იმისი ერთი თანამემწეც ყოფილა.“)“ (საკ. ჰუნზ.).

ესგრას ზუყუნლო ბოცო კარლენ მაყნს ბალი „მათ ჰქონიათ („მათი ყოფილა“) ძსეთი ბალი, თვე რომ გველო („თვე გველო რა“), ვერ მიხვიდოდი“. ესგრას ზუყნს ლი გარამ ნუჰადია ჟო „მათ არ ჰქონიათ („მათი არ იყო“) [ერთი] გრამი რამე საჰმელი“ (ნაპ.).

მსგავსივე ვითარებაა აღნიშნულ ზმნათა უარყოფით ფორმებთანაც, მაგალითად:

ჰუნზ. დიე გოჩ ბულ'ი ნუჰა ჟო „მე არ მაქვს („ჩემი არ არის“) სახლში საჰმელი რამე“ (საკ. ჰუნზ.)... ცოლ'უს სარო გოჭ „იმას ცხენი არ ჰყავს („იმის ცხენი არ არის.“)“ (საკ. ჰუნზ., დარბ.).

კუთვნილების გამომხატველ გარდაუვალ ზმნებთან (მათ დადებით და უარყოფით ფორმებთან) ქვემდებარე -**ვო** (საკ. ბეჟ.), -**გო**, -**გ** (ჰუნზ.) „თან“ თანდებულისან **ლოკატიურ** ბრუნვებშიც შეიძლება იდგეს:

ჰუნზ. სგსარალგო ლი კოტტარ შუგურ? „რომლებს ჰყავთ („რომლებთან არის“) კარგი ჰაკი ცხენი?“ ჰიდილოგ ლო სარო? „რამდენს ჰყავს („რამდენთან არის“) ცხენი?“ ცილუგ, ყანგონ, გოჭ საროდარ „ჩვენ, ორივესაც, არ გვყავს („ჩვენთან, ორივესთანაც არ არის“) ცხენები“ (კაპ. - ჰუნზ.).

ესგრაგ ზუყუნლო თოფია „მათ ჰქონიათ („მათთან ყოფილა“) თოფები“. მიჟუგ ლ'გლ'კუ ლიტტო ლ'გ გიჰკო! „თქვენ მათარა თუ გაქვთ („თქვენთან მათარა თუ არის“), წყალი ჩაახხით!“ ცილუგ ლ'გლ'კუ გოჩ-ლ'ე „ჩვენ მათარა არ გვაქვსო („ჩვენთან მათარა არ არისო.“)“ (ნაპ.).

როგორც ვხედავთ, ქვემდებარის ფორმის მიხედვით ბეჟიტურ-ჰუნზიბურ ენაში გვაქვს წინადადებათა ხუთი კონსტრუქცია, სახელობითიანი, ერგატივიანი, მიცემითიანი, ნათესაობითიანი (პოსესიური) და ლოკატიური (ანუ თანდებულისანი).

ზემოთ წარმოდგენილი ანალიზიდან ისიც გარკვევით ჩანს, რომ ბეჟიტურ-ჰუნზიბურში **მართვა** ცალმხრივია: აქ მხოლოდ **ზმნა** მართავს სახელს, თვით სახელს კი ზმნის მართვა არ შეუძლია. მართვის ეს სახე, ქართველური ენებისათვის დამახასიათებელი საურთიერთო მართვასთან შედარებით, **ადრინდელი საფეხურის** მოვლენა ჩანს.

როგორც წესი, **ირიბი ობიექტი** არ ახდენს გავლენას ზმნაზე, მაგრამ ზმნას შეუძლია მართოს ის **ბრუნვაში**.

როგორც გარდამავალი, ისე გარდაუვალი ზმნის ყველა დროში ირიბი ობიექტი დგას **მიცემით** ბრუნვაში ან **ლოკატივში** -**კა**, -**ქა** (საკ. ბეჟ.) და -**გ**, -**გო** (ჰუნზ.) თანდებულებით:

აწყო კონკრეტული

კაპ. ჰუდი ბილ'ო უყალ ნიცცა „ამ სახლს („სახლი“) უფროსს აძლევენ“. დილ ბაცცა დიე ცისნა „მე მიყვარს ჩემი ძმები“. დილ მაცცა დიე ციფო „მე მიყვარს ჩემი დედა“. უაპლო ბოწინა უობონა დულ ბაჯას! „ეს ცხვარი და ძაღლები შენ გყავდეს!“ (საკ. ბეჟ.).

დილ რაიქომ-ისფალქომი ბარქალა ნილ'ცა „მე რაიკომ-აღმასკომი მადლობას მიცხადებს („მადლობა მაძლევს“)“. უოილ მაპ ჰეხ ტუტცა „მალს სუნი მალე ეცემა“. დო ციოლ ქომაქ ბოც „მე მამას ვეხმარები („დახმარებას ვაკეთებ“)“. დულ ბიყეთდი ჰისაბ? „შენ იცი ანგარიში?“. ბუყარა ნისოც ნუშარაჯა „დიდები ეუბნებიან პატარებს“ (ტლად.).

დო ციტინა ყორალ ლიწო ლიჭელცა „მე პატარა ბავშვს ტანისამოსს ვაცმევ“. სუკოდ ცაცცა დულ? „ვინ გინდა („გიყვარს“) შენ?“ შიოდ რატნა დულ? „რა გინდა შენ?“ მი შიოდ ნილაცა ჰოქ-ოლ? „შენ რას მისცემ მას?“ დილ სუნა რეგაცაც „მე არაფერს ვხედავ“ დილ რაცცა ვროლოწი „მე მიყვარს სწავლა“. დილ მაცცა დიე ციო „მე მიყვარს ჩემი დედა“ (ხაშ.).

ჰუნზ. ცილე ცოლ'ჲ ოქრო ნელ'ჩი (საკ.ჰუნზ.) „ჩვენ მას ფულს („ფული“) ვაძლევთ“. ქალხოზილ გელეხიალგო მრჩე ბელ'ჲჲჩი „კოლმეურნეობა გლეხებს მიწას („მიწა“) ახენევენებს“. დნ საროი ნელ'ჩო ეგსტიდ „მე ცხენს ვაძლევ ძმას“ (საკ.ჰუნზ.).

მე შიხო ნელ'ჩო ცოლ'ჲ? „შენ რას მიცემ („ძღვე“) მას?“. დნ ქომაგ ბუოჩი ცრბჲჲ „მე ვეხმარები მამას“. ცოლ'ჲ სუკჲჲ ცაწილჩო (ნაკ.) „იმ კაცს ხედავს“.

დნ ნიშთოქოლ'ჲ ჰეჲჲ თოფი ტუტჩო „მე საღამოს თოფს („თოფი“) ვესვრი ჩიტს“. ჟე ნიჩი შუგულნ ჩურუტჲ „ახლა არტყამს ცხენს მათრახს („მათრახი“)“ (ღარბ.).

მეოფადი

კაკ. დულ სიოდ დარუ ბოვალ? „შენ რა წამალი გაგიკეთო?“ (ბეჟ.). დო ბატელალ ბჲჲყყალ „მე დავარტყამ დიდს“.

ჰუნზ. ჰაჲიმურად, რაჲა, ბოლ'ჲ ბოწი თოფი ტუტჲ-ლ'ე „ჰაჲიმურად, მოდი, ამ მგელს თოფი ვესროლოთო“ (საკ. ჰუნზ.).

ცოლ'ჲ ჩოროქლი ჰინანსო ნეხა რაჲომს „იმიხთვის („იმას“) ჰუჲყყიანი რამე შეხება არ შეიძლება“ (ნაკ.).

აწმყო ზოგადი

ჰუნზ. ცილე, ყწარლონ, ყწგრნ ქომაგ ბუოჩი „ჩვენ, ბავშვე-ბიცი, იმათ ვეხმარებით („დახმარება ვაკეთებთ“)“ (საკ. ჰუნზ.).

ბედო ცილე გაჲიჲარლა ნიოჩი ყწგრნ „შემდეგ ჩვენ ზღაპრებს ვუყვებით ბავშვებს“. ჰიდბოლონ ნელ'ოჩი ცოდიღ წგნდა „გოგოც აძლევს ვაჟს წინდას“. ცოდიღ ნელ'ოჩი ჰიდბო ჰუნთა „ვაჟი აძლევს გოგოს კაბას“. ლ'ებატოო ცაჲალანო რელ'ეკოჩი „სადილზე ჰალეხბას ურიგებენ“. დიბარალ ცუჲოჩი სუკჲჲ ჟოდილოლ' ყურაჲან ჯრგნო „მოლა მიცვალებულ კაცს რამის ფასად ყურანს უკითხავს“. ყწგ ყწტალნ დიგო „ის მატყუებს მე („ის ტყუის ჩემთან.“)“.

ნამყო ძირითადი

კაკ. დნს ცოჲჲო გნ დილ „ბევრი ფული შემხვდა („მომივიდა“) მე“. ცისტილ დო ნილიო შუგოშოა „ძმას მე მივეცი ცხენი“. ცაბო ჩურუტჲ მატელლო ცოჲდილ „მამამ მათრახი დაარტყა ვაჟი-შვილს“. ცაბო კიმა ცილოლ მეწო „მამამ ყველი ჩვენ გამოგვიგ-

ზაენა“. ცოყდი ცაბოლ ქრ მეწხელოო „შვილმა მამას ხელი მოუსვა“. ფატიმათი ნიალიო ლ'ან ჰალმადლილ ტექლა „ფატიმათმა სამ ამხანავს მისცა წიგნები“. დო ცოყდი-ჯა, ცონქო ნილიო „მე ვაყს ფული მივეცი“ (ბეჟ.).

ხალყლილ რატა ბიტირო კომლილატა „ხალხს მიწა გაუნაწილეს („გაუყვეს“) კომლების მიხედვით („კომლებზე“)“. ცილოლ ლ'აზი რრრო ჰუქუმათლი „ჩვენ გამოგვიცხადა მთავრობამ“. უსთალლი ჰოქლო-ჯა ნისორო „ოსტატმა მას უთხრა („მასთან თქვა“)“ (ტალდ.).

ცაბო ცოყდილ ტალო ხალ'ერო (|| მატაელოო) „მამამ შვილს დაარტყა“. დო ქიდბალ ცოქრო ნილირო „მე გოგოს ფული მივეცი“. დილ ქიბბა ნილირო ტექ „მე გოგონამ მომცა წიგნი“. ცილე უარარალ ცეზიბ ბოხ თუვირო „ჩვენ ძროხებს ბევრი თივა ვაჭამეთ“. ყორა ცოსოლ ტალო იტაერო „ბავშვებმა ხარებს ქვა ესროლეს“. ცაბო ცეღირო ცოყდიქა „მამა ეჩხუბა შვილს („ჩიხუბა შვილთან“)“ (ხაშ.).

ბად ჯოჯო ჰუქუმათლილ ნელ'არ მუჰამადი „ეს სახლი მთავრობამ მისცა მუჰამადს“. ცრბულ თოფი ტუტურ ცეტიეჩოდ მადუ-ჰანღი „მამამ თოფი ესროლა მიმავალ მეზობლებს“ (საკ. ჰუნზ.).

მწ ცრბუ ქუმაგ ნელ'არ, სწრიო ნელ'არ „შენ მამას დახმარება გაუწიე („მიეცი“), ცხენი მიეცი“. ცესდის დიცი ფადლა ბრჯის „მმისგან მე სარგებლობა ვერ ვნახე („ვერ მივიღე“)“. ცრბულ რიყელერ უინდო ცოყდი „მამამ ცემა („დაარტყა“) თავის შვილს“. ცოყდილ შუგულა ნინარ ჩურუტა „ბიჭმა ცხენს დაარტყა მათრახი“. დიგო ნესანარ რილ'სა ხაბარ „მე მკითხა გაღმის ამბავი“ (ღარბ.).

ცოლ'ულ ნელ'გრ ცოლ'უ ცოქრო „მან მისცა მას ფული“. დწ ტუტურ თოფი ბრწი „მე თოფი ვესროლე მგელს“. ვიწოლ დიცი ნელ'გრ კოტტუ ხო „კურდღელმა მე მომცა კარგი ხორცი“. დწ ტოტი წ'ათ ბატაელერ „მე ბუზს ხელი დავარტყი“. მაშინა დანდი ხალ'ერ მაშინალღი „მანქანა დაეჭახა მანქანას“. სურბა მგ დიცი ხალ'ერ? „რატომ დამეჭახე შენ მე?“ დწ კარლ'ერ, ჰაჟათაბ ყო როხორო

ცოცხალი-ცობი, ცაჯა „მე ვისეირნე, საჭირო რამე ვუყიდე დედ-
მამას, ცოლს“. ცოცხალი დიგო მიწერ ხაბარ „დედამ მე მიამბო ამბავი
(„დედამ ჩემთან მოყვა ამბავი.“)“ (ნაპ.).

ნამყო უწყვეტლის თურმეობითი

პუნჯ. ცოცხის ქაფურაბ ხოლ თუჯრო ზუყუნ ლი ცოლუ
ცოდლიდ ცოცხ „შემდეგ („იქიდან“) აყროლებულ ხორცს აქმევდა იმ
ბიჭის დედას“ (ნაპ.).

ბეჟ. პა, დულ ილა კეტოზუ დარო ბიყეს ზუყონა გემ „პა,
შენ ძალიან კარგი წამალი გცოლნია“ (საკ.კაპ.).

ნამყო შედეგობითი

ბეჟ. პოლცო ხალლილ ქიდ მაქეწე ზუყონა გემ? „იმ ხანს
გოგო არ გაუჩნდა („არ გაჩენია“)“?“. ცოყდი მადუჰალლილ შუ-
გოშოა ბოხნა „ვაჟმა მეზობელს ცხენი მიჰყიდა“. ჰული ხან გეწტეაყ
მაჯნა გემ ცაჯალ ქიდ „იმ მეფის წასვლისას გაჩენია ცოლს ქალიშ-
ვილი“ (კაპ.).

პონლოჯა ცილენამ „იმას დაუძახა“ (ტლად.).

პუნჯ. ცაჯრა ბეგალილ დიდო ჰალტუჯაბალლი წაყ ბეყყუ
ზარალ ბუონ ლო „იმ გველებმა ჩემს მუშუმბს ძალიან დიდი ზარალი
მიყენეს („გაუყეთეს“)“.

ცოგიდო ცოჯრა მაყენ შაჟდაჰლი ჩოჯენ ლო „იქიდან ისინი
მოვიდნენ რა, დევს შეხვდნენ“. ხანლიდ ცოდლილ კამფეტკა რრყუნ
ნელგლი სგიდ ცოდლი „ხანის ვაჟმა კამფეტები მოიტანა რა,
მისცა დათვის ბიჭს“. ხობტოო ცენშა თოფი ჰალენ ლი „ხეზე
ვაშლს თოფი ესროლეს“. ცოცხის პანს გეწ ცაჟდაჰლი ბეკიჯენ ლო
„შემდეგ („იქიდან“) ერთი ვაშლი დევს მოხვდა“. ცოგუ მრგო ნელგ-
ნლო მაგაზინლი „ის ტყავი მისცა მალაზიას“. ცაჯრა რამცონლი-
დალლო ცილდო ცობი ფრემია ნელგლი „იმ რაიონლებმა ჩვენს
მამას პრემია მისცეს“. ქიდბოლ ნესანილი ცოდლიდ „გოგომ უთხრა
ბიჭს („გოგომ თქვა ბიჭთან.“)“ (ნაპ.).

წინარე ნამყო შედეგობითი

საკ.ბეჟ. დონო პონსოქა გოვაწონა ზუყორო „მეც მას ვუ-

ყურები („მასთან ვიყურებოდი“)“ (ხაშ.).

ჭუნზ. ღადრე ჰანს კიმალის როშილ ზანან ზუყურ „ყვავს ერთი ყველის ნაჭერი უპოვნია“ (ნაპ.).

ღიქი ცინტაე მატან ზუყურ ქავე „მე შარშან მყვარებია ქალი“ (ღარბ.)...

უბრალო დამატების მართვა

უბრალო დამატება იწარმოება **მოქმედებითი** ბრუნვის ფორმით და სხვადასხვა **ლოკატიური** ბრუნვებით. ეს ლოკატიური ბრუნვებია:

ბეიტურში: სახელი + ტა „ზე“, ტა-მო „ზე+გან“, ჯა-ს „თან+გან“, ლ' „ქვეშ“, და „გვერდით“, „ახლოს“, ღომ „ერთად“, „გვერდით“, „ახლოს“, ღომ „ერთად“, „თან“, ღომ-ღმ „თან+კენ“, ცო „ვით“, ლ'-ღმ „ზე+კენ“ და სხვა თანდებულები.

ტლადალურში: სახელი + ცი, ქა, ქო, ქ „ში“, ტა „ზე“, ჯა „თან“, ლ' „ქვეშ“, ლ' „ზე“, ლ'-ღმ „ზე+კენ“, და „გვერდით“, „ახლოს“, ღორ-ღმ „ერთად“, „თან+კენ“, ღმ-ს „კენ+გან“ და სხვა თანდებულები.

ჰუნზიბურში: სახელი + ნ „ში“, ტო, ტა „ზე“, ტო-ს „ზე+გან“, ტო-ტა „ზე+გან“, გო, გ „თან“, ლ' „ქვეშ“, ღურ „ერთად“, „გვერდით“, „ახლოს“, ღმრ „თან“, „ერთად“, ღმრ-ტაი „ერთად“, „თან+გან“, ღრ „კენ“ და სხვა თანდებულები.

ის შეიძლება გადმოიცეს ნაწილაკიანი არსებითი სახელების საშუალებითაც.

უბრალო დამატება მოეპოვება **ზმნასა** და **ნაზმნარ** სახელს (მასღარს, მიძღობას), ასევე, **ზეღსართავ** სახელსა და **ზმნისართსაც**. მისი კითხვებია: ვისთან?, ვისთან ერთად?, რასთან?, რასთან ერთად?, ვისზე?, რაზე?, რაში? და სხვ.

საკ. ბეჟ. ციცილმ ცირლ, ბუალოლ' ლანა ჟოდო ბიჯიდნა ჯოაჯონნა ბემაჟედა ჟაჰადღიმ ქაჯა მიანჯოს „მოხუცი ღეღები როცა დაიხოცებიან, სამი ღლე მზეზე („მზითაც“) გაახმეთ და თუ წაიღებთ, ასეთ ცოლებს იშოვნით“. ჰმოქმო ბოჰნა გეგ: გჰპოო ხალყი-

ლაჯას მალლარასადანილ ცოქქოლად ყაჭიცო მოწლალ „გადა-
 უწყვეტიათ, ყველა ხალხისგან [შეკრებილი] ფულით მოლა ნასრე-
 დინისათვის გაევსოთ გულა“. ჟე ცილოს ჭათან ყუთილაჲ გულა
 „ახლა ჩვენ ბარგს ყუთებში ვდებთ“. ჰოგრლ შოლოჯალლა ჭაპლი-
 ცის დენა გუჰნა გემ მალლარასადან ტაა ბაკილ ბუვატანა „ის
 ახალგაზრდები იქიდან უკან წამოსულან მოლა ნასრედინზე გაბრა-
 ზებულეები („გაბრაზდნენ რა“)“. დიქლატაჲჲო რიჰში მაჯიო ჟო
 შიოდ გემ? „ჩემგან საწყენია რამე („ჩემგან საწყენი რამე რა
 არის?“)“ ჭაპლან ჰული ცეჩელ ჰოცოდოჲ ეწტენა გემ ცალაჲცას
 სუქო „ის რომ ეგრე იყო, მასთან მისულა ერთი სოფლელი კაცი“. ჭაპგი მიჟე
 დეკელა ბილ'ოს ჰან'მალ' ჭაპდი დილ ცოქქო ინ'ჯოჲო (||
 ინ'ჯო) „იმ თქვენი დამწვარი სახლის ნახშირით („ნახშირის ქვეშ“) მე
 ეს ფული ვიშოვე“. ცეჩენა დიბიანდოჲ თასბიჰლიტაა „გაჩერ-
 და რა მათთან ერთად სათხოვნელად („თხოვნაზე“)“. ტაჰუნ ეწტენა
 გემ დიბიანდოჲდა მუქმალლის ქაქ მოვალ „საჩქაროდ წასულა
 მათთან იმ დღის ლოცვის შესასრულებლად („გასაკეთებლად“)“.
 ეწტეჲო ბილ'ოდა, ჰოქლო ციცილო ცადამლიდოჲ „წავიდა
 სახლში („სახლთან ახლოს“) იმ მოხუც ქალთან“. ცის ცოწყონა,
 კოკრცოჲ ზოღნა გემ ცისი „ძმა რომ მოვიდა, უნახავს, რომ და
 ავადმყოფივით იყო“. ცალ'ალ'დჲ გოვაწოლოლ მალლარასადან,
 ტაჲნა ლ'იჰენა ტიადოჲ კადლოს ეგანა გემ „სანამ სოფლისკენ
 გაიხედავდა, მოლა ნასრედინს ტყავიც ჩაეცვა რა, ხიდთან ახლოს
 მოსეირნე დაუნახავს“ (კაპ.).

ტლად. მეწდა, ლ'იცი მეტენა ბულოც „თუ გაუშვი, წყალში
 შევა რა, კვდება“. გუჰრჟილალად ხოდრა, დილ ჰოლოჲ ცოწყოლ'
 მაშარულ მიცაჲჲა ჰალტი ბოვალ ზაჰმათ ბაჯირო „ქართულად
 („ქართველების გვერდით“) ნასწავლი რომ ვიყავი, აქ როცა მოვედი,
 მე ხუნძორ ენაზე საქმის კეთება გამიჭირდა“. დილ რაკტაა როყოც,
 ჭაჰაგიცლატაჲჲა ბოჰკალას ტეჲა ფუჰრგულლიტაა რაყოცას
 ცადალალა ბინალტაჲჲა „მე მახსოვს („გულზე მოდის“), იქიდან რომ
 კასრის ფიცრები („ფიცარი“) საზიდრით („საზიდარზე“) მიჰქონდათ,
 ადალას ბინიდან“. დო ლ'უქსი ეჯირო ცილლა ცალაჲჲა ქალხოზლის

ჩითაოლ'იდაცა „მე დამაყენეს ჩვენი სოფლის კოლმეურნეობის სამკითხველოს გამგედ („სამკითხველოში“)“. აწონა ლ'ინასნა სენთა-ბელლიცი დო შადალაბ ცუნთილაჯა კოკორო „ამ წელსაც, სექტემბერში, მე საშინელი ავადმყოფობით („ავადმყოფობასთან“) ავად გავხდი („დაავადმყოფდი“)“. ხოროლ' ყონაჭიტ თუმან ნილ'ცას ბნ-ლო რაიყოლოის მუშთარი ზუყორო ნილ'ალ მეძჳე „სხვა რაიონი-დან („სხვა რაიონის“) ისეთი მუშტარი იყო, რომელიც სკას („სკა-ზე“) ორას თუმანს აძლევდა, მისაცემად კი არ გაგვიშვეს“. ყოლ-დნსნა. მოყორო ყარალია რაიყოლიც „იმათთანაც მოვიდა ყვარლის რაიონში“. ცისტანციალდორდნ მოყალდაჲ ჰონყ... „სადღუ-რებთან რომ მოვიდა, ხმა...“

ჰუნზ. დან ცნო ცაქთაბერლიტა-ლ'ე „მეც ამიშვით მან-ქანაზეო“. ჟინდო ბერსინლ'ილგო, ჰიდილ ცურდელ როკტაო ლოდერუ სუკუ ენდუ გეტაედონ, ცოლ'უ სუკუს ცოგუ ცურდელ როკტაოს ბოლჩო ზუყუნლი „რამდენი გულდარდიანი კაციც არ უნდა შესულიყო შიგ, მისი სილამაზისაგან იმ კაცის ის დარდი გულს („გულიდან“) შორდებოდა თურმე“. ცნგ ჰუნი ზუყურ ბაჩ-ტაოტა რჩპურუ „ის გზა იყო კლდეზე გაყვანილი“. ცნგი მაყოლ' ქირალილ' მგვან სწრიონ ბოდ როყ რეჟერ შორშუს „იქ რომ („როცა“) მივედით, საქირაოდ („ქირის ქვეშ“) ვიშოვე ცხენი და სხვა ტვირთი წავიღე არეშიდან“. ცილდო ცალ'ადღუ რეჩჩო ლი წაყ რყყუ ჰონ „ჩვენ სოფელთან ახლოს არის ძალიან დიდი ტყე“. დუდნარ სალამ ლო ციამუ-ცაბუს წაყ ბყყუ „შენ დედ-მამამ ძალიან დიდი სალამი შემოგიტვალა („შენთან ძალიან დიდი სალამია დედ-მამისა.“)“. რალლიდნარტაი ცოჟე დიტონწოის „ჩხუბით („ჩხუ-ბიდგან“) ვაჟი თავს ვერ გამოიჩენს“. ცილე მეტაერ ბალი ნუჳადია ჰალდუ მუჰამმადრე „ჩვენ წავედით ბლის საჰმელად თეთრ მაჰ-მადასკენ“. ჟენ ცნგანუ შოფერლ'ილრე ლო „ახლაც იქვეა მძლოლად („მოფრობაში“)“. ლ'აღლოდო კოტტუ ჟო გრჰ „სწავლაზე კარგი არაფერი არაა“. ბოლ'უ მეხტონ ცაქთაბერ თოფილოს ჰელუგრლ მეტაერ ზუყუნლო „ამ დროს მანქანა თოფის ტყვიასავით მიდიოდა თურმე“.

§ 10. შეთანხმება და მართვა განსაზღვრებაში

მორთოლოგიაში მსაზღვრელად მიჩნეული ოდენობა, როგორც წინადადების წევრი, განსაზღვრებაა (რაც შეეხება საზღვრულს, ის წინადადებაში გამოდის ქვემდებარედ, ამა თუ იმ სახის დამატებად, გარემოებად, განსაზღვრებად და შედგენილი შემასმენლის სახელურ ნაწილად). ის ფორმის მიხედვით ორი სახისაა: შეთანხმებული და მართული. ორივე მათგანი, ჩვეულებრივ, საზღვრულის წინ დგას, იშვიათად კი მოსდევს მას. შეიძლება ისინი გათიშულნიც იყონ.

შეთანხმებულია ის განსაზღვრება, რომლის ბრუნვის ფორმა **სახელობითში** დამოკიდებულია საზღვრული სახელის ბრუნვის ფორმაზე. ასეთ განსაზღვრებად გვევლინება: ზედსართავი სახელი (მათ შორის ნაშმნარიც), რიცხვითი სახელი, ზოგი ნაცვალსახელი (ჩვენებითი, ნანათესაობითარი ანუ კუთვნილებითი, განსაზღვრებითი, განუსაზღვრელობითი) და იშვიათად არსებითი სახელიც.

ისინი, დაბოლოების მიხედვით ორი სახისაა: ბოლოხმოვნია-ნი და ბოლოთანხმოვნია-ნი (ეს უკანასკნელი უფრო ხშირად ნაწარმოებ ფუძეებში გვხვდება). ორივე მათგანი საზღვრულის წინ **უბრუნველია**:

კაპ. სახ. ბუყა ტალო „დიდი ქვა“, ერგ. ბუყა ტალორ, ნათ. ბუყა ტალი-ს, მიც. ბუყა ტალი-ლ, ინსტრ. ბუყა ტალი-დ... ბერცინა-ბ (ნასესხ.) შუგოშოა „ლამაზი ცხენი“, ერგ. ბერცინაბ შუგოშოა, ნათ. ბერცინაბ შუგოშოა-ს, მიც. ბერცინაბ შუგოშოა-ლ, ინსტრ. ბერცინაბ შუგოშოა-დ.

ჭუნზ. სახ. ციყერუ ცოჟე „პატარა ვაჟი“, ერგ. ციყერუ ცოჟდილ, ნათ. ციყერუ ცოჟდი-ს, მიც. ციყერუ ცოჟდრ, მოქმ. ციყერუ ცოჟდიდ... სახ. ციყერარ ჰალმალლა „პატარა ამხანაგები“, ერგ. ციყერარ ჰალმალლალ-ლო, ნათ. ციყერარ ჰალმალლალას, მიც. ციყერარ ჰალმალლალა, ინსტრ. ციყერარ ჰალმალლალ-დო.

მართულია ის განსაზღვრება, რომელიც სახელით გადმოცემულ საზღვრულთან **ნათესაობით** ბრუნვაში დასმული არსებითი

თი სახელითაა გადმოცემული და გამოხატავს კუთვნილებას ან მასალას: ბოწის ჰინ „უხვრის რძე“... ტალი-ს ბილო „ქვის სახლი“, ეგსტი-ს ჰიტ „მის დანა“... ტალი-ს ვოჯო „ქვის სახლი“ (კაპ.).

ის **ერგატივსა** და **ირიბ** ბრუნვებში დასმული საზღვრულის წინ კარგავს ნათესაობითი ბრუნვის ნიშანს და საკ. ბეჟიტურში -ლა სუფიქსს დაირთავს, ჰუნზიბურში — -დ-ს (ბოლოთანხმოვნიანები) ან -დ-ს (ბოლოხმოვნიანები):

საკ. ბეჟ. სახ. ვეჟალი-შ ბილო „მწყემსის სახლი“, ერგ. ვეჟალი-ლა ბილო, ნათ. ვეჟალი-ლა ბილო-ს, მიც. ვეჟალი-ლა ბილო-ლ, ინსტრ. ვეჟალი-ლა ბილო-დ.

ჰუნზ. ეგსტი-ს ჰიტ „მის დანა“, ერგ. ეგსტი-დ ჰიტო-ლ, ნათ. ეგსტი-დ ჰიტო-ს, მიც. ეგსტი-დ ჰიტო, ინსტრ. ეგსტი-დ ჰიტო-დ... სახ. თოფილ(ლ)ლო-ს ბეტერჰან „თოფის პატრონი“, ერგ. თოფილ-დო ბეტერჰან-ლილ, ნათ. თოფილ-დო ბეტერჰანლი-ს, მიც. თოფილ-დო ბეტერჰანლნ, ინსტრ. თოფილ-დო ბეტერჰანლი-დ.

ასევე ხასიათდება მსაზღვრელად წარმოდგენილი აწმყოს მიმდებობაც (მხოლოდობითსა და მრავლობითში), რომელიც შეთანხმებული განსაზღვრების ტიპს წარმოადგენს.

შეთანხმებული ტიპის სხვა განსაზღვრებებიც ირთავენ **ერგატივსა** და **ირიბ** ბრუნვებში დასმული საზღვრულის წინ სუფიქსებს, მაგ.: რიცხვითი სახელები კარგავენ სიტყვაწარმოებით -ნა (კაპ.), -ნო (ჰუნზ.) სუფიქსებსა და იმატებენ -ლ სუფიქსს, ხოლო ჩვენებითი ნაცვალსახელები ირთავენ -ცო, -ლო, -ლო ან -სო სუფიქსს კაპუტურში, -ლუ სუფიქსს — ჰუნზიბურში.

რაოდენობითი რიცხვითი სახელები ზოგჯერ **განსაზღვრებად** წარმოდგენილია სუფიქსის დაურთველადაც.

მსაზღვრელ-საზღვრული შესაძლებელია გაითიშოს. მათ შორის შეიძლება მოექცეს წინადადების რომელიმე წევრი:

ბეჟ. ჰონს ზუყონა გემ მალლარასადან „ყოფილა ერთი მოლა ნასრედინი“. ტაჰგი, მიყე დეკელა ბილოს ჰანმალ, ტაჰდი დილ სოქქო ინჯომო (ინჯო) „იმ, თქვენ მიერ დამწვარი, სახლის ნახ-

შირით მე ეს ფული ვიშოვე“. დიელა ჰოლოლო ჟოლა ჰოგო ეს-
დაპ ბიტეგო „ჩემმა იმ ძალღებმა ის დევი მოკლეს“.

ტლად. ჰაბორანა გალოლო სოოყენა ჰაბორ-გალოლო შალონ-
ლა ზუაყორო რახასბად სიდილ'ჰოს ბოხილლილო „ოთხ-
ბორბლიანი ეშელონი იყო ჭაკვით ერთმანეთზე გადაბმული“. ჰონ-
ლ'ოლა მულაღ'დნ ჰინო რავირო ხალყოლილ წაყ ცირქინაბ „იმის
შემდეგ გზა გაკეთდა ხალხისათვის, ძალიან კარგი“. ზაბან ბოლონა,
რე ჩარქრო ჟაპაგიცი ლ'ალ მილიოლოლიშ უნაყ ჰინ'ხორო ხალყ-
ლის „დრო გათავდა რა, იქ დარჩა ხალხის სამი მილიონის ნივთები
(„რამეები“)“.

§ 11. შირთვა

მიერთვიან ისეთი უფორმო სიტყვები, რომელნიც წინადადე-
ბის წევრებს წარმოადგენენ. კერძოდ, ასეთია ზმნისართები, რომელნიც სხვადასხვა სახის გარემოებებს გადმოსცემენ. ისინი მიერთ-
ვიან ზმნებს, ზედსართავ სახელებს (მათ შორის ნაზმნარ-
საც resp. მიმღობებს) ...

1. ზმნისართები მიერთვიან ზმნებს.

კაპ. ფათიშაპ სოწყოგო გისა „მეფე გამოვიდა გარეთ“. ესხირ
ღიბიანა ყუტიო „ბოლოს მოლამაც დაიძინა“. ყენზე ფუდალოლიცი
ჰენხ იტინოლცა „მდინარე გვალვის დროს („გვალვაში“) მალე პა-
ტარავდება“. შედ მოხოღლ'აყადა ბილოვა მუალოლოცა ლ'იგოდნ
გჰინ „ყლდეს თუ ვერ დააკაგებ, ქვევით ყველა სახლი („სახლები“)“
დაინგრევა“. ესადაგო სოწყოვა ჰალმადლი ნისოგო „წინ მოსულმა
ამხანაგმა თქვა („უთხრა“)“.

ბეთა ჟოდო ნიშემ რიხალოლოცა „შემდეგ ღამე („დღე ღამი-
სა“) გრძელდება“. ბეთა ხისანა მოყოგო სორა ჰაბოტაჟოდო
„მეორე დილასაც მოვიდა მელა მეწისქვილესთან“. ფათიმათლა წაყ
ბოჰდნც ჰალტილაყ „ფატიმათები ძალიან შრომობენ („მუშაობენ
საქმეში“)“. ჰოგროლ ყორა ბუვალორო ჰულ' „ის ბავშვები დაიხოც-
ნენ გუშინ“ (ხაშ.).

ბილოგო გწლოო ჰაივალლა გიშა ბაქეჰე რუაცოც „სახლში ყველა ცხოველი („ცხოველები“) გარეთ არ გამოდიან, იმალებიან (ტლად.).

ჰუნზ. ენგ სუჟუ ჰულ ეუჰურ „ის კაცი გუშინ გარდაიცვალა“. სწროო ბაჩტაოტა ლ'გრან ბეჰერ „ცხენი („იაბო“) კლიდან ძირს ჩავარდა“ ჰანსუნ ღალბაწლილ ქელო მახსარაღნი ბოხოო „ერთხელ ლომმა კოლო აბუჩად („სამასხროდ“) აიგლო („აილო“)“. ბედლო ჰუნდნ რგხანდნ „შემდეგ დღე გრძელდება რა...“ ცილუს სუჟაბა ბოლუჟ ცალან ეარტოდოს მაყერ „ჩვენი კაცები ამ სოფელში პირველი („ყველაზე წინ“) შემოვიდნენ“. მართ ბოცო მაყერუნ ცილე, მადუჰანლილო, ლ'ელ' როკალორ გამუშან შუგურნო „მარტის თვე დადგება თუ არა („მოვა თუ არა“), ჩვენ, მეზობლები, ერთად ვაგროვებთ კამეჩებსა და ცხენებს“. სწრო ენგრა ნაწუნ რუჰურუ ჟოგროლ ეგნტაო ტაოდო ბუტუნ ბეჩერ „მელამ ისინი რომ ნახა, მკვდარივით („მკვდარ რამესავით“) თოვლზე გაწვა რა, გაჩერდა“. ეინჩო ნეტა კეზი როჯინს „ახლოს მისვლა ვერ შეძლო“ (საკ. ჰუნზ.).

ცილე ნაყენსა ბული ნგსა ჩარდახნ ლ'ირო „ჩვენ სახლში რომ მოვალთ („მოსვლისას“), დავაწყობთ ჩარდახში, დაბლა“ (ღარბ.).

ჩოროკაბ ქოროვა ბობროლუ მალუტა ნეხედ ჰენს ეანზალორ მალუ, „ჰუჰყიანი ხელები სხვადასხვა რამეებს ტანზე თუ შეახე, ის მალე ჰუჰყიანდება“ (ნაჰ.).

2. ზმნისართები შიერთვიან ზედსართავ სახელებს.

საკ. ბეჟ. ცილოს გენი წაყ კეტო ნიარო მაჯცა „ჩვენს მსხალი ძალიან კარგი გემრიელი არის (ხაშ., ტლად.).

ჰუნზ. ცილდლ ჰონრ წაყლახი გუდბა როჯორ „ჩვენს ტყეში ძალიან ბევრი ქათმებია“. ენგი ბოწი წაყ კოტ ბეშოო ზუყურ „ქცხარი ძალიან კარგად ძოვდა“. ბოწილ ბეჟერ ზუყურ ბოკილორ ეწდლუ ბიშშუჟ ბოშერუ ლ'ილე „მგელს მიჰქონდა ფარიდან ყველაზე მსუქანი ბატკანი“ (საკ. ჰუნზ.).

დნ ხულ'ჩო ზუყ'უნლი წაყ' ლახი ჰინ „მე ვსვამდი ძალიან ბევრ რძეს“ (ნაკ.).

§ 12. მართვა და მირთვა გარემოებებში

გარემოება, ჩვეულებრივ, ახლავს ზმნასა და ნაზმნარ სახელს (მასდარს, მიმღობას). ზოგჯერ გვხვდება ზედსართავ სახელსა და ზმნისართთანაც.

გარემოების გადმოსაცემად გამოყენებულია ზმნისართი, ინფინიტივის ფორმა, საგარემოებო ფორმა ან სახელი. ეს უკანასკნელი, როგორც წესი, დგას **სახელობითში, მიცემითში, მოქმედებითში** ან რომელიმე **ლოკატიურ** ბრუნვაში.

შინაარსობრივად გარემოება არის **ადგილის, დროის, ვითარების, მიზეზის, მიზნის, ჭერობის** ან **ზომა-ოდენობის** გამომხატველი.

1. ადგილის გარემოება

ადგილის გარემოება გადმოიცემა **ზმნისართით**, სახელის **სახელობითი** ბრუნვის ფორმითა და **ლოკატიური** ბრუნვებით. გამოყენებულია შემდეგი ლოკატივები: კაკუჭურში — ტა „ზე“, ლატა, ტალატა „გან“, ცი, ცა, ცო, ყ „ში“, ცი-ს, ცა-ში... „ში+გან“, ლ' „ზე“, დნ „კენ“, დორ (ბეჟ. დოდ) „ერთად“, „თან“ და სხვ. თანდებულობები. ჰუნზიბურში — ტო, ტ „ზე“, ტოტა „გან“, V „ში“ და სხვა თანდებულობები.

ადგილის გარემოების კითხვები: კაკ. ნა? ნა? || ნა-დ? „სად?“, ნა-ს? || ნა-სო-დ? (ტალდ.), ნა-ს-დი? (ხაშ., ბეჟ.), ნა-სი-დ? (საკ. ბეჟ.) „საიდან?“, ნა-დაცა-დ? (ბეჟ.) „საით?“. ჰუნზ. ნიო||ნიდო? (საკ. ჰუნზ.), ნიდო-ტა? „სად?“, ნიდო-ს? „საიდან?“, ნიდო-დ? „საით?“, „საითკენ?“. ახლავს ზმნას ან ნაზმნარ სახელს:

კაკ. გაპოო ჰალყ დენა ჰოგოლ კენა დოვაქჩალ ზარზი ბანა გედ „მთელი ხალხი უკან იმ ქილის ასაღებად გაქცეულა“. მალლარა-სადან ცათანა ცოგიწნა ნისონა გედ „მოლა ნასრედინი განზეც გაიქცა რა, უთქვამს“. დო ცოწყოლოლ ყაღლატა ცაჟდაჰ ზოლიო

„ჩემ მოსვლამდე ბინაში დევი დავინახე“. მიყონა გემ მალლარასადან ცოწყოა ცალ'აჲ „მოსულან ამ სოფელში, სადაც მოლა ნასრედინი იყო მოსული“. სულ მი ჰულიც ბეჩენა გემ? „შენ იქ რად დგახარ?“ დო რალ'ად ბაჲა ტიტო ცისი გემ „მე ზღვაში გადაღ-ღებული და ვარ“. გჰპოო ცალ'აჲაშ შოლოჯალლა მეტენა გემ „ყველა სოფლიდან ახალგაზრდები წასულან“. ბოლო ჰულიცის! „მოშორდი იქიდან!“ ბნცა, ბნცა, გუჰ ცენ'დღა, ყნბეჩე! „მიყვარს, მიყვარს, შემოდი შიგ („შიგინთენ“), დაჭეი!“ (ბეჟ.).

მოყოლო გუდორმეს, შალონლანა რეჲენა ბეთა ეტეორო თუფლილ' „მიგვიყვანა გუდერმესში, ეშელონიც წაიყვანა რა, შემდეგ გაემგზავრა („წავიდა“) თბილისში“. ცილოშ იწწა ცალ'ალა ყამ შუნარო გელ „ჩვენი ახალი სოფლის თავზე სასაფლაო არის“. ყონას ჰოჩერეთი ცალ'ალა ყამტჰალატჰა ბაიბიქილ ბროო ბეჲალ „მეორე რიგში სოფლის თავიდან დაიწყო წაყვანა“. ბუსსი ბაჲნამ ციწწა ცალ'ალა ყამტჰა კურუბაჲა „ახალი სოფლის თავზე დაბინავდნენ მიწურებში“. ჰუნეღლატჰა ბწყორო გურჲიან „იქიდან წაგვიყვანეს ჭურჭანში“. ცილე ხაშარხოტილაჲა ცაზოდოლა ყოლ ბიცოჲ შარატჰა მეტადრო „ჩვენ ხაშალხუტში ზავზულის თვე („თვეში“) მთაზე მივდიოდით“. ჟურონა სალხოზლიცინა გელ „თვითონაც საბჭოთა მეურნეობაში არის“. დო ცენ'რო შარშოცო „მე გამგზავნეს არეშში“. ჰუნეცის ბწყორო ჰურჩალოდჲ რაიციოლიცი იქიდან მოგვიყვანეს ჰურჩალოს რაიონში“. მიჲე რეჲეცას, მიჲოშ ჰოკლ'არა მუჲე ცაგან, რუჲა ციშკოლალცი, რაჰზი როც „რასაც ჰაჲვენ ვერ წაიღებთ („თჲვენე წაუღებელი“), თჲვენ რაც ზედმეტი კოცხალი რამე გაგანჩიათ იქ, დიდ სკოლაში, მიიყვანთ“. თუფ-ლილ' მოყორო „თბილისში მოვედით“. ხალყ ტურკეზი ბაჲნა აშარუჲ ბოჩენამ „ხალხი დაფრთხა და მთაზე გაიქცა“. ჰონლოლა უღალ'ღა როყორო ჰაჲიმლოლ „იმის შემდეგ მოვიდა მთავრობის ალხი“. გაღავანნადო, ცარაჲატჰა, შუნარო გეალი „გა-ღავანთან, კლდეზე, სასაფლაოები იყო“ (ტლად.).

ჰუნზ. ზღარ, ცამმო ტოდო გულუნ ბოჲის „ვნახეთ, მაგრამ

ზევით ვერ შევძელით დადება“. მუჰამად ლ'გრანჟი ცეჩინიერ „მუჰამადი ძირს დავტოვე“. ნიო ნეტაერ ბასის ჟო? „სად წავიდა აქედან რამე [საფქვავეი]?“... მიჟუ ნიონ ნუჩიდოჲ ჰუნე-ჰედ ჰანს მემოკი ვებან, ჰანს ჰინას უედრან ზანლარი? „თქვენ სადღაც რომ მიდიოდით („სვლაში“) გზაზე („გზა-გზა“) ერთი ტომარა ხორბალი და ერთი სისხლიანი ვედრო ნახეთ?“ ცილე მეტენ მაყერ ჰონო „ჩვენ წავედით რა, მივედით ტყეში“. დან შაპარლიდ ციხკოლალღი ეოღაჩ ზუყურ „მე ქალაქის სკოლაში ვსწავლობდი“. ჟუნ ბულ'იდ ნანლო ცეჟერიჰენ „თვითონაც სახლში მოვიდა მხიარულად („გაიხარა რა“)“. ცილე მაყოლ'დია ცოლ'უ ხონტაო ზუყუნლო ცუის ბოკა „ჩვენ მოსვლამდე („მოსვლისათვის“)იმ ხეზე იყო არწივის ბუდე“. ბოლ'უ ჰალიტიჲ ჰიდილიდ ზაბან მეტენლო „ამ მდგომარეობაში რამდენიმე დროც გასულა“. ყილუს კოტტუ სარიო ბაჩტაოტა ლ'გრანჟი ბეჟერ „ჩვენი კარგი ცხენი კლდიდან ძირს გადავარდა“. ცოლ'უჟბა დან ტუსახიო განლარ „იმიტომ მე სატუსალოში ჩამსვეს“. ცილე ყანუნ მეტაერ ჰალიტიო „ჩვენ ორივენი წავედით სამუშაოზე“. თრწოლ'დიცი მაწარ ბრწილ ბეჟერ ზუყურ ბოკილღი ცენ'დუ ბიშმუგ ბოშერუ ლ'ილე „როცა გავხედე („გახედვისას“), მე დავინახე, მგელს მიჰქონდა ფარის („ფარაში“) ყველაზე მსუქანი ბატკანი“.

2. დროის გარემოება

დროის გარემოებაც ახლავს ზმნას ან ნაზმნარ სახელს, გადმოიცემა **ზმნისართით** ან დროის გამოძხატველი სახელის **სახელობითი ბრუნვის** ფორმით, **ლ'**- სუფიქსიანი საგარემოებო ფორმით, **ც, ცი, ცა, ცო „ში“** და **ტაა** (საკ.ბეჟ.) — **ტაო, ტა** (ჰუნზ.) „ზე“ სუფიქსიანი **ლოკატიური** ბრუნვებით. ჰუნზიბურში დამატებით ამ მიზნით გამოიყენება რ „ში“, **ქ-ჩორ** „მდე“ სუფიქსიანი **ლოკატივებიც**. მისი კითხვებია: **საკ.ბეჟ.** ნითო? „როდის?“, ჰუნზ. **ჰენლ//ჰედან?** (საკ.ჰუნზ.), **ჰედო-ლ'ან?** „როდის?“ (ნაჰ.).

კაპ. ჰოლოლ ჟე შიოდ იოვალ ნუწოს? „იმან ახლა რა უნდა გააკეთოს?“ ჰან'ჟე ყუთილაც ცენ'დონა მენანა ცოწყურნა მუყო ბატაელლო „ახლა ყუთში შიგაც შეუშვა და ლურსმანი დაჰვედა“. ბე-

თანა ცილოს უბო კაცებას მეჩუე გემ „შემდეგ ჩვენი ძალები ყფენ, არ დგებიან“. დო ცო^ნყოლ' ბოლო ჰულიცის-ლო ნისონა „მე როცა მოვალ, მოშორდი იქიდანო“. ცენტ^ნეცალა^ნ მეკნა გემ „წასვლისას („მიდიან რა“) უთქვამთ“. ცო^ნყოლ'ოლ ზოლიო მატა^ნ ჰამს ყაჟდაჰ „მოსვლამდე ნახა დევი, რომელსაც თვალი შუბლზე ჰქონდა“ (ბეჟ.).

ბეთა ჰინო ბალარზი რრო „შემდეგ გზის კეთებას შეუდგენენ“. ჟე ბილ'ო რიმუნთ რრც „ახლა სახლის რემონტს აკეთებს“. ჰოს ლ'ი რაჯდა ყოლ ლ'ი რაჯა^ნ „ერთ წელს თუ მოვა, ორ წელს არ მოდის [ქლიავი]“. ჯონა უოდო ჰინ'აბავორო-ჰინო რაჯეწე „ოცი დღე დავრჩით“. ნიშე ცუტლო ცაჰილცა „ღამე რომ დაიძინა („დაძინებაში“), ცივდება“. ცონ^ზ გერდიო გნჩ, ზალო რეხელ' მუ^ნ-ცოც „თოვლი მრგვალი მოდის, ქარი როცა ამოვარდება („ქარი ამოვარდნისას“), დნება“. უოდო გჟელ' ლინა რეჩენა ბულოც უაპადო სიმინდი „წვიმა როცა მოდის („მოსვლისას“), წყალი დგება რა, ეს სიმინდი ფუტდება“. მართ ბიცოც ბამბიქილ ბრო „მარტის თვეში დაიწყო“. უოდიცი ლანა — ცონ^ყენა ულოც ზუყორო „დღეში სამიოთხი კვდებოდა“. ნიშე ვეჰა ცუცცა, ხიშატა^ნ ცალიცა „ღამე მწყემსს ძინავს, დილით („დილაზე“) დგება“.

ჰუნ^ზ. ლილე ბედონ ჰავუმაბ ზუყურ „ბატკანი კიდევ ცოცხალი იყო“. ბედდო, ჰანს უანდ^ნ, ლელლონ ბიტერ „შემდეგ, ერთ დღეს, სამივემ მოკალით“. ცოგუ ცურდელ როკტო მაცოლ' უაზირ ცილენლო „ის დარდი რომ გულს მოაწვა („მოსვლაში“), ვეზირს დაუძახა“. ჟე, ცემედ, კოტ ნაყორ „ახლა, გაზაფხულზე, ბევრი („კარგი“) მოვა“. დან ხიშატა^ნ ჰადჰქჩორ ცუნჩო^ნ ხენლო „ამიტომ მე დილას გვიანამდე დამძინებია“. უნტატო^ნ ცან ხიშატა^ნ ჰაჰლი-ბაზი როჭურუნ ცეტეჩ ზუყურ ჰონო „ის ყოველდღე, დილით, ირიყრავებდა თუ არა, მიდიოდა ტყეში“. მიჟუ^ნ ნიონ ნუჩდირ ჰენი-ჰედ ჰანს მეშოკი ჯებან, ჰანს ჰინას უედრან ზანდარი? „თქვენ სადღაც რომ მიდიოდით („სვლაში“), გზაზე („გზა-გზა“) ერთი ტომარა ხორბალი და ერთი სისხლიანი ვედრო ნახეთ?“ (საკ. ჰუნ^ზ.).

3. ვითარების გარემოება

სხვათაგან განსხვავებით ვითარების გარემოება ახლავს არა მარტო ზმნასა და ნაზმნარ სახელს, არამედ ზედსართავ სახელსა და ზმნიზედასაც. პირველ ორთან **მართვა** გვაქვს, უკანასკნელთან — **შირთვა** (იხ. ქვემოთ). ვითარების გარემოება გადმოიცემა ვითარების ზმნიზედებისა და, აგრეთვე, სახელის **-ცო**, **-ცა**, **-ცო**, **-ც** „ში“ და **-დომ** „ვით“ თანდებულიანი ლოკატივებით კაპუტურში, **-გრლ** ნაწილაკიანი სახელით ჰუნზიბურში. მისი კითხვებია: ნილა-დ || ნილა-ტ? (კაპ.), ნილა? (ტლად.), „როგორ?“ ნრო-დ? (ხაშ.), „რანაირად?“ ჰუნზიბურში — ჰინა? „როგორ?“

მი ნილად შადამლა ბოვატოს? „შენ როგორ ატყუებ ადამიანებს?“ მოყოფო ყაწწო თელი ხალყ „ერთად მოიყვანა მთელი ხალხი“. მი ქმალდა ყმეჩე! „შენ თავისუფლად დაჯეჩი!“ ჰამ, ჰამ, ჰამ, ბოცდიოლდიო ყო გემ! „ჰაი, ჰაი, ჰაი, დედა ბრმასავითა!“ (კაპ.).

მისქილარას ბოწი ფიჰა ნილ'ილილო „ღარიბი ხალხის ქონება (ცხვარი“) იაფად მისცა“. ყახო ბელა ბროო „ქარგად შეინახა („დაიცვა“)“. ბელ'ნაშ ქალას რუტაირო კეტა ყიმათლიცი „მერვე კლასი დავამთავრე კარგი წარმატებით („წარმატებაში“)“ (ტლად.).

ჰუნზ. მშ კოტ ჯოდანდ, დიბი ნგრლ', ჯოდაიდ — ნგრლ'ატ „შენ კარგად თუ ისწავლი, შენ მოგცემენ, თუ არ ისწავლი, არ მოგცემენ“. ცაგი ბოწი წაყ კოტ ბეშო ზუყურ „იქ ცხვარი ძალიან კარგად ძოვდა“. ცაგ გალიგზი ცრჰუნ ზუყუნლო ბრლ'უ თუჰუმლიდ სუჰუგ წაყ ცოდ „ის დაჭრილა სხვა თუხუმის კაცთან (ჟაციის მიერ“), ძალიან ცუდად“. ცილდო ყალ'წ წაყ კოტტუ ჰაიროლო „ჩვენს სოფელში ძალიან კარგი ჰაერია“. წაყ ბეკარიკერარ ზუყურ „ძალიან მხიარული ვიყავით“. ნიო ჟე'ტაედონ ყანუ ჰალმალ ლ'ელ' გე'ტაერლ'ი კოტტული „სადაც არ უნდა წავიდეს, ორი ამხანაგის ერთად წასვლა კარგია“. ცაქთაბერ თოფილოს ჰელუგრლ მეტეჩი ზუყუნლო „მანქანა თოფის ტყვიასავით მიქროდა თურმე“. ჰინა ლოტტონ ცილე მეტენ მაყერ ჰონრ

„როგორც იყო, ჩვენ წავედით რა, მივედით ტყეში“ (საკ. ჰუნზ.).

4. მიზნის გარემოება

მიზნის გარემოება ახლავს ზმნასა და ნაზმნარ სახელს. მიუხედავად კითხვებზე: ბეჟ. ლინი-ლ || ლინი-ბზა? (ტლად.), ჰუნზ. სინრდია? „რისთვის?“ გადმოიცემა **ინფინიტივისა** და სახელის **მიცემითი** ბრუნვის ფორმებით.

კაპ. პანე ენდო მაქდნ ცათნ ქაქო-ბატა „ახლა გაუშვა ცოტა იქით სალოცავად“. გპიო ხალყ დენა ჰოგოლ კენა დოვაქჩალ ზარზი ბაჯნა გემ „მთელი ხალხი უკან იმ ქილის ასაღებად გაქცეულა“. უაქლიცის ენტაემო ჰუგი სუკონა ეჩენნა ბილოლა ყაჭიცყო მაყალ „ის კაცი გაჩერდა რა, იქიდან წავიდა სახლში გულის მოსატანად“ (ბეჟ).

დო ჰარზი რრრო ხრდაჰალ ენცსონა „მე ვითხოვე სასწავლებლად გაგზავნა“. უნქლოლ რუქაოსთოლილ ენჩ პაულე „ხელმძღვანელობისათვის იქ გაიგზავნა პავლე“.

5. მიზეზის გარემოება

მიზეზის გარემოება გვხვდება ზმნასთან და ნაზმნარ სახელთან. პასუხობს კითხვებზე: კაპ. სუ || სუ-დ? (ბეჟ., ხაშ.), სუ-ვანი? (ტლად.) „რატომ?“ ჰუნზ. სურბა? „რატომ?“ მისი გამომხატველია მიზეზის **ზმნისართი** და სახელი ხუნდ. -ლუნ სუფიქსით (ბეჟიტურში).

ბეჟ. სუდ მი ჰულიც ბეჩენა გემ? „შენ იქ რად („რატომ“) დგახარ?“ (ბეჟ.).

უაჰანლობზა მიცონა ბელა ბრც „ამიტომ („ამის გამო“) დაბმულად („ბამს რა“) ინახავს“. უაჰანლოტაალუნ დილ საქართელოლიცი ვოპოდაჰალ ცატნამ „ამიტომ („ამის გამო“) მე საქართველოში მინდა სწავლა“ (ტლად.).

ჰუნზ. ცოლუჟება დნ ხიშატა ჰადნქჩორ ეუნჩოხენლო „ამიტომ („ამის გამო“) მე დილას გვიანამდე დამძინებია“ (საკ. ჰუნზ.).

აღსანიშნავია, რომ ე. წ. უქვემდებარო წინადადებები ბეჟიტურ-ჰუნზიბურისათვის არაა დამახასიათებელი: აქ არაა „თოვს“, „წვიმს“... არის „თოვლი მოვიდა“, „თოვლი მოდის“... „წვიმა მოვიდა“, „წვიმა მოდის“... ქვემდებარე ყველგან შემონახულია.

ტლად. ცო^ნზ გერდიო გ^ნჩ „თოვლი მრგვალი მოდის“. ნიშე უოლო გ^{უნ}ა... „ღამით წვიმა მოვიდა რა...“ ჟოდონა გ^{უნ}ა მადალილიცი... „წვიმაც მოვიდა რა მინდორში“...

ბეჟ. ქიდ ზუყონა გ^ნცე „ქალიშვილი არ ყოფილა“. დო ცალოლაჰ-ლიზუ ცეცაქილო „მე ღმერთმა გამომიშვა“. ჟაჰგონა ცილელალ „იმა-საც დაუძახებთ“. ჰაბოტაჰო ნისონა გეე „მეწისქვილეს უთქვამს“. ჟუოლ წოვადნა გ^ნცა „თვითონ ისინი ვერ ნახეს“. ჰაგუ ავნა გეე „გაცოცხლებულა“ ცაჟდაჰ ბეჩჩენა გეე „ღვეი გაჩერებულია“. დო ნუქონა გეე „მე მშვიერი ვარ“. მი მაყა გ^ნლო! „შენ მოიტანე!“ ციტეელლწყა, ცისი! „ნუ მომკლავს, დო!“ ჰუდულ ზუყონა გეე „ჰყოლია საყვარელი („ყოფილა საყვარელი“)“. ჟუნა ცი^ნზონზა გეე „თვითონაც დაუმარხავს“. ჰონსცოჰს ჰადურ ბახნა გეე „მეორე მოუმზადებია“ (კაპ.).

ჰუნზ. ცოლ'ულ თოფი ტუტუნლი „იმას თოფი უსვრია“. ჰეი, საჰიდ! მ^აშიო რუოჩ? „ჰეი, საიდ! შენ რას აკეთებ?“ ცოლ'ულ ნგსნ-ლი „იმას უთქვამს“. ცილე ბაიბიხ^ნილ ბუ^რ ბულა „ჩვენ დავიწყებთ ზენას“. ცრბუგ ციჟუნ იატეერ „მამას დედაც ეჩხუბა“. ტუტურ ყან-ლონ თოფია „ვესროლეთ ორივემ თოფები“. ბრწუბა ც^ნგ ც^გწ^ნ გრ^ჰ „მგლებმა ის ვერ ნახეს“. დ^ნ ჟოდაჩ ბუყურ „მე ვსწავლობდი“. ჰალხოზლალას ლი ჰრბურა „კოლმეურნეობას აქვს წისქვილი“. ბრწუ მუჩენლო „მგელი გაქცეულა“.

ბ) მარტივი გავრცობილი წინადადება

ტლად. ცორაც ბინარო რაჟადრო „დოლოიანში ბინები იყო“. ბეტერბაჟილაჟა ცებეტეზი ბაჟირო „ცხოვრებაში წინ წავიდა“. ჟაჰანი ნაჟიჰედროვალ რაღლი. არმიალიც, მერო „იქ მტრის მოსასპობად ჩხუბში, არმიაში, გაზზაენა“. ცა^ნდიას ჰალტი 'ჟაჰანო გელ „თავგე-

ბის მუშაობა აგეთია“. შუგოსორა მიცორაყას მე“ალ ბაჯაყა „ცხენის დაუბმელად გაშვება არ შეიძლება“. უოდო რეჩეჩალ ჰილ“ბაჯორო „წვიმა გაჩერებამდე დარჩა“. ციკუო ბოდაბეშირო ხალყ „ახლად იც-ხოვრა („იშრომა-ჰამა“) ხალხმა“. უსთალლა ცა“ყბო გელ ბილ“ოს „სახლის ოსტატები თაგვბია“. დო ვოდაპალ ლ“უჰი ცაჯირო ჰაზანა ცაჰენაჰიტნა ლ“ანარიგნა ოყყენა მაღ“ერა ლ“იცი ილაჟუ ალ“აყ „მე სწავლა დავიწყე ათას ცხრაას ოცდამეთოთხმეტე წელს ჩემსავე სო-ფელში“. ჩაყალლალა ჰატიყ ბინარო რაჯამრო „ჩაყალას ყელზე ბი-ნები იყო“. დოონა გელ ბელ“ნარიგ ლ“ო ნეტეერო სუკო „მე ვარ ოთხმოცი წლის („წელი გასული“) კაცი“. უაჰანოლას მუშფაყათ ნილ“ცას მჩე გელ აჩერესკიდაყა (|| აჩერეშეიდაყა) „ასეთი მოგების მომცემია აჩერეშის ადგილი („მიწა“)“. ჰოლო მიც მენ“ ჰილდეშ „მათი ენა გეუბნება თვითონ“. ჰონლ“ოს დირექტურ ვასილ ან-დრიგოჩ გელი „მათი დირექტორი ვასილ ანდრიას ძეა“.

საკ. ბეჟ. უაჰლო, უაჰაგიყ ცალ“ლომ ციცილან ვოუაჯოლან გმოლანლ“ ქიბბა ვოუაჟოცას სუყაბო გემ-ლო ნისონა „იქ, იმათ სო-ფლებში („სოფლებთან“), გამხმარ დედებზე („დედების ქვეშ“) ჰალი-შვოლების გამცვლელი კაცები არიანო? — იკითხეს“. დიე ცო“ნ კოკოს „ჩემი მუცელი ავადაა“. დიე უობონა ჰილ“ბახოღო „ჩემი ძაღლებიც დარჩა“. ჰა“ყე მოყომო დიე უობო „ახლა მოვიდა ჩემი ძაღლები“. დული მატტიო უაჰლიცის... „აქედან შენი მოსაწონი ორი გოგო არის“. დულნა ჰუგი ნან გაჰიო იყანს „შენი ეგ [რაღაც] სად არის, არ ვიცი“. დო ხალყ მოყოლ“ ჰენყეზი ცაჯიო „ხალხი რომ მოვიდა („მოსვლისას“), მე შემეშინდა“. უაჰლიყ, უანაყ, გაჰია ენ“ტეიჩ ზუყ-ონა გემ „იქ, ტყეში, ყველა მიდიოდა თურმე“ (კაკ.)

ჰუნზ. ცილდო ჰალხოზლის ლი ცაგურიოს ჰურა „ჩვენს კოლ-მეურნეობას აქვს აგურის ჰურა“. დიე ყცსნო ლო დიე ჰალტუჰან „ჩემი ძმაც არის ჩემი მუშა“. ცოლ“უს ჰანს თანაშემწენ ზუყუნლო „მას ერთი თანაშემწეც ჰყოლია („მისი ერთი თანაშემწეც ყოფილა.“)“. ცილდო ცალ“ ლი ლახხი ბალი „ჩვენს სოფელში არის ბევრი ბალი“. შოფერლის შაყლუ ხი“ყენლი „მძლოლი ჰუიდან გადასულა“. ნიო-

სახელდებითი წინადადება

სახელდებით წინადადებაში არ არის შემასვენელი და ის არც იგულისხმება. ასეთი წინადადება ორი სახისაა: გაუვრცობელი და გავრცობილი. გამავრცობელი წევრი, ჩვეულებრივ, შეთანხმებული ან მართული განსაზღვრებაა:

ჭუნწ. ჰონრ. „ტყეში“... ბეყყ ბრწა „დიდი მგელი“... ქალხოზლის ჰრბურ „კოლმეურნეობის წისქვილი“...

ბეჟ. ჰაბოტაქო „მეწისქვილე“... ცუყო სუკო „დიდი კაცი“ (საკ. ბეჟ.)... ციჩილო ციო „მოხუცი დედა“... ბეჟტალას ჰინო „ბეჟიტის გზა“ (ტლად.).

სახელდებითი წინადადება შეიძლება იყოს **მარტივიც** და **შერწყმულიც**. გამოყენებულია დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა სახელებად, ზღაპრებისა და ამბავთა სახელებად და სხვ.

ჭუნწ. ცაწზ გიორ „თოვლი მოდის“. ნაგაჰ ცაწზ გინ „უცბად თოვლი მოვიდა რა“... ცაწზ გია ბაიბინილ ბუორ „თოვლის მოსვლა დაიწყო“. ლუნიბდრტა გჟა ნუხერ უადა „ლუნიბიდან დაიწყო მოსვლა წვიმამ“.

ნაჰ. ცონზ მაყორ „თოვლი მოდის“. ნაგაჰ ცონზ მაწყენ... „უცბად თოვლი მოვა რა“... ცონზ მაწყა ბადბინილ ბუორ „თოვლის მოსვლა დაიწყო“.

§ 14. შერწყმული წინადადება

შერწყმული წინადადება შეიძლება იყოს **უკავშირო** და **კავშირიანი**.

კავშირიანებში გაირჩევა **მაკავშირებელ ნაწილაკებიანი**, **აბსოლუტივიანი** და **აბსოლუტივი + ნაწილაკიანი** წინადადებები.

ა) მაკავშირებელი ნაწილაკებიანი შერწყმული წინადადება

შერწყმული წინადადების წევრთა დასაკავშირებლად გამოყენებულია -ნ და -ნო ნაწილაკები ჰუნზიბურში, -ნა — ბეჟიტურში.

-ნ ჰუნზიბურში გამოყენებულია წინადადების ბოლოხ-

მოგნიან სახელურ წევრებთან (ქვემდებარე, პირდ. დამატება, გან-საზღვრება...), -ნო — ბოლოთანხმოგნიან სახელურ წევრებთან. მათ დაირთავს ყველა დასაკავშირებელი სახელი.

ჰუნზ. ჰანსუნ მუჰამადნო დან ჰონრ მეტაერ ბოდოლნდია, ზოკო მრყადია „ერთხელ მუჰამადი და მე („მუჰამადიც, მეც“) ტყეში წავედით სადილისათვის, სოკოს მოსატანად“. ცილე ყანუნ ზუყურ: მუსან დან „ჩვენ ორნი („ორნიც“) ვიყავით: მუსა და მე („მუსაც, მეც“)“. ცნგი მაყოლ ცილუ წაყ ცაშშუ ჰონრ ჰანს ბოწან, ჰანს ცოლუდ ცარტოდრ ლ'ილენ მაწარ „იქ როცა მივედით („მისვლისას“), ჩვენ ძალიან ხშირ ტყეში ერთი მგელი („მგელიც“) და მის წინ ერთი ბატკანი („ბატკანიც“) დავინახეთ“. ცნგი სწარიონ როყნო ეწხელ რეყერ „ის ცხენი და ტვირთი („ცხენიც, ტვირთიც“) მდინარემ წაილო“. ჰანსუნ დან ყანუ ბოდ ჰალმადნო მეტაენ ზუყურ ცოლუ ჰონრ „ერთხელ მე და ორი სხვა ამხანაგი („მეც, ორი სხვა ამხანაგიც“) წავედით იმ ტყეში“. ბოწი ჰაიჰანლისნო ცასქარლისნო ჰისაბ მიზანგორისუ... „ცხვარი („ქონება“) საქონლისა და ჯარისა უთვალავი“... ჰანსუნ ცობუნ დან იარ-მუნკალრ მეტაერ „ერთხელ მამა და მე („მამაც, მეც“) ბაზარში წავედით“. ნგსა რეყერ: კიძან, რელ'ნო, ნუცუნ უა ბრბოდ ყონ „გასაყიდად წავიღეთ: ყველი, ერბო, თაფლი და სხვადასხვა რამეც“.

ბ) აბსოლუტიგნიანი შერწყმული წინადადება

ჰუნზ. მეტაენ სგდ ბაზარლიტა მაყოლ ცნგრან ჰანს დარვიმ ცანწანლო „მიდიან რა, ერთ ბაზარში რომ მივიდნენ („მისვლისას“), მათ ერთი მეწამლე უნახავთ“. ცილე ცნგი მაყოლ ტოდოტა ბეკი-ნჰენ ცუილ ცილუს ბიშშუგ ციყერუ ჰალმად ეყა მუხერ „ჩვენ იქ რომ მივედით („მისვლისას“), ზევიდან მოფრინდა რა, არწივმა ჩვენი სულ პატარა ამხანაგის მოტაცება დააპირა“. ბედლო დნ ყობუნ ცნგი ცეჩაციენ ჰონჩუ ბულ'იდ ნარ „შემდეგ მე მამაც იქ დავტოვე რა, მარტო სახლში მოვედი“. დან ყოილდურ ცეჩაციენ, ყობუ ცილუ მუნა ბაბა ყო როხა ეწტაერ „მეც რამესთან დამტოვა რა, მამა ჩვენთვის საჭმელი პურის საყიდლად წავიდა“. ცილე მეტაენ ცუჰურუ

ტანდრე ყრყუნ ცილდო შიმშ გენჯალარ „ჩვენ წავედით და მიცვალებული იმ დღესვე მოვიტანეთ რა, ჩვენს სასაფლაოზე დავმარხეთ“.

საკ.ბეჟ. პანეუ გაცნა ბილოგარ გეტენა გემ „შემდეგ ცოცხალია რა, სახლებში წასულა“. ინცონა მენცაჟა! „დააბი რა, გამოუშვი!“ ყუტიონა ყულონა გემ „დაიძინა რა, მომკვდარა“. კაჟაბანა მეჩეჟე ზუყონა გემ „ყფდნენ რა, ვეღარ გაჩერებულან“. დო გეტენა ინჯოლცა „მე წავედი რა, ვმოულობ“. განო, გოჰნა ყემო ტუტა დიელა მიცაჟ „თუ აგრეა, მოდი და მხარი შეუშვირე ჩემს ადგილას („ჩემს მაგივრად“)“. ეალხუდა, წიხო ტანაჟ მეჟენა მეტენა ზუყონა გემ „მიუჯალ, შორ ტყეში წაილო რა, წასულა“. ეალონა ჰუგი შუნაჟას პონს ბულრცოდ ბეჩენა ტო „წავიდა რა, ამოილო იმ საფლავიდან ერთი მკვდარივით [რადაც] და გაჩერდა ძალლი“.

ტლად. რასანა ტაჟაგიჟ ნილ'ნა ქითარი როქჩა „აწონით იქ და მისცემთ რა, ქვითარს აიღებთ“. ბილა მონშეჩ, ცინწო ბოვალ, მონშენა კოჟორა როაც „სადირკველს შლის, ახალს გააკეთებს, დაშალა რა ფანჯრები, აკეთებს“. ბეტერჰანლილ ბიეჟეჟ ქაფურ მეტენა, ბულრც „პატრონის გაუგებრად მურდლად წავიდა რა, კვდება“. ულორონა იყნ, ჰანგო გელნა იყნ „მკვდარია, არ ვიცი, ცოცხალია, არ ვიცი“. ტაბაჟ ყუნთი მოყოლ' ხალყ ტურკეზი ბანა მაშარჟუ ბოჩენა „ჰირი როცა გაჩნდა („მოვიდა“), ხალხი დაფრთხა რა, მთაზე გაიქცა“.

როცა წინადადების წევრთა მაკავშირებელი **აბსოლუტივია**, მისი წინა და მომდევნო სახელები -**ნ**, -**ნო** (ჰუნს.) ან -**ნა** (ბეჟ.) ნაწილაკებიანია.

საკ.ბეჟ. გეტენა დოქშინა ლ'ინა გეტემო ბილოდა, პოქლო ციცილო ცადამლიდომ „წავიდა რა, აილო წყალიც, წავიდა იმ მოხუც ქალთან სახლში“. დონა ცათადნ მადალლიყ გეჰენა დონა ყულოდო „თვითონაც იქით, მინდორზე, წაიქცა რა, თვითონაც მოკვდა“. პანეუ ხალყილას ეაჰი ბანა მოყონა დონა ცოქშინა ბილოდა გეჟენა ნიზალანა გონნა „შემდეგ ხალხიდან ეძებეს რა,

მოვიდნენ თვითონაც, აიღეს, სახლში წაიღეს, დაბანეს და დადეს“.

მუყო მატრონა იცონა ტოტანა ჰუგინა „დიდი ლოდის მოაბეს და გადაისროლეს ისიც“. პანე ქანლონა გუქნა ლულა მუხოფო „მერე ფეკვილიც დააყარა რა მოზილა“. დონა ექქნა პინსხოფო მამდლოფე „მეც წავიქეცი რა, დავრჩი მინდორზე“. ბილოლას ციცილო ჯოჯოლო ციონა მექენა ექტენა გემ პაბოტა „სახლიდან მოხუცი, გამხმარი დედაც წაიღო და წავიდა წისქვილში“. დიე ყონანა უობონა დოყონა ექტენა ზუყოფო პანე პაბოტე „ჩემი ორი ძალიც წაიყვანა რა, ახლა წასულა წისქვილში“.

ჰუნი ბამბიქული შქოლანა როლონა დო ლუქში ეჯირო... „იქ დაწყებითი სკოლაც დავამთავრე რა, მე დავიწყე“... ჰუნი-ცის კოკონა ეჯნა დო ლუქში ეჯირო ტანეუნენა ზავშქოლ-ლიდაცა „შემდეგ („იქიდან“) ავადაც გავხდი რა, მე დავიწყე მუშობა სკოლის გამგედ“. დანდილ'ეზინა ბონა ლაზი რარო „შეაერთეს („შეერთებაც გააკეთეს“) რა, გამოაცხადეს“. ქეტენა ბოხ-ნა ექშია, ჰანი მუქია პინლორ „კოვზიც უჭირავს რა, ჰამს, ჰადს ჰამს რძესთან ერთად“ (ტლად.).

გ) აბსოლუტივი + -ნო (ჰუნზ.), -ნა (ბეჟ.) ნაწილაკებიანი შერწყმული წინადადება

ჰუნზ. პნსუნ ხიშატა ეარჩენნო ეგზალან ზუყურ „ერთხელ დილით ავდექი რა და პირს ვიბანდი“. მეტენნო ცოგულ ლილე ცილე ბულიდ ბრყურ „წავედით რა და ის ბატკანი ჩვენ სახლში წამოვიყვანეთ“.

საკ.ბეჟ. ჯოვაჯონანა ბივიდ, ბეაქენა პოლოლ ციონა გილატა კამბალ'ონა გემ „გაახმეს რა მზით და წაიღეს დედები მხრებით („ზევით“), უვლიათ („იარეს“)“. ექტენანა შუნატამ ცალონა გი-სა... „წასულა რა და საფლავიდან ამოუთხრია რა, გარეთ ერთი ძალი მკვდარივით გაჩერებულა“.

-ნა, -ნო — კავშირებიან აბსოლუტივთან შეწყობილი წინა და მომდევნო სახელიც, ჩვეულებრივ, -ნ, -ნო (ჰუნზ.), -ნა (კაპ.) ნაწილაკებიანია.

კუნზ. ბულნი მაყოლ' სოგუ ლილე ცილე მუხენნო ხონ ნუჟურ „სახლში რომ მივედით („მისვლისას“), ის ბატკანი ჩვენ დავკალით რა და ხორციც შევჭამეთ“... ბედენნო ცილო მადუჭანლილ უინისნო სუგგილ, ცოლ'უსნო როკუნნო უენ ბულიდ ნანლო ცეჟერიტენ „იხუბა რა და ჩვენმა მეზობელმა თავისიც და იმისიც [მას] წაართვა რა და თვითონაც სახლში მოვიდა მხიარულად („იმხიარულა რა“).“ ცილე სოგუ ყანლონ ბოხოზნო ბულიდ ბრყურ „ჩვენ ის ორივემ დავიჭირეთ რა და სახლში წამოვიყვანეთ“.

ბეჟ. უნლო ზამალლიც ზალიმ უუნყო ცინჯ ყონყონა გემ ზალიმ ბოწილას რევენნა უუნა „ამ დროს ძალიან დიდი თუმი მოსულა [მოსულა], ცხერის დიდი ფარაც, თვითონაც“. ცეჟენა შუნანა მახნა ცინჯონნა ცალ'ნა ცონსნა მუხოზა სადაყანა მოჰნა „წაიღეს, საფლავიც გააკეთეს, დასაფლავეს რა და ხარცი დაკლეს, ქელეხიც გააკეთეს“. უაჰლიცის ცენტრემო ჰუგი სუკონა ცეჩენნა ბილოდა ყაჰოცო მყოლ „ის კაციც გააჩერა და იქიდან გუდის მოსატანად სახლში წავიდა“. უაჰლიცის ჰინინა ბილოს ჰან'მონა ყაჰიცცაც გუენა გილა ცონტრაც ყონა ცაბაზიანა გუანნა „შემდეგ თავისი სახლის ნახშირიც გუდამი ჩაყარა და სულ დაბლა ორი აბაზიც ჩადო“. უნლო ზამალლიც ცალ'ყალა ზოლოჯალლა ჰინდეს გჰინ ციცილმ ცემონა მუვახოზნა ჯოვაჰოლლანა „ამ დროს სოფლელ ახალგაზრდებს თავიანთი ყველა მოხუცი დედებიც მოუკლავთ რა, გაუხშიათ“. უაჰლიცტამ ჰოლცო ჰინის ციო ბიჯიდნა გინნა ლანა უოლო ჯოჰონნა გემ „შემდეგ მან თავისი დედა მზეზე დადო რა, სამი დღე უხშიათ“. ლანა ლი ცენტრენა მულალ' მალლარასადან ბოწილას რეჟელლანა მოვაყონნა ცალ'ყ ცონყონა გემ „სამი წლის გასვლის შემდეგ („სამი წელი გავიდა რა“) ცხერის ფარებიც მოიყვანა რა, მოლა ნასრედინი სოფელში მოსულა“. ჰან'მად მოვაწინა ყაჰიცცანა მეტენა გემ კამბალალ „ნახშირით გაავსეს რა გუდებიც და წასულან იქით-აქეთ“.

დღე ცოქქოლად ციწილლო ყაჰიკიცკონა მუცკონა ჰან'მამ გუნნა გემ-ლო ნისონა „ჩემი ფულით სავსე გუდა მოიპარეს და ნახ-

შირისა დაუღიათო, — თქვა“. ჰულოც ეოწოლ' ციონა ჰაბოს სიანლა გინნა ეწლოდა ეწტენა გემ „იქ რომ მივიდა, დედაც წისქვილის ღართან დადო რა და შიგ შევიდა“. ყაჭიციკონა დოწინნა ეკჰნა გემ მალლარასადან „გულაც გაუვსეს და გაგზავნეს მოლა ნასრედინი“.

ტლად. მოკიცი მოტონა გუნნა ლ'ი ხულოც „გეჭაში პირიც ჩადო და წყალს სვამს“. ლ'ი ხულოც რულოლ' მუყუნა ბატენნა მადღალიცი მიცოც „წყლის სმა რომ გაათავა, პალოც დაარტყა რა, მინდორში აბამს“. კომპოსტი ბოჭკალაც ჩიალალ' იცნა გუნნა რუჭა, კეტო საჭმელი გელ უაჰანი „კომბოსტო კასრში, მწუთხეში, ჩადო და ჰამს, კარგი საჭმელია ეგ“. ციფო წონა რეკენნა ჰენ ბოც „დედამ ცეცხლიც დაანთო და საჭმელს აკეთებს“.

ნაწილაკებიან აბსოლუტივს შეიძლება უკავშირდებოდეს თვით **აბსოლუტივიც**. ეს უკანასკნელი, როგორც წესი, პირველის მომდევნო პოზიციაში გვხვდება. მთელი შესიტყვება **პარონომაზიას** წარმოადგენს და ქართულად ასე გადმოიცემა: „შეკვრით შეკვრეს რა, დაჰკვრით დაიჰკირა და ა. შ.“

ბეჟ. მალლარასადან ციცანნა ციცონა ყაწწო ხალყნა ყაწწო ბაჰნა ეჟენა გემ მალლარასადან რალ'აბაც ტოტალ „მოლა ნასრედინი შეკვრით შეკვრეს რა („შეკვრეს და შეკვრეს“) ერთად, ხალხმაც ერთად მოიყარა თავი, წაიღეს [მოლა ნასრედინი] ზღვაში გადასადგდებად“. ბოხანნა ბოხნა მიღალ' იწცა, ცოტრ! „დაჰკვრით დაიჰკირე რა და („დაიჰკირე და დაიჰკირე რა“), კულზე მიაბი, შუაზე!“

მატიოსო ჰაკანნა ჰაკნა ციოცას ეჟენა ეწტე! „რომელიც გინდა არჩევით აარჩიე და („აარჩიე და აარჩიე რა“) დედის მაგივრად წაიყვანე და წადი!“ დნჰა ბოლ'ონნა ფიჰაგუ ბოლ'ონნა ბაჰცა „ჩემგან მე მოვაშორებ და ადვილადაც მოვაშორებ“.

უკავშირო შერწყმული წინადადება

ჰუნზ. ნაკეკორ ეგწ-ეგწწუ ლაჰი, ჰოლ'სა, რუორ კოტ-კოტტარ ლ'ილიდ მრგოლის ტოყოლა „შევიკვრავთ ახალ-ახალ ტანსაცმელს,

ფესსაცმელს, შევიკერავთ („გავაკეთებთ“) კარგ-კარგი ბატკნის ტყავის ქულებს („ფაფახებს“). ცნვიდ როჰანუწურუ ჰუნი ჰანსო მადანლწრუ ლი, ჰანსო წყ ლამმუ ლი „იქით გასავლელი გზა ზოგან მოედანივითაა, ზოგან ძალიან ვიწროა“. ნიონოჲ: კანცილალლა, ისკოლალლან, ქალხოზლიდ კანტორალლან მაჰატა უოჲდლალას სურათბა რხალენლი „ყველგან: აღმასკომებში, სკოლებში და კოლმეურნეობის კანტორებში გარეთ ბელადების სურათები ჰკილია“. დან ჟაჰაბ ბურ: ტუტან! „მეც ვუბასუხე: — ვესროლოთ!“

საკ. ბეჲ. ბანცა, ბანცა, გუჰ ენდდან, ყებეჩე! „მიყვარს, მიყვარს, შემოდი შიგ, დაჯექი!“ ბოლენეჲ, ენზლიც ბალიციო ეაჲდაჰ „არ მოშორდა, ყალყზე („ყალყში“) დადგა დევი“. დილ ბატა, ქენ დოვა! „ჩემთვის ქუმელი, საჰმელი, გააკეთე!“ ლინ განა, ჰონსნა განა „წყალი არ არის, სულ არ არის“. ოწყონა უოდოლა ჰინდ წიხი, სნლა ყალაჲ ცონყოფო „ოთხი დღის [სავალ] შორ გზაზე, ერთ სოფელში მიუყვანია“.

ტლად. ცორაჲ, ბეთალა მარაჲ, ფოჩლიც ქიჩალ ჰალტუჰან ზუყორო „დოლიანში, შემდეგ მთაზე, ფოსტამდე, მუშები იყო“. რატა ბიტბულოს ყამილ-ყამი ეურდელ ბრო, ეაჲო გატეხა ბრო „მიწის გაყოფის შემდეგ სათითაოდ დაეპატრონა, ახო გატეხა“. ჟამათ რაზი ბაჲეჲ მარშრშ გუალ, ატკაზ ბოჯირო „ხალხს არ უნდოდა არემიდან წასვლა, უარი განაცხადა“. დო ეაჯირო აჰენაჰიტნო ხონა ლინა მალერა ლილა აწონასლა მართლიცი, საქართელოლილა ყარალი რაიონილა ხაშალხუტლა სავეთლილა ჰალოლლა ეალაჲ, მისქინალ ეიდოჲბოლა ბილოჲო „მე დავიბადე ცხრაას ოცდახუთი წლის ათ მარტს საქართველოს ყვარლის რაიონის ხაშალხუტის საბჰოს სოფელ ტლადალში („ტლადალის სოფელში“) ღარიბი დედამის ოჯანში“. მუტალ მეანჲ, ბოჲალ მეანჲ კეტო კარ ნილცა „მოპარვა არ დაუშვას, დაკარგვა არ მოხდეს („არ დაუშვას“) კარგ ყურადღებას აქცევენ („აძლევენ“)“. ხალყლი ჰინო რრო, ბეთა ოლოჲ ნალაჲ მოყორო, მალხომუხ „ხალხმა გზა გააკეთა, შემდეგ აქ, სოფელში, მოვიდა, იალხომუხში“. ნიშე ვეჲა ეუცა, ხიშატა ეალიცა

„ღამე მწყემსს ძინავს, დილით („დილაზე“) დგება“. უედრა წოტა ბოხოც, ხენკ ბოც, ბეშიო „ვედროს ცეცხლზე კიდებს („იჭერს“), ხინკალს აკეთებს, ჭამს“. შუგოსორატა რეჟერ რუჟალ ჟო, ლი უედრალაჟ რაყოც, ლ'ურიდ ხულოც „ცხენით მოაქვს საჭმელი, ვედროით („ვედროში“) მოაქვს წყალი, ჩამჩით სვამს“. მიჟომ ტეშა, მიჟომ გულა რისოცას ჟო რისა! „თქვენი ფიცარი, თქვენი ქათამი, გასაყიდი რამე ნივთი გაყიდეთ!“

ხშირად გვხვდება ჭა კავშირიც, რაც არაბული ენიდანაა ნასესხები სალიტერატურო ხუნძურის მეშვეობით.

საკ.ბეჟ. ჰაბ საყათ დო ჰალტიზი ესხცა სავეთლი დაჟა ფინაგენტლიდაჟა ჭა ქალხოზლიდა ფრისთათელის ზამესთათელლიდაჟა „ახლა მე ვმუშაობ საბჭოში ფინაგენტად და კოლმეურნეობის თავმჯდომარის მოადგილედ“.

§ 15. განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები მარტივ და შერწყმულ წინადადებებში

როგორც მარტივ, ისე შერწყმულ წინადადებებში ძირითად და მეორეხარისხოვან წევრებთან ერთად შესაძლებელია შეგვხვდეს **განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები** რესპ. სიტყვები, რომელნიც წინადადების წევრებად არ ჩაითვლებიან. ასეთებია: **განკერძოებული** გარემოება და განსაზღვრება, დანართი, მიმართვა, ჩართული, ნაწილაკები და შორისდებული.

განკერძოებულ სიტყვებად გამოყენებულია: არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი, ნაცვალსახელი (პირის, ჩვენებითი, განსაზღვრებითი...), ნაზმნარი სახელები (მიძლეობა, საწყისი), ზმნის საგარემოებო ფორმები, ზმნისართები, მიგებითი და ზოგი მოდალობითი ნაწილაკები, თითქმის ყველა სახის შორისდებული, ასევე, სხვადასხვა სახის სინტაგმები.

განკერძოებული გარემოება

ადგილის გარემოება

საკ. ბეჟ. რეტეიჩი პინო აჩერეშკიაც, მარაჯალაყა „მიდის გზა აჩერეშკიში, ანწუხებში“. გალავანნადორ, ყარაყბატა, შუნარო გეალი „გალავანთან, კლდეზე, სასაფლაოები იყო“. მიჟე მოყანცა-ლა მიჩაყ უაჰაგიც, ზაგოზერნოლიც, ნილცა მიჟოლ „თქვენს მისასვლელ ადგილს იქ, ზაგოზერნოში, გეტყვიან („მოგცემენ“) თქვენ“ (ტლად.). დონა ყათადა, მაადალლიც, ყეჟნა დონა ყულოდო „თვითონაც იქით, მინდორზე, წაიქცა რა, თვითონაც მოყვდა“ (საკ. ბეჟ.).

ჰუნზ. ბოლუ ფათიშაჰლიდ ყალადურ, ტიჩრ ტოდრ რაჯლნ, ჰანს ბალი ზუყუნლი „ამ მეფის სოფელთან, ჰვემო მხარეში, ერთი ბალი ყოფილა“. შოფერლილ ბად ყარტოდრ, ყინდურ ლელ, ყერეყეჩეკენლო „მძლოლს ეს წინ, თავისთან ერთად, დაუტყვამს“. რილ, ყილდო ყალა, წაყ კოტტუ ჰაერი ლო „გადმა, ჩვენს სოფელში, ძალიან კარგი ჰაერია“. 1936 ლგ ყაგრა ყგწწუ ყალანს ყუ-რელდრ, რეჟრ, მეტეიჩი ზუყუნლო „1936 წელს ისინი ახალი სოფლიდან ყვარლისკენ, ზევით, მიდიოდნენ“ (საკ. ჰუნზ.).

დროის გარემოება

საკ. ბეჟ. ოყენარიგნა ყინლნა ძალედა ლიყი, სენთაბელ-ლილ, დო ყენრო შარშოყო „ორმოცდამეექვსე წელს, სექტემბერში, მე გამგზავნეს არეში“. უაგნის მუშალიმ ზუყორო, ყეტაალ ყარადა „იმ დროს, წასვლის წინ, მასწავლებელი იყო (ტლად.).

ჰუნზ. ბედდო, ჰანს უნდა, ლელლონ ბიტეიჩი „შემდეგ, ერთ დღეს, სამივემ მოყვალით“. უნტატო და, ხიშატა მეხლნ, ყენტორ ჰალტილრ „მე ყოველდღე, დილით ადრე, მივიღვარ სამუშაოდ“. ჰანსუნ, ყილე, უიხადნოძ უნდნ, მეტეიჩი ჯოფჯოფიალტო „ერთხელ, დასვენების დღეს, ჩვენ წავედით ხობბებზე“. ჰანს ლგ, ყაზდუ, ყილე ყაგიტა მეტეიჩი ზუყურ „ერთ წელს, ზაფხულში, ჩვენ იქით მივიდიოდით“. ჰანს უნდა ყოლუ, ნიშთოქოლ, ბულიდ ნაჩიდიჩ, ლონო ბოწა ქეზი ბოჯუნლო „ერთ დღეს, საღამოს, მას, სახლში

რომ მიდიოდა, სამი მგელი შეხვედრია“. ტუნდ, ნი შე, დნ ჰრდნ უტურ „ერთხელ (ერთ დღეს“), ღამე, მე გვიან დავიძინე“ (საკ. ჰუნზ.).

განკერძობული განსაზღვრება

საკ. ბეჟ. ჰული ხან გუნტაეაგ მაჯნა გემ ცაჯალ ქიდ, წაყ ბერცინაბ „ის მეფე როცა წავიდა („წასვლაში“), გაჩენია ცოლს გოგო („ცოლისათვის გოგო“), ძალიან ღამაზი“ (კაბ.). ფურგუნნაც ღიაპოცასანა ზუაყორო აწყბო ჩაჩალიმ, ქიქსი რორარო „საზიდარში შესაბმელადაც ჰყავდათ ჩაჩნებს თავგები, მოვლილები“ („საზიდარში შესაბმელადაც იყო თავგები ჩეჩნებისა, მოვლილები.“) (ტლად.).

საკ. ჰუნზ. ცოლშ ოქრონ ნგლწრ, ღინო ყურუმ „იმას ფულიც მივეცი, ხუთი მანეთი“. ჰნს ზუყურ შოფერ, წაყ კოტტუ „იყო ერთი მძღოლი, ძალიან კარგი“.

ცილშ ჰალტუჯაბალიდ ოთახირ ღონო ბეგალა ზნღწრ, ბგყ-ბგყყუ „ჩვენს სამუშაო ოთახში სამი გველი ვნახეთ, დიდ-დიდი“. დიდურ ღელ ზუყურ ჰნს ტო, წაყ კოტტუ „ჩემთან ერთად იყო ერთი ძაღლი, ძალიან კარგი“.

ღანართი

საკ. ბეჟ. მიჟოლ, ჰარ ბილ'ოღა, მაშინა მოყოც „ჩვენთან, ყოველ სახლთან, მანქანა მოდის“ (ტლად.). ჰოგო, დილ ნილ'იო ცაჯო, სოდ გემ? „ის, ჩემთვის მოცემული ქალი, რომელია?“ (კაბ.).

ჰუნზ. ცნგ ბალი ცილე, ღოდერაღო, ნუჯურ „ის ბალი ჩვენ, ყველამ, შევჰამეთ“.

მიმართვა

კაბ. ჰენ, ტაცნ! ცინაზა მუყო წო გუნნა, დნს ჰანგო მრყოღნ, დნს ცოქქო ინჯას გნ დილ „ჰე, ამხანაგებო! ცოტა დიდი ცეცხლი დაგენტოთ რა, ბევრი ნახშირი რომ იქნებოღა („მოვიღოღა“), ბევრი ფული შემგვდებოღა („მომიწვეღა“).

ჩართული

საკ. ბეჟ. ტუნღლ'ოღა, მულაღღნ ღუქაოდ თათბირ ბრც „ამასთანავე, შემდეგ სახელმძღვანელო თათბირს ვატარებ“ (ტლად.).

დელ მაყოლ¹ ცუგ² ექ³ ტ⁴ ენ, როკტ⁵ოს ბოლმეჩ⁶ ზუყუნლო „გულზე ის დარდი რომ მოაწვა, ის მეფეც იქ წავიდა რა, გულზე მოეშვა („მოეცალა“)“. მეტ⁷ ენ, ცუგი, ბიშ⁸შუგ ლ⁹ამმუ ჰუნი ლიდრ¹⁰ მაყოლ¹¹ ჰრლე ხახტუტუნ ცილუს კოტტუ სნრიო ბაჩ¹²ოტოტ¹³ ლ¹⁴გრზ ბექერ „წავედით რა, იქ, გზის ძალიან ვიწრო ადგილზე რომ მივედით, ფეხი დაუცდა რა, ჩვენი კარგი ცხენი კლდიდან ძირს გადავარდა“. ტუ¹⁵ტ¹⁶ტ¹⁷ო ცუგ, ხიშ¹⁸ატ¹⁹, ვაპლ²⁰ი — ბაზი როყურუნ, ცუტ²¹ეჩ²² ზუყურ ჰონ²³რ „ყოველდღე, დილაზე, ირიყრაყებდა რა, ის მიდიოდა ტყეში“. ტო²⁴დო აყოლ²⁵ დ²⁶ ხალ²⁷ენ ჰონ²⁸დ, ზოკო ლ²⁹გრზ მექ³⁰ლერ „ზევით რომ ამოდიოდა („ამოსვლისას“), მე დავარტყი რა ფეხი, სოკო ძირს ჩავარდა“.

საკ. ბეჟ. ლ³¹ანა ტო³²დო კამ³³ბალ³⁴ონა ლ³⁵ონაზე ბო³⁶წნა ცალ³⁷აყაშნა „სამი დღე იარეს რა, ყველამ გარეკა სოფლიდანაც“. ტუნ³⁸ლო მესედო ექ³⁹ნოს ჰონ⁴⁰ს მატ⁴¹ტიო „იმ ოქროდან ერთი საყვარელი შერჩენია რა, ქორწილი გადაიხადა და ქალი შეერთო“. ტუნ⁴²ლო ფათიშაპლი ნისონა: მი ბიხსი ცაჯ⁴³ყა! „იმ მეფემ თქვა რა: შენ არ შეგეშინდეს!“. მალლარასადან ცონ⁴⁴ყას-ლ⁴⁵ონა ცონ⁴⁶ყეჟე, გოვაწონა ხისტაქ⁴⁷ნა გემ „მოლა ნასრედინი არ მოდისო, თქვა რა, არ მოვიდა, უყურა რა გათენდა“. ტუ⁴⁸აპლიტამო ჰოლ⁴⁹ცო მალლარასადანი ჰო⁵⁰ქლოდანა კეტამო ბილ⁵¹ონა მოვაპილინა ეგვალ⁵² მალ⁵³ ბაჯნა გემ „შემდეგ იმ მოლა ნასრედინმა იმაზე კარგი სახლებიც გააკეთებინა რა, რომ დაინახეს, უფიქრიათ“. ბადოსო ჰადურ ბახნა მოყროლო წოდოლო დადე „სხვა მომზადებულია რა, მოსულაო შავი ყვავი“. ლ⁵⁴ანა ლ⁵⁵ი იენ⁵⁶ტ⁵⁷ენა მულალ⁵⁸ ჰოგლოს ცაჯ⁵⁹ა-ყოვა მეტ⁶⁰ელოლ რალ⁶¹აბატა ტოდოციწო ტაყალ⁶² კამბალ⁶³ოს ლ⁶⁴ო „სამი წელი გავიდა რა, შემდეგ იმათი ცოლ-შვილი იქ რომ მიდიოდა („მისვლისას“), იქ, ზღვაზე, მალლა ქუდები დაცურავდნენო“.

ბ) აბსოლუტივი + ნ (ჰუნზ.), ნა (კაპ.) ნაწილაკებიანი წინადადება

საკ. ბეჟ. ჰქ⁶⁵, ტუ⁶⁶ცა! ცინაზა მუყო წო გუნ⁶⁷ნა დნ⁶⁸ს ჰან⁶⁹გო მყოდ⁷⁰, დნ⁷¹ს ცოქქო იწ⁷²ვას გ⁷³ დილ „ჰე, ამხანაგებო! ცოტა დიდი

ცეცხლი დაგენტოთ რა და ნახშირი რომ ბევრი იქნებოდა, ბევრ ფულს ვიშოვნიდი მე“. ბეთა ჰუგიც სუკო მეხენა ყამიყის ყადა აწა გემ „შემდეგ იქ კაცს თავის („თავიდან“) ტვინი წაუსვა რა და გაცოცხლდა“. მუყმარა ლიყონა ბათლოქოლადა დნსდნ ხალყნა გისაბაქ ბულოცანა ეყჩენა დიბინლომ თასბიჰლიტა „ლოცვაც გათავდა, ნახევარზე მეტი ხალხიც გარეთ გავიდა და გაჩერდა მოლებთან სათხოვნელად („თხოვნაზე“)“.

ტლად. ბუყარო ხალყ ჰუქუმათლის მოყანა მოყონა ხალყ სიდი ჰოს დაყბა ყალმაღალ ჰარზალ'ი ბაჯირო „მთავრობის დიდი კაცები („ხალხი“) მოსვლით მოვიდნენ რა („მოვიდნენ და მოვიდნენ რა“), ხალხის ერთმანეთთან დავა, აყალმაყალი, საჩივრები გამრავლდა“. ბოცო ზამან მეტაენა დიელა ყარილ'ინაჯა დო ჰუნი იშქოლალი ციმ დენა ეუ^ნხენა დიელა ჰალ'აყა გოყორო „თვე („დრო“) გავიდა რა, ჩემს ბედზე მე იმ სყოლიდან უკან დავბრუნდი რა, ჩემს სოფელში ჩამოვედი“. ტოდოს დუ^ნხენა ლ'როლა სოსელო ჰაცოთ ზუყორო რომი „ზედა ბრუნავდა რა, ქვევით სქელი ფქვილი იყო“. ლი შეშერო გელ, თათოს, ჰაბირ... „წყალი სქელია, ტალახიანი, წისქვილს აბრუნებს, თუ დალევ („დალევისას“) ადამიანი ავად ხდება“. ჰუქუმათლიშ ყადაშა ყამაშათ რაზი ბაჯეწე ბიზარ ბორო „მთავრობის კაცებს ხალხი არ დაეთანხმა რა, შეწუხდნენ“. ნიშე უოდო გუნა ხიშატა თათოჰ. მაშინა ბოხირო „ღამით წვიმა მოვიდა რა, დილით ტალახმა მანქანა დაიჭირა“. ლასო ჰარზი როდანა დო ვოდაჰალ ეუ^ნდყე „რამდენი ვთხოვე რა, მე სასწავლებლად არ გამიშვეს“. ხალყ მეტაენა ბალორო, შათანა თათოყ ეუ^ნდოყ ჰინ'ხორო, ჰონსნა მიჯეყ „ხალხი წავიდა რა, დაიხოცა, ბარგი ტალახში დარჩა, ერთიც ვერ გამოიტანა („ვერ იშოვნა“)“. ფაჩალუდლი ცოქრო ნილ'ნა ჰალტუჰან ჰალტეზი აწა „სახელმწიფომ ფული მისცა რა, მუშებმა იმუშავეს“.

ბ) უკავშირო წინადადება

ჰუნზ. ციმო წონა რეკენა ქენ ქოც, ყაბო ჰუდო ბუჩჩა „დედამ ცეცხლი დაანთო რა, საჰმელს აკეთებს, მამა შეშას ჰრის“. ცნგი

„საყოლ“ ცოლ'უ ნაწანლი, ჟინის ჟო როლ'ეგუსმა გოისლი „აქ რომ მოსულა, მას უნახავს, თავისი საფეკვაფი ნახეფარზე მეტი არ არის“. მს კოტ ჯოდან, დობი ნგოლ', ჯოდაიდ-ნგოლ'ატ „შენ კარგად თუ ისწავლი, შენ მოგცემენ, თუ არ ისწავლი, არ მოგცემენ“.

საკ. ბეჟ. ჟაპლო გწყელ, შადამ ცოტონა ცაწანს „ის არ არის, ადამიანის მოტყუება არ ხერხდება“. სად ჰიქმათ ბაჯცა, სად ბიაბას... „ზოგი გაკვირვებულია, ზოგი ტირის“... ხანლი კეტო ჟომაჯცა, სულ მოვაყას ხანლი? „მეფობა კარგი რამეა, რატომ არ დგები მეფედ („რატომ არ აკეთებ მეფობას“)?“ ცოზუ კეტაემ, ჰულინა ყენძე! „მე თვითონ წავალ, ეგეც არ გაუშვას!“ მოხოფლცა ჟაპლო შედ, მი კეტაენა ყაჰიცცო მაყს! „[მე] დავაკავებ ამ კლდეს, შენ წადი და გულა მოიტანე!“ დოზუ კეტაემ, ჰულინა კენძე! „მევე წავალ, ისინი კი არ გაუშვას!“ გვლო, ჟაპლო ბოწინა ჟობონა დულ ბაჯას, დო კეჩეს ხანლილატა „რაკი აგრეა, ეს ცხვარი და ძაღლებიც შენ გყავდეს („შენთვის იყოს“), მე დავდგები მეფედ („მეფობაზე“)“.

ტლად. ჰუგი კეტაერო, ცილე ჰილ'ბაჯორო გულორმეს „ის წავიდა, ჩვენ დავრჩით გუდერმესში“. ხოხო მატა გელ, როწოწა ჰას რეგაჰაყ, მუნფაყათ დაჰ გელ „ხეები ბევრი არის, გაიხედავ რა, ცას ვერ ნახავ, სარგებლობა ცოტაა“. კეწ ბუყო ბაჯცა მუნწა ბაჯყას „ვაშლი დიდია, მაგრამ საჰმელად არ ვარგა“. ზალო რეხემ ბეჰა ზარალ ბაჯცა „ქარი ამოვიდა, ზარალი ხდება“. ბეშეროშინაბ მუხორო, გამმო ბულორო „მსუჰანი დავკალით, გამხდარი მოკვდა“. ჰაბოროლიროს მუნწეჩი, ტოდოლა ლახლიწე ჟო ჰაყოც „წისქვილის ქვედა [დოლაბი] ჰამს, ზედა არ მუშაობს რა, ფეკვავს“. გუჰლარაშ რატა ჩაჩალლიმ გელი, რიჟერო ჟო ბეტელა რუჰჩამ „გორებიანი ადგილი ჩეჩნების არის, დათესილი რამე ჰიის საჰმელია“. ლანა რატალ ჯიბო ბაჯირო, კოდი ბიჰაჩა „სამი ლიტრა ჰური მოვიდა, ერთი კოდი [კი] დათესა“. დარუ ბაჯეყე, ჟოდიცი ლანა-ყოწენა ულოც ზუყორო „წამალი არ იყო, დღეში სამი-ოთხი კვდებოდა“. ლინე მოყონა ზუყორო, ბოხ რიჯეყე ჰამალლილ გუჰალ „ზამთარი მოდიოდა, ბალახი ვერ ვიშოვნეთ საჰონლის მისაცემად“. ციმო წო რეკენა, ქენ ბოც,

ცაბო ჰუდო ბუჩია „დედა ცეცხლს ანთებს რა და საჭმელს აკეთებს, მამა შეშას ჭრის“. ლ'ანა ბუტა ბრყონა ჰოს ბუტა რისორო, ზაბან ბოლ'ონა „სამი ნაწილი გააკეთა რა, ერთი ნაწილი გაყიდა, დროც ამოწურა („გათავდა“)“. ლ'ი შეშერო გელ, თათოს, ჰაბორ... „წყალი სქელი არის, ტალახიანი, წისქვილს („თვალს“) აბრუნებს, დაღვეისას ადამიანი ავად ხდება“.

ამ დროში საკმაოდ ხშირად გამოიყენება არაბ. კავშირი **ცამშო** („მაგრამ“), რომელიც აქ სალიტერატურო ხუნძურის მეშვეობითაა ნასესხები.

ჰუნზ. ტოდო გულა-ლ'ე, ცამშო ცაგრაგ ცოგუ ვებზ ბოხჩელენ გოჭ „ზევით დავდოთო, მაგრამ იმათ ის ხორბალი ვერ აუღიათ“.

რთული ქვეწყობილი წინადადების თაობაზე

ბეჟიტურ-ჰუნზიტურ ენას **რთული ქვეწყობილი წინადადება არ მოეპოვება**. ის აქ, მსგავსად სხვა დაღესტნური ენებისა, ჯერ **არ ჩამოყალიბებულა**.

ენას არ გააჩნია ასეთი წინადადების აგებისათვის აუცილებელი მაქვემდებარებელი კავშირებიცა და მიმართებითი სიტყვებიც (მიმართებითი ნაცვალსახელები და მიმართებითი ზმნისართები). სხვა ენათა, კერძოდ, ქართველური ენების რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსი აქ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მარტივი წინადადებით გადმოიცემა — **საკონსტრუქციო ფორმების (საგარემოებო და პირობითი კილოს ფორმები) საშუალებით**. საკონსტრუქციო ფორმების ფუნქციით გამოდიან ჩვეულებრივი **ზმნური ფორმებიც**, მაგალითად: მიმღეობები, აბსოლუტივები, ინფინიტივი და სხვ.

ქვემოთ ჩვენ შევეცდებით ყველაფერი ეს ვუჩვენოთ ბეჟიტურ-ჰუნზიტური მარტივი წინადადებების ქართული ენის რთულ ქვეწყობილ წინადადებებთან შეპირისპირების მაგალითზე.

§ 17. რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსის გადმოსაცემად გამოყენებულ საშუალებასა და საშუალებას

რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსის გადმოსაცემად -რ, -ხ... სუფიქსიანი დროის უწინარესობის გამომსახველი საგარემოებო ფორმებია გამოყენებული:

-რ: ცოკჰუ ეაწყეჩორ ციტენ ცაყედ კოტლი „ცარიელი მოსელამდე მოკვდი რა კარგია. თუ მოხვალ, კარგი არის“ (= „სანამ ცარიელი მოხვალ, მკვდარი მოხვიდე, სჯობია“.) (ნაკ.).

პარე ნგცალჩორსჰ მეხ მეტიტოჟ ცოყდის ყრმ ჰობჰ ნუხნუ

არჯუნლი „თვალის დახუჭვიდან დრო არც კი გასულა, ვაჟის თავი წისქვილში დაუტეველი გახდა“ („სანამ თვალის დახამხამების დრო გავიდოდა, ვაჟის თავი ისეთი გახდა, რომ წისქვილში ვერ დაეტიან.“) (საკ. ჰუნზ.).

-**ც:** ციგერ ლოცვან დან ემედერ ეჟეჟი ზუჟუნლო რილ „პატარაობის დროს („პატარაობისას“) მე ზაფხულში დავეყავდი თურმე გაღმა“ (ნაკ.).

-**ლ:** ბადროლ გუაყალ დიე ცარო სუკონა ცოწყონა გროო „მათ რომ გაიგონეს ჩემი სახელი („მათთან ჩემი სახელის მისვლაში“), სხვაც ჩამოვიდა რა, მოვიდნენ“ (საკ. ბეჟ.).

-**ლ:** ლაშილ რეტანლო დიე ცაბო უდორო „რომ გავიდა („გასვლაში“), ჩემი მამა გარდაიცვალა“. მარატა გალო ქოთაქ ბაჯცა ვეჟალიმ „მთაზე რომ არის („ყოფნაში“), მწყემსი ღონიერი ხდება“. ნიშე ცუტლო ცაქილცა „ღამე რომ დაიძინა („დაძინებაში“), ცივდება“ (ტლად.).

საგარემოებო ფორმების მეშვეობით მარტივი წინადადება გამოხატავს სხვადასხვა გარემოებებითი დამოკიდებული წინადადებების შინაარსს.

-**ლ:**

ცაგი მაყოლო ჟო ყერე გულურ „იქ მისვლისას („მისვლაში“), გასაყიდი რამე ძირს დავდევი“. ცაყოლო ცრბულ დან წაყ ჰეჰერ „მოსვლისას („მოსვლაში“) მამამ მე ძალიან მცემა“. ბული აყოლო დან ციფუგ ლოდერუ ხაბარ მიწერ „სახლში როცა მოვედი („მოსვლაში“), მე დედას მთელი („ყველა“) ამბავი მოვუყვი“. ცაგი ცაყოლო დიცი ცაწარ ჰანს სუკუ ექერუ „იქ რომ მივედი („მისვლაში“), მე ვნახე ერთი კაცი, წაქცეული“.

ცრბუ ექტაერო („ექტაერო“) დიე რელის ქილა ბანარ „მამა რომ წავიდა („წასვლისას“), ჩემი ერბოს ქილა დამეკარგა“ (საკ. ჰუნზ.)¹.

¹ მსგავს მოვლენაზე იხ. დ. იმანიშვილი, რთული ქვეწყობილი წინადადების ისტორიისათვის იბერიულ-კავკასიურ ენებში (თეზისები)“.

-ლ'ოლ:

კაპ. ჰუგი ცაბო ცო^ნყოლ'ოლ ჰოგო ჭიდ მეჟენა ჟანაც „მამის მოსვლამდი, ის გოგო წაიყვანა რა ტყეში“ („სანამ ის მამა მოვიდოდა, ის გოგო წაიყვანა ტყეში.“).

ჰუნზ. რ-სზ (იხ. ზემოთ): უფრო კონკრეტული ნიუანსი:

-ლ'ადია:

ცილე მაყოლ'დია ცოლ'უ ხონხტო ზუყუნლო ცუის ბოკ „ჩვენ მისვლისას იმ ხეზე იყო არწივის ბუდე“ (=„ჩვენ როცა მივედით („მისვლისას“), იმ ხეზე იყო არწივის ბუდე.“) (საკ. ჰუნზ.).

აბს.+ხზ (ჰუნზ.), **აბს.+ჟ** (კაპ.) — ლ'გლ' ჟარა მეტენს ჰაბურა ეზნომს „წყალზე ყინვის მოსვლიდან წისქვილები არ იტრიალებენ“ (=„მის შემდეგ, რაც წყალი გაიყინება, წისქვილები არ იტრიალებენ.“) (ნაკ.).

ჰოლოც მოყონაც ხალყლ კოკალ ბოხირო „აქ მოსვლიდან (=„მოვიდა რა+დან“) ხალხმა ავადმყოფობა დაიჭირა („აილო“) (=„მის შემდეგ, რაც აქ მოვიდა, ხალხს ავადმყოფობა შეეყარა.“) (ტლად.).

მიზნის საგარემოებო ფორმებით გადმოიცემა მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადება.

ინფ.+დია: ჯოჯოდ ბეტერჰანლილ ცუგრა როლდადია გედუ დიტონუწყერ „სახლის პატრონმა იმათი გაწყვეტისათვის კატა გაიჩინა“ (= „სახლის პატრონმა, იმისათვის (იმ მიზნით), რომ ისინი გაეწყვიტა, კატა გაიჩინა.“). ცილე უიხანდომ ჟუნდი ჰგნდნოყ მეტეჰზუყურ ცუგრა რიოტადია „ჩვენ დასვენების დღეს ყოველთვის მივდიოდით ისინი დახოცვისათვის“ (= „ჩვენ დასვენების დღეს ყოველთვის მივდიოდით, იმისათვის (იმ მიზნით), რომ ისინი დაგვეხოცა.“). ჰან ჟუნდ დ ბოწი ბოჰადია ჰონო გეტაერ „ერთ დღეს მე ცხვრის ძოგებისათვის ტყეში წავედი“ (= „ერთ დღეს მე ტყეში წავედი იმისათვის, რომ ცხვარი მეძოგებინა.“) (საკ. ჰუნზ.).

პირობითი კილოს ფორმის საშუალებით მარტივი წინადადება გადმოსცემს პირობითი დამოკიდებული წინადადების შემ-

ცელი რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსს:

კაპ. პინო რაჯაცადა ბეტერბაჟი ბაჯაც „გზა თუ არ არის, ცხოვრება ვერ იქნება („გზა არ ყოფნაში ცხოვრება არაა.“). ცილომ პერესი ზოდდა მიჟეჟე ჰუჟუმათლი ბალაჰი როვა! „ჩვენ თუ ტყუილს ვამბობთ („ჩვენი ტყუილი თუ იქნება“), თქვენმა მთავრობამ გამოარკვიოს!“ როკოლცას ცოქრო ზოდდანა ბადო საკეთლის ბრცას ჰალტი ზოდდანა აჟალა მიჩაჟა ტუბაჟი ბრც „ფული შე-საგროვებელი თუ იქნება, ან სხვა რამ საბჭოს გასაკეთებელი თუ იქნება, პირველი („პირველ ადგილში“) ვასრულებ“. ჰოს ლი რაჯდა ყოლ ლი რაჯაც „ერთ წელს თუ მოვა („მოსვლაში“), ორ წელს არ მოდის“. მენდა ლიჟი მეტენა ბუდოც „თუ გაუშვი, წყალში შევა-რა, კვდება“. რაჯდა ხონა რუჟჩა კერზი „თუ ხორციც არის, ჰამს კერძს“ (ტლად.).

ჟაჰაქლო ჰაბოტას ჰატტო ინჯოდა ცონხ მერემ გალე „იმ წისქვილის ფქვილს თუ იშოვნი, მუცელი მომირჩება“. დიელა ყამი-ქის ცადა იენხელდა აჯცა გალლო „ჩემი თავის („თავიდან“) ტვინს თუ წაიღებ, გაცოცხლდებო“. ჰან, მადდა მიჩაჟა ყაჟიცო მადდა დო ენტალ „ჰა, თუ გინდა მოიტანე გუდა, თუ გინდა მე წავალ“. დო ენტაჟედა შედ მქცა „მე რომ წავიდე, კლდე დაიქ-ცევა“. ჰანჟე ნაგაჰ მადდა იტალ-ლო ნისონა ჰალალანა ზუყონა გემ „მერე თუ გაჩნდება, მომკლავსო, — თქვა რა, დაუფიცია“. (კაპ.).

ლანტა ოწყონა ტოდო გულდა მაცა ცალნა „სამზე ოთხიც ზედ თუ დაიდება, გახდება შვიდი“ (= „სამს თუ ოთხს მივუმატებთ, იქნება შვიდი.“). დოლოჟ ყაწო ცესაჟდა დილ ქელლის გემო იყაჟას „დედასთან ერთად თუ არ ვჰამე, მე საჭმლის გემოს ვერ გავიგებ“. (საჟ. ბეჟ.).

ჰუნზ. მჟ კოტ ჟოდანდ დიბი ნგოლ, ჟოდაიდ — ნგოლატ „შენ კარგად თუ ისწავლი, შენ მოგცემენ, თუ არ ისწავლი, არ მოგცემენ“. ნიო ენტაჟედონ ყანუ ჰალმად ლელ ენტაჟერლი კოტტული „სადაც არ უნდა წავიდეს, ორი ამხანაგის ერთად წას-

ვლა კარგია“. პინა ლოტონ ცილე მეტყენ. მაყერ პონრ „როგორც იყო ჩვენც წავედით რა, მივედით ტყეში“. ცუგან დოვლათ ლოტონ უო ჰაჟათ რჩუნ სუკუდარნო აწყისუ „რაკი მას ქონება ჰქონდა („რაკი მისი ქონება იყო“), გაჭირვებაში სხვასთან არ გადადიოდა“ (საკ. ჰუნზ.).

მიჟუღ ლვლკუ ლიტტო ლვ გიჭკო „თქვენ მათარა თუ გაქეთ („თქვენთან მათარა თუ არის“), წყალი ჩაასხით“ (ნაპ.).

ნამყო დროის მიმღეობის საშუალებით შესაძლებელია გადმოიცეს ქვემდებარული, პირდაპირ დამატებითი და ირიბ დამატებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსი.

დოჟლატადო რაპზი მაჯიო უო შიოდ გემ? „ჩემგან საწყენი რამე რა არის?“ (= „რა არის ის, რაც ჩემგან საწყენია?“) (კაპ.).

ჰოგო, დილ ნილიო ცაჯო, სოდ გემ? „ის, ჩემთვის მოცემული ქალი, სადაა?“ (= „ის ქალი, რომელიც მე მომცეს, სადაა?“) (კაპ.).

გურჟილადად ხოდარა დილ ჰოლოც ცონოლ მაშარულ მიცაჰა ჰალტი ბოვალ ზაჰმათ ბაჯირო „ქართულად („ქართველების გვერდით“) ნასწავლს, მე, აქ როცა მოვედი, ხუნძურ ენაზე საქმის კეთება გამიჭირდა“ (= „მე, რომელიც ნასწავლი ვიყავი ქართულად, აქ როცა მოვედი, ხუნძურ ენაზე საქმის კეთება გამიჭირდა.“) (ტლად.).

ნამყო დროის მიმღეობის დახმარებით შეიძლება გამოიხატოს განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადება:

ბეჟ. სორალ ჰორროლ ცოზტა ტოდო რუვადორო უობოჩო რეგაბანა „მელიამ ისინი თოვლზე ზევით მკვდარივით („მკვდარ რამესავით“) ნახა“ (= „მელიამ თოვლზე ზევით ნახა ისინი, როგორც მკვდარი რამე.“) (ხაშ.).

დიდორშო დოჩერო ჰოგო ცაჯო მალონამ „ჩემგან გაქცეული ის ქალი მომკვდარა“ (= „ის ქალი, რომელიც ჩემგან გაიქცა, მომკვდარა.“). ბაბა ბოხალ ცეტაერო სუკო იეშწყა ყერე! „პურის საყიდლად წასული კაცი ძირს არ დატოვო!“ (= „კაცი, რომელიც ძირს

წავა პურის საყიდლად, არ დატოვო!“). შუგოსორა მიცორაცას მეწალ ბაჯაყა „ცხენის დაუბმელი გამგება არ შეიძლება“ (= „ცხენი არ შეიძლება გაუშვა, თუ არ დააბი.“) (ტლად.).

ლო რალადბაყა ტიტო ცისი გემ „მე ზღვაში გადაგდებული და ვარ“ (= „მე ის და ვარ, რომელიც ზღვაში გადამაგდეს“). ბემთელილ მუხოფო ცონს ცალნა სადაყალაყ ბუსისი ბოჰნა გემ „ქორწილისათვის დაკლული შვიდი ხარი ქელეხში გაუკეთებიათ“ (= „შვიდი ხარი, რომელიც ქორწილისათვის დაკლეს, ქელეხში გაუკეთებიათ.“). მიყე მეკელა ბილოს კანალ ტაჰდი დილ ცოქქო ინჯოფო (||ინჯო) „თქვენ [მიერ] დამწვარი სახლის ნახშირით მე ეს ფული ვიშოვნე“ (= „იმ სახლის ნახშირით, რომელიც თქვენ დაწვით, მე ეს ფული ვიშოვნე.“) (კაპ.).

როჰანუწურუ ჰუნე წაყ კინოჰარინს ზუყურ „გასავლელი გზა ძალიან საშიში იყო“ (= „გზა, რომელიც უნდა გაეგლოთ, ძალიან საშიში იყო.“). დიდარ ზუყურუ ცაჰე მუჰურ „ქალი, რომელიც ჩემთან იყო, მოკვდა (ზედმიწ. „ჩემთან ნამყოფი ქალი მოკვდა.“). დიდარ ზუყურარ ცაჰა ბურჰარ „ქალები, რომლებიც ჩემთან იყვნენ, იხოცებიან (ზედმიწ. „ჩემთან ნამყოფი ქალები იხოცებიან.“)“ (საჰ. ჰუნე.).

ამ როლს შეიძლება ასრულებდეს აღნიშნული **მიმღებობის** უარყოფითი ფორმაც:

ცოყდის ყრმ ჰობხუ ნუხნსუ რრჰუნლი „ვაჟის თავი ისეთი გახდა, რომ წისქვილში ვერ დაეტია (ზედმიწ. „ვაჟის თავი წისქვილში დაუტეველი გახდა.“). ბრწუნ ბგწნსუ ჰაიჰანლი „მგელი გაუმაძღარი ცხოველია“ (= „მგელი ისეთი ცხოველია, რომელიც არ ძღება.“) (საჰ. ჰუნე.).

ცნგრას ზუყუნლო ბოცო კარლენ მაყნს (< მაყნსუ) ბალი „მათ ჰქონიათ („მათი ყოფილა“) თვე გეველო რა შემოუვლელი ბალი“ (= „მათ ჰქონიათ ისეთი ბალი, რომ თვე ვერ შემოუვლიდი.“) (ნაპ.).

ნამყოფი მიმღებობით შეიძლება გადმოიცეს ადგილის გარე-

მოებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსი:

მოყონა გემ მალლარასადან ცოწყოა ცაღაყ „მოსულან მოლა ნასრედინი ნამყოფ სოფელში“ (= „მოსულან იმ სოფელში, სადაც მოლანასრედინი იყო მოსული.“) (კაპ.).

ნამყოს მიმღეობაზე (მის ირიბ ფუძეზე) -**ტაა, -ლ'უნ** თანდებულ-ნაწილაკის დართვით შეიძლება გადმოიცეს სხვა ენათა მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება:

დო ჟაპანო კეტარო ჰალტია რრრატაალ'უნ მედალიდ ნაგრაღით ცროო „მე ასეთი კარგი საქმეების კეთების გამო მეღლით დამაჯიღდოვეს“ (= „იმის გამო, რომ მე ასეთ კარგ საქმეებს ვაკეთებდი, მეღლით დამაჯიღდოვეს.“) (ტლად.).

განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსის გამოხატვა შესაძლებელია **ანწყოს მიმღეობის** საშუალებითაც:

ხოროლ' ყონაჭიტ თუჰან ნილ'ცას ბალო რაიყოღლის მუშთარი ზუყორო „სკაზე ორასი თუჰანი მომცემი მუშტარი იყო სხვა რაიონიდან“ (= „სხვა რაიონიდან ისეთი მუშტარი იყო, რომელიც სკაზე ორას თუჰანს იძლეოდა („მისცემდა“)“. ჟათან ბაყონა რუუცას ცირმატო თათო ბოხირო „ბარგი მომტანი ვირი ტალახმა დაიტირა“ (= „ვირი, რომელსაც ბარგი მიჰქონდა, ტალახმა დაიტირა.“). ციტეჩას ხაბარ ჰოღლო მიც მენდანაყ ცილოლ ბიყაყა „იმათ ენაზე მოსაკლავი ამბავი რომ დავგაბარონ, ჩვენ ვერ გავიგებთ“ (= „იმათ ენაზე ისეთი ამბავი რომ დავგაბარონ, რომელიც ჩვენი მომკვლელია, ჩვენ ვერ გავიგებთ.“). ჰაბორ ჰად ეუ^ნხელჩაშ ზუყორო „წისქვილი ხელით საბრუნებელი იყო“ (= „წისქვილი ისეთი იყო, რომ ხელით ვაბრუნებდით.“). ხალო ჰიტა ეუჰაჩაშ გელ „ხაზვი დანამ გასაჭრელი არის“ (= „ხაზვი ისეთია, რომ დანით უნდა გაჭრა.“). ფურგუნაყ ლ'იაპოცასანა ზუყორო აწყბო ჩაჩაღლიშ „საზიდარში შესაბმელიც იყვნენ თავგები ჩეჩნებისა“ (= „ჩეჩნებს ჰყავდათ საზიდარში შესაბმელი თავგებიც || ჩეჩნებს ჰყავდათ ისეთი

თავგები, რომელნიც საზიდარში იბმებოდნენ.“) (ტლად.).

ქალალდნ გოვაწოლოლ მალლარასადან ტამანა ლ'იქენა, ტი-
ალომ კადლოს ეგანან გემ „სანამ სოფლისკენ გაიხედავდა, მოლა-
ნასრედინს ტყავიც ჩაეცვა რა, ხიდთან ახლოს მოსეირნე დაუნახავს“
(= „დაუნახავს, რომ ხიდთან ახლოს სეირნობდა.“) (კაპ.).

ამ ფუნქციის შესრულება შეუძლია **აწმეოს უარყოფითი სახის მიმღეობასაც:**

ხაზარხოტილაყა ზუყორო ტაოდნ რაწოხდა ჰას რეგაჰაყჩას
ჟან ზოდოლ ბურსათაბ „ხაშალხუტში იყო ისეთი ტყე, ზეით თუ
აიხედავდი, ცას ვერ დაინახავდი“ („ცა დაუნახავი იყო.“). მიჟე
რეჟეყცას, მიჟოშ ტოკლ'არა მუჟე ყავან, რუჟა ყიშყოლალიყი, რაჰში
რრც „თქვენი წაუღებელი, თქვენი ცოცხალი რამე იქ, დიდ სყო-
ლაში, მიჰგვარეთ“ (= „ისეთი რამე, რომელსაც თქვენ ვერ წაიღებთ,
თქვენ რაც ზედმეტი ცოცხალი რამე გაგაჩნიათ, იქ, დიდ სყოლაში,
მიჰგვარეთ.“) (ტლად.).

საგარემოებო ფორმის როლში გამოდის **აწმეოს აბსოლუტი-
ვის ფორმა:**

კაპ. მუჩა-ლაყ „მკის რა“, ყე^ნტაეცალაყ „მიდის რა“... ჰუნზ.
ნესჩო-დიჩ „ამბობს რა“ ყე^ნტაეჩ-დიჩ „მივდივართ რა“ (საყ. ჰუნზ.,
ლარბ.)... გუჩ-დრ „მოდის რა“ (ნაჰ.)¹. იხმარება დროის გარე-
მოებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყო-
ბილი წინადადების შინაარსის გამოსახატავად.

საყ. ბეჟ. ყე^ნტაეცალაყ მეყნა გემ ბებეგაბამან ზოლოჯალანჰა
„რომ მიდის („მიდის რა“), უთქვამს მნახველი ბიჭებისათვის“ (კაპ.).

ქალალორდლანტან გრცლაყ დილ ბეგარო სი „სოფლიდან
რომ მოვდიოდი („მოვდივარ რა“), მე ვნახე დათვი“: ყიფო მუჟე
რჟჩილაყ ზაბალლიყ ყაბო ქეტ როცოც „იმ დროს („დროში“), რო-
ცა დედა ყანას მკის („მკის რა“), მამა კონას კრავს“. ნაყიბლიჟა
ჟარლოჩლაყ რეხერო დილ თოფი „როცა ნაიბთან ვლაპარაკობ-
დი („ვლაპარაკობ რა“), მომხვდა მე თოფი“. რილდნ ყე^ნტაეჩლაყ გე-

¹ შტრ. Е. А. Бокарев, Цезские (лид.) яз..., გვ. 65.

მალი ლ'იყერარო ჰინოდა „გაღმა რომ მიდიხარ („მიდიხარ რა“), არის ცუდი გზები“. დო ბეჟტადნ ეეტაეჩლაე გურო ჟოდო „მე ბეჟიტისკენ რომ მივდიოდი („მივდივარ რა“), მოვიდა წვიმა“. მიჟე მოყნკალა მიჩაე ჟაჰაგიე, ზაგოზერნოლიე, ნილცა მიჟოლ „რომ მოხვალთ („მოდიხართ რა“); ადგილს იქ, „ზაგოტზერნოში“, მოგცემენ“ (ტლად.).

ჰუნზ. ჰალაუდოლდრ ეეტაეჩდირ გუორ ჟუნდ „ტლადალისკენ რომ მივდივარ („მივდივარ რა“), მოვიდა წვიმა“. ეალნლდრ ეეტაეჩდირ მაწწარ დიეი სე „სოფლისკენ რომ მივდივარ („მივდივარ რა“), მე დავინახე დათვი“. ნესჩოდირ კოტ ლარლენკენ ნელნლი „რომ ამბობს („ამბობს რა“), კარგად გააცხელეს რა, მისცეს“. ნაეებლიე ეანგიშლარდირ ეენერ დიეი ჰელჟ „ნაიბთან რომ ვლაპარაკობ („ვლაპარაკობ რა“), მომხვდა მე ტყვია“. საროლ ბეცციბჟოჩდირ დანდე წაყ ბეჟერიჟერ „მელია რომ აქებს („აქებს რა“), ყვავი ძალიან გამხიარულდა“. მარატოდ ეეტაეჩდირ ლი ცოსსარ ჰუნია „მთაზე რომ მივდივართ („მივდივართ რა“), არის ცუდი გზები“. ჰნს ჟუნდ ეოლჟ, ნიშოჟოლ ბულიდ ნაჩდირ, ლონო ბრწე ქეზი ბოჟუნლო „მას ერთ დღეს, საღამოს, სახლში რომ მოდის („მოდის რა“), სამი მგელი შეხვედრია“ (საკ. ჰუნზ.).

თალალიტა ნაჩდირ მაწარ დიეი ბეყყ სე „სოფლის ნაპირიდან რომ მოვდივარ („მოვდივარ რა“), მე ვნახე დიდი დათვი“ (ლარიბ.).

ლებატა დენო ნჟჩდრ ეენჟ მგზალაბარ „შუა დღეს („დღეზე“) უკან რომ ვბრუნდები („ვბრუნდები რა“), მდინარეში ვიბანავთ“. ბაზარლი ეეტაეჩდრ სელ მიჩრ ნიშე ეჩენლო „ბაზარში რომ მიდის („სვლისას“) („მიდის რა“), დამე ერთ ადგილას დარჩა“ (ნაჰ.).

შეიძლება ნამყოს აბსოლუტივიც ცვლიდეს საგარემოებო ფორმას. ასე, მაგალითად, **ნამყოს აბსოლუტივით** შეიძლება გადამოიცეს დროისა და მიზეზის გარემოების დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსი:

მართ ბოცო მაყერუნ ცილე, მადუჰანლილო, ლ'ელ' როკალრ რამეშან შუგურნო „მარტის თვე მოვიდა რა, ჩვენ, მეზობლობა, ერთად ვაგროვებთ კამეჩებსა და ცხენებს“ (= „მარტის თვე რომ დადგა, ჩვენ, მეზობლობა, ერთად ვაგროვებთ კამეჩებსა და ცხენებს.“) (საქ. ჰუნზ.).

სარო გვგრა ნაწან ბუჰურ ყო-გროლო ბუტუნ ბეჩერ „მელამ ისინი დაინახა რა, მკვდარ რამესავით დაწვა რა, გაჩერდა“ (= „რადგან მელამ ისინი დაინახა, მკვდარ რამესავით დაწვა რა, გაჩერდა.“ ან „როცა მელამ ისინი დაინახა...“) (საქ. ჰუნზ.).

ამავე შინაარსის წინადადება შეიძლება გამოიხატოს ნამყოს **აბსოლუტივის უარყოფითი** ფორმითაც:

კაპ. გვპიო ცალაშ ხალყ ეწლო მუხოვაც ყაჭიციკონა გუნნა მაპანტა „მთელი სოფლის ხალხი შიგ არ შედის, გუდაც დადო რა კარზე“ (= „რადგან გუდა დადო კართან, მთელი სოფლის ხალხი შიგ არ შედის.“). პანჟე დო ჰუგიც ეწტეაყ ლე ყონანა უობონა მოყონა „ახლა მე იქ არ მივდივარ, ჩემი ორივე ძაღლებიც წასულა რა“ (= „რადგან ჩემი ორივე ძაღლი წასულა, ახლა მე იქ არ მივდივარ.“).

ნამყოს აბსოლუტივის საშუალებით შესაძლებელია გადმოიციეს პირდაპირ დამატებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადება.

პანჟე იყაყ ილოტა სუ შადბ მეხენა „ახლა არ ვიცი, ჩვენზე რა უბედურება მოხდა რა“ (= „ახლა არ ვიცი, თუ რა დატრიალდა ჩვენს თავზე.“). დილ იყაყ ნა გელნა „მე არ ვიცი, სად არის რა“ (= „მე არ ვიცი, თუ სად არის.“) (ტლად.).

დიცი ციყატ ნიო ლოდერუნო „მე არ ვიცი, სად მყოფია რა“ (= „მე არ ვიცი, თუ სად არის.“) (დარბ.).

ინფინიტივის საშუალებით როგორც საქ. ბეჟიტურში, ისე ჰუნზიბურში შეიძლება გამოიხატოს მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსი.

საკ. ბეჟ. ენლოდნ გიჰი ჰაბოყ ეეშალ „შიგ შემოდი წისქვილში საკმელად“ (= „შიგ შემოდი, წისქვილში, იმისათვის, რომ შექამო.“). იყოლ' მაღარასადანი ტუგო მუნა გეე ცაბოყ მაყონა გეე იოლალ „როცა დამწიფდა, მოლა ნასრედინმა ფეტვი მომკა, კალოზე მოიტანა გასალეწად“ (= „კალოზე მოიტანა იმისათვის, რომ გაელეწა.“) (კაბ.).

ჰუნზ. ჰონრ მეტენლო ჰუნდუ ბუ(ვა) „ტყეში წასულა შეშა დასამზადებლად“ (= „ტყეში წასულა იმისათვის, რომ შეშა დაამზადოს.“).

რა ვითარებაა სხვა იბერიულ-კავკასიურ ენებში?

იბერიულ-კავკასიურ ენებში (კოლხური ენის ჰანური დიალექტი... აფხაზური... ჩაჩური... ხუნძური, დიდოური ჯგუფის ენები, ტაბასარანული, ლეზგიური...) არის ზმნის სპეციალური ფორმა, რისი საშუალებითაც რთულ ქვეწყობილ წინადადებათა შინაარსი შეიძლება მარტივი წინადადებით გადმოიყვას.

ჰანურს ასეთი ზმნური ფორმები მოეპოვება დროის გარემოებითი, მიზეზის გარემოებითი და უბრალო დამატებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადებების გადმოსაცემად,¹ აფხაზურს — გარემოებითის (ადგილის, დროის, ვითარების, მიზეზის...), განსაზღვრებითისა და დათმობითი დამოკიდებული წინადადებების შემცველათვის², ხუნძურს — გარემოებითის (ადგილის, დროის, ვითარების, მიზეზის, მიზნის...) შემცველ-

¹ სათანადო მასალა იხ. არნ ჩიქობავას „ჰანური ენის ანალიზში“, § 50 (გვ. 185-186). ჰანურს, მეგრულსა და ქართულს ასეთი ზმნური ფორმები ზოგჯერ რთულ ქვეწყობილ წინადადებაშიც მოეპოვებათ, მაგრამ აქ ისინი მხოლოდ კავშირის ფუნქციის ითავსებენ, წინადადების აგებულებაში სხვა მხრივ არაფერს ცვლიან. იხ. იქვე, გვ. 184-185, 205, 226.

² ქ. ლომთათიძე, აშხარული დიალექტი და მისი ადგილი სხვა აფხაზურ-აბაზურ დიალექტთა შორის, თბ., 1954, გვ. 54-56, §§ 42, 48 (გვ. 164-170, 204-205). მ. ციკოლია, აფხაზური ენის აბჯური დიალექტი, თბ., 1969, გვ. 037-038.

შესაძლებელია აფხაზურში ამ რიგისა იყოს ზმნის პირობითისა და მიზან-პირობითი კლასის ფორმებიც (იხ. პირველი შრომა, § 43 (გვ. 170-177)).

თათვის,¹ **დიდოური ჭგუფის ენებს** — გარემოებითისა (ადგილის, დროის, ვითარების, მიზეზის, მიზნის...) ; და პირობითის³ შემცველთათვის, **ტაბასარანულს** — გარემოებითის (დროის, მიზეზის...) შემცველთათვის,⁴ **ლეზგიურს** — დროის გარემოებითისა და დათმობითის (ანუ დაპირისპირებულის) შემცველთათვის⁵. მსგავსი ფორმები გვაქვს **ჩაჩნურში, ინგუშურში**⁶ და სხვაგანაც.

აღნიშნული ზმნური ფორმების მაწარმოებლებს ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ხშირად ნაწილაკებს უწოდებენ⁷. ამდენად, შეიძლებოდა მათთვის საერთო სახელად **ზმნის ნაწილაკიანი ფორმები** გვეწოდებინა, რომ ერთი გარემოება არ გვიშლიდეს ხელს: აღნიშნული მაწარმოებლები მოცემულ შემთხვევაში ნაწილა-

¹ არნ. ჩიქობავა, ილ. ცერცვაძე, ზუნტური ენა, თბ., 1962, § 184, გვ. 349-353. ავტორები **პირობითობა** (შედგობითობა და დათმობითობა) და პირობით-ნატვრითის ფორმებს „**რთული წინადადების აგების საშუალებად**“ მიიჩნევენ (ხაზი ჩვენია — ე. ლ.). (იხ. იქვე, § 154 (გვ. 254, აგრეთვე, 291-294, 309-310). საკითხი სპეციალურ შესწავლას საჭიროებს.

² დ. იმნაიშვილი, **რთული დაქვემდებარებული წინადადების ჩამოყალიბების ისტორიისათვის ინტერლუკავასიურ ენებში**, საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის IV (X) სამეცნ. სესიის მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბ., 1953, გვ. 22-23. Дидойский язык, Тб., 1963, 171-175 (გვ. 224-235). Э. А. Ломтадзе, Гинухский диалект дидойского языка, Тб., 1963, § 58, გვ. 157-163, 189-190.

³ Э. А. Ломтадзе, დასახელებული შრომა, გვ. 162, 190.

⁴ А. А. Магомедов, Табасаранский язык, Тб., 1965, § 176, გვ. 319-324. პირობითისა და პირობით-შედგობითის ფორმათა შემცველი წინადადებების ბუნება შესასწავლია.

⁵ Л. И. Жирков, Грамматика лезгинского языка, Махачкала, 1941, გვ. 81. ბ. თოფურია, **ლეზგიური ზმნის ძირითადი მორფოლოგიური კატეგორიები**, თბ., 1959, გვ. 58-61. ავტორები მას „დროის დაქვემდებარებულ ფორმებს“ უწოდებენ („**Формы временного подчинения**“). ტერმინი ლ. ქირკოვისაა.) და მის შემცველ წინადადებას **რთულად** მიიჩნევენ.

გასარკვევია ამ ენის პირობითისა და დათმობითის სტრუქტურა (იხ. პირველ შრომაში, გვ. 97 (§ 83, მეორეში — გვ. 81-82).

⁶ П. К. Услар, Чеченский язык, Тифлис, 1888, გვ. 55. დ. იმნაიშვილი, პიპოტაქის საკითხისათვის ჩაჩნური ჭგუფის ენებში, იკე, II, 1948, გვ. 56-59.

⁷ არნ. ჩიქობავა, **ჭანურის გრამატიკული ანალიზი**, გვ. 184-186, 205, 226. დ. იმნაიშვილი, **რთული დაქვემდებარებული წინადადების ჩამოყალიბების ისტორიისათვის**... გვ. 22-23. ქ. ლომთათიძე, **ამზარული დიალექტი**, გვ. 54, 164-170, 204-205.

კები (ან თანდებულები) კი არ არიან, არამედ ჩვეულებრივი **სიტყვაწარმოებითი აფიქსებია**. ისინი აფიქსებია, რამდენადაც „დამთავრებულ სიტყვას“ კი არ დაერთვიან, „სიტყვის გარეთ“ კი არ მდებარეობენ, არამედ „სიტყვის ნაწილს წარმოადგენენ“, „სიტყვაში შედიან“, როგორც ახალი ფუნქციის გამომხატველი ზმნური ფორმის წარმომქმნელი. ამავე დროს, „მხოლოდ ცვალებად სიტყვებში (ზმნებში) არიან წარმოდგენილი“¹.

რადგან ეს სპეციალური ზმნური ფორმები ემსახურებიან არა ზმნის, როგორც ცალკე სიტყვის, წინადადების ცალკე წევრის რაიმე კერძო ფუნქციის გამოხატვას (მაგალითად, ისე, როგორც ინფინიტივი, მასდარი, მიმღეობა და სხვ.), არამედ წარმოადგენენ მთელი **მარტივი წინადადების თავისებური კონსტრუქციის** წარმოქმნის (აგების) საშუალებას, ჩვენ ვამჯობინებთ მათ საერთო სახელად „**საკონსტრუქციო ფორმები**“ ვუწოდოთ, მათ მაწარმოებელ აფიქსებს — „**საკონსტრუქციო აფიქსები**“. საკონსტრუქციო ფორმათა კერძო სახეობა იქნება, მაგალითად: საგარემოებო ფორმები,² საკონსტრუქციო აფიქსთა კერძო სახეობა — საგარემოებო ფორმათა აფიქსები, ანუ, მოკლედ, საგარემოებო აფიქსები და ა. შ.

ბეჟიტურ-ჰუნზიტურ ენაში საკონსტრუქციო ფორმათაგან დასტურდება დროის საგარემოებო ფორმები, მიზნის საგარემოებო ფორმები და პირობითის ფორმები. ეს უკანასკნელი ზმნის კილოთა შორის განვიხილეთ (იხ. ზემოთ). შევჩერდეთ პირველ ორზე.

1. დროის საგარემოებო ფორმები

ისე, როგორც სახელებში, ზმნაშიც სიტყვაწარმოების ძირითად საშუალებად გამოყენებულია თანდებულები და ნაწილაკები³.

¹ არნ. ჩიქობავა, ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 1952, გვ. 252-254).

² ლ. ქორკოვეს, როგორც ზემოთ ვნახეთ, დროის საგარემოებო ფორმებისათვის ნაბმარი აქვს „**დროის მაქვემდებარებელი ფორმები**“. ვუქრობთ, ტერმინად **მაქვემდებარებელი** არ გამოდგება, რაკი დაქვემდებარებული წინადადება არ გვაქვს.

ანალოგიურ ვითარებაზე ჭართველურ ენებში იხ. არნ. ჩიქობავა, ჯანურის გრამატიკული ანალიზი, თბ., 1936, გვ. 184-186; აფხაზურ ენაში — ქ. ლომთათიძე, აფხაზული დიალექტი და მისი ადგილი სხვა აფხაზურ-აბაზურ დიალექტთა შორის, თბ., 1954, გვ. 164-170.

კრძოდ, ისინი აქ ზმნის დროის საგარემოებო ფორმების წარმოების ფუნქციას ასრულებენ:

ა) მარტივი და რთული თანდებულები (როგორც ადგილის, ისე მიმართულებისა და დაშორების): კაპ. -ც, -ლ', -ლ'ო, -ლ'ო-ლ... ჰუნზ. -ლ', -რ, -სან, -რ-სან...

ბ) ნაწილაკები: ჰუნზ. -დირ (საკ. ჰუნზ., ღარბ.), -დრ (ნაპ.), -დია, -ცა...

გ) თანდებული + ნაწილაკი: ჰუნზ. -ლ'-დია...

საგარემოებო ფორმათა ფუძედ გამოყენებულია ზმნის სხვადასხვა კატეგორიათა ფორმები: აწმყო კონკრეტული, ნამყოს აბსოლუტივი... დროთა ფორმების ფუძეები: აწმყო კონკრეტულის, ნამყო ძირითადის... და ზმნის საწყისი ფორმა: ინფინიტივი.

საგარემოებო ფორმის ფუძეა აწმყო კონკრეტულის ფორმა. ამ შემთხვევაში მაწარმოებელ სუფიქსად მიმართულების (ლატივის) თანდებულები: -რ, -რ-სან გამოდის.

თუ აწმყო კონკრეტულის ფორმა ნაწარმოებია -ჩო სუფიქსით, ის ფუძედ უცვლელი სახით გამოიყენება: ეანგაშჩო „ლაპარაკობს“ — ეანგაშჩო-რ... მაგრამ, თუ ის ნაწარმოებია -ჩ-თი, ბოლოში აღიდგენს დაკარგულ ო ხმოვანს: ეეჩე-ჩ „ჯდება“ — ეეჩე-ჩო-რ, ეანყე-ჩ „მოდინხარ“ — ეანყე-ჩო-რ...

ბრლა ეეჩეჩო-რ ეეტენ კოტ „ტყუილა რომ დაჯდე, წახვიდე სჯობია („ტყუილა ჯდომას წახვიდე რა, კარგია.“). ეოკჰუ ეანყეჩო-რ ეინტენ ეყედე კოტ ლი „ცარიელი რომ მოხვიდე, იმას სჯობია, მკვდარი მოხვიდე („ცარიელ მოსვლამდი მოკვდი რა, თუ მოხვალ, კარგია.“) (ნაპ.).

-რ-სან სუფიქსიანი ფორმები გამოხატავენ ამა თუ იმ ზმნით გადმოცემული მოქმედების თუ მდგომარეობის უწინარესობას დროში („სანამ“). ისინი წარმოადგენენ დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების გადმოცემის საშუალებას.

ეანგაშჩო-რსან მეხ მეტიტო ეყოდის ყრმ ტუგოდ მუჰლი-ლ'დო ნუხენლი „სანამ თქმის დრო გავიდოდა („თქმიდან დრო არ

ზმნის დამოუკიდებელი ფორმაა (ე. წ. „საგარემოებო“), გარკვეული ფუნქციის მატარებელი.

ბეჟიტურ-ჰუნზიბურში ერთი ტიპის აფიქსებითაც აღინიშნება მოქმედების ერთდროულობა. ასეთებია: კაბ. -ლ¹, -ლ¹ და ჰუნზ. -ლ². ამათგან კაბ. ოდენტანხმოვნიანი -ლ¹ ბოლოხმოვნიან ფუძებთან (I ულლება) გამოიყენება, ხოლო ხმოვნიანი -ლ¹ა — ბოლოთანხმოვნიანებთან (II ულლება). რაც შეეხება ჰუნზ. -ლ¹-ს, ის იხმარება ორივე დაბოლოების (ორივე ულლების) ზმნებში, როცა მათი ფუძეები ბოლოხმოვნიანებია.

საკ. ბეჟიტურში გამოყენებულია აწმყო კონკრეტულის ფუძე, ჰუნზიბურში — ნამყო ძირითადისა. ორსავე შემთხვევაში სათანადო აფიქსი დაერთვის მხოლოდ იმ ზმნის ფუძეს, რომლის აღსანიშნი მოქმედების ან მდგომარეობის დროს სხვა მოქმედებაც ან მდგომარეობაც ხორციელდება.

საკ. ბეჟ. ბოლოხმ: ბეგა-ლ¹ „ნახვისას“, ბოჰდა-ლ¹ „მუშაობისას“, ნუჰობა-ლ¹ „შიშშილობისას“ (ხაშ.)... გაწყო-ლ¹ „მოსვლისას“, რა-ლ¹ „გაკეთებისას“, ეტრა-ლ¹ „წასვლისას“... ნილილ¹ „მიცემისას“...

ჩახი-ლ¹ „დაწერისას“ (ტლად.)... ცონყა-ლ¹ „მოსვლისას“, დეგალ¹ „ნახვისას“ (კაპ.)...

ბოლოთანხმ: იეკელ-ლ¹ „დაწვისას“ (ხაშ.)... ცუტ-ლ¹ „დაძინებისას“, რატ-ლ¹ „ნდომებისას“, ყვარებისას“ (ტლად.)... დოჭალ-ლ¹ „გაკეთებინებისას“, ყეთებისას“, თუჟ-ლ¹ „გაგებისას“, ექ-ლ¹ „თქმისას“, გოწოხ-ლ¹ „ყუჩებისას“ (კაპ.)...

ჰუნზ. გაწყო-ლ¹ „მოსვლისას“, მაწო-ლ¹ „ნახვისას“, რუო-ლ¹ „ყეთებისას“, ცენტრა-ლ¹ „წასვლისას“, თრწო-ლ¹ „გახედვისას“, ლ¹გყო-ლ¹

¹ Г. И. Мадиева, Грамм. очерк... გვ. 128-129 (აგრეთვე, ამავე სახელწოდების - Автореферат диссертации, გვ. 15).

² შემდეგ გამოქვეყნებულ კოლექტიურ შრომაში — „Бежитинский язык“ ე. ბო-
ძირიოვი და გ. შადიევა რატომღაც არ მიუთითებენ -ლ¹ა სუფიქსზე, როგორც
ერთდროულად მათარბოებელზე. იხ. Языки народов СССР, IV... გვ. 468

² E. A. Бокарев, Цезские (дидойские) языки... გვ. 65.

|| ლ'იყო-ლ' „დამთავრებისას“, ცუპო-ლ' „გარდაცვალებისას“, ბეჩო-ლ' „დგომისას“, ნეხო-ლ' „შეხებისას“, ნვო-ლ' „პოვნისას“; ცაწყო-ლ' „მოსვლისას“... ნგლო-ლ' „მიცემისას“, ჩახე-ლ' „წერისას“, რავო-ლ' || რრუო-ლ' „მოხდენისას“, „გახდომისას“, „ყოფნისას“, ბექო-ლ' „ჩავარდნისას“...

მაგალითები ტექსტებიდან:

საქ. ბეჟ. ბულორო სორა ბეგა-ლ' ღაღლა ტოტოზი ბორო „მკვდარი მელა რომ ნახეს („ნახვისას“), ყვავებმა კორტნა დაუწყეს“. სორა ტეცციბოლ' ღადე რაზინა ბაჯნა ჰოკ რრო „მელამ რომ შეაქო („შექებისას“), ყვავს გაუხარდა რა, იმღერა“. ფატიმათლარალ ქალხოზლი მენდელლა ნიაღ'ირო ისტახანოვლათ ბოჰდალ' „ფატიმათებს კოლექტივმა მედლები მისცა, სტახანოვურად რომ მუშაობენ („მუშაობისას“)“. ჰოს თაფფა ღადბო ნუქობანლ' ავლაჯლიც კარბალ'ოჩ „ერთი გროვა ყვავები, მშვიგრები რომ იყვნენ („შიმშილობისას“), მინდორში დაფრინავდნენ“... ცანტილაც ქენ ბეცანენაქლი ცანდისას სიკო მაყა მექელ-ლ'ო „[ერთი] კვირა საჭმელი მიატოვა ანდიელმა, ფაფით პირი რომ დაიწვა („დაწვისას“)“ (ბაშ.).

ჰუნზიბური

ჟამილათდო ვოჯოდურ ცაწყოლ' ტუ ბეკიჭერ „ჟამილათის სახლამდე რომ მოვედი, ძაღლი გამომეკიდა“. ბულ'ნი მაყოლ' ცოგუ ლ'ილე ცილე მუხენნო ხონ ნუჯურ „სახლში რომ მოვედით, ის ბატკანი ჩვენ დავკალით და ხორციც შევკამეთ“. სგდ ბაზარლიტო მაყოლ' ცაგრან კანს დარვიშ ცაწანლო „ერთ ბაზარში რომ მივიდნენ, მათ ერთი მეწამლე უნახავთ“. ცოლ'უ ცოქრო ნაწანლ' გეჟერიჭერ „იმან ფული რომ ნახა, გაუხარდა“. ცოგუ ბრწან მაწოლ' მუსალ დიგო ნგსარ „ის მგელი რომ ვნახეთ, მუსამ მე მითხრა“. ბელ'ელ სუკულ' ყარაზ ლო ბრლ'უ ხალყლის კიმა ნგლოლ' „რვა კაცის სურვილია, სხვა ხალხის ყველი რომ მიცვეთ“. ჰალმადლ'ილოს ბუტოლ' სუკუს ბგლ'რჩო ოქროლ' „ამხანაგობის რომ გათავდება, სხვისას ვნახეთ ქირით („ფულის ქვეშ“)“. ბანდ რაყოლ' ცობუ ტუ-

ტო ჰუნდნე გეტარს „ეს რომ არის, მამა ყოველდღე შემაზე დადის“. სწორი ღერა ბეჟოლ ცილე ჰანსო მეტენ ბონს „ცხენი ძირს რომ ჩავარდა, ჩვენ ვერც ერთი ვერ ჩავედით“. ცოლულ ჟავაბ ბუონლო: — „როხჩერ“. — „სურბა?“ — „ნეხოლ“ „იმას უბასუხია: ავიღე. — რატომ? — რომ მერგება, იმიტომ!“ თრწოლ დიგი მაწარ ბრწილ ბეჟეჩ ზუყურ ბოკილრ გუნდუ ბიშშუგ ბოშერუ ლილე „რომ გავხედე, მე ვნახე, მგელმა წაიღო ფარაში ყველაზე მსუქანი ბატკანი“. დნ ცნგ ნგსალ ცნგ წუნდულერ „მე მას რომ ვუთხარი, ის გაწითლდა“. ლონო ჟუნდნე ნეტოლ ბდ გეტენლო ჰობჟ „სამი დღე რომ გავიდა, ის წავიდა წისკვილში“. ლოტონ დულიანლიტა ჟუ გუჰოლ რეჩანიადია ჰანს ყარა გრჰოლ ცოლუს ცურდელ როკტოს ბოლიო ზუყურ გრჰ „იყო რა დედამიწაზე ისე, რომ მომკვდარიყო, დასატოვებელი ერთი ბავშვი რომ არ ჰყავდა, ამის („იმის“) დარდი გულს არ შორდებოდა („გულიდან არ ამოსდიოდა“)“ (საკ. ჰუნნე.). დანდილ ქეჰ ცილა მუხოლ კიმა სწოდ შიკა რტჟურ „მელამ რომ იმღერა („სიმღერა რომ თქვა“), ყველი მელიის პირში ჩავარდა“. ჟინლო ჟინგო ნგსოლ კოტ დარლენკენ გიჰკენლი ჰობოლნი მაყუ „მან თავისთვის რომ თქვა, კარგად აადულა რა, დაუსხა სტუმარს ფაფა“. ბული ცანყოლ ცნგ დეჰი მაჰლონი რანხ ლენლი „როცა სახლში მოვიდა, ის ფართლეული გზაზე გაკიდა“. ბუონლ გყოლ გამუშა ჰრქლნ გეტენლო „რომ დაამთავრა, კამეჩის სანახავად წასულა“. ბედო ბეშენლიყოლ (|| ბეშენლ გყოლ) ბურრ იხთილათ დჰაბ ცოდიდრ მაჰატა „შემდეგ ჰამა რომ გათავდებდა, ცოტა მხიარულება ეწყობა ვაჟის ეზოში“. ბუჰოლ ყოლუს ხო ნუჟადია რატარ „რომ მოკვდა, მისი ხორცის ჰამა მოუნდა“. ცახირ ჟუ ცოჟე ცგყლოლ ციმაუგ ნგსანლი „ბოლოს ის ბიჰი რომ გაზრდილა, დედას უთქვამს“. ცრჰოლ ჰალმადლინ რუჟონ მეტენლო ცოყენონ ჰაჟლი „ამხანაგები რომ გახდნენ, ოთხივე წასულა აჯიასთან“. დობლანს ცრჰოლ დუგო ნგსოლი ცატლანჰ მალლარასადან „ასეთი რომ ხარ, შენზე ამბობენ, მოლა ნასრედინი მატყუარა არისო“. ლიდერ ჰალტუჟანლა ბოკამჟეოლ მაში-

ნალტო მეტეერ ბჰჰადაბანდია „მთელი გლეხები („მუშები“) რომ შეიკრიბა, მანქანით წავედით სამუშაოდ“. ცალკადად ჩასატა ციროლ ზადამ იმალ' ცოჟენ ციენლო „მოხუცი ქალი რომ ტიროდა, ღმერთმა ციდან ვაჟიც მიუგზანა“. ბედოლ'დრ მავოლ' თოფი ტუტა-ნგსან „აწი („შემდეგ“) თუ ვნახე, თოფს ვესვრიო, თქვა“. ცნგ ცე^ნტაოლ' დან ცე^ნტაერ „რაკი ის წავიდა, მეც წავედი“. ცნგ ცოქრო-მესედ ნგჯ'ოლ' ცნგრალ ნუცუნლი პოლილოლ' ლ'გრო სუკულ რრჰუდორო „ის ოქრო-ვერცხლი რომ ნახეს, მათ ის იატაკის ქვეშ შეინახეს, რომ ვინმეს არ წაეღო“. ცნგ ნგსა^ლ' (ნგსოლ') ხიშატა მეტეენლო ცუჰინონ მაყენლო ჰორარ ვეჰალდურ „ეს რომ უთხრეს, დილით ცხრავეც წასულა და მისულან ძროხის მწყემსთან“. ნიშე ბეჩოლ' ცოლ'უ სუკულ მალლარასადანლიგ ნგსანლი: — მგ ნიო ცე^ნტაეროს ლო? „როცა დადამდა, იმ კაცმა მოლა ნასრედინს უთხრა: — შენ სად მიდიხარ?“ ბოლ'ეგუს ქიდბოგ, ბოლ'ეგუს ცოფდიგ ნგლ'ოლ' ცილბა ბრჰუნლო „ნახევარი გოგოს, ნახევარი ვაჟს რომ მისცა, მტრედებად ქცეულან“ (ნაჰ.).

საკ. ბეჟიტურში ზოგჯერ -ლ'ო სუფიქსი ბოლოხმოვნიან ფუძეებთანაც გვხვდება:

კაჰ. მოვან-ლ'ო „გაკეთებისას“, მაჰან-ლ'ო „გახდომისას“, ბოჰადაბან-ლ'ო „მუშაობისას“, გა-ლ'ო „ყოფნისას (ახლა)“, ბალიცო-ლ'ო „ადგომისას“.

ტლად. რეტან-ლ'ო „წასვლისას“, იჩლო ლანჯა-ლ'ო „დაბერებისას“, გა-ლ'ო „ყოფნისას (ახლა)“.

ბალიცილ'ო თოფი ყონა ყაწწო ტუტო „რომ ადგა („ადგომისას“), თოფი ორი ერთად გაისროლა“ (ბეჟ.).

მისქინალ ციფო-ცაბოლა ბილოცო ლაშილ რეტან-ლ'ო დიე ცაბო უდორო „ღარიბი დედ-მამის სახლში რომ წავიდა („წასვლისას“), ჩემი მამა გარდაიცვალა“. ოქლოს ყორა სუკო ბელა ბოვანა ქეზიბაჰნამ, იჩლო ლანჯალ'ო დო „როცა სიბერე გავათავე („გათავებისას“), იმის შვილების შემნახველი კაცი მე ვარ“. ნიშე ცუტლო ცაჰილ'ცა მარატა გალ'ო „ღამე რომ დაიძინებს („დაძინებისას“), შეცივდება მთაზე რომ არის“ (ტლად.).

ასეთი შემთხვევები მეორეული ჩანს: ამ ფუძეებში ბოლოკიდური თანხმოვანი დაკარგულია. ამის შედეგია, რომ ბოლოკიდური ხმოვანი გრძელია. უნდა გვქონოდა, მაგალითად: **მოვაჭ-ლო**, რეტალ-ლო და ა.შ.

2. მიზნის საგარემოებო ფორმები

აგებულებით ის რთულია: იწარმოება -ა სუფიქსიან ინფინიტივზე -**დია** („-თვის“) ნაწილაკის დამატებით: ბაჯ-ა+**დია** „გასახლო-მად“, „გახლომისათვის“, „რათა გახდეს“ (შდრ. ხუნდ. ყოტი-ზე შოლო „გასაჭრელად“, „გაჭრისათვის“, „რათა გაჭრას“), როჭელ-ა „გაცივება“, „გაყინვა“ — როჭელ-ა-**დია** „გაცივება“, „გაყინვა“ — როჭელ-ა-**დია** „გასაცივებლად“, „გასაყინად“ (ნაპ.)... ტუტ-ა „გადაგდება“, „სროლა“ — ტუტ-ა-**დია** „გადასაგდებად“, „სასროლად“, ნგლ-ა „მიცემა“ — ნგლ-ა-**დია** „მისაცემად“, რუ-ა „გაკეთება“ — რუ-ა-**დია** „გასაკეთებლად“ (საკ. ჰუნზ.)...

ბლ-ა „ხენა“ — ბლ-ა-**დია** „მოსახნავად“, ნუჯ-ა „ჭამა“ — ნუჯ-ა-**დია** „საჭმელად“, ჯოდაბ-ა „სწავლა“ — ჯოდაბ-ა-**დია** „სასწავლად“ (ღარბ.)...

ღნ ენტეჩ ბლ'ადია „მე მივდივარ, რომ მოგხნა (ზედმიწ. „მე მივდივარ მოსახნავად.“)“. ბოწლოს ხო ბიშშუგ გემუბ ნუჯადია ლი „ცხვრის ხორცი რომ შეჭამო, განსაკუთრებით გემრიელი არის (ზედმიწ. „ცხვრის ხორცი საჭმელად განსაკუთრებით გემრიელი არის.“)“ (ღარბ.)...

როტან წუმი ბაჯადია ჰუნდუ ჰაჟათ ბოჯ „სიცივისაგან თავი რომ დავიცვათ, საჭიროა შეშა (ზედმიწ. „სიცივისაგან დასაცავად საჭიროა შეშა.“)“. ლ'გზურ რრჭელადია დაჰბ მეხ ციჩოხენლო „წყლები რომ გაიყინოს, ცოტა დრო დარჩა (ზედმიწ. „წყლების გასაყინად ცოტა დრო დარჩა.“)“ (ნაპ.)...

ფიონერლა დაქლათ ნგლ'ადია ჰადურ ბოჯორ „პიონერები ეშხადებიან, რომ მოხსენება გააკეთონ (ზედმიწ. „პიონერები მოხსენება მისაცემად ეშხადებიან.“)“. ბელ'ნო სუკუ ენტეჩერ ქალხოზლის ფერმა რუადია „რვა კაცი წავიდა, რომ კოლმეურნეობის

ფერმა გააკეთონ (ზედმიწ. „რვა კაცი წავიდა კოლმეურნეობის ფერ-
მა გასაკეთებლად || გაკეთებისათვის.“). სახლი წუმი რუადია
ქიშუგ პარტოდოს შარტ რაწალ'ი ლი „რომ ჯანმრთელობა დაიცვა,
უპირველესი პირობაა სისუფთავე (ზედმიწ. „ჯანმრთელობის დასა-
ცავად უპირველესი პირობა არის სისუფთავე.“). კანს უნდა ცილე
მეტერ ბალი ნუჯადია „ერთ დღეს ჩვენ წავედით, რომ ბალი გვე-
კამა (ზედმიწ. „ერთი დღე ჩვენ წავედით ბალი საჭმელად.“). სგბა-
როს მეხ მაყერუნ შადამალლო მაიდანო ბოჯოს ლოდდერუ
ჰალტი ბუტკადია წაყ ჰარაქათ იაჰ ბურრ „შემოდგომის დრო
დადგა რა, ადამიანები ძალიან იჩქარიან, რომ მინდვრად გასაკეთე-
ბელი სამუშაო მოათავონ (ზედმიწ. „შემოდგომის დრო დადგა რა,
ადამიანებმა მინდორში მოსახდენი ყველა სამუშაო გათავებისათვის
ძალიან იჩქარიან“)“ (საკ. ჰუნზ.)...

მიზნის გარემოებას ამ დიალექტში ზოგჯერ თვით ინფინი-
ტივიც გადმოსცემს. ასე რომ, ბუნებრივია, თუ შეგვხვდება ისეთი
მაგალითები, რომელშიც მიზნის საგარემოებო ფორმის მაგვირობას
ინფინიტივი ეწევა (შდრ. ხუნდ. ყოტიზე შოლო || ყოტიზე
„გასაჭრელად“, „გაჭრისათვის“, „რათა გაჭრას“).

რუჰადნრსა წუმი ბოჯა ჰუნდა ჰაქათ ბაქურ „სიცივისაგან
რომ თავი დავიცვათ, საჭირო გახდა შეშა (ზედმიწ. „სიცივისაგან და-
საცავად საჭირო გახდა შეშა.“)“ (საკ. ჰუნზ.)...

ჰონო მეტენლო ჰუნდუ ბუ(ვა)ა „ტყეში წასულა, რომ შეშა და-
ამზადოს (ზედმიწ. „ტყეში წასულა შეშა დასამზადებლად.“)“ (ნაკ.)...

საკ. ბეჟიტურ დიალექტში მიზნის გარემოებას, რო-
გორც წესი, **ინფინიტივის** ფორმა გამოხატავს. მიზნის საგარემოებო
ფორმის სანაცვლოდაც აქ ჩვეულებრივია **ინფინიტივი** (თუმცა
ჰუნზ. **დია** ნაწილაკის შესატყვისი **დია** აქ მოქმედია):

კაკ. იალიციო, დიბიას ეაქო ჰინის ქიდ ზუკალ „მოლას ცოლი
ადგა, რომ თავისი ქალიშვილი ცემოს (ზედმიწ. „მოლას ცოლი ადგა
თავისი ქალიშვილის საცემად.“). ჟედოდან გიპი ჰაბოყ ექშალ
„შიგ შემოდი, წისქვილში, რომ ჰამო! (ზედმიწ. „შიგ შემოდი, წის-

ქილში, საჭმელად!“). იყოლ' მალარასადანი ტუგო მუნა გემ, ცახოც
 აყონა გემ იო ლალ „როცა დამწიფდა, მოლა ნასრედინმა ფეტვი
 იმკა, კალოზე მოიტანა, რომ გაელეწა“ (ზედმიწ. „გასალეწად“).
 კოქმო ბოქნა გემ გპკიო ხალყილაჯას მალლა რასადანილ ცოქქოლად
 აკიცო მოწლალ „დადგენილება გამოიტანეს ხალხის ფულით
 ილა ნასრედინს გაუვსონ გუდა (ზედმიწ. „ოქმი გააკეთეს ყველა
 ოლხისაგან [შეკრებილი] ფულით მოლა ნასრედინისათვის გუდის
 ასავსებად.“). ჰონს ცაღ' მულალ' კენო: ნილად ჰოგო დარმან
 რელო ნისრ ლალ მალლარასადანჯა „ერთმა სოფელმა უკან
 აადგენა [კაცი], ეკითხა მოლა ნასრედინისათვის, როგორ ეხმარათ
 ა წამალი („ზედმიწ. „ერთმა სოფელმა უკან გაგზავნა [კაცი] მოლა
 ასრედინთან საკითხავად: როგორ ვიხმაროთო ის წამალი“)“...

ტლად. ბეჟტაშანა მტყურ ბაჯირო მეტალ „ბეჟიტელებიც
 ეუთანხმდნენ წასასვლელად“ (= „ბეჟიტელებიც შეუთანხმდნენ იმ
 აზრით, რომ წავიდნენ.“)...

რა გვიჩვენა საყურადღებო საგარემოებო ფორმების
 არმოების საკითხში ბეჟიტურ-ჰუნზიბურმა?

ის, რომ: 1. საგარემოებო ფორმა ზმნის ფორმა¹ და არა
 აზმნარი სახელისა², რამდენადაც ისინი იწარმოებიან ზმნის
 უძისაგან, ან ზმნის ამა თუ იმ ფორმისაგან.

საგარემოებო ფორმა წარმოების მიხედვით ისეთივე ზმნური ერ-
 ეულია, როგორიც — მასდარი, მიმღეობა, უარყოფითი ფორმები...
 ანსაკუთრებით კი — აბსოლუტივი (ორივე წინადადების აგებას ემ-
 ახურება!). ამიტომაც ის აგებულების თვალსაზრისით მათთან ერთად
 ირფოლოგიაში (ზმნურ სიტყვაწარმოებაში) უნდა განიხილებოდეს³.

¹ Саранский язык, Тб., 1965, § 176 (გვ. 319-384). მ. ციკოლია, აფხაზური
 ის აბჟურდი დიალექტი, თბილისი, 1969, გვ. 037-039.

² შდრ. К. Яковлев, "Синтаксис чеченского литературного языка, Москва-
 нинград, 1940. არნ. ჩიქობავა, ილ. ცერცვაძე, „ხუნბური ენა“... § 184, გვ.
 19-353.

³ შდრ. Е. А. Бокарев, Цезские (дидойские) языки... გვ. 65, 218-221; Е. А.
 окарев, Г. И. Мадиева, Бежитинский язык, Языки народов СССР, IV... გვ.
 18.

2. საგარემოებო (და, საერთოდ, საკონსტრუქციო) ფორმები იწარმოებიან იმ საშუალებებით (თანდებული, ნაწილაკი...), რითაც — სახელებში ლოკატიური და ნაწილაკიანი ბრუნვები, წარმოქმნილი სახელები და სხვ., მაგრამ ისინი არ არიან ნაზმნარ სახელთა გაქვეავებული ბრუნვის ფორმები (მათ შორის ნაწილაკიანი)¹. თანდებულები და ნაწილაკები აქ სიტყვაწარმოების მოქმედ აფიქსებად გვევლინებიან. ერთი და იგივე საშუალება სხვადასხვა ფუნქციით, სხვადასხვა ფორმათა საწარმოებლად გამოიყენებიან სახელებსა და ზმნებში, ამიტომ არაა აუცილებელი ზმნის საგარემოებო ფორმაში სახელი (კერძოდ, ნაზმნარი სახელი) ვეძიოთ.

3. საგარემოებო ფორმა არის სპეციალური ფორმა ზმნისა, რომლის საშუალებითაც ენა ახერხებს მარტივი წინადადებით გამოსცეს ის რთული აზრი, რომელსაც სხვა ენებში (ქართული, რუსული და სხვ.) ესა თუ ის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველი რთული ქვეწყობილი წინადადება გამოხატავს. ეს კი, თავისთავად, ის ძლიერი ფაქტორია, რაც გამოორიცხავს იმის საჭიროებას, რომ ენაში ამ ტიპის რთული ქვეწყობილი წინადადება ჩამოყალიბდეს (მაქვემდებარებელი კავშირებითურთ).

¹ შ.დ.რ. არნ. ჩიქობავა, ილ. ცერცვაძე, ხუნძორი ენა, გვ. 349.

ზოგიერთი სინტაქსური საკითხის შესახებ

§ 18. ნაშენარი სახელით გამოხატული წევრის ადგილი წინადადებაში

წინაღედების წევრი ნაშენარი სახელით (მასდარით, მიმღეობით) თუა გადმოცემული, სხვა წევრები, განსაკუთრებით კი პირდაპირი დამატება, უბრალო დამატება და გარემოება წინააღმდეგობას მას:

ა. ნაშენარ სახელზე წინაა პირდაპირი დამატება.

კუნზ. ცილე მეტერ ბალი ნუჟადია ჰალდუ მუჰამადლრ „ჩვენ ზღლის საკმელად წავედით თეთრ მაჰმადასთან“. ბედლო ცილე ზაიბიხილ ბურორ მრჩე ბულა „შემდეგ ჩვენ დავიწყებთ მიწის ხენას“. ცილუ წაყ ბატორ მრჩე ბალა „ჩვენ ძალიან გვიყვარს მიწის ხენა“. ჰანს ტუნდ დ ბოწი ბოჰადია ჰონრ ეტერ „ერთ დღეს მეცხვრის საბალახოდ ტყეში წავედი“. ჰანსუნ მუჰამადნო დან ჰონრ მეტერ ბოდოლნდია, ზოკო ირყადია „ერთხელ მუჰამადი და მე ტყეში წავედით სადილისათვის სოკოს მოსატანად“.

ტლად. ჰანტალანა რაჟე ნილირო მეტალ „ენძებელებმა ცპირობა დადეს („მისცეს“) წასვლისა („წასვლისათვის“)“. მიჩ ქორო რეკელიამ გელ „ჰინჭარი ხელის დამსუსხავი არის“. ხალო ჰიტა მუჰაჩამ გელ „ხახვს დანა ვერ ჰრის („ხახვი დანამ გაუჭრელი არის“)“. ხამარხოტილაჟა ზუყორო ტოდნ როწობდა ჰას რეგაჰაჰას ტან „ხამალხუტში იყო ისეთი ტყე, რომ ზევით თუ აიხედავდი, ცას ვერ დაინახავდი“. ტაგზალლიც მოყოლ ბაბა ბოხალ ეტერო სუკო იემშაყა ყერე! „სადგურში როცა მიიყვანა, პურის საყიდლად წასული პაცი არ დატოვო ძირს!“ ჰაბორ ჰად მუნხელჩემ ზუყორო „წისკვილს ხელით ვაბრუნებდით“. ლასო ჰარზი როდანა დო ვრდაჰალ ემეყე არამდენი ვითხოვე რა, მე სასწავლებლად არ გამიშვეს“.

კაპ. გპიო ხალყ დენა ჰოგოლ კენა დოვაქჩალ ზარზი ბაჯნა გემ „ყველა ხალხი იმ ქილის ასაღებად უკანვე გაქცეულა“. პანყე დო მეტყეს ჰოგო ცაყდაპ ბოლოლალ „მერე მე წავალ იმ დევის მოსაშორებლად“. ჭაპლიძის ენტემო ჰუგი სუკონა ეჩენნა ბილოლა ყაჭიცო იაყალ „ის კაცი გააჩერა რა, იქიდან წავიდა სახლში გუდის მოსატანად“. ბოლოლას ციცილო, ჯოჯოლო ციონა მეყენა ენტენა გემ ჰაბოტა „სახლიდან გამხმარი მოხუცი დედაც წაიღო რა, წავიდა წისქვილში“. ჰაყე მიჯნტა ბოხა ყუთი მეტალ „მერე ზურგზე აიღო ყუთი წასასვლელად“. ცინაზა დუყო მატრო ინტყოდა დილ ბოწი დნს ლას გპ „ცოტადენი დიდი ლოდი ქვა რომ მოგებათ, მე ბევრი ცხვარი („მატყლი“) მომემატებოდა“. ტაპუნ ენტენა გემ დიბიბოდოდა მუყმალლის ქაქ დოვალ „საჩქაროდ წასულა მოღებთან იმ დღის ლოცვის შესასრულებლად („გასაკეთებლად“)“. გპიო ხალყ დენა ჰოგოლ კენა დოვაქჩალ ზარზი ბაჯნა გემ „მთელი ხალხი უკან იმ ქილის ასაღებად გაქცეულა“.

ბ. ნაზმნარ სახელზე წინაა უბრალო დამატება.

ბეყ. ჰული მალლარასადანნა ყენა ბეტერბაჯინა ბოჰნა ჰინილა მალლარასადანლილოდო ცალაყ გემ „ის მოლა ნასრედინი ახლაც ცხოვრობს რა, თავის მოლანასრედინობით არის სოფელში“. ჰონს, ცალაპლის ცალაპლის ცატიო, ლალ გემ-ლო ნისონა „ერთი, ღმრთის საყვარელი მონა არისო“. დიე ყოქქოლად ციწილოლო ყაჭიკონა დუნკონა ჰანმაშ გუნნა გემ-ლო-ნისონა „ჩემი ოქროთი საესე გუდა მოუპარავთ და ნახშირისა დაუდვიათო“. ბემთელილ მუზომო ცონს ცალნა სადაყალაყ ბუსსი ბოჰნა გემ „ქორწილისათვის დაკლული შვიდი ხარი ქელეხში გაუკეთებიათ“. დიელატამო რიპში დაჯიო უო შიოდ გემ „ჩემგან საწყენი რა არის? (ჩემგან საწყენი რამე რა არის?)“. ჭაპკი მიყე დეკელა ბილოს ჰანმალ ჭაპკი დილ ცოქქო ინჯომო (||ინჯო) „იმ თქვენი დამწვარი სახლის ნახშირით მე ეს ფული ვიშოვნე“.

ტლად. დიელა მდოს ნისალლიროო როლიროო ჩემი ავტობი-

ოკრადია („ტანის სათქმელი“) გათავდა“. ჰაბორანა ვალოლო ეოოყენა ჰბორვალლო შალონლა ზუაყორო, რახასბად სიდილ'ჰოს ბოხილ-ლილო „ოთხბორბლიანი ეშელონი იყო ჭაკვით ერთმანეთზე ვადაბ-მელი“.

გ. ნაზმნარ სახელზე წინა გარემოება.

ჰუნზ. ტუნტატო ენგე ენტერუ სუკუ ნიშე როლ'ეჰადნ ეანყერ ზუყურ „ისე... წასული კაცი ყოველდღე შუალამეს მოდიოდა“. ჰნ-სუნ ეილოდო მადუჰანლილ რეყენლი ბეჰტოლოდრ ჰობუ ჰრჩოს ეო სიმიინდილოს „ერთხელ ჩვენმა მეზობელმა ბეჰიტელების წისქვილში წაილო დასაფქვავე სიმიინდი („საფქვავე რამე სიმიინდისა“)“. ენგ ჰუნი ზუყურ ბაჩტოტო რრჰურუ „ის გზა იყო კლდეზე გაყვანილი“. ეილე უიხადნოდ ტუნდნ ჰგ'დნოყ მეტყერ ზუყურ ენგრა. რირტადია „დასვენების დღეს ჩვენ ყოველთვის მივდიოდით იმათ მოსაკლავად“. ნიო ენტადონ ყანუ ჰადმად ლ'ელ' ენტადრლი კოტტუ ლი „სა-დაც არ უნდა წავიდეს, ორი ამხანაგის ერთად წასვლა კარგია“.

ტლად. ეონას ჰოჩერეთი ეალ'ალა ყამტალატა ბაიბიჰილ ბროო ბეჰალ „მეორე რიგში სოფლის თავიდან დაიწყო წაყვანა“. ტაჰან ლ'ოტალ'უნ დილ საქართელოლიცი ეოჰოდაჰალ ეატნად „ამი-ტომ მე საქართველოში მინდა სწავლა“.

კაბ. ეაღონა ჰუგი შუნაყას ჰონს ბუღოკოე ბერჩენა ტო „ამოილო რა იმ საფლავიდან ერთი მკვდარივით [რადაც], გაჩერდა ძალი“. მალლარასადან ეციანნა ეციონა ხალყნა ყაწწო ბაჰნა ეჰუენა გემ მალლარასადან რალ'აბაე ტოტალ „ხალხიც ერთად მოგროვდა რა, მოლა ნასრეღინი შეკრეს და წაიდეს ზღვაში ვა-დასაგდებად“. დო რალ'ადბაეა ტიტოო ეისი გემ „მე ზღვაში გადაგდებული და ვარ“. ჰანყე ენ'მო დაჰდნ ეათნ ეაჰობატა „ახლა გაუშვა ცოტა იჰით სალოკავად“.

გარემოება ნაზმნარი სახელის შემდეგაა:

ტლად. მეალ მოყორო შარშოკო „გასაგზავნად მოვიდნენ არეში“.

დ. ნაზმნარ სახელზე წინაა ირიბი ობიექტი.

ტლად. ლინე მოყონა ზუყორო, ბოზ როჯეყე ჰამალლილ გუყალ „ზამთარი მოდიოდა, ბალახი ვერ ვიშოვნეთ საქონლისათვის მისაცემად“.

კაპ. ჰოგო, დილ ნილიო ცაჯო, სოდ გემ? „ის, ჩემთვის მოცემული ქალი, რომელია?“

ე. ნაზმნარი სახელის წინაა ქვემდებარე.

ბაყოროლიყ ზაჰმათ რაჯეყე, სუკო ულოროლიყ ზაჰმათ რაჯირო „წამოყვანა არ გვეწყინა, კაცის სიკვდილი გვეწყინა“ (ტლად.).

ბოწნ ბგწისუ ჰაიჟან ლი „მგელი გაუმძღარი ცხოველია“ (პუნზ.).

მოიპოვება სხვა მყარი კონსტრუქციებიც. ასე, მაგალითად:

კითხვით წინადადებაში შემასმენლის წინ დგას კითხვითი ნაცვალსახელებითა და კითხვითი ზმნიზედებით გადმოცემული ქვემდებარე, დამატება და გარემოება.

შედგენილ შემასმენელში (resp. შედგენილ ზმნებში) სახელური ნაწილი პირველ ადგილზეა, ზმნური ნაწილი — მეორეზე.

ალწერით ზმნებში, ასევე უნახაობისა და უარყოფითობის ზმნურ ფორმებში ძირითადი ზმნა ყოველთვის წინ უძღვის დამხმარე ზმნას (იხ. ზემოთ).

ვაპლი თუჯლო ჰოლო ცალალა ზოლოჯალლო ბნბატენა მახსალლილ ბოხნა დენა იერზი ბოჰნა გემ „ეს რომ გაიგონეს, იმ სოფლის ახალგაზრდებს სცემეს რა, სამასხროდ აიღეს და უკან გარეკეს“. ჰოგლონა ჟაჰგი დეკლო გპჰია ცალა ბნბატენა გემ „მგ რომ უთქვამს, ისინიც მთელ სოფელს უცემია“. სონ ქალო გპჰიო მიცაყ ტოოდ გოწოხ-ლო... „გარშემო, ლობიან ადგილას, ზევით, რომ იყურებოდა...“ (კაპ.).

რალაბადა მოწყოლ მალლარასადანი ნისონა გემ „ზღვასთან რომ მისულან, მოლა ნასრედინს უთქვამს“. მალლარასადანი ჰოქლოლანა კეტამო ბილოანა დოვაპილმინა ცეგალ მალ ბაჰნა გემ „რომ

დინახეს, მოლა ნასრედინმა იმაზე უკეთესი სახლებიც ააშენებინა, უფიქრიათ“ „ციცილან ციროლ ბუალოლ' ლანა ჟოდო ბივიდნა ჟოაჯონან „მოხუცი დედები რომ მოკვდებიან, სამი დღე მზეზე გაახმეთ რა...“ ჰოს თაფა დადბო ნუქობანლ' ავლაჯლიც კარბალ'ოჩ „ერთი გროვა ყვაეები, რომ მოშივდათ, მინდორში დაფრინავდნენ“. ჟაპლან ჰული ცეჩელ' ჰოცოდომ ცენტრეენა გემ ჰონს ცალ'აყას სუკო „ის ასეთი რომ იყო, მასთან მისულა ერთი სოფლელი კაცი“. ჟაპლიც ჰონ ექნელ' მექნა ჰაბოსია ცენდო, ლ'ი მეჟენა გემ „იქ ხელი რომ შეახო, ჩავარდა წისქვილის ღარში, წყალმა წაიღო“ (კაბ.).

რატლო ჟაპანო ყალმალალ ბორო „რომ უნდა („ნდომებისას“), აქ აყალმაყალი ატეხა („გააკეთა“)“. სორა ხობდორ ჰინაქლო მიღნა ჰაქში რონა კალლ'აზი ბაჯალ დულა მუხერო „მელა ხეს რომ მიუახლოვდა („მიახლოებისას“), კულიც შეარხია რა, საუბარი დაიწყო“ (ტლად.).

ბულორო ჩაყალ გეჰტა ბეგალ' ჰოდლოლ ხო რუჯალ რატნამ „მეკდარი ტურა გორაკზე რომ ნახეს, მათ ხორცის ჰამა მოუნდათ“. ვაგზალლიც მოყოლ' ბაბა ბოხალ ცეტერო „სადგურში რომ მიიყვანეს, პურის საყიდლად წავიდა“. ზარალნა ბაჯცა ჟარა ბულოლ' „ზარალი ხდება, ძროხა როცა მოკვდა.“ ლ'ი ხულ'ო რულოლ' მუყუნა ბატენანა მაღდალლიც მიცოც „წყლის დაღვევა რომ გაათავა, პალოც დაარჰო რა, მინდორზე აბამს“. ჰონლო ჰუნნ ნისოლ' ჰონო წაყრაზე ბაჯრო „მან ასე რომ თქვა, ის ძალიან გაუხარდა“. ნიშე ცოყოლ' ცარადდა გილგ მაყო „რომ დაღამდა („ღამე რომ დაღა“), წინ ფაფა დაუდეს“. ლ'ი ხელ'ალ მეტაელ' თათო ბოხნა ბულოც „წყლის დასალევედ რომ წავა, ტალახი იჭერს რა, კვდება“. ყერე ცეჩელ' თოფი ათდაძაჰაჯ გულ'ცა „როცა ჯდება თოფს ცოტა განზე, ბალახებში, დებს“.

§ 19. ზმნის მოქმედების ერთდროულობის გამომხატველი ფორმის ფუძე ჰუნზიბურში

ჩვენ ზემოთ კაპუჟურში მოქმედების ერთდროულობის ფორმის ფუძედ აწყო კონკრეტული მივიჩნით, სპეციალურ სამეც-

ნიერო ლიტერატურაში კი სხვა აზრია გამოთქმული. ამიტომ ამ საკითხზე რამდენადმე დეტალურად მოგვიწვეს შეჩერება.

გ. მაღიევას შეხედულებით, „ლ“- სუფიქსიანი ზმნური ფორმა იწარმოება II, III, IV ულლების ზმნათა ფუძეებისაგან¹, „ლ“- სუფიქსიანი ფორმა იწარმოება ზმნის ფუძისაგან¹.

დავიწყოთ უკანასკნელიდან.

ამ განმარტებაში არაა გათვალისწინებული, რომ ზმნებს, რომელნიც ერთდროულობას -ლ- სუფიქსით აწარმოებენ, სხვადასხვა დროთა ფორმებში ერთი და იგივე ფუძე არა აქვთ. ასე, მაგალითად: ინფინიტივსა და აწმყო კონკრეტულში ამგვარი ფუძეები ბოლოთანხმოვნიანებია, ნამყო ძირითადში კი ბოლოხმოვნიანი (მ-ზე დასრულებული). შდრ.

ინფ. მატ-ალ „სიყვარული“, აწმყ. კონკრ. მატ-ცა (*მატ-ცა — ნ. ძირ. მატი-რო (ბეჟ. მატი-ო).

ინფ. ზოდ-ალ „პოვნა“, აწმყ. კონკრ. ზოდ-ცა — ნ. ძირ. ზოდი-რო (ბეჟ. ზოდი-ო).

ინფ. ელ-ალ „ჩხუბი“, „გინება“, აწმყ. კონკრ. ელჩა — ნ. ძირ. ელი-რო (ბეჟ. ელი-ო).

ინფ. მუტ-ალ „წოლა“ — აწმყ. კონკრ. მუტ-ცა (*მუტ-ცა) — ნ. ძირ. მუტი-რო (ბეჟ. მუტი-ო).

ინფ. ემ-ალ (ბეჟ. ეეს-ალ) „ჭამა“, აწმყ. კონკრ. ემ-ჩა (ბეჟ. ეეს-ცა) — ნ. ძირ. ეემი-რო (ბეჟ. ეემი-ო).

ინფ. მოხ-ალ „აღება“, „დაჭერა“, აწმყ. კონკრ. მოხ-ცა — ნ. ძირ. მოხი-რო (ბეჟ. მოხი-ო).

ინფ. ტუტ-ალ „გადაგდება“, აწმყ. კონკრ. ტუტ-ცა (ხაშ.), ტოტ-ცა (ბეჟ.) — ნ. ძირ. ტუტი-რო (ბეჟ. ტუტი-ო).

რომელი ოდენობა უნდა ვიგულისხმოთ აქ „ზმნის ფუძის“ ცნების ქვეშ: ერთი და იგივე თუ სხვადასხვა?

ცხადია, სხვადასხვა ოდენობა: ინფინიტივსა და აწმყ. კონკრეტულში — მატ-, ზოდ-, ელ-, იუტ-, ემ-, მოხ-, ტუტ-. ნამყო ძირი-

¹ Г. И. Ма д и е в а, Грамм. очерк... გვ. 122-123, 128-129.

თაღში — მატ-ი, ხოლი-ი, ეელი-ი, მუტი-ი, ეში-ი, მოხი-ი, ტუტი-ი.

რომელს ემყარება მოქმედების ერთდროულობის -ლ'ო სუფიქსი? რა თქმა უნდა, პირველს: მატ-ლ'ო, ზოდ-ლ'ო, ეელ-ლ'ო, მუტ-ლ'ო, ეშ-ლ'ო (ეეს-ლ'ო), მოხ-ლ'ო, ტუტ-ლ'ო.

ინფინიტივში ბოლოხმოვნიაანი ზმნებიც ბოლოთანხმოვნიაანია, რადგან მახვილიანი სუფიქსი ფუძის ბოლოკიდური ხმოვნის რედუქციას იწვევს:

აწმყ. კონკრ. *მულო-ც „კვდება“, ნ. ძირ. მულო-რო (ბეჟ. მულო-ჰო), მაგრამ ინფ. მულ-ალ (*იულო-ალ).

აწმყ. კონკრ. ეწტაე-ჩ/ც „მიდის“, ნ. ძირ. ეწტაე-რო (ბეჟ. ეწტაე-მო), მაგრამ ინფ. ეწტა-ალ (*ეწტაე-ალ).

ამ ბოლოთანხმოვნიაან ფუძეებს (მეორე უღვლილებების ზმნებისას) ერთდროულობის -ლ'ო სუფიქსი არ ემყარება. ამიტომაც განსაზღვრებისას ინფინიტივი უნდა გამოირიცხოს და უნდა ითქვას კონკრეტულად, რომ -ლ'ო სუფიქსი ემყარება აწმყო კონკრეტული ბოლოთანხმოვნიაან ფუძეს.

პრინციპში იგივე უნდა ითქვას ოდენტანხმოვნიაანი -ლ' სუფიქსის ფუძის თაობაზეც.

მართალია, ის ფუძეები, რომელთაც ეს სუფიქსი დაერთვის, ერთისა და იმავე სახისაა აწმყო კონკრეტულსა და ნამყო ძირითაღში: ბოლოხმოვნიაანები, მაგრამ ინფინიტივში (და მისგან ნაწარმოებებ ფორმებში), აწმყო ზოგაღში და სხვ. ბოლოთანხმოვნიაანებია:

აწმყ. კონკრ. ეწტაე-ჩ/ც „მიდის“, ნ. ძირ. ეწტაე-რო (ბეჟ. ეწტაე-მო) — ინფ. ეწტა-ალ, აწმყ. ზოგ. ეწტა-აღრო.

აწმყ. კონკრ. ეჩე-ჩ „ღვას“, ნ. ძირ. ეჩე-რო (ბეჟ. ეჩე-მო) — აწმყ. კონკრ. ეჩე-ალ, აწმყ. ზოგ. ეჩე-აღრო.

აწმყ. კონკრ. რეგა-ც/ჩ „ხეღავს“, ნ. ძირ. რეგა-რო (ბეჟ. მეგა-მო) — ინფ. რეგ-ალ (კაბ. მეგ-ალ), აწმყ. ზოგ. რეგ-აღრო.

აწმყ. კონკრ. ბოლო-ც (კაბ. ბოლო-ს) „ხნავს“, ნ. ძირ. ბოლო-რო (კაბ. ბოლო-მო) — ინფ. ბოლო-ალ, აწმყ. ზოგ. ბოლო-აღრო.

ამიტომ აქაც ზოგადად „ზმნის ფუძეზე“ მითითება არასწორია.

ერთდროულობის -ლ' სუფიქსი ემატება იმ ფუძეს, რომელიც საერთოა აწმყო კონკრეტულისა და ნამყო ძირითადისათვის, მაგრამ რაკი ბოლოთანხმოვნიან ზმნებში ასეთი ფორმა ამოსავლად აწმყო კონკრეტულის ფუძეს ემყარება, ამ შემთხვევაშიც უნდა ვივარაუდოთ, რომ ფუძედ აწმყო კონკრეტულის ფუძეა გამოყენებული (შდრ. მოქმედების ერთდროულობის უარყოფითი ფორმების წარმოება).

დასკვნა: როგორც ბოლოთანხმოვნიანი (resp. II უღლების), ისე ბოლოხმოვნიანი (resp. I უღლების) ზმნები საკ. ბეჟიტურში ერთდროულობის წარმოებისას ემყარებიან აწმყო კონკრეტულის ფუძეებს. სუფიქსთა სხვადასხვაობა (-ლ'ო, -ლ') გამოწვეულია იმით, რომ პირველ შემთხვევაში ფუძე ბოლოთანხმოვნიანია და მახვილი თვით სუფიქსზე (ე. ი. ფორმის ბოლომარცვალზე) მოდის: მატ-ლ'ო „ყვარებისას“, ხოლო მეორე შემთხვევაში ფუძე ბოლოხმოვნიანია და მახვილი სუფიქსის წინ ეცემა: ბულრ-ლ' „კვდომისას“, რასაც თავის დროზე სუფიქსისეული ო ხმოვნის მოკვეცა (*ლ'ო > ლ') გამოუწვევია.

რა არის მოქმედების ერთდროულობის ფორმათა ფუძე ჰუნ-ზიბურში?

ე. ბოკარიოვი წერს: ერთდროულობა გამოიხატება ნამყო დროის ფუძეზე -ლ' ნიშნის მიმატებით¹.

დასაბუთება ამ დებულებას არ ახლავს, აუცილებელი კია, რადგან ნამყო დროის (resp. ნამყო ძირითადის) ფუძე ყოველთვის უცვლელი სახით როდია გამოყენებული.

ნამყო ძირითადის ფუძის უცვლელი სახით გამოიყენება გვაქვს როგორც ბოლოხმოვნიან (I უღლება), ისე ბოლოთანხმოვნიან (II უღლება) ზმნებში:

I უღლება

ერთდრ. ნეხე-ლ' „შეხებისას“ — ნ. ძირ. ნეხე-რ (აწმყ. კონკრ. ნეხე-ჩ).

ერთდრ. რუ(ვ)ო-ლ' „გაკეთებისას“ — ნ. ძირ. რუ(ვ)ო-რ (აწმყ. კონკრ. რუ(ვ)ო-ჩ).

¹ Е. А. Бокарев, Цезские (дидойские) языки... გვ. 65.

11 უღლ.

ერთდრ. ჩახე-ლ' „წერისას“ — ნ. ძირ. ჩახე-რ (აწმყ. კონკრ. ჩახ-ჩო)...

ერთდროულობის ფორმა უცვლელად იყენებს ნამყო ძირითადის **ჟარყოფით ფორმათა** ფუძეებს. მოვიყვანთ თვით ავტორის მაგალითებს, რამაც, როგორც ჩანს, საშუალება მისცა მას ზემოთ აღნიშნული სწორი დებულების წამოყენებისა¹:

ერთდრ. აწწ-ლ' (არა აწწილ') „ვერ დანახვისას“ — ნ. ძირ. აწწ-ს.

ერთდრ. აწყ-ლ' (არა აწყილ') „ვერ მოსვლისას“ — ნ. ძირ. აწყ-ს.

ერთდრ. ზაღ-ლ' „ვერ პოვნისას“ — ნ. ძირ. ზაღ-ს...

ფუძეთა ასეთ იგივეობასთან ერთად, როგორც აღვნიშნეთ, არის სხვაობაც და ეს სხვაობა თვალში საცემია როგორც | უღლების, ისე || უღლების ზმნებში. აი, რას გვიჩვენებს თუნდ თვით ავტორის მიერ საილუსტრაციოდ აღებული | უღლების ზმნების (მეორე უღლების მასალა მას არა აქვს!) ერთდროულობის ფორმათა ფუძეების შედარება ნამყო ძირითადის ფუძეებთან:

ერთდრ. ცაწყ-ლ' „მოსვლისას“ — ნ. ძირ. ცაწყ-რ (აწმყ. კონკრ. ცაწყ-ჩ).

ერთდრ. ცეწ-ლ' „წასვლისას“ — ნ. ძირ. ცეწ-რ (აწმყ. კონკრ. ცეწ-ჩ).

ერთდრ. მაწ-ლ' „დანახვისას“ — ნ. ძირ. მაწ-რ (აწმყ. კონკრ. მაწ-ჩ).

დავუმატებთ სხვა მაგალითებსაც პირველი უღლების ზმნებიდან:

ერთდრ. ბეჩ-ლ' „დადგომისას“ — ნ. ძირ. ბეჩ-რ (აწმყ. კონკრ. ბეჩ-ჩ).

ერთდრ. ნგწ-ლ' „პოვნისას“ — ნ. ძირ. ნგწ-რ (აწმყ. კონკრ. ნგწ-ჩ).

¹ ავტორს ასეთი დებულების წამოყენების საბაზი მისცა უღლ' („ავდომისას“) ზნაძაც (იხ. იქვე), მაგრამ ის ჰუნზიბური კი არაა, არამედ კაპუქური (მისი ჰუნზიბური ფონეტიკურ-სემანტიკური შესატყვისია ეუპო-ლ' „ავდომისას“ — ნ. ძირ. ეუპო-რ).

ერთდრ. თრწო-ლ „გახედვისას“ — ნ. ძირ. თრწა-რ (აწმყ. კონკრ. თრწა-ჩ).

ერთდრ. ლ'გყ'ო-ლ || ლ'იყო-ლ „დამთავრებისას“ — ნ. ძირ. ლ'გყა-რ (აწმყ. კონკრ. ლ'გყა-ჩ).

ერთდრ. ცუჰო-ლ „კვდომისას“ — ნ. ძირ. ცუჰურ (აწმყ. კონკრ. ცუჰა-ჩ).

ერთდრ. რრყო-ლ „მოტანისას“ — ნ. ძირ. რრყურ (ღარბ. რრყურ)...

მეორე უღლებების ზმნათა მაგალითები:

ერთდრ. ბექო-ლ „დაცემისას“ — ნ. ძირ. ბექერ (აწმყ. კონკრ. ბექა-ჩო).

ერთდრ. ნგსო-ლ (|| ნგსა-ლ) „თქმისას“ — ნ. ძირ. ნგსაგ-რ (აწმყ. კონკრ. ღარბ. ნგს-ჩო, საკ. ჰუნზ. ნიშ-ჩო)

ერთდრ. ნგლ'ო-ლ „მიცემისას“ — ნ. ძირ. ნგლ'გ-რ (აწმყ. კონკრ. ნგლ'-ჩო).

ერთდრ. რაჯო-ლ || რრჯო-ლ || როჯო-ლ „გახდომისას“ — ნ. ძირ. რაჯრ || რრჯრ, როჯრ (აწმყ. კონკრ. რრჯ-ჩო...)...

მსგავსი ზმნების ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს. აქ წარმოდგენილი მასალაც თვალნათლივ მეტყველებს, რომ ნაყო ძირითადის ფუძეთა ბოლოკიდური ხმოვნები: ე (ხშირად), ა, უ და ზ (ყოველთვის) ერთდროულობის ფორმაში იცვლება ო-თი.

რითაა გამოწვეული ეს ცვლილებები?

1. დაპირისპირებებში: ე — ო, უ — ო, ზ — ო ო მიღებულია ფუძის ბოლოკიდური ხმოვნის წინა თანხმოვნის ლაბიალურ ელემენტთან ე ხმოვნის შერწყმით: **ჟე > ო**:

ა) ცაწყო-ლ („მოსვლისას“) < *ცაწყჟე-ლ (შდრ. ნ. ძირ. ცაწყერ < ცაწყჟერ).

ჟეტო-ლ („წასვლისას“) < *ჟეტაჟე-ლ (შდრ. ნ. ძირ. ჟეტაერ < *ჟეტაჟერ).

ბერო-ლ („დადგომისას“) < *ბერჟე-ლ (შდრ. ნ. ძირ. ბერერ < *ბერჟერ).

ბექო-ლ' („დაცემისას“) < *ბექჴე-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. ბექე-რ < *ბექჴე-რ)...

ამგვარად, დაპირისპირება ე — ო-ს აღრინდელი სახე ყოფილა:

ე : ი:

ბ) ცუპო-ლ' („ავდომისას“) < *ყუპჴე-ლ' < *ყუპჴი-ლ' (შდრ. ცუპუ-რ < *ყუპჴი-რ).

როყო-ლ' („მოტანისას“) < *როყჴე-ლ' < *როყჴი-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. როყუ-რ || როყუ-რ < *როყჴი-რ).

მაშასადამე, დაპირისპირება ო — უ-ს აღრინდელი სახე ყოფილა ი : ი.

გ) ნგლ'ო-ლ' („მიცემისას“) < *ნგლ'ჴე-ლ' < *ნგლ'ჴი-რ (შდრ. ნ. ძირ. ნგლ'გ-რ < *ნილ'ი-რ).

რაჯო-ლ' || რრჯო-ლ' || როჯო-ლ' („გახდომისას“) < *როჯჴე-ლ' < *როჯჴი-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. როჯგ-რ < *როჯჴი-რ)...

ამგვარად, ამ დაპირისპირების აღრინდელი სახეც ყოფილა: ი: ი.

II. დაპირისპირებაში: ო — ა ამოსავალია ა ხმოვანი: ა

ნამყო ძირითადი ბოლოკიდური ხმოვნის შედარებით აღრინდელ სახეს ინახავს (დავიწროებულ ა-ს) მახვილის წყალობით (ის უშუალოდ მასზე ეცემა), ერთდროულობის ფორმის უმახვილო პოზიციაში კი ა-ს ო-ს სახე აქვს მიღებული:

მაწო-ლ' („დანახვისას“) < *მაწა-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. მაწა-რ < *მაწა-რ).

ნგვ'ო-ლ' („პოვნისას“) < *ნგვ'ა-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. ნგვ'ა-რ < *ნგვ'ა-რ).

ლ'გყო-ლ' || ლ'იყო-ლ' („დამთავრებისას“) < * ლ'გყა-ლ' || ლ'იყა-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. ლ'გყა-რ < * ლ'გყა-რ < * ლ'იყა-რ...).

ნგსო-ლ' || ნგსა-ლ' („თქმისას“) < * ნგსა-ლ' (შდრ. ნ. ძირ. ნგსა-რ < *ნგსა-რ).

როგორც ვხედავთ, ამ უკანასკნელი დაპირისპირების აღრინდელი სახე ყოფილა ა : ა.

წარმოდგენილი ანალიზიდან, ვფიქრობთ, გარკვევით ჩანს, რომ მოქმედების ერთდროულობისა და ნამყო ძირითადის ფუძეები წარ-

სულში ერთი და იგივე ყოფილა, რომ პირველი ემყარებოდა მეორეს (შდრ. მოქმედების ერთდროულობის უარყოფითი ფორმები). სხვაობა, რომელიც მათ შორის ამაჟამად შეიმჩნევა, გამოწვეულია ფონეტიკური მიზეზებით. ის ცვლილებები, რაც აქ ხმოვნებს განუცდიათ, სავსებით ემთხვევა იმ ცვლილებებს, რამაც საფუძველი შეუქმნა ხმოვანთა შესატყვისობას ამ ენის დიალექტებს შორის.

ნამყო ძირითადის ფუძე, რომელსაც ჰუნზიბურში მოქმედების ერთდროულობის ფორმები ემყარება, იყო და არის ერთი ტიპისა: ბოლო ხმოვნიანი, მახვილით ფუძის ბოლომარცვალზე (რურ-რ „გაკეთა“... ჩახე-რ „დაწერა“...), ამიტომ ერთდროულობის აფიქსიც ერთია: -ლ'.

ეს ოდენთანხმოვნიანი სუფიქსი მიღებულია ხმოვნიანი -ლ'ის სუფიქსისაგან: რურ-ლ' („გაკეთებისას“) < *რუო-ლ'ო, ცაწყო-ლ' („მოსვლისას“) < *ცაწყრ-ლ'ო... ჩახე-ლ' („დაწერისას“) < *ჩახე-ლ'ო. სუფიქსისეული ბოლოხმოვნის რედუქცია გამოწვეულია წინა მარცვლის ინტენსიური მახვილით.

-ლ' სუფიქსი კაპუტურშიც -ლ'ის-საგან არის წარმოქმნილი ფუძის ბოლო მარცვლის მახვილის მოქმედების შედეგად: ნისრ-ლ' („თქმისას“) < *ნისრ-ლ'ო, ცოწყრ-ლ' („მოსვლისას“) < *ცოწყრ-ლ'ო, ბულრ-ლ' („კვდომისას“) < *ბულრ-ლ'ო... ეს დაკარგული ხმოვანი ამ დიალექტში აღდგება, როცა აღნიშნულ აფიქსს ემატება რაიმე სუფიქსი და მახვილი ფორმის ბოლო მარცვალზე გადადის: ბულრლ' — მაგრამ ბულო-ლ'რ-ლ „სიკდილამდე“, ნისრ-ლ' — მაგრამ ნისო-ლ'რ-ლ „თქმამდე“, ცოწყრ-ლ' — მაგრამ ცოწყო-ლ'რ-ლ „მოსვლამდე“...

რით აიხსნება, რომ ერთდროულობის ფორმებისათვის კაპუტურში აწმყო კონკრეტულის ფუძეა საყრდენი, ჰუნზიბურში კი — ნამყო ძირითადისა?

წარსულში, როგორც ზემოთ გავარკვიეთ, ერთდროულობის ფუძე მათ ერთი და იგივე ჰქონდათ: **ბოლოხმოვნიანი, ნამყო ძირითადისა**. ამავე დროს, აწმყოს ორი ტიპის ფუძე (ბოლოხმოვნიანი და ბოლოთანხმოვნიანი) ორსავე დიალექტში ნამყო ძირითადის ფუძისგანაა მიღებული.

როგორც ჩანს, დროთა ვითარებაში კაპუტურმა ერთდროულობის წარმოება აწმყო კონკრეტულის მეორეულ ფუძეებს შეუგუა (ე. ი. წარმოება ისე ცვალა, როგორც აწმყო კონკრეტულმა), ჰუნზიბურს კი ნამყო ძირითადის პირველადი ფუძეები შემორჩა (ე. ი. წარმოების პირველადი წესი არ შეუცვლია). დღევანდელი სხვაობა, ამრიგად, ახალია. **პირველადი ერთგვარობაა.**

ერთდროულობის სუფიქსების: -ლ', -ლ'ო-ს გენეზისის შესახებ ე. ბოკარიოვი წერს: უეჭველად ძველი ლ' სერიის (ლოკალური) ბრუნვის (ესსივის) ნიშანია, რომელიც ამჟამადაც კაპუტურ-ჰუნზიბურში ვერტიკალურ სიბრტყეზე ყოფნას აღნიშნავს. უთითებს ჰუნზ. მაგალითზე: ნმესუ-ლ' (უ. ი. ნესუ-ლ') „კედელზე“...¹ კაპუტური მაგალითები იქნებოდა: ტალი-ლ' „ქვაზე“, ქილ'ო-ლ' „სახლზე“...

შემდეგში ეს დებულება გ. მაღიევაძემაც გაიზიარა.²

ასეთი თანდებული (-ლ'), როგორც თავის ადგილასაც იყო ნაჩვენები, ამ ენისათვის და საერთოდ ყველა დიდოური ენა-კილოსათვის დამახასიათებელია (ოღონდ სხვადასხვა ფუნქციით) და, ცხადია, არაფერი დაუშლიდა ხელს ის ზმნაში საგარემოებო ფორმის მაწარმოებლად მიჩნეულიყო, რამდენადაც ამ როლში თანდებულები ჩვეულებრივია ხოლმე, ოღონდ გასათვალისწინებელია შემდეგი გარემოება:

როგორც უკვე დავასაბუთეთ, მოქმედების ერთდროულობის აფიქსთაგან პირველადი ვარიანტი არის -ლ'ო (აქედანაა მიღებული -ლ'), ხოლო ლოკალური ბრუნვის -ლ' ნიშნისათვის (resp. თანდებული-სათვის) კი ამოსავალი -ლ'ო (<-ლ'ო) ჩანს.

ასახსნელია: ამოსავალ ვარიანტებში რატომაც ხმოვნები განსხვავებული?

სანამ ამ კითხვაზე პასუხი არ გაცემულა, წამოყენებული დებულება მხოლოდ სამუშაო ჰიპოთეზად თუ ჩაითვლება.

III. კაპუტურში მორფოლოგიურად გარჩეულია მოქმედების

¹ Е. А. Бокарев, Цесские (дидойские) языки... გვ. 65, 106, 284.

² Языки народов СССР, IV... გვ. 468.

უწინარესობა დროში („სანამ“). მისი სუფიქსია -ლ'ო-ლ,¹ რაც უშუალოდ დაერთვის ნამყო ძირითადის ფუძეს იმავე სახით, რა სახითაც ის გვაქვს მოქმედების ერთდროულობის -ლ'ო, -ლ' სუფიქსიანი წარმოების დროს (იხ. ზემოთ.)² და წარმოქმნის დროის საგარემოებო ფორმას: მეტაე-ლ'ოლ „სანამ წავიდოდა“, „წასვლამდე“, ცოყო-ლ'ოლ „სანამ მოვიდოდა“, „მოსვლამდე“, გოწო-ლ'ოლ „სანამ დაინახავდა“, ულო-ლ'ოლ „სანამ მოკვდებოდა“ (ბეჟ.).... რაჯ-ლ'ოლ „სანამ მოხდებოდა“, „სანამ გახდებოდა“ (ხაშ.). (შდრ. ხუნძ. ყოტილე-ლ-დე < *ყოტილე-ლ'-დე „სანამ გაჭრიდა“ და მისთ.³). ეს საგარემოებო ფორმები კი წარმოადგენენ იმის საშუალებას, რომ მარტივი წინადადებით გადმოიცეს სხვა ენათა რთული ქვეწყობილი წინადადების დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება:

ლ'ანა ლ'ი მეტენა მულალ, ჰოგლოს ქაჯა-ყოვა მეტაელ'ოლ, რალ'ადბატა ტოდო ცოწო ტაყალა კამბალ'ოს-ლ'ო „სამი წლის გასვლის შემდეგაც („სამი წელი გავიდა რა, შემდეგ“), სანამ მისი ცოლ-შვილი წავიდოდა, ქუდები ზღვაზე ზევით („მალა“) დაცურადნენო“. ჰუგი ცაბო ცოყოლ'ოლ ჰოგო ქიდ მეჟენა ჟანაჯ „სანამ ის მამა მოვიდოდა, ის გოგო წაიყვანა ტყეში“. მალლარასადან მეტაე ულოლ'ოლ კენა იანხეჟე ბაკილ ბუჯატანა მოყონა გემ ჰოგოლ ხალყ „სანამ მოლა ნასრედინი წავიდოდა, ქილაც არ უნახავთ რა, გული მოსვლიათ რა, მოსულა ის ხალხი“ (კაბ.)...

ლადის ჰოკ რაჯლ'ოლ ზუ სორალა ხაშაჯ რიჯორო „სანამ თვით ყვავის ხმა გაისმა („მოხდა“), [ყველი] მელიის პირში ჩავარდა“ (ხაშ.)...

-ლ'ოლ სუფიქსი რთული შედგენილობისა: -ლ'ო-ლ. მათგან -ლ'ო

¹ Г. И. Мадиева, Грамм. очерк... გვ. 129 (Автореферат диссертации, გვ. 15). Е. А. Бокарев, Цезские (дидойские) языки... გვ. 106. Е. А. Бокарев, Г. И. Мадиева, Бежитинский язык, Языки народов СССР, IV... გვ. 468.

² შდრ. Г. И. Мадиева, დასახელებული ნაშრომი, იქვე. ავტორის მიხედვით, -ლ'ოლ აფიქსი დაერთვის „ზმნის ფუძეს“, ზოგჯერ უშუალოდ, ზოგჯერ „მაერთებელი ო, ე ხმოვნების“ საშუალებით.

³ არნ. ჩიქობავა, ილ. ცერცვაძე, ხუნძური ენა... გვ. 350.

ელემენტი იგივე -ლ'ა, -ლ' სუფიქსია, რაც მოქმედების ერთდროულობის გადმოსაცემად გამოიყენება (იხ. ზემოთ.), -ლ კი გენეტურად მიმართულების (ლატივის) თანდებული უნდა იყოს.¹ შდრ.:

რატ-ლ'ო „ყვარების დროს“ — რატ-ლ'ო-ლ „სანამ შეიყვარებდა“,
ეუტ-ლ'ო „დაძინების დროს“ — ეუტ-ლ'ო-ლ „სანამ დაიძინებდა“...

ოდენტანხმოვნისანი -ლ' სუფიქსი ამ შემთხვევაში დაკარგულ აფიქსიციულ ზმოვანს აღიღგენს, რადგან მახვილი უშალოდ მასზე (resp. ბოლოკიდურ მარცვალზე) ეცემა: მეტჲ-ლ' „წასვლის დროს“ — მეტჲ-ლ'რ-ლ „სანამ წავიდოდა“, ბუღრ-ლ' „კვდომის დროს“ — ბუღო-ლ'რ-ლ „სანამ მოკვდებოდა“, ცოწყრ-ლ' „მოსვლის დროს“ — ცოწყო-ლ'რ-ლ „სანამ მოვიდოდა“.

ჰუნზიბური დიალექტი მოქმედების უწინარესობას, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გამოხატავს აწმყო კონკრეტულის ფორმაზე -რ-სჷ სუფიქსის დართვით: ცა^ნგაშჩო-რ-სჷ „სანამ ამბობს“ („თქმამდე“).

ჰუნზიბურს, ამავე დროს, შეუძლია გამოხატოს დროში უწინარესობის უფრო კონკრეტული ნიუანსი, კერძოდ, უშუალო თანამიმდევრობის ანუ თანამომდევრო მოქმედებათა შეხვედრის პროცესი („როცა... რუს. „к тому моменту“)². ეს საგარემოებო ფორმა, მსგავსად კაპუტური უწინარესობის ფორმებისა, იწარმოება ერთდროულობის -ლ' სუფიქსიანი ფორმებიდან -დოა ნაწილაკის საშუალებით: მაყო-ლ'-დია „როცა მოვიდა“, „მოსვლისას“ („მოსვლისათვის“, „მოსვლის დროისთვის“), ლ'იყო-ლ'-დია „როცა დაამთავრა“, „დამთავრებისას“...

ეს საგარემოებო ფორმაც არის საშუალება დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებით გამოსახატავი აზრის მარტივი წინადადებით გადმოცემისა:

ცა^ნგი მაყოლ'დია ცილუ ჰალტუვაბალლიდ ოთახირ ლ'ონო

¹ შდრ. Е. А. Бокарев, Г. И. Маднева, Бежитинский язык, Языки народов СССР, IV... გვ. 468.

² Е. А. Бокарев, Цезские (дилойские) языки... გვ. 65.

ბეგალა ზნღარ ბგყ-ბგყყუ „როცა იქ მივედით („მისვლისას“), ჩვენ მუშების ოთახში სამი დიდ-დიდი გველი ვიპოვეთ“. ცილე მაყ-ოლ'დია ცოლ'უ ხონტო ზუყუნლო ცუის ბოჟ „ჩვენ როცა მივედით („მისვლისას“), იმ ხეზე იყო არწივის ბუდე“ (საქ. ჰუნზ.).

დენო ბულ'ი ცანკოლ'დია ზგლგნლ'დ: შურმულ'ი შალღარ ცრქრო-მესედ „როცა სახლში უკან მოვიდა („მოსვლისას“), უნახავს ცხოვრებაში სამყოფი ოქრო-ვერცხლი“. ყრმულურ მაყ'ოლ'დია ყუჭკინონ ცრქენ, ყრლ'ენლო ჰალღუ ცაქიჰალ, წადილ ხაბარ „დედასთან როცა მოვიდა („მოსვლისას“), ცხრაც მოკლა რა, გათავდა თეთრი ზღაპარი, შავი ამბავი“. ცაქულაჰლო ცუჭკილგონ ცონს მუხენ ლ'ი გყ'ოლ'დია საყენ ჰუნღუ ლ'გყ'ნლო ტანტან „ცხრა ხარიც დაკლა რა, როცა დაამთავრა („დამთავრებისას“), დევმა საყენი შემის ჰრა მოათავა“ (ნაპ.).

IV. ფუძედ გამოყენებულია ნამყოს აბსოლუტივის ფორმა.

როცა ნამყოს აბსოლუტივის ფორმას ჰუნზიბურში -ხ სუფიქსი დაერთვის, ხოლო კაპუტურში -ჟ, მიიღება დროის საგარემოებო ფორმა მნიშვნელობით „რა დროიდან“: ჰუნზ. ნაყენ „მოვალ რა“ — ნაყენ-სხ „მოსვლიდან“ (ღარბ.)... ცუნჩახენ „დამძინა რა“ — ცუნჩახენ-სხ „დამძინებიდან“, ყრყუნ „მოიტანა რა“ — ყრყუნ-სხ „მოტანიდან“, მაყენ „მოვიდა რა“ — მაყენ-სხ „მოსვლიდან“, მეტენ „წავიდა“ — მეტენსხ „წასვლიდან“...

კაპ. მოყონა „მოვიდა რა“ — მოყონა-ჟ „მოსვლიდან“ (ტლად.).

ამ საგარემოებო ფორმის საშუალებით გადმოიცემა დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შინაარსი:

ცილე ნაყენსხ ბულ'ი ნგსხ ჩარდახზ ლ'ირო „ჩვენ სახლში მოსვლიდან დავაწყობთ ჩარდახში, დაბლა“ (= „ჩვენ რომ სახლში მოვალთ, დავაწყობთ ჩარდახში, დაბლა.“) (ღარბ.).

ჰოლოც მოყონაჟ ხალყლ კოკალ ბოხირო „აქ რომ მოვიდა („მოსვლიდან“), ხალხი ავადმყოფობა შეეყარა (ტლად.).

ცუნჩახენსხ რრქურუ უო დიცი შიონ რიყატ „რომ დამძინება („დამძინებიდან“), მე არაფერი ვიცი, რა ხდება“ (საქ. ჰუნზ.)...

შემატა ცოცხალს ქაქ რუკორ დიბირალ „საფლავზე რომ მოიტანეს („მოტანიდან“), ილოცა მოლომ“. სგბზროს მეს მაცენსჯ რიყესს რეკარიტოს ჰაბატოს ყობურ ბიხხუ მიჩრ ნეტორ „შემოდგომის დრო რომ დადგება („დადგომიდან“), ბევრი ფრინველი („მფრინავი რამეები“) თბილ ქვეყნებში მიდის“. ლ'გლ' ჟარა მეტენსს ჰაბურა ეფხოდს „წყალი რომ გაიყინება („წყალზე ყინვა მოსვლიდან“), წისქვილები არ იტრიალებენ“ (ნაპ.).

სა და ე წარმოშობით თანდებულია: -სა დაშორებითის „გან“, ხოლო ე — ადგილობითისა („ში“).

ბეჟიტური (ბეჟიტურ-ჰუნზიბური) ენის

ტექსტები

I. ბეჟიტური დიალექტი

1. ხაკუთრიგ ბეჟიტური (resp. კაპუჭური) კილოკავის ტექსტები

1. ცილა ეაჰბჰც წიკარაბ (კეტა) გენილას ხონზო გემ. 2. ცროს გენი წაყ კეტო გემოგაჰიო გემ. 3. ცროლა რშქოლოლი ყრვა ჰისაბ-ლილ ქუსილბაზცა. 4. ცილა მაქთაბლის ბატი-ბატეაბლა კეტო გემოგაჰიო ფიჯლის ხონზო გემ.

5. — დულ ბიყემდი ჰისაბ?

6. — დილ ბიყემ ჰისაბ.

1. ჩვენს ბაღში დიდი („კარგი“) მსხლის ხეები არის. 2. ჩვენი მსხალი ძალიან კარგი, გემრიელი („გემოიანი“) არის. 3. ჩვენს სკოლაში ბავშვები ანგარიშს ეჩვენებენ. 4. ჩვენს სკოლას („ჩვენი სკოლის“) სხვადასხვანაირი, კარგი, გემრიელი ხილის ხეები უდგას („არის“).

5. — შენ იცი არითმეტიკა („ანგარიში“)?

6. — მე ვიცი არითმეტიკა („ანგარიში“).

*

* *

1. ჭალი ბილოლა ცენტენა, ეაჰბჰც ცრჰდნს. 2. ჰრქოლო ბაცცა რლა ეაჰ, კოდას ეაჰ. 3. ჰრქოლო ილა ეაცცა ეაჰბჰც ცოჰდნლ. 4. ჰრქოლო მაცცა მაქთაბლიც წაყ ცრჰდნლი.

1. ვალი სახლში წავიდა რა, ბაღში მუშაობს. 2. მას ძალიან უყვარს ბაღი, ვენახი („ყურძნის ბაღი“). 3. მას ძალიან უყვარს ბაღში მუშაობა. 4. მას ძალიან უყვარს სკოლაში სწავლა.

ყოვა

1. ყოვა მაქთაბლიც მეტეჲჩ. 2. ჰოლოლ ხნსატა მეტეჲნა ნისდნ ბილ'ოლა გჷს (|| გჷც). 3. ყალ'ნა ლ'ი მეტეჲეო ყოვა მაქთაბლიც მეტეჲეგჷს.¹ 4. ყოვა მაქთაბლიც ნრჷდაბანს (|| ნრჷდაბანც), ჩანხდაბას (|| ჩანხდაბაც).

5. დულ ლად ლ'ი მეტეჲენა გემ?

ბავშვები

1. ბავშვები სკოლაში მიდიან. 2. ისინი დილით („დილაზე“) მიდიან რა, საღამოს სახლში მოდიან. 3. შვიდი წლის („წელი წასულა“) ბავშვები სკოლაში მიდი-მოდიან. 4. ბავშვები სკოლაში კითხულობენ (|| სწავლობენ), წერენ.

5. შენ რამდენი წლის ხარ („შენთან რამდენი წელი წავიდა?“)?

*

* *

1. დო ნიშედო (ბეჩედაბ) სუკო გემ „მე მდიდარი კაცი ვარ“.
2. ვაჰგო ნიშედო (ბეჩედაბ) აჯო გემ „ის მდიდარი ქალი არის“. ჰოლო ნიშედო აჯო-ყოვა გემ „ის მდიდარი დედაკაცი არის“. ვაჰგო წვიაბ შადამ ბეჩედაბ გემ „ის ქალი მდიდარი არის“.
3. იტეჲლა ლ'ი დო კოკონა ზუყურ „გასულ წელს მე ავად ვიყავი“. იტეჲ დო კოკონა ზუყუო „შარშან მე ავად ვიყავი“.
4. დო ნიშედო სუკო გაყა „მე მდიდარი კაცი არ ვარ“.
5. დო კოკონა ზუყუემ (|| ზუყუეს) „მე ავად არ ვიყავი“.
6. ვაჰგი ულოდო ჰუნ'ლ' „ის მოკვდა გუშინ“.
7. ჰოგო დულოდო ჰუნ'ლ' „ის (ქალი) მოკვდა გუშინ“.

¹ მეტეჲეგჷს < მეტეჲეჩ + გჷც „მიდიან+მოდიან“.

8. ჰოგო ილ'ა კოკონა გემ, ჰენ'ხ მულოც „ის (ქალი) ძალიან ავად არის, მალე მოკვდება“.

ჰუგო ილ'ა კოკონა გემ, ჰენ'ხ ულოც „ის (კაცი) ძალიან ავად არის, მალე მოკვდება“.

9. ჟო სუდ ზუკა? „ძაღლს რატომ ცემ?“

მი სუდ ზუკა? „შენ რატომ ცემ?“

სუდ მი ჟო ბატეელო? „რატომ ცემე შენ ძაღლი?“

10. ცაბო დო ზუკიო „მამამ შე მცემა“.

ცაბო დო ცატეელო „მამამ მე მცემა“.

11. მი ცატეელა ჰუგი „შენ ცემე ის“.

12. ცატეელაყაყა ჰუგი! „ნუ ცემ მას!“.

13. შიო ჩახჩა მი? „რას წერ შენ?“

შუშოდ მი ჩახჩა? „რას წერ შენ?“

14. მი შიოდ ნისოც? „შენ რას ამბობ?“

სუდ მი ნისოც? „რას ამბობ შენ?“

15. მი შიო ნისრ (|| ნისოდო)? „შენ რა თქვი?“

სუდ მი ნისრ (|| ნისოდო)? „რა თქვი შენ?“

16. მი შიოდ რც? „შენ რას აკეთებ?“

სუდ მი რც? „რას აკეთებ შენ?“

სუდ მი მრც? „რას აკეთებ შენ (ქალო)?“

17. დიბო ცის ნა გემ? „შენი ძმა სად არის?“

18. ნაყ გემნა ციყას „სად არის, მე არ ვიცი.“

19. ცაბოჯა ცოქრო ნილ'ა (|| ნითა)! „მიეცი მამას ფული!“

20. დრჯა ნილ'აყა, ჰოქლოჯა ნილ'ა! „მე არ მომცე, იმას მიეცი!“

21. ნანსდი გრს? „საიდან მოდიხარ?“

22. მი ნან (ნანტ) ეტეი? „შენ სად მიდიხარ?“

23. დულ შიოდ (შიოტ) რატნა (გემ)? „შენ რა გინდა?“

24. სუკო ოყოც? „ვინ მოდის?“

25. დულ შიო მეგაც? „შენ რას ხედავ?“

26. დილ სუნო მეგაცაც „მე არაფერს ვხედავ“.

დილ ჰონ'შუნო მეგაცას „მე არაფერს (აერთ რამესაც) ვხედავ“

- დილ შიონა მეგაცას „მე არაფერს ვხედავ“.
27. დო ცეტაეჩ ცალ'აყ „მე მივდივარ სოფელში“.
28. დო ცეტაეჩ ცალ'აშ „მე მივდივარ სოფლიდან“.
29. ვაჰაგი ტამატა გემ „ის სახურავზე არის“.
30. ჰუგი ეჩენა გემ ტოხტა „ის დგას სახურავზე“.
- ჰუგი ტოყტას ცეკცა „ის ვარდება სახურავიდან“.
- ჰუგი ტოხტას ცეკიო გილ „ის სახურავიდან ჩამოვარდა ძირს“.
31. დოქჩა ცონ'ქო ქიტაბანაყას! „ამოიღე ფული სკივრიდან!“
32. გულა ცონ'ქო ქიტაბანაყ! „ჩადე ფული სკივრში!“
33. ქიტაბან გულა ისტოლია ლ'იო! „სკივრი დადევო მაგიდის ქვეშ!“
ქიტაბან გულა ისტოლიადა ლ'იო! „სკივრი დადე მაგიდის
ახლოს, ქვეშ!“
34. დიელა ცაბოს ბილ'ო გემ ვაჰდი „ჩემი მამის სახლი არის ეს“.
- დიე ცაბო ბილ'ო გემ „ჩემი მამა სახლში არის“.
35. ვაყაგცოს ბოწი დნს გემ „მას ცხვარი ბევრი ჰყავს („მისი
ცხვარი ბევრი არის.“)“.
36. ვაყაგცოს (|| ჰოგცოს) სოდა გაყა „მას ცხენი არ ჰყავს („მი-
სი ცხენი არ არის.“)“.
37. ვაჰგო ქიდ სუკოდ გემ? „ეს ქალიშვილი ვინ არის?“.
- ვაჰადო ავო ლ'ოიდ გემ? „ეს ქალი ვინ არის?“
- ვაჰადოლ ავა სუკოდ გემ? „ეს ქალები ვინ არიან?“
38. ჰონს დიე (ყ)იო გემ, ჰონსცოდს დიე ცისი გემ „ერთი ჩემი
დედა არის, მეორე ჩემი და არის“.
39. მი ნად ზუყრო? „შენ სად იყავი?“
- მი ნად ზუყროდო? „შენ სად იყავი?“
40. დო ზუყრო (|| ზუყროდო) ჰაბოტა „მე ვიყავი წისქვილში“.
41. დო ცეტაემო ცაბოლოდ (ყაწო) თელავრია „მე წავედი მამას-
თან ერთად თელავში“.
- ცეტაემო ცაბონა დონა თელავრია „მამა და მე წავედით თე-
ლავში“.

ჰაე

1. ჰაე ილა მაეონა ქიქი მოვალ ნუეოეას ლაგა გეე. 2. ჰოლ-
ლოლ ჩიქიო ჟო იეწელალ მაეაეაე. 3. ბაწალი განაეა ქრდა მაწელ-
და უნთი წიკარაბ ბახეა ჰაედალ. 4. ჰაედა კოეაკრ სუეო ხეხსა ბოე-
დოლ'ეა.

თვალები

1. თვალები ძალიან წმინდად შესანახი ორგანო არის. 2. მასზე
ქუეყიანი რამის („რამე“) შეხება არ შეიძლება. 3. უსუფთაო თითე-
ბის („თითები“) წავლეება („შეხება“) ავადმყოფობას იწვევს. 4. თვა-
ლებით („თვალები“) ავადმყოფი კაცი მალე დაბრმავდება („დაბეც-
დება“).

ეანლა

1. ეანლანა წაყ შუშო ჟო გეე. 2. ბაწალი გაჩაეგო ქრს ზოტა-
ბონა მაწალ მაეაეას ია ბატეაბ ეანწა ჟო იწედა ეალალ ეუნთი
ქეზი ბახეა. 3. ეანლა კოეკრ სუეო ჰენს ეეწლიზი ეაეეა.

ქრდა

1. ქრდა ბატბატიაბ ჟოილალ იანხეეას ჟობო გეე. 2. ეანწა ქრდა
იეწელდა მალონა ეანწალ'ეა, ვალ'ოდა ლატანა ეუნთი ქეზი ბახეა.
3. ქრდა ბაწწადაბლი ჰალლილატაა ქადზი მოვალ ნუწოე. 4. ქრდა
ეეშალ ეადამო ნიზაბალ ნუწოე.

სიბოეა

1. სიბუალა მეხლწ ნიშესნა ხისატანსნა ჟოდო ეეწლეე. 2. ბეთა
ნიშეს ჟოდო მაწესეა, მალოეეს ჟოდო იხალოლ'ეა. 3. სიბოეალაე
ჟოდო მალის. 4. ბოხ დიეი ხოხალ დუდა ეუწოე. 5. იეეეეე ქინლ'ხრ
ეეწ, გენი ვაეეაუე მუწეო ეანწოეა ეულოლ'ეა. 6. სიბოეაქლო
მიქნამო იხამო რატაეა ეეწლეე.

სიბუალა ზამალლის ჰალტია

1. სიბუა ეადამლამო სიმინდი, ვიბო, ეონს, ნუწონ, ბოხ ბაკარზი
მოე. 2. მაჩე კაინუწხუნნა ვიბო, ეონს ეუე. 3. სიბუას ზამან მოეწ-

ნაშუ ცადამლა სრწს მუწყე ბობ ბაკარზი ოპნა, ბოლ'ოლცა. 4. სი-
ბუას ჰალტი გაყაპიო ჰალტი ბოლ'ოლოლ ბუყო დაზა ბრც. 5. ცონზ
გუქდალილ ზამან ბალიდალ ხეხლი იოვალ ტალაბ ბრც.

ბ ა მ რ ა მ

1. ყემსა ცილე ოქთაბერ ფრაზნიკ მრც. 2. ვაპლი ფრაზნიკ ჰალ-
ტუქალანშნა მიცაყ ბოქდაბაცალა ცადამლანშ ფრაზნიკ გემ. 3. ყემსას
ყოლო ბეჩედაბლან ხალსნა ჰოქომათ ტოოდოს მოლ'ომო ყოდო გემ.
4. ჰაჯაგი ოქთაბერ ფრაზნიკ!

დ ღ ე ს ა ს წ ა უ ლ ი

1. დღეს ჩვენ დღესასწაულს ვიხდით („ვაკეთებთ“). 2. ეს დღე-
სასწაული მუშებისა და მიწაზე მომუშავე ხალხის დღესასწაულია.
3. დღევანდელი დღე მდიდარი ხალხის („აზნაურების“) მთავრობის
ზევიდან ძირს ჩამოგდების დღე არის. 4. გაუმარჯოს დღესასწაულს!

ლ ' ი ლ მ ა ლ ჰ ა დ უ რ ლ ' ი

1. ლ'ილმას მეხ ჰინცაქიო. 2. ცონზ გუვალ მუნზოლიო. 3. ლ'ილ-
მას მეხ ბალ'ალ დაპაბ ზამან ჰინხლ'ო. 4. მაქადოიდნს წუმე ბოალ
ჰუნდო ჰაყაზ ბაქიო. 5. ვაპლან გვლო ცაბო დაციმ ჰუნდალა ცენტუმ
ზუყრ. 6. ლ'ილმას ბალიდა, ჰაბორ მუნხაყაშ. 7. ვაპლი იყენა, ციო
ჰაბოტაა ყო ჰაყალ ბუყო ტალაბრს ზუყოდო. 8. ცილე, ყოვანა, ჰოლ-
ლოლ ქომაქ ბრს: ნუშუ ჰუნდო ბუაჩჩა, სიმინდი მაცოლცა მა ვაქ-
ლოლ რელ'არაბლა ნუშამო ჰალტია იოვაპცა.

გ ა მ ე უ შ

1. გამეშ ილ'ა ტოკაბ ჰალ-გაპიო ყო გემ, ბოქდნა წიკარაბ ჰა-
იმან გემ. 2. ჰოლონა ცურუმიაყ მიცოს. 3. ჰოლლო მანჩე ბოლოს,
მაღნა იოლცა. 4. ციოდნლა გამეშბაშ ჰინა ილ'ა ტაყამ გაპიო
მახცა. 5. ჰოლლოლა ჰინტა ტოოდოს მელ'ნა მაღოს (|| მაღოც), კი-
მანა, მელ'ონა მრს. 6. გამეშბას კიმანა ხონა მუნჯა. 7. ბეშ ჰა-
ლალ'ცოლალ ჰალტეზი ბრს. 8. ჰოლლოს ბაპანა ფამდანა ვამალა
წიკლეზი ბახცა.

ცანცუნი

1. ცანცუნი წყა ბოქდაცას მაშარულლილალ ჰააჟათაბ ჟო გემ. 2. ცანცუნი მაშარულაუს ცურუმი გემ. ცანცუნს ხო მუნჯანამ.

ხოიწონ

1. ხოიწონ გემ ცანცუნლ რელარაბ ჟუნაბუყო ქოთაქ წიკარაბ ჟო გემ. 2. ხოიწონ ცანცუნლა მიცაც ბოქდათუჯალ ბახცას ჟო გემ. 3. ხოიწონ ცამმა ქაქარაბ ჰაივან ზოდდანან ჰოლლოს ყიმთ ბუყო გემ.

ბოწი

1. ბოწი დრს ფადაგაპიო მა ცადამლალ წყა კეტო ფადა ნიცა ჟო გემ. 2. ბოწილას ხო მუნჯალ წყა გემო-გაპიო კეტო ჟო გემ. 3. ჰოლლოლა პინს კიმა მრს. 4. ბოწილალა ლუნლატან მრს: ბეკეა, სულუდ, ბურთინა ცამმა ბატიბატიბ ლაჭენა მრს. 5. ჰოლლოს ლაშე ტადლიც პალტიზი ბრს. 6. ჰოლლოლა ლაშის სოგლანა დოვაპცა.

ცაქლამუ

1. ცაქლამუ მლო ბუყო, ყამ ციტინო, ბოლო ბიხლო ილა ქოთაქ-გაპიო ჰაივან გემ. 2. ჰოლლოლა მიჯნატა ტადყენა ლიო ხო მახცა. 3. ცაქლამუტა ცადამლა ტადბაყემ. 4. ჰოლლოლ ცურუმიაქნა ლინაპოს. 5. ცაქლამოს ხონა მუნქია, პინა ხულოც, ჟუნა ჰალტიზი ბრს. 6. ცაქლამოს ლუნ თრთილო ბაპა გაპიო ჟო მახცა.

ჟო

1. ჟო წყა წოდორაბ მალზიოდო ჟო პენს იყეცას, ბეტერპალლოტა წყა მუტეც ბაცას ჟოგემ. 2. ჟოდლ მაპ პენს ბიყემ ჟა ჰოქნა თუხცა, ვალობზა ჟო ცადამლის კეტო ყარაულ გემ. 3. ხასგუ ბოწილალა ყამლატა კეტო ყარაულ გემ. 4. კეტო ჟო ჟუ ნუქოდანა ყარილილაც ჟუ თილაქდანა ბეტერპანლის ბილო მეცანიცეს. 5. ჟო ილა მაპ გაპიო ჰაივან გემ.

გ ე დ ო

1. გედო ილ'ა ხეხაბ, ყუ ციტინო ზოდანა ჰუნარ ბუყო უო გედ. 2. ცამმა გედო უო ბეტერჰალლიტა მუტეაბ მაჰ გჰპიო ჰაიმიან გჰჰა. 3. გედბო დნს დახცა წოჰორლა. 4. ჰინის ცოწხ მოცცას მაჩე ბაჰდა, ჰოლლოლ ბეტერჰანნა ჰეწხ წოჰეჩა.

ს ო რ ა ვ ა ლ ა დ ბ ო

1. ჰონს თამფა ლადლაშ წიხოდამო ქადზი მაჰცას. 2. სორა ჰოლოლო ლადლალ ბეგალაბზა ჰონს უოდო ცოწხტა ბულროცოდ ბუტნა ბეჩემო. 3. ბულოდო სორა ბეგალ' ჰოქლოს ხო მაჰწვალ ლირა ბაჰიო ლადლაშ. 4. ცამმე ჰოქლოლა საჰირლილაჰა ჰინცა გუვალ კეზი მაჰვეტი გედ. 5. სორაჰატა ბადარზი ბაჰვეჰე ბეჩემო. 6. ნუაბაჰოა ლადბო ჰიაბაჰენა ზუყოდო, ჰინცანა გუვალ კეზი მაჰვეტი ცათანდალატადო გუაბაწიოს ცინაჰანყა ჰინცაბაჰიო. 7. ვაჰლო მებლაჰნა სორა ბალიჰეჰეშ. 8. ბეთა ჰონს ლადე წაყაბ ბაჰარჩილი მოჰნა გედ, ცანიდნ ბოგიწიო. 9. ჰოლლო ჰაიდა მაღალ ქულ ბოდო. 10. გელოტა ბადეჰანა, ბალიჰინა ლადე ბოხიო, ბოხნა მუწვიო.

ღ ა დ ე ნ ა ს ო რ ა ნ ა

1. ლადილ ჰონს კიმალის ყრწყრწ ზოდო. 2. ჰულინა სიჰაჰ მოხნა ხოხტა ბოგიწიო. 3. სორალრ ჰოლო ლადე ბეგადო. 4. ჰოლოლო ლადე მოტალ ქულ ბოდო. 5. სორა ხოხდოდ ჰინცაჰიო ვა მიღნა დენა-ბეთა ჰაჰეზი მოჰნა ჰოლო ბიყლაშალ დუღა მუწხოდო:

6. — დიე ხირიბ ბადე! დიბო ბერცინლი შიოდ! მინა ბერცინაბ, ჰოკნა ჰუჰენაბ უო გედ მი. ჰონს ქეჰ ცილა, ნიჩ ბახეჰე, ცილა!

7. სორალი ვეცციბოლო ლადილ როხელ ბაჰიო ვა ჰოლო ბადებიქლო ბოდო ქეჰ ცილალ. 8. ლადილა სიჰაჰას ჰოჰ მაღალ ჰამდა კიმა სორალილა სიჰაჰ მოწოდო.

*

* *

1. ჰონს ცანდისაუ ოწყონა გედ მულათთალა მიცაჰ. 2. ნიშე ბეშალ ბაღბაჰაჰ მებლაჰ ჰობოლოლილ ჰამდადო (|| ჰამდნ) მაწყო გუნნა

გემ. 3. ჰონს ქეტენა სიკაც გუნნა ნისოფო სანდისაუ: 4. „ბუჰუნ ბუ გილან!“ 5. ბოლოლა ბეტერპალილია სავა ეეკელოო მაწყო ბეთანა. 6. გუნნა გემ ყადადმო ჰობოლილია. 7. მულათონა ჰონს ქეტე სიკა. ნა ბოხნა ნისოფო სანდისაუ: „ბუჰუნ ბუგილან!“

8. — დიბო თალიპ ყეზი ბავალა! 9. დიბო ის ჰუნდასდი გემ, — ჰინუზუ ჰინვა ნისონა, სახო დამლოლალნა, დამლონნა გიტნა გემ ჰობოლილი მაწყო. 10. გოშონა შანდისაუ ქეტე მუნყო იჰილოო სიკაც, კეტო მეხლაც ჰინლხონა გემ. 11. სიკონა მაჰენნა ლალადნ (|| ლალადამო) სანდისაუ, ჰინის გჰპიო გაჩხო ჰოკნა დალონა: „წაშადინ ბუჰუნ ბუგო!“

12. ჟე ბრეი მახნა გემ შიფო მატონა ჰობოლილი. 13. ჰონს სანტილაყ შანდისაუ ქენ მუნვალ მანეგეშო სიკო ეეკელ მაწყავა.¹

*

* *

1. დიბოლა სიო ბილოყ ქენ მრს. 2. დო ვალოყ წო ეეკელცა. 3. ჰოგლო ჰუგიყ წო ეეკელცა. 4. მი ყაბოლ ჰომაქ ბრს. 5. დო სიოლ ჰომაქ ბრს. 6. დიელა სისი წო ეეკენნა, ქენ მრს. 7. დიბოლა სოჟოდანო ჰიბბანა ჰომაქ ბრს. 8. დიელა სოჟოდინა ჰიბბანა ბილოყ წო ეეკელცა. 9. ჰოგლო ჰუგიყ ქენ მრს. 10. სოჟოდანა ჰიბბანა ჰუნდო ბუჩჩა. 11. ყაბო ნად წო ეეკელცა? 12. სილე ყაბონნა მონნა ჰომაქ ბრს. 13. ჰოგლო ჰოლოყ ჰუნდო ბუჩჩა, წო ეეკელცა, ქენმრს. 14. სილლა სიო ქენ მომოლი გურიბ მუნყონა მუჩჩა. 15. სიო მუნყო მუჩალანყ ყაბო ქეტა იწოს. 16. ჰუგი მანე ბოლოცას გემ. 17. ჰოქცო ჰუგი მანე ბოლოცას გემ.

*

* *

1. ყოვა მაქთაბლიყ მეტაეჩ. 2. ჰოლოლ ხისატა მამთაბლიყ მეტაენა ნისდნ (|| ნისდამო) ბილოლა გუნს. 3. ყალნა ლი ეეტემო

¹ ასეცა: ნილა ზოლდანი ქენ ეეკან ეპნა გემ სანდისაუ მაწყავა სიკონა ეეკენ „ჟოფისგან პირი დიიწვა რა, ანდიელმა, როგორც იქნა, საჰმელიც დატოვა“.

რვა მაქთაბლიც მეტეეგჷს.² 4. ყოვა მაქთაბლიც ვოჰდაბას ჩახდაბას.
დულ ლად ლ'ი მეტეენა გემ?

*
* *
*

1. იცილო ბაწონა ბეშიჰე ბაჟაჟას.
2. ყოჰჰო ყოწყოცალ იტოოლი სახო (გემ).
3. თალიჰ გჰჰიალ სუჰოლ ყაბოტნლა ყანყუნა იჰემ ბრც.

*
* *
*

ლო გემ „მე ვარ“.
მი გემ „შენ ხარ“.
ჰოგო გემ „ის (ქალი, ცხოველი) არის“.
ჰუგო გემ „ის (მამაკაცი) არის“.
ცილე გემ „ჩვენ ვართ“.
მიჰე გემ „თქვენ ხართ“.
ჰოგოლ გემ „ისინი არიან“.
ნად (|| ნა) გემ? „სად არის?“
ლო ბილ'რც გემ „მე სახლში ვარ“.
ჰოგო ბილ'რც გემ „ის (ქალი) სახლში არის“.
ჰუგი ბილ'რც გემ „ის (მამაკაცი) სახლში არის“.
ჰოგო ჰოლ'რც გემ „ის (ქალი, ცხოველი) აქ არის“.
ჰოგოლ ჰოლ'რც გემ „ისინი აქ არიან“.
მი ნა გემ? „შენ სად ხარ?“
ლო ჰოლ'რც გემ „მე აქ ვარ“.
ჰოგო ნა გემ? „ის (ცხოველი, ქალი) სად არის?“
ჰოგოლ ნა გემ? „ისინი (ადამიანები, ცხოველები) სად არიან?“
დილ მაცცა ვოჰდნლ'ი „მე მიყვარს სწავლა“.
დულ ყაცცა ფრჰდნლ „შენ მიყვარს სწავლა“.
ჰრჰტოლ ყაცცა ვოჰდნლ „მას უყვარს სწავლა“.
ჰოჰლოლ მაცცა ვრჰდნლ „იმას (ქალს) უყვარს სწავლა“.

² უდრის: მეტეეჰ, გჰც.

ქილრლ მაცცა ვრჰდაბანლ „ჩვენ გვინდა სწავლა“.
პრგლოლ მაცცა ვრჰდაბანლ „მათ უნდათ სწავლა“.

დიბი ქალარ გოჩ „შენი წერილი არ არის“.

დიბო ქალამ გჰეე მოყონა „შენი წერილი არ მოსულა“.¹

დილ ყაცცა დიე ყაბო „მე მიყვარს მამაჩემი („ჩემი მამა“)“.

დილ მაცცა დიე ყიო „მე მიყვარს დედაჩემი („ჩემი დედა“)“.

დილ ბანცა დიე ყისნა „მე მიყვარს ჩემი ძმები“.

დილ ბანცა დიე სრმა „მე მიყვარს ჩემი ცხენი“.

დილ ბანცა დიე ცან „მე მიყვარს ჩემი თხა“.

დილ მაცცა დიე ტჰალო „მე მიყვარს ჩემი ქვა“.

დილ ბანცა დიე ხონხონ „მე მიყვარს ჩემი ხე“.

დილ მაცცა მჰჰო ლი „მე მიყვარს ცივი (||წყაროს) წყალი“.

დილ მაცცა დიე ბილო „მე მიყვარს ჩემი სახლი“.

დილ მაცცა დიე ყიტინო ქიდ „მე მიყვარს ჩემი პატარა გოგონა“.

დილ ყაცცა დიე ყოჟო „მე მიყვარს ჩემი ბიჭი“.

დულ მაცცა დიბო ყიო „შენ გიყვარს შენი დედა“.

დილ ბანცა დიე ყონა იონა „მე მიყვარს ჩემი მამა და დედა“.

მინზოლ ილა მაცცა ვრჰდაბანცას „თქვენ ძალიან გიყვართ მოს-
წავლები“.

ვრჰდაბაცასა ბრჰდაბას: ჰუნდო ბჰჰენა, ყაჰ ბახჩა ჟა მუნყო იწჟი
„მოსწავლეები მუშაობენ: შეშას („შეშა“) ჰრიან რა, ბალს ბარავენ
და ყანას („ყანა“) მკიან“.

ლა ლის მი გემ? „რამდენი წლისა ხარ შენ?“

დო ყანჯიო ჰაზაინა ყაჰენა ჰიტნა ყაწონა ჰონს ლიყ „მე დავიბა-
დე 1911 წელს“.

ლომს მი ყანჯა? „რა გვარი ხარ შენ („ვისი ხარ შენ?“)“

დო ყანჯა: მაჰამად ბაშილოლაუს ყოჟო „მე მქვია: მაჰამად ბაშილ-
ლოუს ძე („შვილი“)“.

დო ყიცილო გემ „მე მოხუცი ვარ“.

¹ შდრ.: ხაშ. დიბო ქალარ გჰეე (|| გჰეე) როყონა „შენი წერილი არ მოსულა“. ჰუნზ. დგბჰ ქალარ გრჰ ნაყენ „შენი წერილი არ მოსულა“.

დო ციცილო გაცა „მე მოხუცი არ ვარ“.

დო შონლოვან სუკო გემ „მე ახალგაზრდა კაცი ვარ“.

დო შონლოვან სუკო გაცა „მე ახალგაზრდა კაცი არ ვარ“.

დო ციცილოლი „მე დავებერდი“.

დო შე ცაჯიო „მე ახლა დავიბადე“.

შე ლა ივანლიო საცათ გემ? „ახლა რომელი საათია?“

შე გემ ცაწონაყონა საათ „ახლა არის 12 საათი“.

შე გემ ცაწონაყონ საცათბას ცაწონა შონყონა „ახლა არის თორმეტი საათის 14 [წუთი]“.

შე ყონა საცათბატამ ვონა მინუთ ქამე მაჯნა გემ „ახლა ორ საათს („საათზედან“) ოცი წუთი აკლია“.

შე ცადანლა საცათბას ბალოქოს საცათ ქამურაბ გემ „ახლა პირველის ნახევარია („ახლა პირველი საათის ნახევარი საათი ნაკლები არის.“)“.

შე ტუბორაბ ლინა საცათ გემ „ახლა სრული ხუთი საათია“.

დო ვიყი ცაჯიო ხაშადჯოლა ცალანც „მე დავიბადე სოფელ ხაშალხუტში“.

ცაბო ციტიე ულოდო „მამა შარშან გარდაიცვალა“.

ციო ცაჯო მეტიემო „დედა გათხოვდა („დედა ცოლად წავიდა.“)“.

დეე ცოჟო ცაჯიო იტელაა ლიც „ჩემი შვილი („ვაჟი“) დაიბადა შარშანწინ“.

ჰუგი ხისალ ყონ ლის ცანცა „ის ხვალ ორი წლის გახდება“.

დილ მატცა უაჰაგო ქიდ „მე მომწონს (|| მიყვარს) ის ქალიშვილი (|| ქალი)“.

დილ მატცა ბერსინაბ გაჩხო ქიდ „მე მიყვარს უშნო („არა ლამაზი“) ქალიშვილი (|| ქალი)“.

ციწწო ცაჯო კეტო მაცცა, ქელლო-ჩიქემო მაცცა „ახალი ცოლი კარგია, ძველი — ცუდია“.

ყოვა ჰენზ ბუყბალცა „ბავშვი ჩქარა იზრდება („დიდდება“)“.

ბაჰარჩი ჰენზ ულოს (|| ულოც) „კაცი მალე კვდება“.

სიმიინდი ჰენზ ბიყოს (|| ბიყოც) „სიმიინდი ჩქარა მწიფდება“.

ბილ'ონა ჰენ'ს დოს (||დოს) „სახლსაც მალე ავაშენებ“.

ბილ'ონა დოჰანა დიელა ცოჲდილ ცაჲო დოს'ყოს (||დოს'ყოს) „სახლ-საც ავაშენებ რა, ჩემი შვილი ჭალს შეირთავს („ჩემმა ვაჟმა ცოლი მოიყვანს“)“.

ცოქცოლა ბემთელიტა მი ცოკცა „მის ქორწილში შენ დაგპატიუებენ“.

ბილ'ო რხალაღა ჰინხაყას, ჰენ'ს ეენ'ჩ „სახლი დიდხანს შენდება, მალე ინგრევა“.

ჰინო ჰენ'ს ეუღოს (|| ეუღოს) „გზა მალე ფუჭდება“.

ჰინო ავტომობილი ჰენ'ს ეუღოლცა „გზას ავტომობილი („ავტომო-ბილმა“) მალე აფუჭებს“.

დიე ყოვა ეუღომო „ჩემი ბავშვი (ვაჟი) გარდაიცვალა“.

დიე ყოვა ეუღომო „ჩემი ბავშვი (გოგო) გარდაიცვალა“.

დიე ცოჲო თუშმანლი იტჲემო „ჩემი ბიჭი (|| შვილი) მტერმა მომიკლა“.

გაზეთ ფრჰა მახემ (||მახემ) „გაზეთი ადვილად იხევა“.

ქილ ჰანქოლ'ნა ეუღოს (|| ეუღოს) „რკინა გვიან ფუჭდება“.

ცემენთ ჰენ'ს რლ'აყოს (|| რლ'აყოს) „ცემენტი მალე მაგრდება“.

თუშმალლი რაშალ ბილ'აყოლცა „მტერი („მტერმა“) საზღვარს („საზღვარი“) ამაგრებს“.

ჯიბო მაიდალლიც ბუღოს (|| ბუღოს) „პური მინდორში ოხრდება“.

ბოწი ბეტერჰან გაცელ ჰენ'ს ბოცცა „ცხვარი უპატრონობით მალე იკარგება“.

ჲოდო გუვა მეხლაც ეენ'ხე ეუყლის (|| ეუყლიც) „წვიმის დროს („წვიმა მოსვლა დროში“) მდინარე დიდდება“.

ჲუდალლიც ეენ'ხე ჰენ'ს იტინოლცა „გვალვის დროს („გვალვაში“) მდინარე სწრაფად პატარავდება“.

ჲაპ(ა)გი სუკო უყო გემ, ჲაჰადი სუკო ჰრქცოლანა უყო გემ „ის კაცი დიდია, ეს კაცი მასზე დიდია“.

დიბო ჩაყიტარ კეტო გემ, დიე დიბოლადანა კეტო გემ „შენი სამელნე კარგია, ჩემი შენსაზე კარგია“.

ჰოქცო ბოლ'ოს მაჩე „ის („იმან“) ხნავს მიწას („მიწა“)“.

ეილლა მანქთაბილია ეაჰბანც ფრვლის ხონ'ხბო გემ „ჩვენი სკოლის

ბალში ხილის ხეები არის“.

ყილა მანქათლის კეტნ ხონზო გემ „ჩვენს სკოლას კარგი ხე-
ბი აქვს („ჩვენი სკოლის კარგი ხეები არის.“).

ჭურგ ბატბატამაბ ფიჯ მაჯცა „იქ სხვადასხვა ხილი იქნება (||
არის)“.

ქალექტია ჩელელა დნს ბალცა „კოლექტივის წევრად („წევ-
რები“) ბევრი ხდება“.

ლო ბეჩედ ცაჯცა, მი. მისქინდოლცა „მე ვმდიდრდები („მდიდარი
ვხდები“), „შენ ღარიბდები“.

ლო ჰალტილალ ბაიბექილ ბონ (|| ბონც) ბელენ საყათბა „მე
მუშაობას („მუშაობა“) ვიწყებ რვა საათზე“.

დიე ჰალტი ბოლოს (|| ბოლოც) ღინ მანღემო საყათბაც „მე
მუშაობას („მუშაობა“) ვამთავრებ მეხუთე საათზე“.

ჟე ლობატქნა გემ, ჰენ ნისდნქცა „ახლა შუადღეა, მალე დაღამდება“.
ნიშელაყო ჰონსლო უტიოლი ზაჰმათ მაჯცა, „ღამით მარტო
წოლა მეზარება“.

ღრბო ცაჯო ბერცინაბ გემ, დიე ცაჯო ბერცინაბ განჩო გემ „შენი
ცოლი ღამაზია, ჩემი ცოლი უღამაზია“.

ჟაპ(ა)დი სუკო ცაწო გემ, ჰუდისო ციხალო გემ „ის კაცი დაბა-
ლია, მეორე მაღალია („გრძელი არის“)“.

მანია ცაყოლ გაჰიო გემ, ცამმნ ცაბულ მუსლიმ ჰოქლოღანა ცაწ-
ყოლაბ გემ „მანია ჰკვიანია („ჰკუა მქონე არის“), მაგრამ აბულ მუს-
ლიმიც მასზეც ჰკვიანი არის“.

ლო ცაწო გემ, ცაბულ მუსლიმ დიღანა ცაწო გემ „მე დაბა-
ლი ვარ, აბულ მუსლიმი ჩემზეც დაბალია“.

ბეჟტალას მიც ბიყელალ ნუწოს (|| ნუწოც) „ბეჟიტური ენა
უნდა ვისწავლოთ“.

დილ იყეჩ „მე ვიცი“.

დილ ბიყან (|| ბიყანც) „მე არ ვიცი“.

დულ ბიყემდი მაზარული მიც? „შენ იცი ხუნძური ენა?“

ჰაზინა ცაჰენაჰიტნა ჯონა ღი „1920 წელი“.

ჰაზაინა ცაჰენაჰიტნა ცაწონა ცალ'ნა ღ'ი „1917 წელი“.

ჰაზაინა ცაჰენაჰიტნა ღ'ანაიგ ღ'ი „1930 წელი“.

ჰაზაინა ცაჰენაჰიტნა ღ'ინა ღ'ი „1905 წელი“.

ჰაზაინა ცაწონაჰიტნა ღ'ინაიგ ღ'ი „1750 წელი“.

ჰაზაინა ცაჰენაჰიტნა ცოწენაიგ ღ'ი „1940 წელი“.

ღალოქოს ბილო „ნახევარი წელი“.

ცაღ'ნა ბუტაღ'ის ჰოს ბუტა „ერთი მეშვიდედი („შვიდი ნაწილიდან ერთი ნაწილი“)“.

მიუყოღ'ი ღ'ანა ბუტა ბოჰნა ჰოს ბუტა დიე გეღ'ი „ყანის ერთი მესამედი ჩემია („ყანის სამი ნაწილი გაკეთდა რა, ერთი ნაწილი ჩემი არის.“)“.

ცოწენ ბუტაღ'ის ჰოს ბუტა „ერთი მეოთხედი („ოთხი ნაწილიდან ერთი ნაწილი“)“.

ღ'ინ ბუტაღ'ის ჰოს ბუტა დიე გეღ'ი „ერთი მეხუთედი ჩემია („ხუთი ნაწილიდან ერთი ნაწილი ჩემი არის.“)“.

ღ'ან ბუტაღ'ის ყონა ბუტა „ორი მესამედი („სამი ნაწილიდან ორი ნაწილი“)“.

ცოწენ ბუტაღ'ის ღ'ანა ბუტა „ოთხი მესამედი („ოთხი ნაწილიდან სამი ნაწილი“)“.

ღ'ანა ბუტაღ'ის ჰოს ბუტა დიე გეღ'ი „ერთი მესამედი („სამი ნაწილიდან ერთი ნაწილი“)“.

ცოწენ ბუტაღ'ის ღ'ანა ბუტა „სამი მეოთხედი („ოთხი ნაწილიდან სამი ნაწილი“)“.

ჟენსა ბორტი ბახეცეღ'ი ყოდან დო მაჰარუბ ეტეღ'ი (|| ეტეღ'ი) ზუყო „დღეს სიცხე რომ არ ყოფილიყო, მე მთაზე წამოვიდოდი“.

იწწო (იწკო) ცაღ'ი ჟინლოცლატა (|| ჟინლოცლატაღ'ი) წიხო გეღ'ი, კართუგან იცას გეღ'ი „ახალი სოფელი აქედან შორს არის, კაბალი ახლოსაა“.

ყომენღ'ი, ბილოღ'ი ცეწე! „მშვიდობით, სახლში წადი!“

ცის ცაღ'ინა გეღ'ი „ძმას ცივა“.

დო ცეტეღ'ი ცისტიღ'ი „მე წავალ ძმასთან“.

ცა გჰპიო ბაბა კეტო ბახცა ცა გაჩაღა „მარილიანი პური სჯობია უმარილოს“.

ჭურუსალილოდ რეყაზი ბაჯნა გემ ბუსურბალლა „რუსებთან შეთანხმებული არიან მუსლიმანები“.

ტუტიონა უღრ ჰუგი „სროლით („ესროლეს რა“) მოკვდა ის“.

დო უყლიო ვაცალიდო „მე ვიზრდები ბიძაშვილთან“.

სინცოდ სორა ბაჯაყას „დათვთან მელა ვერ იქნება“.

ცისტი ბოხას „შუგოშოა „ძმა ყიდულობს ცხენს („ძმამ ყიდულობს ცხენი“.)“.

ყაბო ბატელოო ცოყდილ „ძმამ დაარტყა შვილს“.

დიე ცის ციტაემო ცურუსალი „ჩემი ძმა მოკლა რუსმა“.

ცაწყუ მაყ მაყას ბატელოდა „ვირი ტვირთს („ტვირთი“) არ წაიღებს, თუ არ ცემე“.

ცისტილ დო ნილიო „შუგოშოა „ძმას მე მივეცი ცხენი“.

ჰობოდ ცონყრ ცისტი „სტუმარი მოიყვანა ძმამ“.

ბეტერჰალლინა ცაჯანა რეყაზი ბაჯნა ცახო გემ „ქმარსა და ქალს [შორის] შეთანხმება კარგია“.

დიელა მადოჰალლი ცოყო ცოჰნა გემ „ჩემმა მეზობელმა ვაჟი შობა“.

„შუგოშოალ ბოხ ცახო, ცაწყულ ნახო ცახო გემ „ცხენისთვის თივა კარგია, ვირისათვის ნამჯა კარგია“.

ცისტის იარად გემ კეტო „ძმის იარადი არის კარგი“.

„შუგოშოა გემ ცისტის „ცხენი არის ძმისა“.

ყოვა მეტაემ „ბავშვები მიდიან“.

ყოვა ცენტაემ „ბავშვი მიდის“.

ქიდ ფენტაემ „გოგო მიდის“.

ცისტიტა დიე გჰპიო ნაჰლი „ძმაზე ჩემი ვალია“.

მიჟოტაანა ჰოგლოტაანა დო ბოჟაყას „თქვენც, იმათაც („თქვენზედაც, იმათზეც“) მე არ გენდობით“.

ცისტილა ჰუგი ცყეიო „ძმაზე („ძმასთან“) ის დიდა“.

ცალიტაას ნალი იხეჰე გემ დიე „ალისაგან მე ვალი ვერ ავიღე“.

სუკოლა ცოჟოდლომს წუმბი დოვა მიზოს ქიდ „სხვისი ვაჟისაგან

დაიცავი შენი გოგო“.

მოლა ხირიაბ ჟო მაჯაყას ყოვალ „დედისთვის შვილზე საყვარელი რამე არ იქნება“.

დო გეტემ მანტა „მე მივდივარ მთაზე“.

ლო ნისო დიელა ცისტივა ჰული აჟე? „ვინ უთხრა ჩემს ძმას ასეთი სიტყვა?“

ცურუსალლივას კონქქო ნწვოს მუსურმალლილალ „რუსებისაგან ფულს („ფული“) შოულობენ მუსლიმანები“.

მუჰამადი გენილა მუნაჯიო „მუჰამადმა ვაშლი შექამა“.

მუჰამადი გენილა მუნაჯიო „მუჰამადმა მსხლეტი შექამა“.

სორა ბოჩოფო უანანჯ „მელა გაიქცა ტყეში“.

სორადო მოვაროფო უანანჯ „მელიები გაიქცნენ ტყეში“.

ჟი მორადო მაგარჩო გულლო უანანჯას „ძალმა მელიები გააქცია ტყიდან“.

ცაბო კიმა ცილოლ მეფო „მამამ ყველი ჩვენ გამოგვიგზავნა“.

ცოჟდი ცაბოლ ქო მეწელი „შვილმა მამას ხელი გადაუსვა (|| შეახო)“.

ცოჟდი ჰელე მუცოფო „ვაჟმა კაკალი მოიპარა“.

ცოჟდი ჰელე თელი მუცოფო „ვაჟმა კაკალი მთლიანად მოიპარა“.

ჰულ ბიტეფო სი ბალად „გუშინ მოგვალის დათვი ხანჯლით“.

ცადალაბლი გამაჰბად ცოჟო ციტეფო „სულელმა ქვით შვილი მოკლა“.

დო ჰუნდო ცონგიდ ბუვაჰიო „მე შეშა ნაჯახით დავჭერი“.

ფატიმათი ჰიტად კობალა ბოფო „ფატიმათმა დანით კობალი გააკეთა“.

ნაჟბუდილილი ყალამბად ქალად ჩახიო „ნაჟმუდინმა ფანქრით წერილი დაწერა“.

დო წუდდა ყალამბად სურათ ბოფო „მე წითელი ფანქრით სურათი დავხატე“.

ფატიმათი მოჰდას ცისტიდოფ „ფატიმათი ცხოვრობს ძმასთან“.

ჩაჩალი თათოდ ბილო მოს „ჩინები ტალახით სახლს („სახლი“) აკეთებენ“.

დო ცურუმიატა ფიჟ ხასაიურთლიც მეჟეფო „მე ხილი ურმით

ხასიათრთში წავიდე“.

ციწწა ზოლოხალა ტანაც ბოვაჩონა „(ახალი) ახალგაზრდები ტყეში გაიქცნენ“.

ყოფო ტანაც ცოჩონა „ბიჭი ტყეში გაიქცა“.

მილიციალლი ცოყო ტანაც ცოჩო გონა „მილიციელებმა ვაჟი ტყეში გააქციეს“.

დრო ჰალტილაც მეტეფო „ქალები სამუშაოდ წავიდნენ“.

პონს წუჟაბ ცადამ ენტეფო ჰალტილაც „ერთი ქალი წავიდა სამუშაოდ („მუშაობაში“)“.

დიე ცაჯო ჰალტილაცას მოწყომო „ჩემი ქალი სამუშაოდან მოვიდა“.

ცალაშ დრო ჰალტილაცას მოწყომო „სოფლის ქალები სამუშაოდან მოვიდნენ“.

ბირგადლი ჰალტილაც დრო მოყოფო „ბრიგადირმა სამუშაოდ („მუშაობაში“) ქალები („დედები“) მოიყვანა“.

ვექალი ბოწი მნტაას (|| მნტააშ) ბაყოლლიო „მწყემსმა ცხვარი მთიდან ჩამორეკა („ჩამოიყვანა“)“.

დილ ბნცა დიე ცისნა „მე მიყვარს ჩემი ძმები“.

დილ ცაცა დიე ცის „მე მიყვარს ჩემი ძმა“.

დილ მაცა დიე ციფო „მე მიყვარს ჩემი დედა“.

დილ ბაცა დიე სომა „მე მიყვარს ჩემი იაბო ცხენი“.

დილ მაცა დიე შუგროლ „მე მიყვარს ჩემი ცხენები“.

დილ ცაცა დიე ყოა „მე მიყვარს ჩემი შვილი („ბავშვი“)“.

დილ მაცა დიე ქიდ „მე მიყვარს ჩემი გოგო“.

დო ცაცა დიელა ყაბოლ „მე (ვაჟი) ვუყვარვარ ჩემს მამას“.

დო მაცა დიელა ყაბოლ „მე (გოგო) ვუყვარვარ ჩემს მამას“.

დიე შუგროშოა ბაცა დიელა ყაბოლ „ჩემი ცხენი უყვარს მა-მაჩემს („ჩემს მამას“)“.

ყოჟე ენტეფეშ იშქოლალიც „ვაჟი მიდის სკოლაში“.

ყოვა მეტეფეშ იშქოლალიც „ბავშვები მიდიან სკოლაში“.

ცონსო ენტეფეშ იწოც „ხარები მიდიან საბალახოზე“.

ქონს პინტ¹ მეტაემ „ხარი გზაზე მიდის“.

ლო მუჭა ბაბა „მე ვჭამ პურს („პური“)“.

ლო მუწავა ეწეა „მე ვჭამ ვაშლებს („ვაშლები“)“.

ბაწი ემუწა ცოჲო „მგელმა შეჭამა ბიჭი“.

ცოჲოდა მემუწა ბაწალა „ვაყები შეჭამეს მგლებმა“.

ცაბო ჰუნდო ბაყოფო „მამამ შეშა მოიტანა“.

მადუპალლი ჰუნდო ბაყოფო „მეზობელმა შეშა მოიტანა“.

ცაბოლ ცოჲდი ცოქქო ნილიო „მამას ვაჟმა ფული მისცა“.

ცოჲდი მადუპალლილ შუგოშოა ბოხნა „ვაჟმა მეზობელს ცხენი მიყიდა“.

ცაბოლ ქონდო ეხელო ცოჲდი „მამას ხელი წაავლო (|| შეახო) შევიღმა“.

ცაბოლ თათოს ქონდო ცოჲდი ეწელოლ მაჯაყას „ვაჟმა მამას ტალახიანი („ტალახი“) ხელი წაუსვას, არ შეიძლება“.

ცაბოლ ცუნაფო ჟო ეწელოლ მაჯაყას „მამისათვის („მამაზე“) ჭუჭყიანი რამის („რამე“) წასმა არ შეიძლება“.

მადუპალლილ ცუნაფო ჟო ეწელოლ მაჯაყას „მეზობელზე ჭუჭყიანი რამის („რამე“) შეხება არ შეიძლება“.

ვაპადო ქიდ გემ მადუპალლის ბერცინაბ „ეს ლამაზი გოგო არის მეზობლისა“.

ვაპადოლ ცონსო მადუპალლის გემ „ეს ხარები მეზობლის არის“.

ვალცო მადუპალლიდ ქომაქ ბოდლა „ამ მეზობლით დახმარება გავწევიე („გავაკეთებინე“)“.

ცაბოდ მორჩე ბოლოლლა, ცონსნა ლიონა „ხარი შევაბი რა, მამით მიწა მოვახნევიე“.

ცაბოლაფო (|| ცაბოლან) ჰუნდო ბაყოფო თანაყას „მამებმა შეშა მოიტანეს ტყიდან“.

მადუპალლაფო (|| მადუპალლან) ჰუნდო ბაყოფო ვანაყას „მეზობლებმა შეშა მოიტანეს ტყიდან“.

მადუპალლანლ ქალხოზლი სიმინდი ნილიო „მეზობლებს კოლ-

¹ პინო „გზა“.

ქურნობამ სიმინდი მისცა“.

ყაბოლნლ ქალხოზლი სიმინდი ნილიო „მამებს კოლმეურნეობამ სიმინდი მისცა“.

ცილლა ყაბოლნლ' დნცბა გემ: მუცონა-ლ'ო ნისონა ქალხოზლის სიმინდი „ჩვენს მამებთან დავა აქვთ: მოიპარეთო კოლმეურნეობის სიმინდი“.

ცილლა მადუჰალლნლ' დნცბა გემ... „ჩვენს მეზობლებთან დავა აქვთ...“
ტაჰადოლ მუყოვა მადუჰალლნს გემ კეტნ „ეს კარგი ყანები მე-ზობლების არის“.

ტაჰადოლ მუყოვა ყაბოლნს გემ კეტნ „ეს კარგი ყანები მამების არის“.
მადუჰალლნდ ზარალ ბოღლნყნ ცილლა სიმინდილ „მეზობლებს („მეზობლებით“) ზარალი არ გავაკეთებინე ჩვენი სიმინდისათვის“.

ბეთა გჰჰინ ხალყილა მეაკენნა ჰინდეს ბილო(ვ)ანა მეჟემო ჰნმო ბაზადე ინსალ „შემდეგ ყველა ხალხმა დაწვა რა თავისი სახლებიც, ნახშირი წაიღეს ბაზარში გასაყიდად“.

ჰუნლ' ცეტჰეა ჰალმადლი ყი მაყრ „გუშინ წასულმა ამხანაგმა ნაბადი მოიტანა“.

იტჰე ცოწყოა ცისტე დნს ცოქქო მაწყომო ბანკილასას „შარშან მოსულმა ძმამ ბევრი ფული მოიტანა ბანკიდან“.

ბოჩოა ჩაყალი გუდა ბეჟემო „გაქცეულმა ტურამ ქათამი წაიღო“.

ცუტია ცოყდი ტექ ხრს „დაწოლილი ბიჭი წიგნს („წიგნი“) კითხულობს“.

ბუტეო გამუშ ჰიჰილდას „დაწოლილი კამეჩი იცოხნის“.

ბოგიწია ქომდაკო ჰუჰუული ბეჟეო „გაფრენილმა ქორმა წიწილი წაიღო“.

ბეჟეო გამუშ ცილოჰა ბალიყინა ბავეემ „წაქცეული კამეჩი ჩვენთან ბალშიც არ იყო“.

ბილოტას მექია ტალი ყანმ მადელლო დიელა ჰალმადლის „სახლიდან ჩამოვარდნილმა ქვამ თავი გაუხეთქა ჩემს ამხანაგს („თავი გახეთქა ჩემი ამხანაგისა“)“.

ცუნჩახეო ყოვა ისკოლალიც ეო იყელასას „მძინარა ბავშვი სკოლაში რამეს ვერ ისწავლის“.

ნუქოა ჟომ ბაწო ბოხაყას „მშიერი ძალი მგელს ვერ იჭერს“.

ნუქოა გამუშა მანჩე ბოლ'აყას „მშიერი კამეჩები მიწას („მიწა“) ვერ მოხნავენ“.

ნუქოა ვადას ჰი^ნ გაცა „მშიერ ძროხას რძე არ აქვს („მშიერი ძროხის რძე არ არის.“)“.

დილ ბეგადო ბერცინაბ შუგოშოა „მე ვნახე ლამაზი ცხენი“.

ბერცინაბ შუგოშოა მანჩე ბოლ'ოდო „ლამაზმა ცხენმა მიწა მოხნა“.

ბერცინაბ შუგოშოალ ცოყდი ჩურუტო მატელო „ლამაზ ცხენს ბიჭმა მათრახი დაარტყა“.

ბერცინაბლი შუგოშოას ხაბნ ჩიქეა გემ „ლამაზი ცხენის ფეხები ცუდია („ცუდებია“)“.

ბერცინაბ შუგოშოატა ტაიყენა ქალალ' თილ' ცოგიწიო „ლამაზ ცხენზე შევჭექი რა, ლობის იქით გადავბტი“.

ყაბო შუგოშოად მანჩე ბოლ'ო „მამამ ცხენით მიწა მოხნა“.

შუგოშოალ' გოთანა ინ'ცონა მანჩე ბოლ'ო „ცხენს („ცხენზე“) გუთანიც მიაბეს და მიწა მოხნეს“.

დილ ჰინოჰინ'დ ქეზი ყავიო ლ'ანა ჰალმად „მე გზაზე შემხვდა სამი ამხანაგი“.

ფატიმათი ნიალიო ლ'ან ჰალმადლილ ტექლა „ფატიმათმა მისცა სამ ამხანაგს წიგნები“.

ჟაჰადოლ ჰაკან ლ'ან ჰალმადლის გემ „ეს ჩითები¹ სამი ამხანაგის არის“.

ლ'ანანა ჰალმადლონ ჰელ'ეა მნატელოცა „სამმა ამხანაგმა კაკლები („კაკლის ხეები“) დაბერტყა“.

ლ'ანა ჰალმადლი ცოქქო იტიო „სამმა ამხანაგმა ფული გაანაწილა“.

ლ'ანა ჰალმადლიდ ქალხოზ მანჯაყას „სამი ამხანაგით კოლმეურნეობა არ იქნება“.

ლ'ან ჰალმადლილ' ჰონს სუკო ცოდანყას „სამ ამხანაგთან ერთი კაცი მარცხდება“.

ყალ'ონინა ციო ჰონს ცონ'დოილო ბოდო „შვიდივესათვის დედამ

¹ მატყლის ძაფით ნაქსოვი ჰვინტიანი ფეხსაცმელია.

ერთი ხაჭაპური გამოაცხო („გააკეთა“).

დიდ მგეჲ ჰონს „მე ვნახე ერთი“.

ჰუდი ტეჲ სილის გემ „ეს წიგნი ერთის არის“.

მი ნილიო ცოქჲო სიდილ „შენ მიეცი ფული ერთს“.

დო მოქჩიო ჰონს „მე ავიღე ერთი“.

სიდიდ ჟო მავაყას „ერთით არაფერი იქნება („არ იქნება“).

სიდ დო მოქჩიო „მარტო მე ავიღე“.

სიდტალუნ ჟო მავაყას „ერთისგან რამე არ იქნება“.

ლანა გეჲტარ მზჩე სიდი ბოლოდო „სამი ჰეჲტარი მიწა ერთმა მოხნა“

ყაწონა თეთრად სიდი მოვავიო „ათი რვეული ერთმა იყიდა“.

ყაბო სიდვა ნილიო ოქჲო „მამამ ერთს („ერთთან“) მისცა ფული“.

სიდი სიდილნა მიწაცონა გეზეჲ ტუატო „ერთმანეთსაც („ერთი ერთთანაც“) გადააბი და მდინარეში გადააგდე“.

ყონა სუკო სიდი ბეაქილლო „ორი კაცი ერთმა წააქცია“.

ყონინა კეტო ჰალტი ბოდო „ორმა კარგი საქმე გააკეთა“.

მუშალიმლი ყონინა ყონა ტეჲ ნილიო „მასწავლებელმა ორს ორი წიგნი მისცა“.

— მი ტეჲ ყონილდი ნილიო? „შენ წიგნი ორს მიეცი?“

— დო ტეჲ ყონილ ნილიო „მე წიგნი ორს მივეცი“.

ყონინა ბუყო ჰალტი ბოდო „ორმა დიდი საქმე გააკეთა“.

ჰუდი ტალო ყონინა მყოდო „ეს ქვა ორმა მოიტანა“.

ყონინა ლინა გეჲტარ მზჩე ბოლოდო „ორმა ხუთი ჰეჲტარი მიწა მოხნა“.

ჰუდი ბილო ყონის(ნა) გემ „ეს სახლი ორის არის“.

ყონის მუტო „ორის უღელი“.

ყონის ტაიყენა „ორის უნაგირი“.

ჰუდი ყალ ყონიდნა მოდლიო „ეს სოფელი ორივეთია აშენებული“.

ჰოდო მზჩე ყონიდნა ბოლოდლიო „ეს მიწა ორივეთია მოხნული“.

მუტო ყონილნა მეზენნა მეზა „უღელი ორივეს შეადგი („მიაბი“) და წაიღე“

ყონვა ჰიყაყას „ორს არ აეკიდება“.

ლახნალანა მაჯა აქენა „სმჯერ სამი იქნება ცხრა“.

ოწყონახანა ოწყონა — ცაწონა ცილნა „ოთხჯერ ოთხი — თექვესმეტი“.

ცაწოახანა ცაწონა — ჰონს ჰიტი „ათჯერ ათი — ასი“.

ჯონა ლიმახანა ჯონა ლინა — ილნა ჰიტნა ჯონა ლინა „ოცდახუთჯერ ოცდახუთი — ექვსასოცდახუთი“.

ლინტას ყონა ტაოდოს მალოდა, ჰინხოხს ლანა „ხუთს გამოვაკლოთ ორი („ხუთიდან ორი თუ ავიღებთ“), დარჩება სამი“.

ჯონტას ლინა ტაოდოს მალოდა, ჰინხოხს ცაწონა ლინა „ოცს გამოვაკლოთ ხუთი („ოციდან ხუთი ზევიდან თუ ავიღებთ“), დარჩება თხუთმეტი“.

ჯონლინტას ცალნა მალოდა, ჰინხოხს ცაწონა ბელნა „ოცდახუთს რომ გამოვაკლოთ („ოცდახუთიდან შვიდი რომ ავიღოთ“), დარჩება თვრამეტი“.

ლინტა ლინა გულდა, მაჯა ცაწონა „ხუთს რომ მივუმატოთ („ხუთზე რომ დავდოთ“) ხუთი, იქნება ათი“.

ცაწონა ყონტა ცაწონა გულდა, მაჯა ჯონა ყონა „თორმეტს რომ მივუმატოთ ათი („თორმეტზე რომ დავდოთ ათი“), იქნება ოცდაორი“.

ლინტა ოწყონა ტაოდო გულდა, მაჯა ცალნა „სამს რომ მივუმატოთ („სამზე რომ ზევით დავდოთ“) ოთხი, იქნება შვიდი“.

ლინამიგ ყონიე იტტა, მოწყოს ჯონალინა „ორმოცდაათი რომ გავყოთ ორზე („ორში“), იქნება „მოლის“) ოცდახუთი“.

ჰონს ჰიტი აწონიე იტტა, მოწყოს ცაწონა „ასი რომ გავყოთ ათზე („ათში“), იქნება „მოლის“) ათი“.

ოწყონაიგნა ბელნა იტტა ილენიე (|| ილენილ) მოწყოს ბეაბელნა „ორმოცდარვა რომ გავყოთ ექვსზე („ექვსში“), იქნება „მოლის“) რვა („რვა-რვა“)“.

ლინო ჰიტი იტტა ლინილ მოწყოს ჰონსოჰიტი „ხუთასი რომ გავყოთ ხუთზე („ხუთჯერ“), იქნება „მოლის“) ასი“.

ლინინა მოხონ ჰონს ტექ „სამივემ ვიყიდეთ ერთი წიგნი“.

ლინანა ცაწო ჟემსა ჯიბოც ბოჰლაბან „ხუთივემ დღეს ერთად ვი-

მუშავეთ ყანაში“.

ყონინა ნილიო ჰონ ტექ მაშალიძლი „ორივეს („ორივესაც“)

მოგვცა ერთი წიგნი მასწავლებელმა“.

ნუქოვად ყუღუ ბოლოს „მშვიერის ჯანი ცვთება („თავდება“)“.

ნუქოვას ბილ'ო „მშვიერის სახლი“.

ნუქობას ბილ'ოვა „მშვიერების სახლები“.

დილ ყეგამო ნუქომო „მე დავინახე მშვიერი (I კლ.)“.

დილ ბეგაბამო ნუქობან „მე დავინახე მშვიერები (მრ. I კლ.)“.

დო ბაბა ნილიო ნუქოვალ „მე პური მივეცი მშვიერს“.

ყოვა ნუქოლ' (II ნუქოვალ') ყელცა „ბავშვებმა მშვიერს („მშვიერ-ზე“) ცემეს“.

ნუქოვა გუთან დაყრ „მშვიერმა გუთანი მოიტანა“.

უყას ბილ'ო „დიდის სახლი“.

ჰუდი ბილ'ო უყალ ნიცცა „ამ სახლს („სახლი“) დიდს აძლევენ“.

უყა ბუყო ჰალტი ბომო „დიდმა დიდი საქმე გააკეთა“.

მუყო ბილ'ო „დიდი სახლი“.

მუყან ბილ'ოვა „დიდი სახლები“.

– უყალ' ყენ'ტემიდი? „უფროსთან დადიხარ?“

– ყენ'ტემ „დავდივარ“.

უყად ყეჭილიო „უფროსის („უფროსით“) გადაგდებული“.

უყადლომ იტინო გოვალ ნუწოს „დიდთან პატარა უნდა მოვიდეს“.

უყად ბატყელლა ხონ'ხო „დიდით დაგლეჯილი ხე“.

უყად ქეშელლა ბილ'ო „დიდით დაშლილი სახლი“.

ყოწყრ სუკო „მოსული კაცი“.

ყოწყყეყეს სუკო „მოუსვლელი კაცი“.

ყოწყოცას სუკო „მომსვლელი კაცი“.

ჰუდი ბილ'ო მოწყოცას გემ „ეს სახლი მომსვლელის არის“.

დილ ყეგან ყოწყოცას „მე დავინახე მომსვლელი“.

დილ ყოწყონა ყეგან „მე, მოვიდა რა, ვნახე“.

ყოწყოვალ ბილ'ო ნიცცა ჰაუქუმათლი „მოსულს სახლს („სახ-ლი“) აძლევს (II მისცემს) მთავრობა“.

ჰუქუმათლი მოყოსლანნა ბილ'ოვა ნიაცვა „მთავრობა („მთავრობამ“) მომსვლელებსაც მისცემს სახლებს („სახლები“)“.

ქალხოზლი ბოვაროვას ბილ'ოვა მდოს „კოლმეურნეობა („კოლმეურნეობამ“) გაქეულებს სახლებს („სახლები“) ართმევს“.

დო ცონ'კოალ მეცანნეა „მე მოსვლამდე შევინახე“.

ბუჩჩას ჭიტ „მჭრელი დანა“.

დილ ყეგა ცუჭდაგი „მე ვნახე მჭრელი“.

ცუჭდაგიას ბილ'ო „მჭრელის სახლი“.

დო ცოქქო ნილ'იო ცუჭდაგიალ „მე ფული მივეცი მჭრელს“.

დო ცონ'გ ნილ'იო ცუჭდაგიალ „მე ნაჯახი მივეცი მჭრელს“.

კოპცას ტექ „წასაკითხი წიგნი“.

ცოჩოცას სუკო „გამქცევი კაცი“.

ჰუდი ჰალალ'ცო ცოჩოცალას გემ „ეს ფეხსაცმელი გამქცევის არის“.

დო ხილ'ო ნილ'იო ცოჩოცალალ „მე შარვალი მივეცი გამქცევს“.

ცოჩოცალალ' ცენხემო დო „გამქცევს შევებე მე“.

ცოჩოცალად ბოხილლიო სოდა „გამქცევით დაჭერილი ცხენი“.

ცაბო ცოჩოცალაჯა ნისოდო: ცოჩნყა-ლ'ო „მამამ გამქცევს უთხრა, არ გაიქცეო“.

ბეჟტალას ბილ'ო „ბეჟიტელების სახლი“.

ბეჟტალას მაჟდიქ „ბეჟიტელების მეჩეთი“.

ბეჟტალას იშქოლა „ბეჟიტელების სკოლა“.

ჰუდი ცალ' გემ ცილოს ბეჟტა „ეს სოფელი არის ჩვენი ბეჟიტა“.

ჰუქუმათლი ბეჟტალალ ავთომაშინა ნილ'იო „მთავრობამ ბეჟიტელებს მანქანა მისცა“.

ბეჟტალა ფლან ტუბაზი ბოდო „ბეჟიტელებმა გეგმა შეასრულეს“.

ბეჟტალალ' ბოვადეყემ ჰალტილალ „ბეჟიტელებს ჩამორჩნენ მუშაობაში“.

ბეჟტალად ბოლ'ობოდლიო „ბეჟიტელებით მოიხნება“.

1. ჰონს ზუყონა გემ მალლა რასადან. 2. ჰული მალლა რასადან
ეჩენა ზუყონა გემ ჰინდელა ცალაყ საჰირლი დოვალლონა. 3. ვაჰ-
ლნ ჰული ეჩიელ ჰოცოდომ ენტენა გემ ჰონს ცალაყას სუკო.

4. — ნრლად შადამლა მალლა რასადან ბოვატოს-ლო ნისონა?

5. ცონყოლოლ ზოდნა გემ მალლა რასადან შედრილ ყენონა
ტუტნა. 6. ჰოლცო სუკო ნისონა გემ:

7. — ჰან, მალლა რასადან, მი ნრლად შადამლა ბრვატოს?

8. — დიე ყაჰიცო ბილოლა ჰინლხონა გემ. 9. ვაჰლი გჰეელ
შადამ ცოტონა ცაჰსს. 10. ჰან, მადლა მინა მაყყა ყაჰიცო, მადლა
დო ენტალ. 11. დო ენტედა შედ დეჰცა. 12. დულნა ჰუგი ნნ გჰ-
ჰონა იყსს.

13. — ვაჰლნ ზოდლა დო ვაჰლიყ შედილ ყემონა ტუტნა ე-
ცალ, მი მაყა გჰლო!

14. — ხროლყოს შედ დრხომლაყადა ბილოვა დულოლცა
ლმოდნ გჰჰინ.

15. — დრხომლცა ვაჰლი შედ. მი ენტენა ყაჰიცო მაყა!

16. — გჰლო, გრჰნა ყემო ტუტა დრელა მიცაყ.

17. ჰლიგრის ენტემო ჰუგი სუკონა, ეჩენნა ბილოლა ყაჰიცო
მაყალ. 18. ჰული სუკო ყემონა ტუტნა შედ დეჰთალ ჰინჰენა ცახო
ჰალ ბალონა ეჩენა გემ. 19. მალლა რასადან ცონყასლონა ცონყეჰე
გოვაწონა ხრსტაჰენა გემ. 20. ცალალდნ გრვაწოლოლ მალლა რასა-
დან ტანანა ლრჰენა ტიადომ კამლოს ენგანა გემ. 21. ვაჰლიყ
ნრსონა გემ:

22. — ვაჰლნ ცოტოს ზუყონა გემ შადამლა.

23. ვაჰალოლ ზამალლაყ ჰოლცო მალლა ასადანის ციცილო ციო
დულონა გემ. 24. ვაჰლიცტან ჰოლცო ჰინის ციო ბიჰიდნა გინნა
ლანა ჟოდო ჯრჰონნა გემ. 25. ბოლოლას ციცილო ჯრჰოლო ცრონა
დეჰენა ენტენა გემ ჰაბოტა. 26. ჰულიყ ცონყოლ ციონა ჰაბოსსიანლა
გინნა ენდოდნ ენტენა გემ. 27. ვაჰლიყ ჰაბოტაჰა ნრსონა გემ:

28. — ჰენ, ჰაბოტაჰო, ჰობოლლა ბატსნდი-ლო.

29. პაბოტაქო ნისონა გემ: ბანცა, ბანცა. 30. გუპ ჟენდნ, ყენ-ბეჩე! 31. პინცადანა ჟენტენა.
32. — ჟეჩე, ჟეჩე! გისდნ დიე ციცილო ციო გემ.
33. — ვაპგონა ცილელალ, მი ქმალდა ყენეჩე!
ვაპალო, დიელა ქიბბნ ცრლას.
34. — ჰამ, ჰამ, ჰამ, ბოცდიოლდიო ციო გემ! 35. დოზუ ჟეტემე, ჰულინა ჟენმე!
36. პაბოტაქო, პინის ქიბბა მეპნა გემ. 37. პრლოლო ქიბბამა ცრ-ლენა გემ. 38. თუეაქალ ქონ გუშონა გემ. 39. ვაპლიც ქონ მეხელ მექნა პაბოსია ჟენდო, ლი მექენა გემ.
40. ჰულიცტამო ციდანა გემ მალლა რასადან.
- 41. დიე ციო რტენა-ლო ნისონა.
42. ვაპლიც პაბოტაქო ნისონა გემ.
- 43. სონ მოვალ იყეჰე. 44. დული მატტიო ვაპლიცის ყონა ქიდ გემ. 45. მატტიოსო პაკანა პაკნა ციოცას მექენა ჟენტე!
46. პანეჰ ჰულიცრს ჟენტენა გემ ქალაჰ პინილა. 47. ჟენტეცა-ლაჰ მექნა გემ ბებეგაბამ შოლოჯალანჯა:
- 48. ციცილნ ციროლ ბუალოლ ლანა ჟოდო ბივიდნა ჟოაჯონნა ბემაჟედა ვაპადლინ ცანამინჯოს.
49. ვალო ზამალორც ქალაქალა შროლოჯალლა პინდეს გეპინ ცი-ცილნ ცდონა მუეახონნა ჟოვავოლლანა. 50. ჟოვავონნა ბივიდ, ბეაჟე-ნა პოლოლო ციონა გრლატა, კამბალონა გემ. 51. ვაქლო ვაპლიც ქალანდო ციცილნ ჟრვავოლნ ცდროლნ ქიბბა ჟრვავოცას სუკაბო გემ-ლო ნისონა.
52. ვაპლი თუქლო პოლო ცალალა შროლოჯალლნ ბნატენა მანსალლილ ბრხნა დენა მეჩი ბრჰნა გემ. 53. ბაკილნა ბუეტენა მალლა რასადანტა ბრლოლა მეტენა გემ. 54. ვაპლიც სიმო ბრხნა პრლოცოლა ბილოლ წო მექნა გემ. 55. მალლა რასადან ქათენა ცო-გიწნა ნისონა გემ: 56. ბილოსო მელოდო პამოდანა დრინა მეცანეა.
57. ვაპლიცის პინინა ბილოს პანმონა ყაჰიციჰჰ გუქნა გილა ცონტაჰ ყრნა ცაბაზიანა გუანნა. 58. ნადი წიხოდნ (|| წიხოდამო)

სალსე ექტენა გემ. 59. სონონა გემ მაედქიასე მუქმალლილ.
60. გპიო სლ'აშ ხალყ ექ'დო მუხოვასე, ყპტიცონა გუნნა მაპანტა.
61. ტაპუნ ექტენა გემ დიბინდომდა მუქმალლის ქაქ მრვალ.
62. მუქმარნა ლ'რყონა ბათლოქოლადა დნს დსს ხალყნა გრსაბაქ
ბულოცანნა ექჩენა დიბინდომ თასბიპლიტა. 63. გელოტას კეკელ'
დაყცომ გრსაქნა გემ მალლარასადან ყატიცაქანა გოწოხნნ, ვაპლი-
ტან სრანა გემ ქოთაქალდა:

— 64. დიე სოქქოლად სიწილოო ყატიცონა მუქცონა პანმამ
გუნნა გემ-ლო ნისონა.

65. ვაპლიყის ექ'დდს დიბინ მოყონა ხალყნა ყაწოქნა. 66.
„ნაგაპ ზრდდა გილა პონს-ყონადანა ყაბაზი პოლცოს სოქქო ზუყრ-
ლი ბიტარაბ დაჯვა“. 67. ვაპლიყის ყე გუყნა გემ პანმას ყატიცო.
68. ზოდნა გემ ყონა ყაბაზი. 69. ჰმოქმო ბოპნა გემ: გპიო ხალყი-
ლაქას მალლარასადანილ სოქქოლად ყატიცო მრწალა.

70. ყატიცონა მრწინნა ექპნა გემ მალლა რასადან. 71. ექტე-
ცალაყ პინდელა შოლოვალაქა ნისონა გემ:

— 72. ქენ, ვაცა! სინაზა მუყო წო გუნნა, დნს პანმო მრყოდნ,
დნს სოქქო ინჯას გნ დილ. 73. ვაპგიალ მიყე მეკელა ბრლოს პანმალ'
გპდი დილ სოქქო ინჯომო (|| ინჯო).

74. ვაპლიტაემო პოლცო მალლა რასადანრ პრქლოდანა კეტაემო
ბრლოანა მრვაპილინა. 75. ეეგალ' მალ' ბაქნა გემ ყალ'ყალა გპიო-
ემო შოლოვალანმ: „ბილომალ' წობონა მანანა პანმონა მეყენა მეტაალ-
ლ' რისონა“. 76. პანმალ მოვაწინნა ყატიცანა მეყენა მეტენა გემ
ქამბალალ. 77. ლ'ანა უოდო ქამბალ'ონა ლ'რნაზუ ბოწნა ყალ'ყა-
შნა. 78. მოყონა გემ მალლა რასადან სონყოა ყალ'ყა. 79. პულიყნა
მეკცა ზუყონა გემ: „პანმალ' სონქქო!“ 80. ვაპლიყ ბაქილ' ბუვატანა
ზუყოა შოლოვალან. 81. ტაოდო პოგლონა ვაპგი მეკლო გპიო
ყალ' ბაბატენნა გემ ქოთაქალდა.

82. პოგროლ შოლოვალლა ვაპლიყის დენა გუქნა მალლა რასა-
დანტა ბაქილ' ბუვატანა. 83. მოყონაზო ყალ'ყა პინდელა, ჰმოქმო
ბოპნა გემ 84. მალლა რასადან სიციანნა სიციონა, ხალყნა ყაწო

ბაქნა გეჟენა გემ რალ'აბაჟ ტრტალ. 85. რალ'აბაღა მრ'ყოლ' მალ-
ლარასადანრ ნისონა გემ:

86. — ვამ, ვამ, ცამან, ალლაჰ! 87. ლ'როლდი ჰოგოლა დიე
მართია მესედლისინა ერქქოლასინა კენა მან'წალოლ'ო ნისონა გემ.

88. ჰულიცტამო მალლარასადანნა ჰონ'ხილ' ერ'ცონა თოკილად.
89. გპიო ხალყ დენა ჰოგოლ კენა მოვაქჩალ ზარზი ბაქნა გემ. 90.
ვალ'ო ზამალორც ზალიმ ცუწყო ცინჯ ცონ'ყონა გემ, ზალიმ ბოწილას
რეკენნა ჟუნა. 91. ვაჰლიც ნისონა გემ ჰოქცო ცინ'ვა:

92. — ჰან, სუდ ჰულირც მი ერ'ცონა გემ?

93.— ვალლაჰ, დო ხანლ'ილატია კეცაყალ' რალ'ადბაჟ ტოცა.

94-100. ჰოლცო ნისონა გემ მალლა რასადანვა:

101. — ხანლ'ი კეტო ჟო მაჰცა. 102. სუდ მოვაყას ხანლ'ი?

103. — დილ მატაყას ხანლ'ი.

104. — გვლ'ო ვაჰდო ბოწინა ჟობონა დულ ბაჯას, დო კერეს
ხანლ'ილატია.

105. ჟუნა ცაქილინა ცუცონა გემ ცინჯ მალლა რასადანრ. 106.
ჰოგო ბოწილას ფარანა მქპნა ვანაყდამო. 107. მალლა რასადან კენ-
ტე ულოლ'ოლ კენანა მან'ხეკე, ბაკილ' ბუვატანა მოყონა გემ ჰოგოლ
ხალყ. 108. სიდლა ჰონ'სო ტოტალ რალ'ადბაჟ. 109. გუშონა გპიიჟ
ცინჯ ლალადანა გემ:

110. — ჰამ, ჰამ, ჰამ! დო ხანლ'ილატია კერეშ, ტოტანყ!

111. — ხანლ'ი-მანლ'ი დიბო ვაჰდი რალ'ად გემ-ლო ნისონა.

112. მუყო მატტონა ინ'ცონა ტოტნა ჰუგინა, მეტენა გემ
ყალ'აჟ ხალყ.

113. ლ'ანა ლ'ი კენ'ტენა მულალ' მალლა რასადან ბრწილას
რეველლანა მოვაყონნა ყალ'აჟ ცონ'ყონა გემ. 114. ვაჰლიც ნისონა
გემ შოლოჟალნა:

115. — ცინანა მუყო მატტო ინ'ცოყოდა დილ ბოწი დინს ლ'ას გა.

116. მან'ნა ბოჰნა გპიო ყალ'აჟაშ შოლოჟალლა მეტენა გემ,
მუყა მატტნა მაცონა რალ'ადბაჟ ბოგბაწნა. 117. ლ'ანა ლ'ი მენ'ტე-
ნა მულალ' ჰოგლოს ცაჟა-ყოვა მეტელ'ოლ რალ'ადბატია ტოლო

ციწო ტაყალან კამბალ'ოს-ლო. 118. უჟოლ ზოვანა განა. 119. გან-
პიო ხალყ ბიაბანა მტეგენა გემ.

120. ჰული მალლა რასადანნა უენა ბეტერბაჟინა ბოჰნა ჰინილა
მალლარასადანლ'ილალომ ცალ'აყ გემ.

2. ტლადალური კილოკავის ტექსტები

გ ე ლ უ

1. გელუ წაყ თირიაბ, უჟ ბუვერო ზოდანა ჰუნარ ბუყო ჰაიმიან
გელ. 2. გედო უოლ'იროზუ ბეტერჰანლიტა მუტეგაბ ჰაიმიან გაყე.
3. გელაშ მონება ყაჟიჟალლა რანცა. 4. ჰინიშ ცოხ დაცყას მანჟე
ბაჟდა, ჰონლ'ოლ ბეტერჰანნა ხენშა მოყჩა.

უ ო

1. უო წაყ წოდორაბ მალ'ზი რროო უო ხენსა ბიჰირახცას, ბე-
ტერჰანლიტა წაყ მუტეგაბ უო გელი. 2. უოილ წაყ მაჰ ტუცა ვა
ხას ბუყო უოგილ, ჰონლ'ოლიბზა უო შადამლილ წაყაბ ყარაულ
გელ. 3. ხასგუ ბოწილალა ყადლატა ჩარა გაჩჩო უო გელ. 4. კეტა
უომ ლასუ ნუჟოდანა, ყარილ'ლაყ ჰიჰსი ბოდანა ბეტერჰანლის ყად
ბეჩან მეა (რეხჰუნთეზი ბოა). 5. უო წაყ იაჰგალლო ჰაიმიან გელ.

*

* *

1. დიბოლა ყიფო ბილოყ ჰენ ბრც. 2. დო უაჰალ'ოყ წო რეკელ-
ჩა. 3. ჰოჰლო ჰუგიყ წო რეკელჩა. 4. მი ყაბოლ ჰომაგ ბრც. 5. დო
ყიფოლ ჰომაგ ბრც. 6. დიფელა ჰიბბა წო რეკენნა, ჰენ ბრც. 7. დი-
ფელა ყისნარა ყიფოლ ჰომაგ ბრც. 8. დიფელა ჰიბბანა ყოყდინა
ბილოყ წო რეკელჩა. 9. ჰოგლო ჰუგიყ ჰენ ბრც. 10. ჰიბბანა ყოყ-
დინა ჰუგიყ ჰუდო ბუჩჩა. 11. ყაბო წო ნან რეკელჩა? 12. ყიფე
ყიფონა ყაბონნა ჰომაგ ბრც. 13. ჰოგლო უაჰალ'ოყ ჰუდო ბუჩჩა, წო
რეკელჩა, ჰენ ბრც. 14. ყილლა ყიფო ბილოყ ჰენ ბროლოლი გურებ
მუწყენა რუჩ. 15. ყიფო მუყე რუჩლაყ ზაბალოლიყ ყაბო ჰეტრიცოყ.
16. ჰუგი მანჟე ბოლოყას გელი. 17. ჰოჰლო ბოლოყ მანჟე.

1. ყორა იშქოლაღრც ქაწწი ბწცა. 2. ჟაჰანიცი ჰოგროლ ხიშატა
ყანთალაყ... ნიშღ ბიღოყ ბუსი ბწცა. 3. ყაღწა ლი რეტიერო ყორა
იშქოლაღიყ ქაწწი ბწცა. 4. ყორა იშქოლაღრც ჯრღაბაც, ჩახღაბაც.

შკოღა

1. ყიღღა შკოლაღიშ კეტი ბაღი გელ. 2. ჰუნიყ ბატი-ბატიაბ
ფიჯ რაყცა. 3. ჰუნიტია ბიშშუნ რატი გენიღაშ ხონხბო გელ. 4. ჰოღ-
ლო ხონხტა კეტი ნიარო გენი დაყცა.

1. ვაღი იშქოლაღიყღა ჯრღაც. 2. ჰონღოღ ყუფერა მებღაყუ
ჯოღნაროღი წაყ რაყცა. 3. ყორა იშქოლაღიყ ჰალტიზი ბაყცა. 4. იშ-
ქოლაღიყ ჯრღაბწცას ყორა ბაღღიყ ჰალტიზი ბწცა, მწჩე მოტიჩ.
5. ვაჰანრც ლი რჩჩ. 6. ჟაჰანიყის ბოხნა ჰაჰანა რაღოყ. 7. ჟაჰანიყ
ბატი-ბატიაბაბ ჟო რიყეჩ.

ყის „ძმა“

1. ნა გელ ღიბო ყის? „საღ არის შენი ძმა?“
2. ნა გელნა ღიღ ყიყა „საღ არის, მე არ ვიცი“.
3. ნიღს ყოქრო ყაბოჯა! „მიეცი ფული მამას!“.
4. ღო ნიღაყა, ყოღოჯა ნიღა! „მე არ მომცი, მას მიეცი!“.
5. მი ნაღაის გრცას გელ? „შენ საიღან მოღიხარ („მომსვღელი ხარ“)“?
6. მი ნა ყეტიეჩ? „შენ საღ მიღიხარ?“
7. ღულ შიყო რატიანა? „შენ არ გინდა?“
8. სუყო ყონყორო? „ვინ მოვიდა?“
9. ღულ შიყო რეგაჩ? „შენ რას ხედავ?“
10. ღიღ ჰოს ჟონა რეგაჰაყ „მე არაფერს ვხედავ“.
11. ღო ყეტიეჩ ყაღაყს „მე მივღივარ სოფელში“.
12. ღო ყეტიეჩ ყაღაყაშ „მე მივღივარ სოფლიღან“.
13. ღო გრც ყაღაყაყ „მე მოვღივარ სოფლიღან“.
14. ღო გრორო ყაღაყაყ „მე მოვღი სოფლიღან“.
15. ჰუგი ყეჩენაღ ბიღოტია ტოღო „ის ღგას სახღის ზევით“.

16. ჰუგი ცეჩენაძე ტოხტამ „ის დგას სახურავზე („სახურავის კიდეზე“)“.

17. ჰუგი ყეჭირო ტოხტამ „ის ჩამოვარდა სახურავიდან“.

18. ცოქრო როქია ტიკაბანაშვილი „ფული ამოიღე სკივრიდან!“

19. გულა ცოქრო ტიკაბანაშვილი „ჩადევი ფული სკივრში!“

20. ტიკაბანა გულა ცისტოლიაძე ლირო! „სკივრი დადევი მაგიდის ქვეშე!“

ვანაძე

1. ჰოქო უოდო ქაბონა დონა ვანაძე მტენა ზუვაყორო. 2. ყაბო ჰუგიცი ჰუნდო ბოვალ ბაიბიქილ ბორო. 3. დონა ჰრქკოჯა გრვაწონა, ცეჩენა ზუყორო. 4. ყაბო ჰუდო სიდალატა ბუქუქუ ბაბალოს ბიში ბონა ბუჩია ზუყორო. 5. დო ჰონლოჯა ნისორო:

— 6. ყაბო! ლინბზა ჰუნდო სოსო ბაბალო ბეჩალმენა ბუვანია?

7. ყაბო ყავაბ ბორო:

— 8. ვაბადო დო ბუჩიაშ ჰუდო ჰელაშ გელ. 9. ვაბადო ყაბო ლიქი. 10. ჰოლოწა წონა ბორტარაბ რანცა. 11. ვაბანლო (ჰოგლო) დილ ყაბოტალუნ შოზიაბ ჰუდას ცაროა რიყეო. 12. ბეთა ცილე ბილოდად გურო.

ლინე

1. ზალო რაქუ. 2. ცუნზ გიჩი. 3. ლიროლ რაქბალჩია. 4. შადამლარა ბიხო რეტენ ლიქეჩი. 5. ბილოყო წო რრც. 6. ბილოყო გალლარა ჰამმანლარაშ სოსო გიშა რრწეწე, ცუნდო რეჩელეჩი. 7. სიბორას უოდო ბიშუგუნ რაშში უოდო რანცა. 8. ბეთა უოდო რინალოლნა, ნიშეშ მაშელცა (მაშელჩია).

სოირა

1. სოირა შადამლილ შოზიაბ მუქაშათ ბრც. 2. სოირატა შადამლა ტარბაყეჩი. 3. ჰელა რატელჩია, ბოხ რაღრც. 4. ჰონლოტა ტოდო რაყ თუვირცა. 5. ვაპონო ცურუმრც ლიორც. 6. შუ გონასოირანა გალოლო ციშორც ბანცა. 7. ვაპანი გაჩონა შუგაშ ჰი მანცა.

8. პრნლოლა, კნშ წელა რრც. 9. შუგამ კი^ნ შადამლილა მადრლ წყ კეტო გელ.

ცონს

1. ცონს წყ ქოთაქბ შა წყ ქოთაქალდა ჰალტიზი ბაცცას ჰივიან გელი. 2. პრნო ცურუმისც ლროც. 3. პრნლო მწიე ბოლოც შა რალ რრლცა. 4. ცონსის ხო რუჯალ კეტო გელი. 5. პრნლოს ბეშ ჰალა ყოფლალ ჰალტიეზი ბრც.

შარა

1. შარა წყ წიკილ გალოო ჰივიან გელი. 2. პონლო კი^ნ ნრლცა. 3. პრნლოლა კნშ რელ, კიმა რრც. 4. შარას ხო რუჯა (რუჯცა) შა ბეშამ ხაბალალ გრახეჩამ ყორრლ როვც. 5. შარა შადამლარალ წყ წიკარბ ხირ ნრცცას ყო გელი.

დიელა მადოს ნისალლირო

1. დო ცაჯირო ჰაზარნო აჯენაჯიტნო ხონა ლინა მალერა ლილა, აწონასლა მართლიეცი, საქართელოლილა ყარალი რაიონილა ხაშალხუტლა სავეთლილა ჰალოლილა ცალაყა მისქინალ ციფრცაბოლა ბილოყო. 2. ლაშილ რეტალო დიე ცაბო უდორო. 3. დო ქიქსიყორო დიელა იონა ბუყარა ისნარანა.

4. დო ჯოდაჰალ ლუჰზი ცაჯირო ჰაზანა ცაჯენაჯიტნა ლანარიგნა ოყყენა მალერა ლიცი, ილაყუ ალაც გალლა ბადბიქულ იშქოლალიცი. 5. ჰუნი ბადბიქული შქოლანა როლონა დო ლუჰზი ცაჯირო ცილა სავეთლიეგალლა ნეფოლნი სრედნი შქორალიცი. 6. ჰაზანა აჯენაჯიტნა ოყყენარიგ მალერა ლიცი ჰუნიე შქოლა ტუბაზი რაჯირო ბიშშუნ კეტა ყიმათლიცი. 7. ჰუნიეცის დო ცეტერო თუფლილ დოხთურლილალა შქოლალიცი. 8. ბოცო ზამან მეტენა, დიელა ყარილინაჰა, დო ჰუნი იშქოლალიციშ დენა ცუ^ნხენა დიელა ჰალაყა გოყორო. 9. დიელა ცუყა ისტილა ტალაბლეჰა დო ცაჯირნა ცაფენილა იშქოლადაყ ბელნაშლა ქალასიცი ჯოდარო. 10. ჰაზანა აჯენაჯიტნა ოყყენანა ჰოს მალერა ლიცი ბელნაშ ქალას რუტაირო კეტა ყიმათლიცი.

11. შაჰანიცი ჯოდალაც დო ლუჰზი ცაჯირო ქომსომოლლილაყა.

12. ტოკებ ტოოდო ბილ'ოლა ყარილიდახა ვოდაროლი დო რეჩარერო.

13. დო ლ'უქსი ცაჯირო ცილა ცალ'აყა ქალხოზლის ჩითაოლიდაყა, უაჰანლოზუ შამანიაყა, იშქოლალიშ ზავიშქოლოლიდაყა.

14. დიტო ტოოდო ყაზიბორო ჰალტი დო ჰოსქიტ ფრაცენტლიცი ტუბაზი ბორო. 15. ლ'აროლის ზამანა ბავნა ჰუქუმათლიშ ზადანია დიელა ცალ'აყა გალოო ტუბაზი როვალა ტოოდო რუჰმისონა ჰალტიზი ცაჯირო. 16. დიელა ცალ'აყაგალოო ხონალინა ჰაზარ ყურუმ ზამა ყოლუს დიცი ყედო როკონა ტუბაზი ბორო.

17. ჰუნეის ქალხოზლის ისქალადლიცი გოლოო. 18. უაჰანო ლ'ანანა ჰალტი ბუოც ზუყორო ჰადანა.

19. აჰენაჰიტნა ოყენარიგნა ოყენა მალ'ერა ლ'ილა აუგუსტ ბიცოყო დო აყორო ჩაჩანლიცი. 20. გურჰილადად ხრდარა დილ ჰოლოც ყონ'ყოლ' მაშარულ მიცაყა ჰალტი ბოვალ ზაჰმათ ბავირო. 21. დო ჰარზი ბორო ხრდაჰალ ცენ'აცსონა. 22. ლახო ჰარზი ბრდანა დო ჯრდაჰალ ცენ'აყე. 23. დო გოლოო დიელა ცალ'აყა იშქოლალიშ ზავიშქოლოლიდაყა ჰაზანა აჰენაჰიტნა ოყენარიგნა ოყენა მალ'ერა ლ'ილა. 24. ჰაზანა აჰენაჰიტნა ლ'ინარიგნა ლ'ინანსა სენთაბელლიცი დო შადალაბ ყუნთილაბა კოკორო. 25. ბოცო ბატაიცი ხაბალალ' რახასბად ცინ'ცონა ზუყორო. 26. დრდალატარა შადამ ცახცალ' გიჰა ზუყორო.

27. ჰუნეის კოკონა ცაჰნა დო ლ'უჰზი ცაჯირო ტაყუხენა ზავიშქოლოლიდაყა.

28. დო ნისოლო ჰოს დიელაჟუ უაცალოლის ქიდ ცაჰო. 29. ბოწი-ჰაიმიან გაცეცონა მენ'აყენ'.

30. ოყენარგგნა ცინ'ნა მალ'ედა ლ'იცი სენთაბელლილ' დო ცენ'რო შარშოყო ბოჩერარო შადამლა ბაყოლალ. 31. ბადროლ გუა-ცალ' დიე ცორო სუკონა ყონ'ყონა გორო.

32. ცოყენარიგნა ლ'ინა მალ'ერა ლ'იდა ნომაბერლიცი ლ'უჰზი ცაჯირო ფართილიცი. 33. ჰაბ საყათ დო ჰალტიზი ცახცა სავეთლიდაყა ფინაგენთლიდაყა უა ქალხოზლიდა ფრისტათელის ზამეს-თათელლიდაყა.

34. დო დიტა ტოდო ყაზი ბროო ჰალტი რადეონლიცი ეწდო აშალა მიჩაყა ტუბაზი ბრც. 35. როკოლცას ეოქრო ზოდდანა ბადო სავეთლის ბრცას ჰალტი ზოდდანა აშალა მიჩაყა ტუბაზი ბრც. 36. უაპანლოტალ'უნ დილ რაიქომ-ისფალქომლი ბარქალა ნილ'ცა. 37. ჰაბ საყათ დიე სავეთ რადეონლიცი ეწდო ფერუე გელი. 38. დო უაპანო კეტარო ჰალტია რორატალ'უნ მედალიდ ნაგრადით ეროო.
39. დიე ქულ გელი ზოლაბ შიმრუ წალილატა ტოდო მეალ.
40. უაპანლოტალ'უნ დილ საქართელოლიცი ვოპოდაპალ ეატნად.
41. დიე ბილოყო ჰაბ საყათ გეალ: ეიჩილო ეიონა ოყყენა ეისნა დონა.
42. უაპანლოტალ'უნ დიელა მალოს ნისალლირო როლორო.

ჩემი ავტობიოგრაფია („ტანის სათქმელი“)

1. მე დავიბადე ათასცხრაას ოცდამეხუთე წელს. ათ მარტს („მარტში“), საქართველოს ყვარლის („ყვარელი“) რაიონის ხაშალბუტის სოფსაბჭოს სოფ. ტლადალში, ღარიბ დედ-მამის ოჯახში („სახლში“). 2... რომ გავიდა („გასვლისას“) ჩემი მამა გარდაიცვალა. 3. დავრჩით: მე, დედაჩემი და უფროსი („დიდი“) ძმები.
4. მე სწავლა დავიწყე ათას ცხრაას ოცდამეთოთხმეტე წელს („წელში“) ჩვენივე სოფლის დაწყებით სკოლაში. 5. იქ დაწყებითი სკოლა დავამთავრე და [სწავლა] დავიწყე ჩვენი საბჭოს არასრულსაშუალო სკოლაში. 6. ათას ცხრაას მეორმოცე წელს („წელში“) იქ სკოლა დავასრულე ძალიან დიდი („კარგი“) წარმატებით. 7. შემდეგ („იქიდან“) მე წავედი თბილისში, საფერშლო სკოლაში. 8. თვე დროისა („დრო“) გავიდა რა, ჩემდა საუბედუროდ, მე იმ სკოლიდან უკანვე, ჩემს სოფელში, ჩამოვედი. 9. ჩემი უფროსი („დიდი“) ძმის რჩევით, მე შევედი რა აფენის სკოლაში, მერვე კლასში ვისწავლე. 10. ათას ცხრაას ორმოცდა პირველ წელს („წელში“) მერვე კლასი დავამთავრე კარგი წარმატებით.
11. იქ სწავლისას („სწავლაში“) მე შევედი კომკავშირში. 12. ...ოჯახის („სახლის“) ბედზე მე სწავლა დავამთავრე. 13. მე სამსახური დავი-

წყე ჩვენი სოფლის კოლმეურნეობის სამკითხველოში, ამავე დროს („დროში“), სკოლის გამგედაც. 14. ჩემზე („ჩემზედ“) დაკისრებული საქმე მე ასე პროცენტით შევასრულე. 15.....დროს, მთავრობის მოცემულ დავალებებს („დავალებები“) ჩემს სოფელში შევასრულე პირნათლად („შევასრულე რა პირნათლად, გაკეთდა“). 16. ჩემს სოფელში ორი ათას ხუთასი მანეთის ობლიგაცია შევაგროვეთ („შევაგროვეთ რა, შევასრულეთ“). 17. შემდეგ კოლმეურნეობის საწყობში დამაყენეს. 18. აქ სამივე საქმეს („საქმე“) ვაკეთებდი.

19. ათას ცხრაას ორმოცდამეოთხე წლის აგვისტოს („აგვისტო“) თვეში მე ჩამომიყვანეს ჩეჩნეთში. 20. მე, ქართულად ნასწავლს, აქ რომ ჩამოვედი, ხუნძურ ენაზე საქმის კეთება გამიჭირდა. 21. მე ვითხოვე სასწავლებლად გაგზავნა. 22. რამდენიც არ ვითხოვე, მე სასწავლებელში არ გამიშვეს. 23. მე ჩემს სოფელში დამსვეს სკოლის გამგედ ათას ცხრაას ორმოცდამეოთხე წელს.

24. ათას ცხრაას ორმოცდაათი წლის სექტემბერშიც მე ცუდი ავადმყოფობით ავად გავხდი. 25. თვეც არ იყო გასული („გასვლაში“), ფეხები ჯაჭვით დამიბეს („დამიბეს რა, ვიყავი“). 26. ჩემი ხალხი გარეთ იყო. 27. ავად გახდომის შემდეგ („ავად გავხდი რა, შემდეგ“) მე ისევ სკოლის გამგედ დაბრუნება.

28. მე ცოლად შევირთე („ვითხოვე“) ერთი ჩემივე ბიძაშვილის ქალიშვილი. 29. ცხვარ-საქონელი არ ჰყავდათ, რომ გამოეყოლებინათ.

30. ორმოცდამეექვსე წელს, სექტემბერში, მე გამგზავნეს არეში გაქცეული ხალხის ჩამოსაყვანად. 31. იქ რომ ჩავედი („მისვლაზე“), ჩემი სახელით სხვაც ჩამოვიყვანე.

32. ორმოცდამეხუთე წლის ნოემბერში შევედი პარტიაში. 33. ამჟამად მე ვმუშაობ საბჭოში ფინანგენტად და კოლმეურნეობის თავმჯდომარის მოადგილედ.

34. მე ჩემზე დაკისრებულ საქმეს („საქმე“) რაიონში პირველი („ზედ პირველ ადგილზე“) ვასრულებ. 35. ფული იქნება შესაგროვებელი, თუ იქნება სხვა რამ საბჭოს გასაკეთებელი საქმე, პირველი

(„პირველ ადგილზე“) ვასრულებ. 36. ამიტომ მე რაიკომი [და] აღმასკომი („რაიკომ-აღმასკომი“) მადლობას („მადლობა“) მიცხადებს („მაძლევს“). 37. ამჟამად ჩემი საბჭო რაიონში („რაიონში შიგნით“) პირველია („პირველი არის“). 38. ამიტომ მე კარგი საქმეების („საქმეები“) კეთებისათვის მედლით დამაჯილდოვეს.

39. ჩემი მიზანი არის, რომ სასწავლებლად („სწავლაზე ზედ“) გამგზავნონ. 40. ასე რომ, („ამიტომ“) მე საქართველოში სწავლა მინდა.

41. ჩემს ოჯახში („სახლში“) ამჟამად არიან: მოხუცი დედა („დედაც“), ოთხი ძმა და მე.

42. ამით („ამიტომაც“) ჩემი ავტობიოგრაფია („ტანის სათქმელი“) გათავდა.

ჟონა ცონსნა

ჰოს ჟოდო ცონს ყეცილიცი ზუყორო. უოდ ცონსვა ჟაჰადნ ნისორო:

— ჰუნა დიდე ბუყყო. ციშ ჟაჰადნ გელ. დიდელა ჰაისაბლიტა ცაზბალლიცი ბეჩალ მედჟე, გიშა ბოწალ ნუწოც გალე. ცოზიბა ციშ ზოდცა მი ბრცას: მწჩე ბოლოროლინა ცურუმიატაა ჟო რაყოროლინა. ბადლოს ციშ დულ ბიყეჟედ. დიდენა დიბონა ჰალტი ჰოსდი ბრც მი.

რალყერე და ნიშე დილ რაჰათ გაცე: რალყოყერე ბოწილას რეჟიმბა დიდელა ყარაულლილალ რაჟცა. ნიშე, ნისოდა, დო ბლოყ მწჰა წუმი რრც. დიბონა დიდენა ჰალტი დანდი ნილა მოყოლალ ბაჟცა.

ცონსი ჟოდელ ჟაჰადნ ყაჟბ ბრორო:

— ჰად, ჰად, დიბო ჰალამ წაყაბ გელ, ყამბა დო მწჩე ბოლყეყოდა შიყო წუმი რრნა მი ყარაულლილალც ბეჩალ გალე.

ძალლი და ხარი

ერთ დღეს („დღე“) ხარი იქებდა თავს („ქებაში იყო“). ძალღმა ხარს ასე უთხრა („ხართან ასე თქვა“):

— ჩემი მოვალეობა დიდია. საქმე ასე არის: ჩემი ანგარიშით ეზოში არ დაგაყენებ, გარეთ უნდა გაგაგდო. ბევრი საქმეა შენი („შენ“)

გასაკეთებელი: მიწის („მიწა“) მოხვნა და ურმით რამის („რამე“) წაღება. სხვისი საქმე შენ არ იცი. შენსა და ჩემს მუშაობას ერთ-ნაირად მიიჩნევ („აკეთებ“) შენ.

დღე და ღამე ჩემი მოსვენება არ არის. დღე ცხვრის ფარები ჩემი ყარაულობის ქვეშაა. ღამე, თუ მკითხავ, მე შენ („სახლში“) ეზო-კარს („კარი“) ვიცავ. შენი და ჩემი მუშაობა ერთმანეთს როგორ შეედრება („ერთად როგორ მოვა“)?!

ხარმა ძაღლს ასე უპასუხა:

— ჰაი, ჰაი! შენი ხმა კარგია, მაგრამ მე მიწა რომ არ მომეხნა, შენ რას („რა“) დაიცავდი („დაიცავი რა“), რას უყარაულებდიო („რის ყარაულობაში გაჩერდებოდიო“)?!

შოლო რუჟერო გელ

ყენა შოლო რუჟერო გელ, ნიშემ შოლო რიხალოლ'ნად ხიშატაა, საათთ ცალოლტაა, ტუბარაბ ქანლი რაჟანცა, განლი ბაჟანცა. საყათ ცოყელტაა ნომში ტუცცა.

სიბორა შოლო რიხალოლ'ცა, ნიშემ ჩირაჟ რატანც გუჟლალ ნუ-წოც. ბიშუმენ ნიშემ შოლო რიხალო რაჟცა ვონა ყონასლა დეჟა-ბერლიც.

დღე პატარაა

ახლა დღე პატარაა, ღამე („ღამის დღე“) გაგრძელდა. ხვალ, საათის („საათ“) შვიდზე, კარგი სინათლე არ იქნება, სხივი არ იქნება. საათის („საათ“) ოთხზე ნემსს („ნემსი“) გადაადგება.

შემოდგომაზე („შემოდგომაში“) დღე დიდდება („გრძელდება“), ღამით („ღამე“) ლამაზა ბევრხანს („ბევრი“) ინთება („ანთება უნდა“). ღამე („ღამის დღე“) ყველაზე გრძელი ოცდაორ დეკემბერს იქნება.

ტაყალო

ჰადისი ჰოს შოლო ცაბოს ტაყალო გუჟნა ზუყორო. ჰონლ'ოლ რატაა ზუყონად: ეუ წაყ მუყყო ცაჟნა გელ გიჟნა. ჰადისი ტაოლო ტაყალო მოყორას ჰისაბზუ ბოდეე. ქაჟ ჰოს ეუდლოლაშ კობალანა

ბოხნა ყატლი ყეტეჩ ზუყორო. კოქრსლატაჲ გოწოჯირა მალუჰალ-
ლილ ჰუნი ყეგანა ჰონლოჯა ცილენამ:

— ჰამ ტაყალო მი რრცას ჟო შიყო? მი ჰუნი ცილომ ჰადის ნა
ყოწყოც?

ქუდი

ერთ დღეს ჰადისმა მამის ქუდი დაიხურა. მან იფიქრა („იმას
გულზე იყო“), ახლა ძალიან დიდი გავხდით. იფიქრა რა, ზევით ქუ-
დის დახურვის („მოსვლის“) ანგარიში კი არ გააკეთა. ხელში ერთი
თავისი სიმალლის ჯოხიცი დაიჭირა რა, ეზოში გამოვიდა.

ფანჯრიდან გამოიხედდა მეზობელმა, გზაზე („გზაში“) ნახა რა,
მას დაუძახა:

— ჰამ, ქუდი! რას აკეთებ („შენი გაკეთებული რამე რა
არის?“) შენ გზაზე („გზაში“), ჩვენო ჰადის, სად მიდიხარ?

ბილოყო გვლლარო ჰაიმიანლა

სოფრა „იაბო ცხენი“, შუგო „ჰაკი ცხენი, იჭერ „კვიცი“, ჟარა
„ძროხა“, რიჟე „დეკეული“, განე „მოზვერი“, ბიშე „ხბო“, გამუშ
„ჰამეჩი“, ცირმატო „ვირი“, ხორწოლ „ჯორი“, ბოწი „ცხვარი“, ცან
„თხა“, ექლამო „აქლემი“, ჟო „ძალი“, გედო „ჰატა“ — ბილოყო
რავცასა ჰაიმალლა გელი „შინაური („სახლში მყოფი“) ცხოველებია.

ქისი

ყოჭუო გრცალ ციტენა გოროლი ახო გელ „ცარიელ მოსვლას
მკედრად მოსვლა („მოკვდე რა მოსვლა“) სჯობია („უკეთესი არის“).

ციჩილა ბაწილნა ყეშალ ბაცცა „ბებერ მგელსაც ჰამა უნდა“.

თალეჰგვლლალ ბოხტიდო ცირმატონა ყენლენი ბაცცა „ბედიანი
თუ არის, მამალი ვირიცი კი შობს“.

ჟანაყას ჰაივან:

ლალბაწ, ფილ, სი, ბაწო, ლიგა, ჩაყალ, ჟია...

გარეული („ტყის“) ცხოველები:

ლომი, სპილო, დათვი, მგელი, ირემი, ტურა, კურდღელი...

ბილ'ო როკარიჩჩაშ უოროლ:
გუდა, მამალი, ბატი, ყეკნდაური, მინა...

შინაური ფრინველებია:
ქათამი, მამალი, ბატი, ინდაური, წიწილი...

ტანაყას როკარიჩჩაშ უოროლ:
ყაყაბერა, ქორზაკო, ყუნყრა, ლადე, ცილბა, ქუქუტო, ჰუნჰუნდო,
ხაჰო...

გარეული („ტყის“) ფრინველები:
არწივი, ძერა, წერო, ყვავი, მტრედი, გუგული, ბუ, მერცხალი...

*

* *

1. დო ბეჩედაბ სუკო გელ „მე მდიდარი კაცი ვარ“.
2. ჰოგო ბეჩედაბ ცაწო გელ „ის მდიდარი ქალი არის“.
3. იტყე დო კოკონა ზუყორო „მე გასულ წელს ავად ვიყავი“.
4. დო ნიშედო სუკო გაცე „მე მდიდარი კაცი არ ვარ“.
5. დო კოკონა ზუყეყე „მე ავად არ ვიყავი“.
6. ჰუგი ჰუნლ' უდონა გელი „ის გუშინ მოკვდა“.
7. ჰოგო მულორო ჰუნლ' „ის (ქალი) გუშინ მოკვდა“.
8. ჰუგი ილ'ა კოკონა გელ, ჰეხ ულოც „ის ძალიან ავად არის, მალე მოკვდება“.
9. სუვანი მი უო ბატყელლო? „რატომ სცემე შენ ძალი?“
10. ცაბო დო ცატყელლო „მამამ მე მცემა“.
11. მი ცატყელა ჰუგი „შენ სცემე მას“.
12. ატყელაჲ ჰუგი! „ნუ სცემ მას!“
13. —
14. შიყო მი ჩახჩა? „რას წერ შენ?“
15. შიყო მი ნისოც? „რას ამბობ შენ?“
16. შიყო მი ნისორო? „რა თქვი შენ?“
17. შიყო მი რუც? „რას აკეთებ შენ?“

18. ნა გელ დიბო ესის? „სადაა შენი ძმა?“
19. დილ იყაჲ ნა გელნა „მე არ ვიცი, სად არის“.
20. ნილა ოქრო ცაბოჯა! „მიეცი ფული მამას!“
21. დიჯა ნილაცჲა ოქრო, ჰოქლოჯა ნილა! „მე არ მომცე ფული, იმას მიეცი!“
22. მი ნას გრც? „შენ საიდან მოდიხარ?“
23. ნამი ეჩეჩ? „სად დგახარ შენ?“
24. დულ შიჟოდ რატნა? „შენ რა გინდა?“
25. სუკოდ ოწყოც „ვინ მოდის?“
26. დულ შიჟო რეგაჩ? „შენ რას ხედავ?“
27. დულ სუნა რეგაჰაჲ „მე არაფერს ვხედავ“.
28. დო ეტოეჩ ცალაცდნ „მე მივდივარ სოფელში“.
29. დო გრც ცალაცამ „მე მივდივარ სოფლიდან“.
30. ჰუგი ეჩენა გელ ტოხტა „ის დგას სახურავზე“.
31. ჰუგი ექეირო ტოყტამ გილ „ის ჩამოვარდა სახურავიდან ძირს“.
32. როხჩა ოქრო ტიკაბანაცამ! „ამოიღე ფული სკივრიდან!“
33. გულა ოქრო ტიკაბანაც! „ჩადევი ფული სკივრში!“
34. ტიკაბან გულა ისტოლიალ ლირო! „სკივრი დადევი მაგიდის ქვეშ!“
35. დიგელა აბოს ბილო გელ ვაჰადი „ჩემი მამის სახლი არის ეს“.
36. ჰოქლოს ბოწი გელ ცოზიდაბ „მისი ცხვარი ბევრია“.
37. ჰოქლოს სოდრა გაცე „იმას ცხენი არ ჰყავს („მისი ცხენი არ არის“).
38. ვაჰადროლ აჯა სუკო გემალ? „ეს ქალები ვინ არიან?“
39. ჰოს დიგე ციგო გელ, ჰოს დიგე ესის გელ „ერთი ჩემი დედა არის, ერთი ჩემი და არის“.
40. მი ნა ზუყორო? „შენ სად იყავი?“
41. დო ზუყორო ჰაბოტა „მე ვიყავი წისქვილში“.
42. დო ეტოერო ცაბონა ყაწო თელავრიდაჲ „მე წავედი მამასთან ერთად თელავში“.

*
* *

1. მუსა ბილოც, ბალილაც ჰალტიზი ბაცა. 2. ჰოქლოლ წაყ ბაცა ბალი. 3. ჰოქლოლ წაყ ბაცა ბალილაც ჰალტეზი ავალ. 4. ჰოქლოლ ბაცა იშქოლალიც ჯრდაპალ.

5. დილ იაცა დიდე ციფონა ყაბონა. 6. ცილოლ წაყ ბაცა მიჟო ვრდაბნაცას. 7. ჯრდაბნაცას ჰალტეზი ბაცას: ჰუდო ბუჩჩა, ბალი მოტეჩაშ, ლ'ი რეჩაშ.

*
* *

1. მუსა სახლში, ბაღში მუშაობს. 2. მას ძალიან უყვარს ბალი. 3. მას ძალიან უყვარს ბაღში მუშაობა. 4. მას უყვარს სკოლაში სწავლა.

5. მე მიყვარს ჩემი დედა და მამა („დედაც, მამაც“). 6. ჩვენ ძალიან გვიყვარს თქვენი მოსწავლეები. 7. მოსწავლეები შრომობენ: შეშას („შეშა“) ჰორიან, ბალს („ბალი“) ბარავენ („მბარავენ [არიან]“), რწყავენ („წყალი მიშვები [არიან]“).

*
* *

1. ცილა ციშქოლალიშ ბალილაც წიკარაბ ხონზო გელი. 2. ცილა ციშქოლალიშ კეტო ბალ გელი. 3. ჰუნიც ბატა-ბატამაბ ფიჯ რაცცა. 4. ტაპანიც წიკარაბ ჰინშ ხონზო გელი. 5. ჰონლო ხონტა ნიარო ჰინ გელი.

6. იშქოლალიც ყორა ჰოსზუ ჩახალ, ვოვალ, ტაპანი გურებნა ჰისაბ რიყელჩა. 7. ტაპანროლ ტაპანიც ბატ-ბატამაბ გურებ ჰისაბლიც ქუსი ბაცა. 8. ყორა ჯონა ბიჯი რონა:

- 9. დიდე ლაქაც ლა შუქ გელი?
- 10. დიბო ლაქაც ლინა შუქ გელი.

*
* *

1. ჩენი სკოლის ბაღში დიდი ხეები არის. 2. ჩენს სკოლას კარგი ბალი აქვს („ჩენი სკოლის კარგი ბალი არის“). 3. იქ სხვადასხვა ხილი არის. 4. იქ დიდი მსხლის ხეები არის. 5. იმ ხეებზე

გემრიელი მსხალი იცის („არის“).

6. სკოლაში ბავშვები არამარტო წერას, კითხვას („წერა, კითხვა“), არამედ („ამას გარდა“) ანგარიშს („ანგარიში“) სწავლობენ.

7. ისინი იქ სხვადასხვა [რამის] გარდა, ანგარიშში ჩვევას ღებულობენ. 8. ბავშვები ითვლიან რა, ეჩვევიან.

— 9. ჩემს ხელში რამდენი ჩხირია?

— 10. შენს ხელში ხუთი ჩხირი არის.

*

* *

1. ცილა ბალიცა წიკარაბ კნწო ხონხო გელი. 2. ცილომ კინ წაყ წიკარაბ გემოდაბ გელი. 3. ცილომ იშქოლალიმ ბატა-ბატადაბ კეტო, ნიარონა ფივლის ხონხო გელი.

4. ცილა იშქოლალიმ ყორა იშქოლალიც ჰისაბლილ რუჰენ ბაჯცა:

— 5. დულ ბიყეჩდი ჰისაბ?

— 6. დილ ბიყეჩ ჰისაბ.

*

* *

1. ჩვენს ბალში დიდი მსხლის ხე არის. 2. ჩვენი მსხალი ძალიან კარგი („დიდი“) გემოს („გემრიელი“) არის. 3. ჩვენს სკოლაში სხვადასხვანაირი კარგი, გემრიელი ხილის ხეები არის. 4. ჩვენი სკოლის ბავშვები სკოლაში ანგარიშს ეჩვევიან:

— 5. შენ იცი ანგარიში?

— 6. მე ვიცი ანგარიში.

საღალწი წუნი

1. საღალწი წუნიღალ ბიშშუნ გარადნს შარტ რაწალწი გელ. 2. გემერისებ წუნთი ჩოროქლიღაჯა ბაჯცა. 3. გეჩეჩამ ბილო, ლიჭეჩამ რეტელ, მუჩეჩამ ქენ, ხულოცას ლი ჭა უტცას ში ბაწადაბ რაჯანცლა, ინსალილ ქეშაბ წუნთი ბაჯცა.

ჯანმრთელობის დაცვა

1. ჯანმრთელობის დაცვისათვის უპირველესი („ყველაზე პირველი“) პირობა სისუფთავე არის. 2. მრავალი ავადმყოფობა ჭუჭყისაგან („ჭუჭყიანობისაგან“) ჩნდება („ხდება“). 3. საცხოვრებელი („სადგომი“) სახლი, ჩასაცმელი ტანისამოსი, საკვები („საჭმელი“) საჭმელი, სასმელი წყალი და საწოლი ქვეშაგები სუფთა თუ არ არის, ცუდი ავადმყოფობა ემართება („ხდება“).

ჰარე

1. ჰარე წაყ ბაწადსა ქიქში როვალ ნუწუცას ლაგა გელ. 2. ჰონ-ლოლ' ჩოროქლი ნიდანა რეხელ რაჯაყა. 3. ცაწზარო ქორო ჰალ' რეხელდა, ცუნთი ქეზი ბაჯცა. 4. ჰარედა კოტაქორო სუკო ჰენ ჰოკოც.

თვალი

1. თვალი ძალიან სუფთად შესანახი („შენახვა აუცილებლად გასაკეთებელი“) ორგანო არის. 2. მასზე ჭუჭყიანი რამის („რამე“) შეხება („წასმა“) არ შეიძლება. 3. ჭუჭყიანი ხელი თვალს („თვალზე“) თუ შეახე, ავადმყოფობა დაემართება. 4. თვალეზით („თვალეზი“) ავადმყოფი კაცი მალე ავადდება.

ცაწლა

1. ცაწლა წაყ ტერენაბ ლაგა გელ. 2. ცაწლალ' ჩოროქაბ ქორო ეი ბადინა ჩოროქლი რეხელდა, ხეხსა ცუნთი ქეზი ბაჯცა. 3. ცაწლა კოკოროსუკო ხეხსა ეწყ აჯცა.

ყური

1. ყური ძალიან ნაზი ორგანო არის. 2. ყურს („ყურზე“) ჭუჭყიანი ხელი და სხვაც ჭუჭყიანი რამე („ჭუჭყიანობა“) თუ შეახე, მალე ავადმყოფობა დაემართება. 3. ყურით („ყური“) ავადმყოფი კაცი მალე ყრუვდება.

ქოროდა

1. ქოროდა ცაწზარა უოილალ' რეხელდა ხეხსა ჩოროქ რაჯცა. 2. ცაწზარო ქოროდა ბალო უოძლალ' რეხელდა, ჰუგინა ჩოროქ რაჯცა, ჰონლოლ'ნა ცუნთი ბაჯცა. 3. ქოროდა ბაწადსა რეჩელალ

ტადაბ უო გელ. 4. ხასგო ექშალ ეარადდნ ქორო ნიზაჰალ ჩარა გჰჩხო უო გელ.

ხელები

1. ხელები ჭუჭყიან რამეს („რამეზე“) თუ შეახე, მალე ჭუჭყიანდება. 2. ჭუჭყიანი ხელები სხვა რამეს („რამეზე“) თუ შეახე, ისიც ჭუჭყიანდება, იმასაც („იმაზეც“) ავადმყოფობა უჩნდება („ჩნდება“). 3. ხელების („ხელები“) სუფთა შენახვა („ყოფნა“) საჭირო რამე არის. 4. განსაკუთრებით ჭამის („ჭამა“) წინ ხელის („ხელი“) დაბანა აუცილებელი რამე არის.

სიბორა

1. ექმედნლა მეხლაც ნიშეშ უოდო რაშელჩა. 2. ბეთა ნიშეშ უოდო რიხალოლცა, რალწყერეშ უოდო რაშელჩა. 3. სიბორა მეს ბაჰილჩა. 4. ჰანკ, ლიბო ჯოჯალ ბაიბიჰილ ბრც. 5. როყეყეს ფიჰ მჩე ზოდდა, რაჰჰა ბულოლცა. 6. ექმედნქლო რატაშ მინნრო ბიხა მიჩაც რეტეჰ.

შემოდგომა

1. ზაფხულში („ზაფხულის დროს“) დამე მოკლდება. 2. შემდეგ დამე („დამის დღე“) გრძელდება, დღე („ნათელი დღე“) მოკლდება. 3. შემოდგომის დრო ცივდება. 4. ყვავილი, ფოთოლი ხმობას („ხმობა“) იწყებს. 5. დაუმწიფებელი ხილი მინდვრად („ადგილზე“) თუ არის („მოიპოვება“), სიცივე აფუჭებს. 6. შემოდგომაზე ბევრი ფრინველი („ფრინველები“) თბილ ქვეყანაში მიდის („მიდიან“).

სიბორას ჰალტია

1. სიბორაქლო ცადამლარა სიმინდი ბოკოლცა, ფიჰ, ბოხ, მჩეჩარა როვაკოლცა. 2. მჩენა ბოლონა ვიბო, ცონდ რიჟეჰ. 3. სიბორაქლოლ ცადამლარა უიგარ ბრც, ხეხსა ვიბო, ცონდ რიჟალ. 4. ნავაჰ ცონწ ნიოყოდა, ჰონო ჰალტი ბოვალ ბაჰაჰა. 5. უაჰანლობზა ჰონლო ჰონო ჰალტი ხეხსა ბრც.

შემოდგომის სამუშაოები

1. შემოდგომაზე ადამიანები სიმინდს („სიმინდი“) აგროვებენ,

ხილი, ბალახი, მოსავალი („ყანა“) აგროვებენ. 2. მიწასაც („მრწაც“) ხნავენ რა, პურს, ქერს („პური, ქერი“) თესავენ. 3. შემოდგომაზე ადამიანები („ადამიანებმა“) ... აკეთებენ, მალე პურს, ქერს („პური, ქერი“) დათესავენ. 4. უცბად თოვლი თუ მოვიდა, იმ სამუშაოს („სამუშაო“) კეთება არ შეიძლება. 5. ამიტომ („იმიტომ“) ისინი იმ სამუშაოს („სამუშაო“) ჩქარა აკეთებენ.

ოქთაბერი ბაღრამ

1. ყენშა ცილე ბაღრამ რრც. 2. ჰუდი ბაღრამ ჰალტუხალლარაშნა რეტჰარუხალლარაშნა ბაღრამ გელ. 3. ყენშალა ბაღრამლრც ხანლარასნა ბეჩედაბლარაშნა ჰუქქუმათ ტოღოს ტუტირო უოდო გელ. 4. ჰაჯა ბაღრამ!

ოქტომბრის დღესასწაული

1. დღეს ჩვენ დღესასწაულს („დღესასწაული“) ვზეიმობთ („ვაკეთებთ“). 2. ეს დღესასწაული მუშებისა და გლეხების დღესასწაული არის. 3. დღევანდელი დღე („დღესასწაულში“) ხანებისა და მდიდრების მთავრობის („მთავრობა“) ძირს ჩამოგდების დღე არის. 4. გაუმარჯოს [ჩვენს] დღესასწაულს!

ლილმალ ჰადურლი

1. ლინე ყაგარლ'ეში ბაჯირო. 2. ცონზ გიალ დუღა ეუნხერო. 3. ეუნზორა მილაბაყალ დაჰაბ ჰინზ ბილ'ონაჲ. 4. ფეჩლიყ თილალ ჰუღო ბაცყა, უჰანლ'ობზა ყაბო უოდინცი ჰუღატჰა ყეტჰეჩ. 5. ეუნზო მილაყედა, ჰაბორ ეუნხაყა, ჰონლ'ობზა ყიღო ყარადჰინცი უო ჰაყალ ჰარაჰათ ბრც. 6. ცილე, ყორანა, ჰონლოლ ჰომაჰ ბრც: ნუშუშო ჰუღო ტოტოც, სიმინდი მაცოლცა ყი ბადროლნა ჰაყათაბლა უორო როაც.

ზამთრისათვის მზადება

1. ზამთარი დგება. 2. თოვლის მოსვლა დაიწყო. 3. მდინარეების („მდინარეები“) გაყინვამდე („გაყინვისათვის“) მცირე დრო დარჩა. 4. ლუმელში შესადებად („შედებისათვის“) შეშა საჭირო გახდა („უნდა“), ამიტომ მამა ყოველდღე შეშაზე მიდის. 5. მდინარე თუ გაყინა, წისქვილი არ იმუშავებს („არ დატრიალდება“), ამიტომ დედა

წინდაწინ რამის („რამე“) დაქვეას იჩქარის. 6. ჩვენ, ბავშვებიც, მას ვეხმარებით („დახმარება ვაკეთებთ“): წვრილ შეშას („შეშა“) ვჭრით, სიმინდს („სიმინდი“) ვფშვნით და სხვა („სხვებიც“) წვრილმან რამეებს („რამეები“) ვაკეთებთ.

შ ა ნ ა ც

1. ჰოს უოდო ცაბონა დონა უანაც მეტენა ზუყორო. 2. ცაბო ჰუნიც ჰუდო ტოტალ ბადბიქილ ბორო. 3. დონა ჰონლოჯა ბალაპზი აჯნა ჰინლწორო: 4. ცაბო ჰუდო ცირგალიც ბუჰეჰეც ცენდომ ბიშში ბონა ტოტოც ზუყორო. 5. დო ცაბოჯა ნისორო:

— 6. ცაბო, მი ლინილ ცენდომ ბიშში ბონა ჰუდო ტოტოც?

7. ცაბო ჟავაბ ნილირო:

— 8. ჰოდო დო ბუჩჩაშ ჰუდო ჰელაშ გელ. 9. ჰოდო ცახო ლიეჩ. 10. ჰოლოს წონა წაყ რუყო რახცა.

11. უაჰანლო უოდცი დილ ცოზიბლა ხონხრაშ ცაროა რიაყე-რო. 12. ბეთა ცილე ბილოცდნ გურო.

ტ ყ ე შ ი

1. ერთ დღეს მამა და მე ტყეში წავედით. 2. მამამ („მამა“) იქ შეშის („შეშა“) ჰრა დაიწყო. 3. მე მასთან გაკვირვებული დავრჩი: 4. მამამ შეშა მიყოლებით („რიგში“) არ მოჭრა რა, შიგადაშიგ („შიგნიდან“) არჩევდა რა, [ისე] ჰრიდა. 5. მე მამას ვკითხე:

6. — მამა, რატომ („რისთვის“) შენ შეშას („შეშა“) შიგადაშიგ („შიგნიდან“) შერჩევით ჰრი?

7. მამამ მიპასუხა („პასუხი მომცა“):

— 8. ეს შეშა, მე რომ ვჭრი („საჭრელი“), მუხის არის. 9. ეს კარგად იწვის. 10. ამის ცეცხლიც ძალიან დიდია.

11. იმ დღეს მე ბევრი ხის სახელი („ხეების სახელები“) შევისწავლე („გავიგე“). 12. შემდეგ ჩვენ სახლში წავედით.

ლ ' ი ნ ე

1. ლილმა ჰავა რაჰჰო რაჯცა. 2. ცონზ გჩჩ. 3. ლ'ჩ მილაჟეჩ. 4. ყადამლარა ბიხო რეტელ ლიჰეჩ. 5. ბილორაცა წო რეკელჩა.

6. ბილწო გწლო ჰაივალა გიშა ბაქეჰე რუაცოც. 7. ლილმალა ჟოდლას წაყ მაშშო მეხ გელ. 8. ბეთა ჟოდლას მეხ ბიხალოლ'ნა, ნიშემ მაშელ'ალ ბამბიჰილ ბრც.

ზამთარი

1. ზამთარში ჰაერი ცივია. 2. თოვლი მოდის. 3. წყალი იყინება. 4. ადამიანები („ადამიანებმა“) თბილ ტანისამოსს („ტანისამოსი“) იცვამენ. 5. სახლებში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ. 6. შინაურ („სახლში მყოფი“) ცხოველები გარეთ არ გამოდიან რა, იმალებიან. 7. ზამთრის დღეების დრო ძალიან მოკლეა. 8. შემდეგ დღის დრო გრძელდება, ღამის მოკლეობა იწყება („დაწყება კეთდება“).

სოირა

1. სოირა ზადამლილ წაყ ხაირაბ ჟო გელი. 2. სოირატა ზადამლა ტარბაყეჩი. 3. ჰონლო რალ როლცა, მჩე ბოლოც. 4. ჰონლოტა რაყ რაყოც. 5. ჰონო ყურუმიალ მიცოც. 6. სოირანა-შუგონა შიბაბ ჰალტილა ბახცა. 7. ჰუნი გაჩჩო, შუგაშ ჰი^ნ მა^ნჯცა. 8. ჰონლოლა ჰი^ნ ყიმიზ რრც. 9. შუგაშ ჰი^ნ ინსალილა ჩეხლილ ფამდაგალო ჟო გელი.

ცხენი

1. ცხენი ადამიანისათვის ძალიან სასარგებლო რამეა. 2. ცხენზე ადამიანები სხდებიან. 3. ის („მან“) კალოს („კალო“) ლეწავს, მიწას („მიწა“) ხნავს. 4. მასზე ტვირთს („ტვირთი“) კიდებენ („ტვირთავენ“). 5. ის ურეშში იბმება. 6. ჰაკი ცხენიც („ცხენი ჰაკიც“) ყოველ სამუშაოს („სამუშაოები“) აკეთებს. 7. გარდა ამისა, ჰაკ ცხენს რძე აქვს („ჰაკი ცხენის რძე არის“). 8. მისი რძისაგან („რძის“) კუმისი კეთდება. 9. ცხენის რძე ადამიანის ორგანიზმისათვის სასარგებლო („სარგებლობა მქონე“) რამე არის.

ცონს

1. ცონს წაყ ჟოთაჰ გალო ვა ჰალტიზი ბაჯცას ჰაიმან გელი. 2. ჰონო ყურუმიალ ლიოც. 3. ჰონლო მჩე ბოლოც ვა რალ როლცა. 4. ცონსის ხო რუჟალ კეტო რახცა. 5. ჰონლოს ბემ ჰალ გიხეჩლა ჟოდლალ ჰალტიზი ბრც.

ხარი

1. ხარი ძალიან ღონიერი და მუშა („მუშაობა მკეთებელი“) ცხოველია. 2. ის ურეშში იბმება. 3. ის („მან“) მიწას („მიწა“) ხნავს და კალოს („კალო“) ლეწავს. 4. ხარის ხორცი საჭმელად („ჭამა“) კარგია. 5. იმის ტყავი ფეხზე ჩასაცმელი რამეებისათვის მუშავდება.

ჭარა

1. ჭარა წყა ქომაქ-გაღლოო უო გელ. 2. ჰონლო ჰი ნილ'ცა. 3. ჰიწ კიმა რრც, რელ' რრც. 4. ჭარას ხო რუჭა, ბეთა ჰონლოლა ბემშ პალ' გიხეჩამ უო როანც. 5. ჭარა ხალყლილ, მაშიშათლილ წიკარაბ ჰაივან გელ.

ძროხა

1. ძროხა ძალიან დამხმარე რამეა. 2. ის („იმან“) რძეს („რძე“) გვაძლევს. 3. რძიდან ყველი კეთდება, ერბო კეთდება. 4. ძროხის ხორცს („ხორცი“) ვჭამთ, შემდეგ იმის ტყავისაგან („ტყავის“) ფეხზე ჩასაცმელი რამე კეთდება. 5. ძროხა ხალხისათვის, მეურნეობისათვის დიდი [მნიშვნელობის] ცხოველია.

გამუშ

1. გამუშ წყა ყუვათ წიკარაბ ჭა წყა ბრდაცას ჰაივან გელ. 2. ჰონონა ყურუშინაც მიცოც. 3. ჰონლო მაჩე ბოლოც ჭა რალ როლცა. 4. წუმაბ გამუშბამ ჰი წყა გემომაბ ცი მუმფაყათ გალოო უო გელ. 5. ჰონლოლა ჰიწ რელ' კიმა რრც. 6. გამუშბამ ხო რუჭა ცი ჰონლოს ბემ პალ'ა უოღლალ ჰალტიზი ბრც. 7. ჰონლოს ჰუნარნა ფადანა ჭარალა ბიყერ.

კამეჩი

1. კამეჩი ძალიან ღონიერი, დიდი და ძალიან მუშა ცხოველია. 2. ისიც ურეშში იბმება. 3. ის („იმან“) მიწას („მიწა“) ხნავს და კალოს („კალო“) ლეწავს. 4. ფურკამეჩის რძე ძალიან გემრიელი და გამოსავლიანი („ხეირი მქონე“) რამე არის. 5. მისი რძისაგან ერბო (კარაქი), ყველი კეთდება. 6. კამეჩის ხორცს („ხორცი“) ვჭამთ და

მისი ტყავი ფეხზე ჩასაცმელისათვის („რამისათვის“) მუშავდება. 7. მისი შექმნა და სარგებლიანობა ძროხაზე („ძროხასთან“) მეტია.

ცირმატო

1. ცირმატო წაყ მაშარულალლილ ფაჲდა ნილ'ცას ჰაივან გელ.
2. ცირმატო მაშარულალუმ ცურუმი გელ. 3. ცირმატას ხო რუჯაქჩაშ უოგელ.

ვირი

1. ვირი მთიელებისათვის დიდი (ძალიან“) სარგებლობის („სარგებლობა“) მომცემი ცხოველია. 2. ვირი მთიელის ურემია. 3. ვირის ხორცი არ იჭმება ისეთი რამე („შეუჭმელი რამე“) არის.

ჭურწენ

1. ჭურწენ გელ ცირმატალა თაჲფალის მალო ბუყო, ყუვათ გალლო ჰაივან გელ. 2. ჭურწენ ცირმატალა მიჩაჲ ბრდა თუკალ ბაჲცა. 3. ჭურწენ შამალ მეყაბ ზოდანა, ჰუნარ ბუყო ჰაივან გელ. 4. ჰონლ'ოს ყიმათ ბუყყო გელ.

ჯორი

1. ჯორი ვირისნაირი, ტანად („ტანი“) დიდი, ჯანიანი („ჯანი მქონე“) ცხოველია. 2. ჯორს („ჯორი“) ვირის ადგილზე მუშაობა („შრომა“) შეუძლია. 3. ჯორი თუმცა უზნეოა, მაგრამ დიდი შექმნის ცხოველია. 4. მისი ღირებულება დიდია.

ბოწი

1. ბოწი წაყ ცადამლარალ ფაჲდა ჰინი ნილ'ცას ჰაივან გელ.
2. ბოწილას ხო რუჯალ წაყ კეტო რაჲცა. 3. ჰონლ'ოლა ჰნ'შ კიმა რრც. 4. ჰონლ'ოლა ლ'ურომ წინდა, სულურ, ყირ ციბადრონნა ჰა-უთაბ უო რრც. 5. ჰონლ'ოს ღაშე ტალრლ ჰალტიზი ბრც. 6. ჰონლ'ო ღაშიშ სოგნა ბრც.

ცხვარი

1. ცხვარი ადამიანისათვის დიდი („ძალიან“) სარგებლობის („სარგებლობა“) მომცემი ცხოველია. 2. ცხვრის ხორცი საჭმელად

(„კამა, ჰამისათვის“) ძალიან კარგია. 3. მისი რძისაგან ყველი კეთდება. 4. მისი მატყლისაგან („მატყლის“) წინდა, შალი, ნაბადი და ამისთანა სხვადასხვა რამე კეთდება. 5. მისი ტყავი ქურქისათვის მუშავდება. 6. მისი ტყავისაგან („ტყავის“) საპირეც კეთდება.

ყაქლამო

1. ყაქლამო ჩეხ ბუყო, რის რიხალო, ყამ რუერო, ყუჟუათ გალო ჰაივან გელ. 2. ჰონლოლა მიწარატა ხოლოს ტარყენა რაჯცა. 3. ყაქლამოტა შადამლა ტარბაყეჩ. 4. ყაქლამოს ხო რუჟჩა, ჰინ ხულოც. 5. ჰონო ჰალტიზინა ბრც. 5. ყაქლამოს ლჷუ თოთილო ხირადბ რაჯცა.

აქლემი

1. აქლემი სხეულდიდი, კისერგრძელი, თავპატარა, ღონიერი („ღონე მქონე“) ცხოველია. 2. მის ზურგზე ხორცის უნაგირი არის. 3. აქლემზე აღამიანები სხდებიან. 4. აქლემის ხორცი იჭმება, რძე ისმება. 5. ის მუშაობს კიდეც. 6. აქლემის მატყლი ფაფუკი [და] ძვირფასია.

ჟო

1. ჟო ბეტერჰანლიტა წაყ მუტეყაბ გელ, ნისორო ჟო ხეხსა რრცას ჟო გელ. 2. ჟოილ მაჰ ხეხსა ტუცა, ჰონლოზა ბეტერჰანლის ხარაულ გელ. 3. ხასგო ბოწილატა ჟო წაყ ჩარა გაჩჩო ჟო გელ. 4. კეტა ჟომ, შიჟო როჰოდანა, ბეტერჰანლის ყად რეხუნთეზი ბოა. 5. ჟო წაყ იაჰ გწლო ჟო გელ.

ძაღლი

1. ძაღლი პატრონისათვის („პატრონზე“) ძალიან გამგონეა, ნათქვამი რამის („რამე“) შემსრულებელია. 2. ძაღლს სუნი სწრაფად ეცემა, ამიტომ პატრონის დარაჯია. 3. განსაკუთრებით ცხვარში („ცხვარზე“) ძაღლი ძალიან აუცილებელი რამეა. 4. კარგი ძაღლი, როგორც არ უნდა იშრომოს, პატრონის ნივთს („ნივთი“) თავს არ დაანებებს. 5. ძაღლი ძალიან ერთგული („ერთგულება მქონე“) რამე არის.

გ ე ლ ო

1. გელო, წაყ ბუერო ზოდანა, ჰუნარ ბუყო ყო გელ.
2. გელო ჟოლ'ირო მუტეყაბ ჰაივან გჰყე.
3. გედლამ ცაქიჭალლა რატა რახცა.
4. ჰინიშ ცოწ როცცას მაჩე ბაჯლა, ჰონლოლ ბეტერჰან შოყიჩა.

კ ა ტ ა

1. კატა, ძალიან პატარა რომ დარჩა, დიდი შეძლების რამეა.
2. კატა ძალღვივით („ძალღის მსგავსი“) გამგონე ცხოველი არ არის.
3. კატის ეშმაკობები („ზღაპრები“) ბევრია.
4. თავისი მუცლის გამძღომი ადგილი თუ ნახა („არის“), ის („იმან“) პატრონს („პატრონი“) ივიწყებს.

ჩ ა ყ ა ლ ი ლ ა დ ბ ო

1. ჰოს თაფუა ლადბო ავლაჯღიჯ ნუქობალ' კარბალომ ზუყო-რო.
2. ჩაყალილ ჰოროლ რიგაბანა, ჰოდო ბულორასნა ბაჯნა, გგჰტაა ბუტნაჲ.
3. ბულორო ჩაყალ გგჰტაა ბეგალ' ჰოდლოლ ხო რუჟალ რატნაჲ.
4. ჰონლოლა ჰილალჯა ჰინაბაჰენა ჰინჩა რეტალ კეზი რაჯნაჲყე.
5. ჩაყალ, ბუტირაყას, ლახლონაჲყე.
6. ნუქობანა ლადლაჯა ყობოხ რილ'ნაჲყე, ჰოს ლადე ბოკიწნა ჰარე რალალ.
7. ტოლონა ბოკიწნა ჩაყალღრ ლადე ნუჯირო.

ტ უ რ ა და ყ ვ ა ვ ე ბ ი

1. ერთი გროვა ყვავებისა („ყვავები“), რომ მოშივდათ, მინდორზე გაიშალნენ.
2. ტურამ ისინი ნახა რა, ის („ეს“) მკვდარივითაც გახდა რა, გორაკზე გაწვა.
3. მკვდარი ტურა გორაკზე რომ ნახეს („დანახვისას“), იმათ ხორცის („ხორცი“) ჰამა მოუნდათ.
4. შეეშინდათ რა, იმ ეშმაკთან ახლოს მისვლა („წასვლა“) ვერ შეძლეს.
5. მელა მღვიძარე („არმძინარე“) არ გაინძრა.
6. შშიერ ყვავებს („ყვავებთან“) მოთმენა არ შეეძლოთ რა, ერთი ყვავეი გადახტა თვალის („თვალი“) ამოსაღებად („ამოღებისათვის“).
7. ზედაც ახტა რა, მელამ ყვავეი შეჰამა.

ლადე ი სორა

1. ლადილ ჰოს კიმალიშ ქესექ მიჯონა ზუყორო. 2. კიმანა შიკა-
ცა როხნო სიდ ხოხტაა მეტეერო. 3. ჩაყალილ ჰონო ბეგარო. 4. ჰუ-
ნიცის ჰონო ბოტალ ბადბიქილ ბრრო. 5. სორა ხოხდორო ჰიჩაქლო,
მიდნა ქაყზი რრნა, კალლ'აზი ბაჯალ დულა მუხერო:

— 6. დიე კეტო ლადე! დიბონა ბერცინლი, მინა ბერცინაბ,
დიბო ჰარატანა ბერცინაბ, ჰოს ქექ ილა, ნიჩ ბავეწე!

7. ჰონლო ჰუნა ნისოლ' ჰონო წაყ რაზი ბავირო. 8. ბეთა ქექ
ილალ ბაიბიქილ ბრრო. 9. ბეთა ჰარატა შიკაყამ გიშაქირო ეუნა,
კიმა სორალილა შიკაყ როყორო.

ყვავი და მელა

1. ყვავმა („ყვავს“) ერთი ყველის ნაჭერი იპოვა. 2. ყველიც პირ-
ში დაიჭირა რა, ერთ ხეზე შეფერინდა. 3. ის მელამ დაინახა. 4. შემ-
დეგ („იქიდან“) მისი მოტყუება განიზრახა („დაიწყო“). 5. მელა ხეს
 („ხესთან“) მიუახლოვდა, კუდიც დააქნია, საუბარი დაიწყო.

— 6. ჩემო კარგო ყვავო! შენი სილამაზე!... შენც ლამაზი, შენი
ხმაც ლამაზი! ერთი სიმღერა იმღერე, არ შეგრცხვეს!

7. იმან რომ ეგრე თქვა, ის ძალიან გამზიარულდა. 8. შემდეგ
სიმღერის სიმღერა დაიწყო. 9. შემდეგ, ხმის ამოსვლისას („ხმაზე“),
პირიდან გავარდა ყველი („რამეც“) და მელიის პირში ჩავარდა.

ჰოს ცანდისაჲ

1. ჰოს ცანდისაჲ ცოწყონა ზუყორო ჰობოლილილა. 2. ნიშე
ცოწყოლ' ყარადდა გილგ მაწყო. 3. ჰოს ქეტე შიკაყანა გუნნა ნისორო
ცანდისაჲ: „ბუჰუნ ბუგინან!“

4. ციტინამაზა რქკელა გინნამ ჰობოლილა ყარადდა მაწყო. 5.
მულალ'ან ჰოს ქეტენა შიკაყ გუნა, ნისორო ცანდისაჲ: „ბუჰუნ ბუგი-
ნან!“

— 6. დიბო თალეჰ ბულალა! 7. რის ზუდ გელ ჰუდას, ზუდ
გელ დიბო რის, — დრეზაზე დო ნისორო, ცახო ღარლ'ოლანა ღარ-
ლონნა ყარადდა გილგ მაწყო ჰობოლილ.

8. ცანდისაჲ ბოწვირო ქეტე მაწყას ხულონამ, შიკონა ჰეკლოჲ

ნა, ჰარენა რიცონნა ილ'ელარო ცანდისაუ, გალლო გაჩო კა
რატორც: „წაშადინ ბუჰუნ ბუგო!“

9. ეე რიყერო კობოლ(ლ)ილ ცანდისაუს „ბუჰუნ ბუგინან“ –
ნისოც ზუყოროლი.

10. ნილაზოდანა ლ'ილ უოდრც ქენ ბეჩანმერო ცანდისაუ.

ერთი ანდიელი

1. ერთი ანდიელი მოვიდა სტუმრად. 2. ლამის („ლამე“) დადგო-
მისას („მოსვლისას“) ბორში დაუდგეს („დაუდეს“) წინ. 3. ერთი
კოვზი პირშიც ჩაიდო რა, ანდიელმა თქვა: „ბუჰუნ ბუგინან!“¹

4. ცოტათი გააცხელეს [და] სტუმარს („სტუმართან“) წინ დაუ-
დგეს („დადეს“) ბორში. 5. კვლავაც („[მას] უკანაც“) ერთი კოვზი
პირშიც ჩაიდო რა, ანდიელმა თქვა: „ბუჰუნ ბუგინან!“

– 6. შენი ბედი გაქრეს („მოკვდეს!“)! 7. – ყელი გაქვს
(„არის“) ხის („შეშის“), შენი ყელი არის ხის, – თავისთვის თქვა რა
[მასპინძელმა], კარგად ადუღეს რა, ადუღდა რა, წინ დაუდგეს
(„დაუდეს“) სტუმარს ბორში.

8. დალია ანდიელმა სავესე კოვზი ბორში („ბორშისა“), პირიც
დაღმიჭა რა, თვალეზიც დახუჭა რა და დაიყვირა მთელი ხმით
(„არის არ არის ხმით“): „წაშადინ ბუჰუნ ბუგო!“²

9. ახლა მიხვდა („აგაიგო“) მასპინძელი („მასპინძელს“) ანდიელის
ნათქვამს („ნათქვამი“): „ბუჰუნ ბუგინან!“

10. როგორც იყო, ხუთ დღეს საჭმელი დატოვა ანდიელმა.

*

* *

ცაბოს ცოყე, ქიდ „ამამის შვილი (ვაჟი), გოგო“.

ციღომ ცოყე, ქიდ „დედის შვილი (ვაჟი), გოგო“.

ცოყდისმ თეთრათ „ვაჟის რვეული“.

ცოყე ყეშირო „ბიჭმა შეჭამა“.

¹ „ცივი არისო!“

² „ცეცხლივით ცივიაო!“

დო ცოყდილ თეთრათ ნილ'ირო „მე ვაჟს რვეული მივეცი“.
დო ცაბოლ თეთრათ ნილ'ირო „მე მამას რვეული მივეცი“.
დო მადუჰანლილ ტექ ნილ'ირო „მე მეზობელს წიგნი მივეცი“.

მადუჰანლი ბაბა ბაყორო „მეზობელმა პური მოიტანა“.

ციო ქენ ბრორო „დედამ საჭმელი გააკეთა“.

დო ციოლ ქენ ნილ'ირო „მე დედას საჭმელი მივეცი“.

მადუჰანლი ჰუდო ბაღელო ცონ'გიდ „მეზობელმა შეშა დაჭრა ნა-
ჯახით“.

დო გუთანიად მაჩე ბოლ'ორო „მე გუთნით მიწა მოვხანი“.

მადუჰანლი გუთანი რიტილო „მეზობელმა გუთანი შეაკეთა“.

დო გუთანიას ჰამალ იშელლო „მე გუთნის ფეხი მოვტეხე“.

დო ჰიტად ბაბა ბუჭირო „მე დანით პური დავჭყერი“.

ტიკაბანანჟ ცონ'ქრო გულლო „სკივრში ფული ჩადო“.

დო ცონ'ქრო როქჩირო „მე ოქრო ამოვიღე“.

დო ცონ'ქრო ცონ'ზიბ როკოლო „მე ფული ბევრი დავაგროვე“.

დო ტალო ეოქჩირო „მე ქვა ავიღე“.

დო ჰამო ეოქჩირო „მე ნახშირი ავიღე“.

დო ზოკო ეოქჩირო „მე სოკო ავიღე“.

დო გამაჟ ეოქჩირო „მე ქვა ავიღე“.

ტოვტა ტოდან ეჩიერო „სახურავზე ზევით დგას“.

დო მიზატა ეჩიერო „მე მიწაზე ვდგავარ“.

დო ცალ'აცამ გრორო „მე სოფლიდან მოვიდი“.

ცოყე ცალ'აცამ გრორო „ბიჭი სოფლიდან მოვიდა“.

ქიდ ცალ'აცამ გრორო „გოგო სოფლიდან მოვიდა“.

სოირა ცალ'აცამ გრორო „იაბო ცხენი სოფლიდან მოვიდა“.

ხალყ ცალ'აცამ გრორო „ხალხი სოფლიდან მოვიდა“.

ჯაზაჯა ცალ'აცამ გრორო „ქართველები სოფლიდან მოვიდნენ“.

შარა ცალ'აცამ გრორო „ძროხა სოფლიდან მოვიდა“.

შუგოროლ ცალ'აცამ გრორო „ჰაკი ცხენები სოფლიდან მოვიდა“.

ცაჯა ცალ'აცამ გრორო „ქალები სოფლიდან მოვიდნენ“.

ქიბა ცალ'აცამ გრორო „გოგოები სოფლიდან მოვიდნენ“.

ტოჯტამე კარამატი ბეჭირო „სახურავიდან კრამიტი ჩამოვარდა“.
ტიკაბანაყამე ცონქრო როჭჩირო „სკივირიდან ამოვიღე ფული“.
ცისტოლიალ ლირო ცოყე ცეტეერო „მაგიდის ქვეშ ვაყი შევიდა“.
ცისტოლიალ ლირო ტაქანი გელი „მაგიდის ქვეშ ტიქა არის“.
დო ყაბოლორ ყაწო ცეტეერო „მე მამასთან ერთად წავედი“.
დო ყაბოლორ ცეტეეყე „მამასთან არ წავედი“.
ცოყე ბალილაც ცეჩერო „ბიჭი ბაღში გაჩერდა“.
ცოყე ბილოდა ცეჩერო „ბიჭი სახლთან გაჩერდა“.
ცუერო ცოყე, მუერო ქიდ, ცოვო, ცუერო სუკო „პატარა ბიჭი,
პატარა გოგო, ქალი, პატარა კაცი“.
ბუერო სოღრა, რუერო ბილო, ყორა „პატარა იაბო ცხენი,
პატარა სახლი, ბავშვი“.
რუერო ცონქრო, ცანცმაპა „პატარა ფული, კარი“.
დიმე ბილო „ჩემი სახლი“.
დიბო ბილო „შენი სახლი“.
ჰოქლოს ბილო „მისი სახლი“.
ჰოლოს ბილო „ამისი სახლი“.
ცილოშ ბილო „ჩვენი სახლი“.
მიჟოშ ბილო „თქვენი სახლი“.
ჰოგლოს ბილო „მათი სახლი“.
შაპალლოს ბილო „ამათი სახლი“.
შაპადი ტაქანი დიმე გელ „ეს ტიქა ჩემია“.
შაპადი ლი დიმე გელ „ეს წყალი ჩემია“.
შაპადი ბილო, ყორა დიმე გელ „ეს სახლი, ბავშვი ჩემია“.
შაპადო ქიდ დიმე გელ „ეს გოგო ჩემია“.
შაპადო სოღრა დიმე გელ „ეს იაბო ცხენი ჩემია“.
შაპადი სუკო დიმე გელ „ეს კაცი ჩემია“.
შაპადროლ ცონსო დიმე გელ „ეს ხარები ჩემია“.
შაპადროლ ქიბბა დიმე გელ „ეს გოგოები ჩემია“.
შაპადროლ ბილორა დიმე გელ „ეს სახლები ჩემია“.
შაპადროლ ყადამლა დიმე გელ „ეს ხალხი ჩემია“.

ტაპაგო სოფრა დიდე გელ „ის იაბო ცხენი ჩემია“.

ტაპაგო ქიდ დიდე გელ „ის გოგო ჩემია“.

ტაპაგო ბილ'ოვა (|| ბილ'ორა) დიდე გელ „ის სახლები ჩემია“.

ტაპაგი ყორა დიდე გელ „ის ბავშვი ჩემია“.

ტაპაგროლ ყორა დიდე გელ „ის („ისინი“) ბავშვები ჩემია“.

ტაპაგროლ ჰონ'ხორა დიდე გელ „ის („ისინი“) ხეები ჩემია“.

ტაპაგროლ შუგოროლ, გამუშბა დიდე გელ „ის („ისინი“) ჭაკი ცხენები, კამეჩები ჩემია“.

შიჟოდ ტაპანი? „რა არის ეს?“

სუკო ტაპადი? „ვინ არის ეს?“

შიჟოდ გელ? „რა არის?“¹

სუკო გელ მიჟოლაჟა? „ვინ ხართ თქვენ?“²

სუკო ცონ'ყორო? „ვინ მოვიდა?“

შიდ როყორა? „რა მოვიდა?“

სუკო გალონა იყნ „ვინ არის, არ ვიცი“.

შიჟო გალონა რიყნ „რა არის, არ ვიცი“.

ჰოს ლ'იბო „ერთი ფურცელი“.

ჰელ'ამ ლ'იბო „კაკლის ფოთოლი“.

დო ცოზიბ ლ'იბო დოკოლოლ „მე ბევრი ფოთლები დავაგროვე“.

დო შუგოროლ როკოლოლ „მე ჭაკი ცხენები დავაგროვე“.

დო ჰოს შუგო მოყოლოლ „მე ერთი ჭაკი ცხენი მოვიყვანე“.

გალლარო მოყორო „სულ მოვიდა“.

დო გელ „მე ვარ“; დო გაჟე „მე არ ვარ“.

დო ზუყორო „მე ვიყავი“; დო ზუყეჟე „მე არ ვიყავი“.

დო ოყოც ხიშა, ბეთა ხიშალ „მე მოვალ ხვალ, ზეგ“.

ჰუგი ცოზიბ მეხლაჟ ჰინ'ხლოც „ის დიდ („ბევრ“) ხანს დარჩება“.

დო ბილ'ოლა ცოზიბ მეხლაჟ ჰინ'ხლორო „მე სახლში ბევრ ხანს დავრჩი“.

დო ყორაჟა ყელირო „მე ბავშვს ვცემე“.

¹ შდრ. ბეჟ. სულ გეჟ „რა არის?“

² შდრ. ბეჟ. სუკოდ გეჟ „ვინ ხართ?“

ლო სოფრა ჩურუტად ბნტელლო „მე ცხენს („ცხენი“) მათრა-
ხით ვცემე“.

ლო ხიშა ჩურუტ როხცა „მე ხვალ მათრახს („მათრახი“) ავიღებ“.

ლო ჩახდაჩ „მე ვწერ“.

მადუჰანლა ჩახდაბაჩ „მეზობლები წერენ“.

მუჰალიმლა ჩახდაბაჩ „მასწავლებლები წერენ“.

მადუჰან ჩახდაჩ „მეზობელი წერს“.

ჰალმადლი ტექ ჯრც „ამხანაგი („ამხანაგმა“) წიგნს („წიგნი“) კითხულობს“.

მალმადლარა ტექლა ჯოჰნც (|| ჯონც) „ამხანაგები („ამხანაგებმა“) წიგნებს („წიგნები“) კითხულობენ“.

ლო ნისოჩ („|| ვარლოჩ“) „მე ვამბობ (|| ვლაპარაკობ)“.

ლო ხაბარ მწჩ „მე ამბავს („ამბავი“) ვლაპარაკობ“.

მაჰამადი ნისოლო ჰალმადლიჯა „მაჰამადმა ჰკითხა ამხანაგს („ოქვა ამხანაგთან“)“.

ციდოშ ხაბარ „დედის ამბავი“.

ლო რრც „მე ვაკეთებ“.

ლო ბაბა ბრც „მე პურს („პური“) ვაცხობ („ვაკეთებ“)“.

ლო რრც ბილო „მე ვაკეთებ სახლს („სახლი“)“.

ლო მრც ჰაბორ „მე ვაკეთებ წისქვილს („წისქვილი“)“.

ლო რრც სირო „მე ვაშენებ („ვაკეთებ“) ბოსელს („ბოსელი“)“.

ლო მრც ხაც „მე ვაკეთებ კარს („კარი“)“.

ლო გეტეჩ „მე მივდივარ“.

ნა გეტეჩ? „სად მიდიხარ?“

ხადამ გეტეჩ ბილოლადნ „კაცი მიდის სახლში“.

ხაჯო მეტეჩ ბილოლადნ „ქალი მიდის სახლში“.

ქიდ მეტეჩ ბილოლადნ „გოგო მიდის სახლში“.

ხოჟე მეტეჩ ბილოლადნ „ბიჭი მიდის სახლში“.

სუგოსორა მეტეჩ სირაჟ „ცხენი მიდის ბოსელში“.

ხოწ მეტეჩ სირაჟ „ხარი მიდის ბოსელში“.

სოფრა მეტეჩ სირაჟ „იაბო ცხენი მიდის თავლაში“.

შუგო მეტეერ სირაც „ჭაკი ცხენი მიდის თავლაში“.

ყორა რეტეერ ბილოლა „ბავშვი მიდის სახლში“.

ლი რეტეერ „წყალი მიდის“.

დილ რეგარ ბილო „მე ვხედავ სახლს („სახლი“)“.

მალუქანლილ რიგარო ბილო „მეზობელმა ნახა სახლი“.

ცადამ მამდალლიც კეჩანამ „კაცი მინდორზე დგას“.

ცადამ ჰუნლ კეჩანა ზუყორო მიჩალ „კაცი გუშინ მიწაზე იდგა“.

ცადამ მამდალლიც კეჩანა ზუყონამ „კაცი მინდორზე მდგარა“.

ცადამ ხიშა მიჩალ კეჩერ „კაცი ხვალ მიწაზე დადგება“.

ჰული სუკო ულოც „ეს კაცი კვდება“.

ჰული სუკო ულოცას გელ „ეს კაცი მომკვდავი არის“.

შუგოროლ ზუვაყორო „ჭაკი ცხენები იყო („იყვნენ“)“.

ცადამ ზუყორო „კაცი იყო“.

ცადამლა ზუვაყორო „კაცები იყვნენ“.

ცადამლა მეტეერო „კაცები წავიდნენ“.

ცის კეტეჩანაშ გელ „ძმა მიდის („წამსვლელი არის“)“.

ცის აჰელნამ „ძმას ცივა“.

ლო კეტეერ ცისტილურ „მე მივდივარ ძმასთან“.

ლო კეტეერ ზალლორ „მე მივდივარ ქართან ერთად“.

დულორ ღო გრც ავდა „მე შენთან ერთად წამოვიდოდი, რომ შეიძლებოდა“.

ცაგალლო ჰნდი (ბაბა) კეტო ბავცა გაჩჩალა „მარილიანი ჰადი (პური) უკეთესია („კარგია“) უმარილოზე“.

ცურუსალლილორ რეყეზი ბავნამ ბუსურბანლი „არუსებთან შეთანხმებულია მუსლიმანობა“.

ღო ცოყორო. დენა ცუნხენა ცოზიბ ჟონა რაყონა „მე მოვედი უკან წამოვედი რა, ბევრი რამეც მოვიტანე“.

რიხონა ყაწო მეხერ ჰოლოც ბოჯ „თბება რა, ერთად მოდის აქ მზე“. რეხერეჟუნა ცულოც ჰუგი „დარტყმით („დარტყეს რა“) კვდება ის“.

ღო იზდაც ცისდილორ „მე ვიზრდები ძმასთან“.

დიმელა ცისტილა უყყო სუკო დილ კეგამცე „ჩემი ძმისთანა“.

(„მასთან“) დიდი კაცი მე არ მინახავს“.

სწორად სო ბაჯაყა „დათვი მელა („მელის მსგავსი“) ვერ იქნება („ვერ გახდება“)“.

ჰასალ ცაჯაბერა ჰინჯო გჰჩო „ცის არწივი საშიში არაა“.

ცისტი ბოხცა შუგოსორა „ძმა („ძამ“) ყიდულობს ცხენს („ცხენი“)“.

ცაბო ცუწირო ჰილლა ცოყდიჯა „მამამ დაარტყა თავის ვაჟიშვილს“.

დიმე ცის ციტერო. ცურუსალლი „ჩემი ძმა მოკლა რუსმა“.

ციტელა ლიც „გასულ წელს („წელში“)“.

ტაპალო ტოდიც „ამ დღეს“.

ცირმატა რაყ რაყაჯა ბატელაჯდა „ვირი („ვირმა“) ტვირთს („ტვირთი“) არ წაიღებს, თუ არ ცემე“.

ჰანყყა-ჰანყყა ნისოც შადამლარა ფადადგჰჩო ხაბარ „ხანდახან ამბობს ხალხი („ხალხმა“) უსარგებლო ამბავს („ამბავი“)“.

ცისტი რიასორო ჰინიშ შუგოროლ „მამამ გაყიდა თავისი ჰაკი ცხენები“.

ჰინლაყუ ხეხლილად რორო ჰინილ ჰუნი „შენივე სიჩქარით გააკეთე შენ ის“.

ცედეშინლილა მეჩან მეგე ჰოგო „მოუთმენლობით დგომაც არ შეეძლო („არ გაუშვა“) მას“.

ცისდილ დო ნილირო სუგო სორა „მე ძმას მივეცი ცხენი“.

ჰობოლ ცონყორო ცისტიდორ „სტუმარი მოვიდა ძმასთან“.

ცაჯო მონყორო ცისტილ „ქალი მოვიდა ძმასთან“.

ცისტი ცისტილ ბოხირო ბერცინაბ კოფრა „მამამ დას უყიდა ლამაზი ბეჭედი“.

ცაჯონა ბეტერჰანნა წაყ ცახო გემალ რეყეზი ბაჯნა „კოლი და ქმარიც ძალიან კარგად არიან შეთანხმებული („შეთანხმდნენ რა, არიან“)“.

დიმელა მადუჰანლილ ცოყე ცაჯნა გელ „ჩემს მეზობელს ვაჟი შეეძინა“.

სუგოსორალ ბოხ ცახო გელ, ცირმატალ ნახო კეტო გელ „ცხენისათვის ბალახი კარგია, ვირისათვის ნამჯა კარგია“.

ცოყდინა ჰიბბანნა ბორო დო რეტელ „ვაჟისათვის და ქალიშ-

ვილისათვის შეგკერე („გავაკეთე“) მე ტანისამოსი“.

ცისტის იარაღ გელ კეტო „ძმის იარაღი არის კარგი“.

სუგოსორა გელ ცისტის „ცხენი არის ძმისა“.

შამილლა ეასქარლიც ლირო კეტო ყასქარ ზუყორო ხუნზაჯალ-ლის, ბეთა ნაჭბაკაზულ, ლუმბელლამ, ცანდალლიშ მადამლა „შამი-ლის ჯარში კარგი ჯარისკაცები („ჯარი“) იყვნენ („იყო“) ხუნძების, შემდეგ საღავათიელების, ლუმბეთელების, ანდიელების კაცები“.

ჟაპალ'ო სუკოს გელი კეტო სუგო-სორა „ამ კაცს ჰყავს („ჰყავს არის“) კარგი ცხენი“.

შისალ ფონონამ ცაბაქარის ცის „ისამ შერთო („მოიყვანა“) აბაქარის და“.

ყოლონანლი ლა კეტომ! „ახალგაზრდობა რა კარგია!“

სუდ რრცას სუკო, სუდია „მოსამართლე („სამართალი მკეთებელი“) კაცი, მოსამართლე“.

ცაბდულლალ ჟაპალ'ოც გემაღ „აბდულელები აქ არიან“.

დო ცეტეჩი ცაბდულლალაყცა „მე მივდივარ აბდულელებთან“.

რულონა გელ მუწყე „გაფუჭდა ყანა“.

ჟოდო შოწნამ „წვიმა საკმარისია“.

ცისტიტა დიდე გალლო ნალი „ძმას აქვს ჩემი ვალი („ძმაზე ჩემი ვალია“).“

დიდელა ბალ'ამატა ეენა გელ ჰენამ ცაჟ „ჩემს ხანჯალზე ახლაც არის სისხლის კვალი“.

დიდელა ცაბოტა ჰუნი ჟოდო როყოცალ მი ულოროყოდა „მამა-ჩემისათვის („მამაჩემზე“) ასეთი დღის („ამ დღე“) დადგომას შერ მკვდარი იყო სჯობია“.

ცალი რჩრო შისალ „ალიმ დაარტყა ისას“.

მიყოტანა ჰოვლოტანა დო ბოჟაყ „თქვენ და მათ მე ვერ ვენდობი“.

შურუსალლილ ბიყეჩი მბტა ჰილლა „რუსებმა იციან ბევრი ეშ-მაკობა“.

ცისტილა დო გელი უყო „მე ძმაზე დიდი ვარ“.

ცისტისას რადორო იარაღ „ძმას ჩამოართვეს იარაღი“.

ყალივამ ნაღირი რიჯაც დიდე „აღისაგან ვალს („ვალღი“). მე ვერ ვიშოვნი („ჩემი არ იქნება“).

მარატამ ცოზიბ შამიღიღ ზუყორო ქომაგ: „მთიდან შამიღს დიდი დახმარება ჰქონდა („იყო“).

მარატამ ცოზიბ ჰიბბალ ზუყორო შამიღიღ ქომაგ „მთიდან ბევრი ქალი („ქალღებმა“) დაეხმარა შამიღს („დახმარება იყო შამიღისათვის“).

სუკოლა ცოჟდიღ წუმიღოვა მიჟოშნა ქიღ! „სხვისი ვაჟისაგან („ვაჟს“) დაციავით თქვენი ქალიშვიღი!“

ციღოღა ხირიღაბ ჟო რაჯაც ყოროღ „დეღაზე („დეღასთან“) საყვარელი რამე შვიღღებისათვის არ იქნება“.

კუბალიღის ცოყონა გელი ციღოშ ცის „კუბადან მოვიღა ჩვენი ძმა“.

ღო ცეტეჟი მარატა „მე წავალ მთაზე“.

ფათიშაჰღიღოღა ცენტეჟერაჟამ ჟენა დენა ცოყეღ დიე ცის „ჩემი ძმა, მეფესთან წასული, ახლაც არაა დაბრუნებული („არ დაბრუნდა“).

სუგოსორატა ტარაყე! „ცხენზე შეჟეჟი!“

ღო ნისორო დიბოღა ცისტივა ჰუღი რაჟე? „ვინ უთხრა შენს ძმას ეს სიტყვა?“

ღო ნისორო ცისტივა „მე ვუთხარი ძმას“.

ბუყარა ნისოც ნუშარაჯა: „ღიყეღო ყამალ ბეჩამმეღა!“ „დიღები ეუბნებიან პატარებს („ამბობენ პატარებთან“): „ეგ ჩვეუღება მოიშორეთ!“

ღო ცეღიღო ცისტივა „მე ვეჩხუბე ძმას („მე ვიჩხუბე ძმასთან“).

მაჰამადღაჯა ბორა ლაღოღლჯა ბაჟიღო ბუყყო ზარაღ „მაჰამადღებთან გამართულმა („გაკეთებული“) ჩხუბმა („ჩხუბისაგან“) დიდი ზარაღი გამოიწვია („მოხდა“).

შურუსაღღიღას რიხოც ბუსურბანღაღაღ ცოზიღაბ ცოქრო „რუსებისაგან იღებენ მუსღიღანები („მუსღიღანებმა“) ბევრ ფულს („ბევრი ფული“).

ცისნარაჯას დიღ ფაღდა მოყეღ „ძმისგან მე სარგებღობა არ მაქვს („არ მომღის“).

ცისტის როყორო ქალარ „ძმის წერილი მოვიდა“.

ქალალორდნლატან გრცლაყ დილ ბეგარო სი „სოფლიდან მოსკლის დროს მე ვნახე დათვი“.

დო ბეჟტადან ეტეჟილას გურო ჟოდო „მე ბეჟიტისკენ რომ მივდიოდი („წასვლის დროში“), მოვიდა წვიმა“.

ტირადორლატან გროო ჰუგი „ხიდიდან მოვიდა ის“.

დო ეტეჟი ცისტიდოდან „მე მივდივარ ძმისკენ“.

რილდნ ეტეჟილას გემალი ლიყერარო ჰინოდა „მთისკენ სვლისას არის („არიან“) ცუდი გზები“.

ნაციბლიჯა ვარლოჩილას რეხეროდო თოფი „მე როცა ვლაპარაკობდი („ლაპარაკში“), მომხვდა თოფი“.

დიბო ცის გელი დიმელა ცისტიდორ „შენი და არის ჩემს ძმასთან“.

დიმელა ცაჯას გელი ლიყერო ცამალ „ჩემს ცოლს აქვს („არის“) სულელური ზნე“.

დიდორ ვალოო ცაჯო მულონამ „ჩემთან მყოფი ქალი მოკვდა“.

დიდორში მოჩერო ჰოგო ცაჯო მულონამ „ის, ჩემგან გაქცეული ქალი, მოკვდა“.

ჰოგო დიმელა ცაჯალა მულალ მულორო „ის, ჩემი ქალის შემდეგ („უკან“) მოკვდა“.

დიმე ცაჯო მულოლ ენხენც ცოტი ყაყადაჰან „ჩემი ქალი რომ მოკვდა, მდინარეში ბაყაყი არ ყიყინებს“.

ჟაგილარანც ეუცონა ზუყონამ ჰუგი „ის დამალული ყოფილა ბურქებში“.

ბოხაც ბაჯცა ბეჟელა „ბალახებში იქნება გველი“.

ტალლიც ენილცა ცადამ „ქურქში თბილა კაცს („კაცი“)“.

რაკიციანს ცაყლო თარზი ბაჯირო ჰოქლოს „იმის გულიდან ფიქრი წამოიწია“.

მანყაც ცა გუცა! „თათას („თათაში“) მარილი დაყარე!“

ჰყანტიარაც ბოწან ჰოდო ბიშე! „ჰობში გაუშვი ის ხბო!“

კაბახბაყას გიტავოწორო ჰუგი „კვახებიდან გამოვიდა ის“.

ენხეცლატა გროო დო „მდინარეზე გადავედი მე“.

შიდაცლატან ტუტირო თოფი „ლოგინიდან ვისროლე თოფი“.
ბუტააცლატან ტუტირო თოფი „ყუთხიდან ვისროლე თოფი“.
ჰაბოლადნალატან გილამეტაერო გეშ „წისქვილებისკენ გადმო-
გორდა ვაშლი“.

როსოლადალატაჟ თუფცა ჰოს სას „ყელელებიდან ისმის ერთი ხმა“.

ბუტააცდნ ბოკიწირო გედო „ყუთხისკენ გადახტა კატა“.

გუ, ყორა, სოსო! „ბავშვებო, მოდით სათითაოდ!“

მუყელა ლობო ძალ'ო! „გაკეცე ფურცელი შუაზე!“

თიკაჟ ლ'იბო! „დადევი ფურცელი!“

კახნა ყონა — ცოწყენა „ორჯერ ორი — ოთხი“.

კახნა ლ'ანა — ცილ'ნა „ორჯერ სამი — ექვსი“.

კახნა ცაჰენა — აწონა ბელ'ნა „ორჯერ ცხრა — თვრამეტი“.

კახნა ცაწონა — ჯონა „ორჯერ ათი — ოცი“.

ლ'ახნა ცოწყენა — ცაწონა ყონა „სამჯერ ოთხი — თორმეტი“.

ცოწყერახნა ცოწყენა¹ — ცაწონა ცილ'ნა „ოთხჯერ ოთხი —
თექვსმეტი“.

ლ'ირახნა ცილ'ნა — ლ'ანარიგ „ხუთჯერ ექვსი — ოცდაათი“.

ცილ'ერახნა ცილ'ნა — ლ'ანარიგნა ცილ'ნა „ექვსჯერ ექვსი —
ოცდათექვსმეტი“.

ცალ'ორახნა ცაჰენა — ცილ'ნარიგნა ლ'ანა „შვიდჯერ ცხრა —
სმოცდასამი“.

ბელ'ერახნა ცაწონა — ბელ'ნარიგ „რვაჯერ ათი — ოთხმოცი“.

ცაჰერახნა ცაჰენა — ბელ'ნარიგნა ჰოს „ცხრაჯერ ცხრა — ოთხ-
მოცდაერთი“.

ცაწორახნა ცაწონა — ჰოსჰიტ „ათჯერ ათი — ასი“.

ცაწოლტა ცაწონა გულდა — ჯონა „ათს ათი მივუმატოთ —
ოცი („ათზე ათი რომ დავადოთ — ოცი“)“.

ცაწონა ცოწყენა ჟანც ცაჰელიც — ჯონალ'ანა „თოთხმეტს პლუს
ცხრა — ოცდასამი“.

ჯონალ'ინა ჟანც ჯოლცილ'ელიცი — ლ'ინარიგნა ჰოს „ოცდახუთს

¹ შუ აქ უდრის ყელისმიერ შ-ს და არა ორმაჯს.

პლუს ოცდაექვსი — ორმოცდათერთმეტი“.

ჰოსპიტლაც ჰოსპიტ უანგ როყოც ყონაჰიტ „ასს პლუს ასი იქნება („მოვა“) ორასი“.

ყო-ყონა მენრო ჰოგროლ „ორ-ორი გაუშვა ისინი“.

ფასად ბაჰირო ბატა-ბატა „დაიშალნენ ცალ-ცალკე“.

ლ'ნ-ლ'ინა ეენშ მიწვორო ცილოლ „ხუთ-ხუთი ვაშლი შეგვხვდა ჩვენ“.

ლ'ნ-ლ'ანა გუ! „სამ-სამი მოდით!“

სნ-სიდი ყრ-ყოლი რაყ გულა! „თითო-თითოს ორ-ორი ტვირთი დადევი!“

ლ'ანას ბუტა „მესამედი ნაწილი“.

ცონყენაშ ბუტა „ერთი-მეოთხედი ნაწილი“.

აწონა ჰოსო ბუტა „მეთერთმეტე ნაწილი“.

ლ'ანას ცონყენაშ ბუტა „სამი-მეოთხედი ნაწილი“.

ლ'ინას ცილ'ნას ბუტა „ხუთი-მეექვსედი ნაწილი“.

დო ბუჰირო ჰუგი რალო რიტანა „მე გავჰერი ის, შუაზე გავყავი“.

ცაწოლ სი ლ'ის სუგოსორა „თერთმეტი წლის ცხენი“.

ცისნა ცისლ'ირო კეტო გელი „ძმაც დასავით კარგია“.

უცაყალნა მაცყალლ'ირო კეტო გელი „ბიძაშვილი ვაჟი ბიძაშვილი გოგოსავით კარგია“.

ცისტილა წუმაბ ცის კეტო გელ „ძმაზე უკეთესია და“.

ცის კეტო გელ „ძმა კარგია“.

ფიჰქა კეტო გელი ჩაყიტალილა „ასანთი უკეთესია სამელნზე“.

ციმო კეტო გელი ცაბოლა „დედა უკეთესია მამაზე“.

ცისტილა წუმაბ ცის კეტო განე „და ძმაზე კარგი არაა“.

ცისნარალა წუმაბ ცისნა კეტარო განე „დები ძმებზე კარგი არ არიან“.

დიმე ცის ცაჯარაც ეენლო ბიშშუგუნა კეტო გელი „ჩემი და ქალებში („ქალებში შიგ“) ყველაზე კარგია“.

დიმე ცის ბიქინაბლარაც ეენლო ბიშშუგუნა კეტო გელი „ჩემი ძმა მამაკაცებს შორის („შიგ“) ყველაზე კარგია“.

დიმე ცის წაყ კეტო ბერცინაბ გელი „ჩემი და ძალიან (კარგი) ლამაზი არის“.

მუყოდალა ფიჭქა კეტო გელი, ფიჩქალადა ჩაყიტელ კეტოჟუ გელი „ლურსმანზე კარგია ასანთი, ასანთზეც კარგია სამელნე“.

პალმადლილა ეს კეტო გელი, ესტიდანა ციფოჟუ კეტო გელი „ამხანაგზე კარგია ძმა, ძმაზეც კარგია დედა“.

დილ ბაცვა ვრდაცას „მე მიყვარს მოსწავლე“.

დულ ბაცვა ვრდაცას „შენ გიყვარს მოსწავლე“.

პოქლოლ ბაცვა ვრდაცას „იმას (ქალს) უყვარს მოსწავლე“.

პოქლოლ ბაცვა ვრდაცას „იმას (კაცს) უყვარს მოსწავლე“.

ცილოლ ბაცვა ვრდაცას „ჩვენ გიყვარს მოსწავლე“.

პოგლოლ ბაცვა ვრდაცას „იმათ უყვარს მოსწავლე“.

დილ ხაცვა დიდე ყაბო „მე მიყვარს ჩემი მამა“.

დილ მაცვა დიდე ციფო „მე მიყვარს ჩემი დედა“.

დილ ბაცვა დიდე ესინა „მე მიყვარს ჩემი ძმები“.

დიდე ყაბო ბილოც გელი „ჩემი მამა სახლში არის“.

დიდე ციფო ბილოც გელი „ჩემი დედა სახლში არის“.

დიდე ციფონა ყაბონა ბილოც გეალ „ჩემი დედა და მამა სახლში არიან“.

დიბო ესინა ნა გელი? „შენი ძმა (|| და) სად არის?“

დიბო ესინა ნა გეალ? „შენი ძმები სად არიან?“

დიბონა პოქლოსნა უაჰაგიც გეალ ბილორა „შენი და იმისი სახლები იქ არის“.

მიჟემ ციფო უაჰალო გელი? „თქვენი დედა აქაა?“

დიე ბილო უაჰაგიც გელი „ჩემი სახლი იქ არის“.

ცილოშ ციონა ყაბონა უაჰაგიც გეალ „ჩვენი დედა და მამა იქ არიან“.

დიდე ციფო უაჰაგიც გელი „ჩემი დედა იქ არის“.

დიბო ცოჟენა ქიდნა უაჰაგიც გეალ „შენი ვაჟი და გოგო იქ არიან“.

მიჟემ ციონა ყაბონა უაჰაგიც გეალ „თქვენი დედა და მამა იქ არიან“.

დიდე ესინა უაჰაგიც გელი „ჩემი ძმა იქ არის“.

დიდე ესინა უაჰალოც გელი „ჩემი და იქ არის“.

ციფო წო რეკელჩა „დედა ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ყაბო წო რეკელჩა „მამა ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ლო წო რეკელჩა „მე ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებ“.

მი წო რეკელჩა „შენ ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებ“.

ცილე წო რეკელჩა „ჩვენ ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებთ“.

მიჟე წო რეკელჩა „თქვენ ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებთ“.

ჰოქლო წო რეკელჩა „ის („მან“) ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ჰოგლო წო რეკელჩა „ისინი ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ“.

ციმო ქენ ბრც „დედა საჭმელს („საჭმელი“) აკეთებს“.

ციმო ბილოც წო რეკელჩა „დედა სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ციოჟდი ბილოც წო რეკელჩა „ბიჭი („ბიჭმა“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ქიბა ბილოც წო რეკელჩა „გოგო („გოგომ“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ცისტი ბილოც წო რეკელჩა „ძმა („ძმამ“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

დიელა ცისტი ბილოც წო რეკელჩა „ჩემი და („დამ“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

დიბოლა ცისტი ბილოც წო რეკელჩა „შენი და („დამ“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

დიბოლა ცისტი ბილოც წო რეკელჩა, ქენ ბრც „შენი ძმა („ძმამ“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ყაბო ჰუდო ბუჩჩა „მამა შეშას („შეშა“) ჭრის“.

ციმო წო რეკენა, ქენ ბრც, ყაბო ჰუდო ბუჩჩა „დედამ ცეცხლი დაანთო რა, საჭმელს („საჭმელი“) აკეთებს, მამა შეშას („შეშა“) ჭრის“.

ჰოქლო ქიბანა ციოჟდინა ყაბო-ციმოლო ჰომაგ ბრც „ის გოგო და ბიჭი დედ-მამას ეხმარებიან („დახმარება აკეთებენ“)“.

სას ბაჟეჟე „თქმა არ ვარგა“.

ცილომ ცეზო „ჩვენი ეზო“.

ცადამ ცალიწირო „კაცი ადგა“.

ცაჟო იალიწირო „ქალი ადგა“.

ყორა რალიწირო „ბავშვი ადგა“.

სოდრა ბალიწირო „იაბო ცხენი ადგა“.
შუგოროლ რალარიჰნამ „ჰაკი ცხენები ადგნენ რა“.
ყადამლა ბალარაჰირო „კაცები ადგნენ“.
ალიწნა აჰეჰე „ადგომა არ ვარგა“.
ჰოქლოლ ყადაბ ბორო „იმას პატივი სცეს“.
ჰუნა როაყა! „ასე არ გააკეთო!“
ჰუაჰაგა როა! „ისე გააკეთე!“
ბელნა ბაჰეჰე „ჩხუბი არ ვარგა“.
მი წყ გჰმელნამ „შენ ძალიან გამხდარი ხარ“.
გამელალ აჰაყა „გახდომი არ ვარგა“.
ყაც მეწჰალ მაჰაყ „ყარის („ყარი“) გაღება არ ვარგა“.
ყილალ ატა ზუყორო „დაძახება არ მინდოდა“.
ლალადნარო დნჰა „დამიძახა მე“.
დო ლალადაჰყდანა ყატჰ „მე დაუძახებლობა არ მინდა“.
დო ყილარ რატნამ „მე დაყვირება მინდა“.
წო რეყელალ რაჰაყა „ყეცხლის („ყეცხლი“) დანთება არ ვარგა“.
რიჰეროლი რაჰეყ „თესვა არ ვარგა“.
ფიჰ როყოლალ რაჰაყა „ხილის („ხილი“) დაგროვება არ ვარგა“.
ფიჰ როყოლა „ხილი დავაგროვე“.
ყეტჰეროლი რაჰაყა „წასვლა არ ვარგა“.
როკალ რაჰაყას „თხოვნა არ ვარგა“.
ბილოგჰჩრო სუყო „უსახლო კაცი“.
შუგოგჰლო სუყო „უცხენო კაცი“.
შუგოსორაგჰჩრო სუყო „უცხენო კაცი“.
ყორა კიშაჩ „ბავშვი თამაშობს“.
ყორა კიშაბაჩ „ბავშვები თამაშობენ“.
შუგოროლ კიშაბაჩ „ჰაკი ცხენები თამაშობენ“.
სუყაბო კიშაბაჩ „კაცები თამაშობენ“.
ყაჰა კიშაბაჩ „ქალები თამაშობენ“.
სუყო ჟუჰე ყეჩერო „კაცი ცალკე დგას“.
ყაჰო ჟუჰე მეჩერო „კაცი ცალკე დგას“.

სოდრა ბეჩერო „იაბო ცხენი ღვას“.
 ვაზაგბა ყუყუ ბეჩერო „ქართველები ცალკე ღვანან“.
 შუგოროლ რეჩერო „ჰაკი ცხენები ღვანან“.
 ყუყუ ცალკე ვაჯაყ „დამალვა არ ვარგა“.
 ქიდ იწირო „გოგო მოძებნა“.
 სუკო ციწირო „აკი მოძებნა“.
 სოდრა მიწირო „იაბო ცხენი მოძებნა“.
 მიზნა ბავეყე „ვერ მოძებნა“.
 იყო რავეყე „თესვა არ ვარგა“.

3. ხაშალხუტური კილოკავის ტექსტები

ცილოს მწიგ

1. გუჰლარამ რატა ცილოს გელი, რიყერო ჟო ბეტელა რუხბაშ.
2. სიმინდი ბიყენა ლანაოდ რაჯირო. 3. ტუნელი რონა მალ'ოც.
4. ზალო რეხემ ბექია ზარალ ბაჯცა, ბელო ზარალ ბაჯცა. 5. რუჰალ ჟო დაპა რაჯცა. 6. ცენდობეჩირო მწიგ ჰარზა გელი.;
7. სიმინდი ბიყეჩი ჟაპაგიცი. 8. ჟოდო გულ' ლინა რეჩენა ბულოც ჟაპადო სიმინდი. 9. ბეთა რიხო მეტაერო ჰაიმიან ლი ხულ'ალ მეტაელ' თათო ბოხნა ბულოც. 10. ბეტერჰანლილ ბიყეჰე ქაფურ მეტაენა ბულოც. 11. ზარალნა ბაჯცა ჟარა ბულოლ'.
12. შუგოსორა მიცორაყას მეწალ ბაჯაყა. 13. მეწდა ლიყ მეტაენა ბულოც, ჟაჰანლოზა მიცონა ბელ'ა ბრც. 14. მოკიცი მოტონა გუნნა ლი ხულ'ოც. 15. ლი ხულ'ო რულოლ' მუყუნა ბატაენნა მამდალლიცი მიცოც.
16. ჟე ბილო რიმუნთ რრც ყაწყი. 17. უსთალლა ყაწყბო გელ ბილოს: ბილა მოწუეჩ, ციწო ბოვალ. 18. მოწუნა კოკორა როაც: ლირო გუწო ჰადრი კეტო რაჯცალ'-ნისონა. 19. ყაწყლას ჰალტი ჟაჰანო გელი.
20. ხოხო მატა გელ, როწოყნა ჰასრე რეგაპაყ, მუნფაყათ დაპ გელ: 21. ქილიაური სიდ ჰალტა ჰოს რაჯცა. 22. ცუშ ბუყო ბაჯცა, მუნნა ბაჯაყაცას. 23. ყატამი კეტო რაჯცა. 24. ჰოს ლი რაჯდა, ყოლ ლი რაჯაყ.

25. ჰაბორ ლიროს მუწევი, ტოდოლა ლახლ'ეწე, ჟო ჰასოც.
 26. ყანუ ჟუნას გელ. 27. ჰაბორ ჰილა გიწალ-ნისონა ბონა გელ. 28.
 ლი შეშერო გელ, თათოს, ჰაბორ მუწელოჩამ, ხულოდა შადამ კოკოცას.
 29. მიჩ ქორო რეკელოჩამ გელ. 30. სობო შიკო ეკელოჩამ გელ.
 31. ხალო ჰიტა მუწეჩამ გელი.
 32. ჰოლოგო ზალო რუყო რაჯცა, რეტელ კეტო ბამბალას ბაცცა.
 33. ყონუ გერდიო გიჩ, ზალო რეხელ' მუწოც. 34. ლალ ბიკოც ბოვ
 ბეგაძე, ჰას რეჩეჩ. 35. ჟაჰანიცირო მანე გელ ჟაჰადო მანე.
 36. ხაღყლილ რალად ბეგანა ზუყეყე-ბეგანყო ბუყო რალად.
 37. ხაღყლ აწყლოლტა მყოორო. 38. ჩაქარ რაჯდა ჩამნა ხულოც.
 39. ჰინე ცანა გუყჟცა. 40. ქეტენა ბოხნა ყეშჩა, ჰნდი მუწეჩა ჰინ-
 დორ. 41. კომპოსტი ბოკკალაყ ჩიალალ'იყნა გუნნა რუწეჩა. 42. კეტო
 საჰმელი გელ ვაჰანი. 43. რაჯდა ხონა, რუწეჩა ყერზი. 44. ლანა ლი
 რეტეერო, ჰაჟიბულდა მუწეირო.
 45. ბელთილაყ მეტაყაჩა ჰინდ ყეწხეტა ჟერსილალა მანზილიყ
 ყირმათამ ტირო გელ. 46. თიტა სუყო ყეტეელ', ხიშატა ყეტეელა,
 ლობატალ თიტა ყუნხეჩ ფიზყულტურა ტირა როლ'.
 47. რეტეეჩ ჰინო აჩერეშეყაყ, მარაჯალაყა. 48. ჰოლოლო მიც მენჩ
 ჰინდემ, ჰონლოს მიც ყილულ ბიყაყა. 49. ყინტეჩას ხაბარ ჰოლოლო
 მიც მენდანაყ ყილოლ ბიყაყა.
 50. საქაზი აენა გელ. 51. რალბა ზუყორო, ჰოს კოდიყ ჰიბო
 ბიყერო. 52. ბჟრო, ბოლოლო. 53. ნახო მანტა მანვირო. 54. კოდი
 ლანა რატალ ჰიბო ბაჯირო, კოდი ბიყაჩა. 55. ჟაჰანოლას მუმფაყათ
 ნილ'ცას მანე გელი აჩერესკიდაყა.
 56. ბოლონა გელ ხაბარ.

ჩვენნი ადგილი

1. გორებიანი ადგილი არის ჩვენი. — ნათესი („ნათესილი რა-
 მე“) — ჰიის საჰმელი. 2. სიმინდს („სიმინდი“) წაიღებ რა, სამად
 ჰღება. 3. გვირაბს („გვირაბი“) აყეთებენ რა, თხრიან. 4. ქარი ამო-
 ვარდება, ზარალი ხდება, ... ზარალი ხდება. 5. საჰმელი რამე ცოტა
 მოდის („იქნება“). 6. მყულდრო ადგილი ბევრია.

7. აქ სიმინდს („სიმინდი“) ვეთსავთ. 8. წვიმა რომ მოდის, წყალიც დგება რა, ფუჭდება ეს სიმინდი. 9. შემდეგ საძოვრად წასული ცხოველი წყლის („წყალი“) დასაღვეად რომ წავა, ტალახი დაიჭერს და კვდება. 10. პატრონის („პატრონი“) გაუგებრად ავად („მურღლად“) წავა რა, კვდება. 11. ზარალიც ხდება, ძროხა რომ მოკვდა.

12. ცხენის („ცხენი“) დაუბმელად გაშვება არ შეიძლება. 13. თუ გაუშვებ, წყალში შევა რა, კვდება, ამიტომ დაბმულს ვინახავთ. 14. გეჯაში პირიც დაადო რა, წყალს („წყალი“) სვამს. 15. წყლის („წყალი“) დაღვეა რომ გაათავა, პალოსაც დავარტყამთ რა, მინდორში ვაბამთ.

16. ახლა სახლს („სახლი“) არემონტებს („რემონტი აკეთებს“) თავი. 17. სახლის ხელოსნები თავგები არიან: საძირკველს („საძირკველი“) შლიან, ახალს („ახალი“) გააკეთებენ. 18. დაშალეს რა, ფანჯრებს („ფანჯრები“) აკეთებენ — ქვევიდან ჰაერი კარგი იქნებაო: 19. თავგების მუშაობა ასეთია.

20. ხე ბევრია, გაიხედავ რა, ცას („ცა“) ვერ ნახავ, სარგებლობა ცოტა აქვს („არის“): 21. ქლიავი ერთ ტოტზე ერთი აბია („იქნება“). 22. ვაშლი დიდი იცის („იქნება“), საჭმელად არ ვარგა. 23. ატამი კარგი მოდის („არის“). 24. ერთ წელს („წელი“) თუ მოვა, ორ წელს („წელი“) არ მოდის („არ იქნება“).

25. დოლაბი (II წისქვილი) ქვედა ბრუნავს, ზედა არ მუშაობს რა, საფქვეავს („რამე“) არ ფქვეავს. 26. საძირკველი ხის არის. 27. დოლაბი რკინისა თუ გააკეთე, იწვება. 28. წყალი სქელია, ტალახიანია („ტალახის“), დოლაბის ამამუშავებელი („დამამბრუნებელი“), თუ დღევ, აღმიანი ავადმყოფდება.

29. ჭინჭარი ხელის („ხელი“) დამსუსხავია. 30. ღანზელი პირის დამსუსხავია. 31. ხახვი დანით გაუჭრელი („დანამ ვერ ჭრის ისეთი“) არის.

32. აქ ქარი დიდია, ტანისამოსი კარგი, ბამბისა („ბამბების“) გინდა. 33. თოვლი მრგვალი მოდის, ქარი რომ ამრვარდება, დნება. 34. სამი თვე („თვეში“) მზე არ ჩანს, ღრუბელი დგება. 35. ასეთი

ადგილია ეს ადგილი.

36. ხალხს ზღვა არ ენახა — ნახა დიდი ზღვა. 37. ხალხი ჰკუთხე მოვიდა. 38. შაქარი თუ არის, ჩაისაც სვამს. 39. რძეში მარილსაც ყრის. 40. კოვზიც უჭირავს რა, ჰამს, ჰადს („ჰადი“) ჰამს რძესთან ერთად. 41. კომბოსტოს („კომბოსტო“) კასრში, მწუთხეში, დებს და ჰამს. 42. ეს კარგი საჭმელია. 43. თუ არის ხორციც, ჰამს კერძს („კერიძი“). 44. სამი წელი გავიდა, სიმინდს („სიმინდი“) ვჰამთ.

45. ბელთში არ მიდიხარ, გზად („გზით“) მდინარეზე ვერსის მანძილზე („მანძილში“) ტროსის ხილია. 46. გაღმა („გაღმაზე“) კაცი რომ მიდის, დილით („დილაზე“) თუ წავა, შუადღისთვის გაღმა („გაღმაზე“) გადავა ხიდი ფიზკულტურას („ფიზკულტურა“) რომ აკეთებს.

47. მიდის გზა აჩერეშკში, ანწუხებში. 48. მათი ენა გეუბნება თვითონ, [რომ] იმათი ენა ჩვენ არ ვიცით. 49. მომაკვდინებელი („მოსაკლავი“) ამბავი იმათ ენაზე რომ დაგვაბარონ, ჩვენთვის გაუგებარია („ჩვენ არ ვიცით“).

50. დავიდალე. 51. კალოები იყო, ერთი კოდი პური დავთესეთ. 52. მოვმკეთ, გავლევწეთ. 53. ნამჭა ბევრი მოვიდა („გაჩნდა“). 54. სამი ლიტრა პური მოვიდა („გაჩნდა“) — კოდს („კოდი“) არ ვთესავთ. 55. ასეთი სარგებლობის მომცემი ადგილი არის აჩერეშკში.

56. დამთავრებულია ამბავი.

დიე ჰალტი

1. დო რელა რრც ცხოროდა. 2. ეწდო ჰალტიზი რახსასა ტოტა რელარრც. 3. ჟაჰან ჰალტი ჰიჩილო სუკოს ჰალტი გელ. 4. ჟენალოდა მულალდა ლუქაოდ თათბირ ბრც ბილოგოლა ჰალტუხალალალ. 5. ნუქობათუეწეუ ბელა ბრც. 6. ჰაივან, ბოწილაჟა გოწოჯა. 7. ტოკაბ ბნლო ჰალტი განე დიე.

8. დონა გელ ბელნარიგ ლო ნეტაერო სუკო.

ჩემი საქმე

1. მე ვუვლი ცხვრებს („მე ცხვრები მოვლა ვაკეთებ“). 2. შინ მომუშავე ფუტკრებს ვუვლი. 3. ეს საქმე მოხუცი კაცის საქმეა.

4. ამის შემდეგ სახლში („სახლის“) მომუშავეთათვის სახელმძღვანელოდ თათბირს („თათბირი“) ვატარებ („ვაკეთებ“).
5. მშვივრებს („მშვივრები“) ვინახავ.
6. საქონელს („საქონელი“), ცხვარს ვუყურებ.
7. კიდევ სხვა საქმე მე არ მაქვს („ჩემი არ არის“).

8. მეც ვარ ოთხმოცი წლის კაცი.

უქა

1. მარატა ბოწი მეტაეჩ. 2. ისთირიბითილოარალ ცაწყობა ბუყო გელ ქალხოზლის ბოწილ'ირონა ბანდალ გელ'სონა. 3. ყურონა წაყ ჰიაბაჰენა ბოხცა. 4. ყეჩეყეჩელ' თოფი ათდაჲ ჰაჰაყ გულ'ცა.

5. ბოწილალ რუყო ცახოსლი რრც: მუცალ მეანც ბოყალ მეანც კეტო კარნილ'ცა.

6. ნიშე ვეჰა ყუცცა, ხიშატა ყადიცცა. 7. ბოწილა რიკო რუჟნა, ლ'ი ხულ'ოც, ცა რაჩეჩ, კიმა რრც, ხაჲრ ბახცა.

8. შუგოსორატა რეჟერ რუჰალ ჟო. 9. ლ'ი უედრალაყ რაყოც ლ'უროდ ხულ'ოც. 10. უედრა წოტა ბოხოც, ხენკ ბრც, ბეშო.

11. ცონხა როვაცცა ბემლო ჰეფ ბახცა. 12. ცონხ როწლო, ნიშე ყუტლო ცაჰილ'ცა, მარატა გალო, ჰოთაჰ ბაჰცა უეჰალიშ.

13. ბოლორო ხაბარ.

მწყემსი

1. შთაზე ცხვარი მიდის. 2. ბანდები რომ არის, მილიციელები შეწუხებულები არიან კოლმეურნეობის ცხვრის გამო. 3. თვითონაც ძალიან ეშინიათ. 4. (მილიციელი) რომ ჯდება, თოფს („თოფი“) იქვე ახლოს დებს, ბალახებში („ბალახში“).

5. ცხვრებს ძალიან კარგად უვლიან: [რომ] არ მოიპარონ, არ დაიკარგოს დიდი („კარგი“) ყურადღება ექცევა.

6. ღამით („ღამე“) მწყემსს („მწყემსი“) ძინავს, დილაზე დგება („ადგება“). 7. ცხვრები ბალახს („ბალახი“) ჰამენ, წყალს („წყალი“) სვამენ, მარილს („მარილი“) ჰამენ, ყველს („ყველი“) იძლევიან („აქვთებენ“), მოგება მოდის („არის“).

8. [მწყემსებს] ცხენით („ცხენზე“) მიჰქვთ საკვები რამე. 9. წყალ

ვედრებით („ვედროებში“) მიაქვთ, ჩამჩით სვამენ. 10. ვედროს („ვედრო“) ცეცხლზე კიდებენ, ხინკალს („ხინკალი“) აკეთებენ, ჭამენ. 11. მუცლის („მუცლები“) გაძლომამდე რომ შეჭამენ, ხასიათზე მოდიან. 12. [მწყემსის] მუცელი რომ გაძდა, ღამე რომ დაიძინა, რომ შეცივდა, მთაზე რომ არის, ღონიერი ხდება მწყემსი („ღონე არის მწყემსის“).

13. დამთავრდა ამბავი.

დიე ცოყელა

1. დიე ცოყე ყონა ზუყორო. 2. გერმენია ტოოდობალაჰ ბაყონა ტოოდო გროლ. 3. უაჰანი ნაჯიჰედროვალ რაღლი, არმიალიც, მერო. 4. უაგნის მუშალიმ ზუყორო კეტალ ცარადა.

5. მუშალიმლა ტამჰი რუჰამალლი. 6. ლაზირორატალუმ ცისფარაუკა მუშალიმლილა ზუყორას ისფარაუკა ნყანაუ რაჯლის რერო უუგალლა მიჩაყა. 7. ჰუგიცის ისფარაუკა როყოლ ტამნა ოწყორო. ბნდისო ცოყე ოწყონა გწყე. 8. ულორონა იყნ, ჰნგო გენლა იყნ. 9. ქალარ გწყე, ბიან გწყე.

10. ოქლოს ყორა სუყო ბელა ბოვანა ქეზი ბანნად იჩლო ლაყალო დო. 11. ელა ოვალ ნუწოლა, დო ბელა ბოვალ ნუწონად ჰოგროლნა.

ჩემი შვილები (ვაჟები)

1. მე ორი შვილი (|| ვაჟი) მყავდა („ჩემი ორი შვილი || ვაჟი იყო“). 2. გერმანიასთან („გერმანიაზე“) ოშში წაიყვანეს. 3. იქ მტრის მოსასპობად ოშში, არმიასი, გაგზავნეს. 4. იმ დროს, წასვლის წინ, მასწავლებელი იყო.

5. მასწავლებლებს („მასწავლებლები“) უკან აბრუნებს მთავრობა („მთავრობამ“). 6. რომ გამოაცხადა, მასწავლებლად ყოფნის ცნობა განათლების განყოფილებისა გაგზავნენ იმ ადგილას. 7. იქ ცნობა რომ მივიდა, უკან დაბრუნდა რა, მეორე შვილი არ ჩამოვიდა. 8. მკვდარია, არ ვიცი, ცოცხალია, არ ვიცი. 9. წერილი არ არის, ცნობა არ არის.

10. იმისი შვილების („შვილები“) შემნახველი კაცი გავხდი მა-

შინ, როცა დავბერდი მე. 11. შენახვა რომ სჭირდებათ („უნდათ“), მე უნდა შევიინახო ისინი (|| მე უნდა მოვუარო იმათ“).

ცილოს ცალ', ცილოს ჰინო

1. ცილე ზუყორო ცარად ზაბანიაც. 2. ცილოს უმუმალ ციქო ცალ' გააჩჩა. 3. ცილოშ ცერესი ზოდლა მიდეე ჰუქუმათლი ბალაჰი როვა. 4. გალავანადორ ცარაყბატაა შუნარო გეალ. 5. ჟაჰანიცის ხალყლიტაა მოყონამ ჟაბაც ცუნთი.

6. ჟაბაც ცუნთი მოყოლ' ხალყ ტურკეზი ბავნა მაშარუქ ბოჩენამ. 7. ოლოც ცილე დარზი ბავაც ჰავა რეყეზი რავაცალ' ნისონა, ჰისაბოა, ბეტერბავჩ' ბავაცალ' ხალყ ტამუქენან ცილლა რატაიცი. 8. ბუსი ბავნამ ციწწა ცალ'ალა ყამტაა კურუხბავა. 9. კურუხბავა გალოო ჰელ'ამ ჟან, ცილლა ყაბოლა ცაბოლარა რიყერო ჟან.

10. ბეთთა მოყორო ნიკოლად ხანლის აფიცალლა, ბუყო-ბუყო გუბერნათ. 11. ბუყარო ხალყ ჰუქუმათლის მოყანა მოყონა ხალხყ სიდი ჰოს დაცბა, ყალმალალ, ჰარზალ'ნი ბავირო. 12. ხალყლის შარზ ბიყოყორო რატალიტაა ტოდო. 13. ჰინლ'ოლა მულალ'დნ როყორო ჰაქიმლულ. 14. როყანა როყონა ცილოშ მაშარულ ხალყ ხაშარხოტილაყა ბეყერო.

15. ხაშარხოტილაყა ზუყორო ტოდან როწობდა ჰას რეგაჰაყჩას ჟან, ზოდოლ, ბურხათაბ. 16. ხაშარხოტილაყა (ყარშოყო) მოყანა მოყონა ხალყლილ ცილ'ელ ცალ'ალ რატა ბიტერო კომლილატა. 17. რატა ბიტაბულოს ყამილ-ყამი ცურდელბორო, ცავო გატეხა ბორო. 18. ციქუკო ბრდაბეშირო ხალყ; 19. ჟაჰანგოსო ბეწვა ჰალტეზი ბავირო: როჟარო ქირაყბამ ბილ'ორა, ბიყერო ფიჯლის ხოხო. 20. ჰონლ'ოლა მულალ'დნ ხალყ ჰალტეზი ბავირო: რატალიტაა, ბეჩეთ ბავირო. 21. მაშიშათ ბერცინლ'ი ბავირო. 22. ბეტერბავილაყა ცებეტეზი ბავირო.

23. ცილე ხაშარხოტილაყა ცაზოდოლა ყოლ ბიცოც მარატა მეტადრო, ხიზანლა, ნუშუშო ხალყ, ჰავალტაა. 24. ცალ'აც ბავადრო ყამილ-ყამილა ბილ'ოტაა ყარაულ (ყავრან) ჰისაბლიყ ჰინიშ მაშიშათ

წუში ბრნა. 25. ყონა ბიცო მეტაეშ, მარატაჟშ ტანმუხენა ჰინლა ვა-
თალოიტა მოყადრო.

26. ჩადუნიაყ ბინარო რაჯადრო ხალყლის. 27. ცორაყ ბინარო
როჯადრო. 28. ყადალალა ყადლატა ბინარო რაჯადრო. 29. ჩაყალ-
ლალა ქატიყ ბინარო რაჯადრო. 30. ტოლქატტა ბინარო რაჯადრო
ყაზოდოლა ყოლ ბიცოყ.

31. ქელლო ჰინო ღალზალ ყადყ მარატალა ზუყორო. 32. ბე-
თა ჰინო ბადარზი რორო. 33. ფაჩალლულლი ყოქრო ნილნა ჰალ-
ტუჟან ჰალტეზი აჟნა. 34. ხალალლალაბექ ბაიბიქილ ბორო. 35. ცო-
რაყ ქიჩალ უაჰადდაყა ჰალტუჟან სიდილჰოს თოჟნა ყაწწო რორო
ჰინო ოყენა საჟენ ყეყო. 36. ნაგაჰ მიჩაყ ღიყეწე ჰილზონა ზუ-
ყორო. 37. ოყენა საჟენ შებლი ღიყეყეს დაჰა-დაჰაბ მიჩაყ ჰილზო-
ნა ზუყორო. 38. ღილმალა მეხდაყლა, ყემედაქირო, მარტ ბიცოყ,
ბადბიქილ ბორო. 39. ცორაყ ბეთალა მარაჟა ფოჩილიყ ქიჩალ ჰალ-
ტუჟან ზუყორო. 40. ჰონლ'ოლა მულალ'დნ ჰინო რაჯირო ხალყლილ
წყა ყირქინაბ ყეტო, რაყოთუწორო, ღირო-ტოდო რეტაყაჩაშ.
41. ფიჰადაბ ჰინო რაჯირო.

42. უაჰანლ'ოლა მულალ'დნ ჰალტეზი ბაჯირო უაჰანლ'ო ჰინოჰიბ-
ლატა ჰინაბნიგი ხალყ. 43. დილ რაქტა როყოც უაჰაგიყლატაყა
ბოჰკალას ტეშა ფურგულლიტა რაყოცას ყადალალა ბინალტაშ.

44. ეე ჰინო რაჯდა ყურუმიას, ფურგულლის, ატრომაშინალის,
ყახო რაჯცა. 45. ხალყლინა ჰოქომათლინა როვალ ჰათიათ ბოვან
ნუწოც ჰინო როვალ. 46. ჰინო რაჯაყადა, ბეტერბაჯი ბაჯაყ.

47. ბოლორო ხაბარ.

ჩვენის სოფლის გზა

1. ჩვენ ვიყავით ძველ („წინა“) დროში. 2. ჩვენი სამშობლო ახა-
ლი სოფელი იყო. 3. ჩვენ თუ ტყუილს ვიტყვით („ჩვენი ტყუილი
თუ იქნება“), თქვენმა მთავრობამ გამოარკვიოს. 4. გალავნიან კლდე-
ზე სასაფლაოები გვექონდა („იყო“). 5. შემდეგ ხალხს დაემართა („ხალხზე
მოვიდა“) ხოლერის ავადმყოფობა.

6. ხოლერის ავადმყოფობა რომ გაჩნდა („რომ მოვიდა“), ხალხი დაფრთხა რა, მთაზე („მთასთან“) გაიქცა. 7. იქ ჩვენ ჰაერი მსუბუქად რომ ვერ ავიტანეთ, იანგარიშე, ცხოვრება რომ არ გამოვიდა, ხალხი დაბრუნდა თავის („ჩვენს“) მიწაზე. 8. დაბინავდა ახალი სოფლის თავზე, დროებით („მინდვრის“) სახლებში („სახლში“). 9. მინდორში [ახლაც] არის კაკლის ტყე, ჩვენი პაპების („მამათა მამების“) დარგული ტყე.

10. შემდეგ მოვიდნენ ნიკოლოზ მეფის ოფიცრები, დიდ-დიდი გუბერნატორები. 11. მთავრობის დიდი ხალხი მოსვლით მოვიდა რა, ხალხმა ერთმანეთთან დავა, აყალმაყალი, საჩივარი დაიწყო („გააკეთა“). 12. ხალხის საჩივარი გამრავლდა მიწაზე („მიწაზე ზედ“). 13. იმის შემდეგ მოვიდა უმაღლესი მთავრობის ხალხი. 14. მოსვლით მოვიდა რა, ჩვენი მთიელი ხალხი ხაშალხუტში წაიყვანა.

15. ხაშალხუტში იყო ისეთი მსხვილი და მაღალი ტყე, რომ ზევით თუ აიხედავდი, ცას („ცა“) ვერ დაინახავდი. 16. ხაშალხუტში (არეშში) მოსვლით მოვიდა რა, ხალხმა მიწა ექვს სოფელს გაუყო კომლების მიხედვით („კომლებზე“). 17. მიწის („მიწა“) გაყოფის შემდეგ სათითაოდ დაეპატრონენ, ყამირი გატეხეს. 18. ახლა იცხოვრა ხალხმა. 19. ამის შემდეგ იმუშავა: გააშენა ქვის („კირის“) სახლები, დარგო ხეხილი („ხეხილის ხეები“). 20. იმის შემდეგ ხალხმა იმუშავა, გამრავლდა, მეჩეთი ააშენა („გააკეთა“). 21. მეურნეობა გაშშვენიერდა („ლამაზი გახდა“). 22. [ხალხის] ცხოვრების მხრივ („ცხოვრებაში“) წინ წავიდა.

23. ჩვენ, ოჯახები, წვრილი ხალხი, ხაშალხუტში ზაფხულის ორ თვეში მთაზე მივდიოდით საჰაეროდ („ჰაერზე“). 24. სოფელში ცალ-ცალკე სახლების („სახლის“) ანგარიშში რჩებოდნენ ყარაულები („ყარაული“) თავიანთი ქონების („ქონება“) დასაცავად („დაიცვა რა“). 25. ორი თვის („თვე“) გასვლის შემდეგ („გავიდა“), მთიდან ვბრუნდებოდით რა („დაბრუნდა რა“) ჩვენ-ჩვენს ბინებში („ბინებზე“).

26. ჩადუნიაში ხალხის ბინები იყო (|| ხალხს ბინები ჰქონდა). 27. ლოლოიანში ბინები იყო. 28. ადალას ბინასთან ბინები იყო.

29. ჩაყალას ყელზე ბინები იყო. 30. ციმბირის ყელზე ბინები იყო ზაფხულის ორ თვეში.

31. ძველი გზა ... თავზე მთიდან გადმოდიოდა („იყო“). 32. შემდეგ გზის („გზა“) კეთება დაიწყო. 33. მთავრობამ ფული მისცა რა, მუშებმა („მუშა“) იმუშავეს („იმუშავე“). 34. საყორნის თავიდან დაიწყო. 35. ლოლიანის ქვეშიდან აქამდე მუშები („მუშა“) ერთმანეთს მიეწყვენ რა, ერთად გააკეთეს ოთხი საყენი სიგანის („სიგანე“) გზა. 36. ზოგ ადგილზე [გზა] ვიწრო დარჩა. 37. ოთხი საყენი სიგანე გასაკეთებელი ცოტ-ცოტა ადგილზე იყო დარჩენილი. 38. ზამთარში, გაზაფხულზე, მარტის თვეში, დაიწყო. 39. ლოლიანს იქით, მთაზე, ფოსტამდე მუშები („მუშა“) იდგნენ („იყო“). 40. ამის შემდეგ ძალიან კარგი გზა გაიყვანეს ხალხისათვის: სწორი, უაღმართ-დაღმართო. 41. მსუბუქი გზა გამოვიდა.

42. იმის შემდეგ ამ გზაზე მუშაობას („მუშაობა“) აწარმოებდა მთელი („სუყველა“) ხალხი. 43. მე მახსოვს, შემდეგ კასრის ფიცრები საზიდრით მიჰქონდათ ადალას ბინიდან.

44. ახლა ურმის, საზიდრის, ავტომანქანის გზა რომ იყოს, კარგი იქნებოდა. 45. ხალხი და მთავრობაც უნდა ეცადონ, რომ გზა გააკეთონ („ცდა უნდა, გააკეთონ რა გზა გასაკეთებლად“). 46. გზა თუ არ არის, ცხოვრება არაა.

47. გათავდა ამბავი.

ცილე არწოცოს მოყორო

1. ცილე არწოც, ყარალილა რაიოლიც, ზუყორო. 2. მოყორო დაღესთანლილას ბუყარო საუნარქომლა, თუფლილ მოყორო. 3. თუფლილლა ცილა საუნარქომლალალ ლაზი რრო: „ჟე უაჰადოს ხალყ ცილა რუქაომლოლილ ნილალ ნუწოც“. 4. კახეთილა ჰუქუმათლი ბუსიბროო ჰოლოლოტა. 5. ყოდდსანა მოყორო რაიცილიც ყარალია. 6. ბროო ჰუქმუ. 7. მეალ მოყორო მარწოცო. 8. დანდილეზი ბროო ლილ ქალხოზლის ჩელელა აღმასკომილაყ. 9. დანდილეზინა ბონა ლაზი რრო: მიყოლ კეტო მაჩე გელ, ჰოლოოდანა ბეტერბავი ბოალ.

10. ბეთა ჰუქუმათლი ქალხუზლარაც საბრანი რრრო. 11. ბე-
ტალაც რრრო საბრანი. 12. ბეეტალაცა ნისორო: ტადალხალ მუ-
კურბავირო მეტალ, მიყენა მეტანა ნუწოც. 13. ჰოდრონა მუკურ ბა-
ვირო. 14. მეტერო ჰანტალაც, რრრო საბრანი. 15. ჰანტალანა რა-
ყე ნილირო: „მეტალ“. 16. ნილალაც მეტერო საბრანიალ. 17. ჰო-
დრონა კაბურ ბავირო. 18. ხოშარხოლა მაჟდიქლა ტადალსანა ყა-
წო ბაკნა საბრანი რრრო ჰუქუმათლიშ ყადამლა. 19. ჰუქუმათლი
კეტო ნისორო. 20. ყაბულ ბავირო ხალყ.

21. ხალყლი რაზი რრრო ჰუქუმათლი ცილელ ჟოდის ზამან.

— 22. მიჟოშ ტეში ცალიდა როანა ბოყალელა, შულა ბრნა მი-
ცა. 23. მიჟოლ ჰარ ბილოლა მაშინა მოყოც. 24. მიჟოშ ტეშა, მი-
ჟოშ გუდა რისოცას ჟო რისა! 25. მიყე რეჟანცას, მიჟოშ ტოკლარა
მუყე ყაგა, რუყა ციშკოლალიცი, ზაგოზერნო, რაჰი რრც. 26. რა-
სნა ჟაჰავიცი ნილნა ქითარი როქჩა. 27. ლა კილო რავირონა რიყე-
ნა ქითარი როქჩა. 28. მიყე მოყნცალა მიჩაც, ჟაჰავიცი, ზაგოზერ-
ნოლიცი, ნილცა მიჟოლ. 29. გიშარა რაიყოლიცი ყაი მისა ბავაც, —
ლიონა რაზი რრრო: რუბენა, მიშა, ალიხანი.

30. ზაბან ბოლონა, ბადარზი ბრრო ცილნარიგ მაშინა გიტა
რატა. 31. ჰოს ჰოჩერეთი მაშინალიშ-ლანარიგ მაშინა. 32. ყონას
ჰოჩერეთი ცალალა ყამტალატა ბადბიქილ ბრრო ბეჟალ. 33. ბეჟე-
რო წონორ შალონ. 34. რილინარიგ ბილო გალო შალონლარაც.
35. ბუსი ბრრო ჟათანნა ხალყონა ყონა შალონ რილინარიგ ბილო
გალო შალონლა ზუაყორო. ჰაბორანა გალო, ცრყენა ჰაბორ-
გალო. 36. შალონლა ზუაყორო რახასბად სიდილჰოს ბოხილილი-
ლო. 37. ყარადდა ჰოს რუყო ყამ ზუყორო. 38; მეხ-მეხლაც რუყო
ჰონყ რავცა ზუყორო, ცისტანციადოდორდა მოყალდაჲ ჰონყ, რუყო
ჰონყ: რ^ნ, რ^ნ. 39. ნუშშარო ყორა ჰაირან ბავცა ზუყორო.

40. ჰუნელატა ბეყორო გურჟიან. 41. გურჯიალილი ყომეხ-
ლიქ ბრრო. 42. თუფლილი მოყორო. 43. ჩარკიანი ნილირო ხალყ-
ლილი კეტო რუქაოსთო: ნილირო ჰოს სუჟო, ჰილარავლიცის მიმაგ-
რა ცრრო.

— 44. ხალყლ ბეჟანა გუდუღრმის, უჟაჟგო მოყოლა! 45. ეჟეალ
ეჟაყა, ცოყალ ეჟაყა! 46. უჟგზალლიც მოყოლ' ბაბა ბოხალ ეჟტჟერო
სუკო ეჟშაყა ყერე!

47. უჟჟლოლ რუჟაოსთოლილ ეჟჩ პაულე. 48. კეტო კარ ნი-
ლირო, ყახო ბელა ბორო. 49. მოყოლოლ გუდორმეს, შალონლანა
რეჟენა, ბეთა ეჟტჟერო თუფლილ'. 50. ხალყლინა ცისპასიბანა ბო-
რო. 51. ჰუგი ეჟტჟერო, ცილე ჰინლ'ბავორო გუდორმეს. 52. ეჟწონა
უოლო ჰინლ'ბავორო.

53. უოდონა გუნა მადღალოლიცი მაშინა ნუალ ჰინო რაჟეჟე.
54. ნიშე უოდო გუუნა, ხიშატჟა თათოჰ მაშინა ბოხირო. 55. უოდო
რეჟეჩალ ჰინლ'ბავორო.

56. ჰუნეცის ბაყორო ჟურჩალოდჟ რაიციოლოლიცი. 57. ჟონა
უოდო ჰინლ'ბავორო ჰინო რაჟეჟე. 58. უათანა ბაყონა რჟუცას ცირმა-
ტო თათო ბოხირო. 59. ხალყ მეტჟენა ბალორო. 60. უათანა თათოჟ
ეჟდოჟ ჰინლ'ხორო, ჰონსნა მიწეჟ. 61. ხალყლი ჰინო რბორო, ბეთა
ოლოჟ, ალაყ, მოყორო, მაღბამუბ.

62. ნუმერ ჰისაბ ბონა ბილოჟ ნილირო. 63. ჰალოტი ბადბიჟილ
ბორო. 64. ლინე მოყონა ზუყორო, ბოხ როჟეჟე ჰამალოლილ გუჟალ.
65. ბოშეროშინაბ მუბურო, გამმო ბულორო, ზარალ ბავირო ჟა-
მაშათლილ.

66. ჰოლოჟ მოყონაჟ ხალყლ კოკალ ბოხირო. 67. ეუნთი ჰალზა
ბავირო. 68. უჟჟლო ლიცი, ცოყენარიგნა ცოყენაშლა ლიცი, ზარალ
ბავირო ხალყლილ.

69. ჰაბორო ჟად ეუნხელოჩემ ზუყორო. 70. ტოდოს ეუნხენა ლი-
როლა სოსილო ჰაცოთ ზუყორო. 71. უანლოჟა კოკოც ზუყორო
სუკო.

72. ყაყბო ზუყორო ბულ'ბოდოლა რუჟარო. 73. ფურგუნნაჟ
ლიაპოცასანა ზუყორო აწყბო ჟიჟსი რბორარო. 74. ბოლონა ბოც
ზუყორო უჟჟანლოლ. 75. ჰოს ტოორა შიკაჟ ბოხნა ბეჟეჩ ზუყორო.

76. ბოლორო ცილოს ხაბარ.

ჩვენ არეშიდან ჩამოვდით

1. ჩვენ არეში, ყვარლის რაიონში, ვიყავით. 2. ჩამოვიდნენ და ლესტნის დიდი საბჭოთა სახალხო კომისრები, თბილისში ჩამოვიდნენ. 3. თბილისში ჩვენს საბჭოთა სახალხო კომისრებს გამოუცხადეს „ახლა ეს ხალხი ჩვენი ხელმძღვანელობის „ქვეშ უნდა მოგვცეთ“. 4. კახეთის მთავრობამ ჩააბარა მათ („მათზე“). 5. იმათთანაც ჩამოვიდნენ ყვარლის რაიონში. 6. შეადგინეს ოქმი. 7. [ხალხის] გასაგზავნად ჩამოვიდნენ არეში. 8. შეიკრიბნენ („გაერთიანდნენ“) წევრები, ხუთი კოლმეურნეობა აღმასკომში. 9. რომ შეიკრიბნენ („რომ შეერთდნენ“), გამოუცხადეს: თქვენ გაქვთ („თქვენთვის არის“) კარგი მიწა-წყალი („მიწა“, „ადგილი“), იქვე უნდა იცხოვროთ!

10. შემდეგ მთავრობამ კოლმეურნეობებში კრება გამართა („გააკეთა“). 11. ბეჟიტაში მოაწყვეს („გააკეთეს“) კრება. 2. ბეჟიტელებს უთხრეს („ბეჟიტელებთან თქვეს“): ტლადალელები დათანხმდნენ წასვლაზე, თქვენც უნდა წახვიდეთ! 13. ესენიც დათანხმდნენ. 14. წავიდნენ ენძებაში (ჰუნზიბში), მოიწვიეს („გააკეთეს“) კრება. 15. ენძელებმაც პირობა (|| სიტყვა) მისცეს: „წავალთ“. 16. ნაჰადაში წავიდნენ კრებისათვის („საკრებოდ“). 17. ისინიც დათანხმდნენ („ყაბული გახდნენ“). 18. ხაშალხუტის მეჩეთთან ტლადალელებთან ერთად კრება გაიმართა („გაკეთდა“) მთავრობის კაცებისა. 19. მთავრობამ კარგი გვითხრა („თქვა“). 20. დათანხმდა („ყაბული გახდა“) ხალხი.

21. ხალხს მთავრობამ მისცა („გამოუცხადა“) ექვსი დღის ვადა („დრო“).

— 22. თქვენი ბარგი ცალკე შეკარით („გააკეთეთ“), რომ არ დაიკარგოს, მაგრად შეკარით. 23. თქვენს ყოველ სახლთან მანქანა მოვა. 24. თქვენი ფიცრები, თქვენი ქათმები — გასაყიდი რამე — გაყიდეთ! 25. თქვენი წაუღებელი, თქვენი ზედმეტი მოსავალი იქ დიდ სკოლაში, „ზაგოტზერნოში“, წაიღეთ. 26. აწონეთ და იქ მოგცემენ რა, ქვითარი მიიღეთ. 27. რამდენი კილოგრამიც გამოვა („იქნება“), გაიგებთ რა, ქვითარს („ქვითარი“) აიღებთ. 28. თქვენს

მისასვლელ („მოსასვლელ“) ადგილზე („ადგილში“), „ზაგოტზერნოში“, თქვენ მოგცემენ [ბარგს]. 29. — სხვა რაიონში ქონება არ გაიყიდება, — გამოაცხადა („განცხადება გააკეთა“) სამმა: რუბენამ, მიშამ, ალიხანმა.

30. დრო გათავდა რა, გაიყვანეს სამოცი მანქანა ბოლო ადგილზე. 31. მანქანების ერთი რიგი — ოცი მანქანა. 32. მეორე რიგში სოფლის თავიდან დაიწყეს წაყვანა. 33. წაიყვანეს ეშალონი წნორში. 34. ეშალონებში ორმოცდაათ-ორმოცდაათი ვაგონი („სახლი“) შედიოდა („იყო“). 35. მიაბეს ბარგისა („ბარგიც“) და ხალხის („ხალხიც“) ორი ეშალონი, ორმოცდაათ-ორმოცდაათ ვაგონიანი („სახლიანი“) ეშალონები იყო, თვლებიც ჰქონდა („იყო“), ოთხთვლიანები [იყო]. 36. ეშალონები ჯაჭვებით იყო ერთმანეთზე გადაბმული. 37. წინ ერთი დიდი თავი ჰქონდა („იყო“). 38. ხანდისხან („დრო-დროში“), სადგურებში რომ მივიდოდა, დიდი ხმა ისმოდა („ხდებოდა“): ოონ, ოონ. 39. პატარა („წვრილი“) ბავშვები შინდებოდნენ.

40. იქიდან წაგვიყვანეს გურჯაანში. 41. ქართველებმა შშვიდობა გვიტბრეს („გააკეთეს“). 42. თბილისში ჩავედით („მოვედით“). 43. ჩარკვიანმა ხალხს დაუნძინა („მისცა“) კარგი ხელმძღვანელი. დაუნძინა („მისცა“), თავისი მხრიდან მიამაგრა („მიამაგრება გაუკეთა“), ერთი კაცი:

44. — ხალხი ჩაიყვანე გულდერმესში, იქ ჩააბარე! 45. [ვინმე] არ გადავარდეს, არ დაიკარგოს! 46. სადგურში რომ მიიყვან, პურის („პური“) საყიდლად წასული კაცი ძირს არ დატოვო [უბრძანა]!

47. იქ ხელმძღვანელად გამოგვაყოლა („გაუშვა“) პავლე. 48. კარგი ყურადღება მოგვაქცია („მისცა“), კარგად მოგვიარა („შეგვინახა“). 49. ჩამოგვიყვანა გულდერმესში, ეშალონებიც წავიდა, შემდეგ გაემგზავრა („წავიდა“) თბილისში. 50. ხალხმაც მადლობა უთხრა („გააკეთა“). 51. ის წავიდა, ჩვენ გულდერმესში დავრჩით. 52. ათი დღე დავყავით („დავრჩით“).

53. წვიმაც მოვიდა რა, მინდორზე („მინდორში“) მანქანის მოსასვლელად გზა არ იყო. 54. ღამით („ღამე“) წვიმა მოვიდა და

დილით („დილაზე“) ტალახმა მანქანა დაიჭირა. 55. წვიმის („წვიმა“, გადაღებამდე „გაჩერებამდე“) [იქ] დარჩა.

56. იქიდან ქურჩალოს რაიონში მოგვიყვანეს. 57. ოცი დღე დავრჩით უგზოდ. 58. ბარგი მოჰქონდა რა, მზიდველი („მკეთებელი“) ვირი ტალახმა დაიჭირა. 59. ხალხი წავიდა რა, დაიხოცა. 60. ბარგი შიგ ტალახში დარჩა, ერთიც ვერ გამოიტანეს („ვერ იშოვეს“). 61. ხალხმა გზა გააკეთა, შემდეგ აქ, სოფელში, იალხომდობში ჩამოვიდა.

62. სახლი დანომრეს რა („სახლში ნომრის ანგარიში გააკეთეს რა“), მოგვცეს. 63. მუშაობა დაიწყო. 64. ზამთარი დადგა („მოვიდა“), თივა (ბალახი) ვერ ვიშოვნეთ საქონელთან („საქონელს“) მისატანად. 65. მსუქანი დავკალით, გამხდარი მოკვდა, ხალხმა ზარალი ნახა („ხალხს ზარალი შეხვდა“).

66. აქ მოსვლისას („მოსვლაში“) ხალხი ავად გახდა („ავადმყოფობა დაიჭირა“). 67. სატკივარი (|| ავადმყოფობა) ბევრი გაჩნდა. 68. იმ წელს, ორმოცდაოთხ (ე. ი. 1944) წელს, ხალხს ზარალი მოუვიდა („მოხდა“).

69. წისქვილს („წისქვილი“) ხელით ვაბრუნებდით. 70. ზევიდან ბრუნავდა რა, ქვევით როში ფქვილი იყო. 71. ამიტომაც ავად ხდებოდა („იყო“) კაცი.

72. თავგები იყო ღორებივით დიდი. 73. საზიდარში შესაბამის ვით იყო თავგები შენახული. 74. ხნავდნენ კიდევ („ხვნაც კეთდებოდა“) მათი საშუალებით. 75. ერთ ტაროს („ერთი ტარო“): პირში იჭერდა რა, მიჰქონდა.

76. დამთავრდა ჩვენი ამბავი.

*

* *

დილ რიყეც „მე ვიცი“.

დიდორ რაყა! „ჩემთან მოიტანე!“

ცოყდის ცაჯო „ვაჟიშვილის (ბიჭის) ცოლი, რძალი“.

ჟოდო გჟრო „წვიმა მოვიდა“.

სუკო ცოყორო „კაცი მოვიდა“.
 ქიდ დოყ'ორო „გოგო მოვიდა“.
 ყაჟო დოყორო „ცოლი მოვიდა“.
 დურსა ცოყორო „სიძე მოვიდა“.
 ყაბოროლ მოყორო „კაცები მოვიდნენ“.
 ყაჟა მოყორო „ცოლები მოვიდნენ“.
 ქიდბა მოყორო „ქალები მოვიდნენ“.
 შუგოროლ როყორო „ცხენები მოვიდა“.
 ჰოს შუგორა მოყორო „ერთი ცხენი მოვიდა“.
 შარარო როყორო „ძროხები მოვიდა“.
 შობო როყორო „ძაღლები მოვიდა“.
 ცოზ დოყორო „თოვლი მოვიდა“.
 დუყ'ო ცოზ დოყორო „დიდი თოვლი მოვიდა“.
 გულა ტექ! „დადევი წიგნი!“
 დო გულლო „მე დავდევი“.
 დო ყ'ერე გულლო რუჩქა „მე ძირს დავდევი კალმისტარი“.
 ყ'ერე ყ'ერე! „დაჯექი!“
 მადალიც ყ'ერო ყ'ორა „მინდორში დგას ბავშვი“.
 თელი ყ'ორა მადალიც ბეჩერო „ბევრი ბავშვი მინდორში დგას“.
 დო გ'ალი ცარშოც „მე ვარ არეში“.
 დილ ბაცცა ცარშო „მე მიყვარს არეში“.
 დიბო ყისმათ გ'აჩო „შენი ბედი არაა“.
 თალიჰ გ'აჰე „იღბალი არაა“.
 რუჰ ბალოჩ „სული ამოდის“.
 დო ნუშე ბალოჩ „მე ვსუნთქავ“.
 დო ჰულ' ნუშე ბალორო „მე გუშინ ვისუნთქე“.
 ლ'ი რეტერო „წელი წავიდა“.
 ლ'იბო რეტერო „წლები გავიდა“.
 დო ქიდბალ ცოქრო ნილ'ირო „მე გოგოებს ფული მივეცი“.
 დილ ქიბბა ნილ'ირო ტექ „მე გოგომ მომცა წიგნი“.
 დიე გ'ალი რუყ'ო ბილ'ო „მე მაქვს დიდი სახლი“.

დიე გ'ალ'ი ჰოს ყ'ორა „მე მყავს ერთი ბავშვი“.

დიე გ'ალ'ი ყ'ონა ეს „მე მყავს ორი ხარი“.

დო ზუყორო ბილოჲ „მე ვიყავი სახლში“.

ბილოს ბუტო „სახლის კუთხე“.

ჰუგი ცეტიერო ყარალიანჲ „ის წავიდა ყვარელში“.

დილ ქოთაქალდა ცატნა ესალ „მე ძალიან მინდა რა ჰამა (||
საჰმელი)“.

ყ'ოლ სუკო ტაყალო მუცორო „ორმა კაცმა ქული მოიპარა“.

დო ყ'ოლ სუკოლ ტაყალო ნილირო „მე ორ კაცს ქული მივეცი“.

დო ყ'ოლ სურემიად ჰუდო ბაყორო „მე ორი ურმით შეშა მოვიტანე“.

დო წიტ რალორო „მე დანა წავართვი“.

დო წიტ როქჩირო „მე დანა ამოვიღე (|| ავიღე)“.

წიტა სუკო ცეტიერო „დანამ კაცი მოკლა“.

ჰუგიჲ წიტად სუკო ცეტიერო „იქ დანით კაცი მოკლეს“.

დო წიტას რიესო რორო „მე დანას პირი გავუკეთე“.

დო წიტას ბუტო ცახო ბორო „მე დანის ტარი კარგად გავაკეთე“.

დო წიტას რიესო რორე „მე დანის პირს („პირი“) ვაკეთებ“.

დო წიტას ბუტო ქრე „მე დანის ტარს („ტარი“) ვაკეთებ“.

ბილოლ' წო ლ'იშერო „სახლს („სახლზე“) ცეცხლი წაეკიდა“.

ყ'ოროლ ქიდ „ქვრივის ქალი“.

ყ'ოროლ სუკო „ქვრივის კაცი“.

დო ცეტიერი ცივიადორ „მე მივდივარ თუშეთში“.

ჟენსა ცახო ცოჰდნო „დღეს კარგად ვიმუშავე“.

გოჰ დიდორ! „მოდი ჩემთან!“

ჩარა გ'აჰელ გოვალ ნუჰოც დიდორ ჰუგი სუკო „აუცილებლად
მოვიდეს ჩემთან ის კაცი“.

ბაყა ყალამ! „მოიტანე ფანქარი!“

ჰოქცო ბაყ'ალა ყალამ „იმან მოიტანოს ფანქარი“.

ჰოქცო ბაყ'ორო ყალამ „იმან მოიტანა ფანქარი“.

რელ' რუჲა! „ერბო ჰამე!“

ესო, ჰოქცო ყ'ორა რელ' რუჲა! „ქალო, იმ ბავშვმა კარაქი (||

ერბო) ჭამოს!“

ყავო, ჰოქცო ყ'ორა რელ' რუჯალა „ქალო, იმ ბავშვს კარაქი აჭამე!“

მი გეტყე ბაზარინცა! „შენ წადი ბაზარში!“

დო ჰულ' ზუყორო ბაზარინცა „მე გუშინ ვიყავი ბაზარში“.

დო ჰულ' ლანა ტექ როხირო „მე გუშინ სამი წიგნი ვიყიდე“.

ჰუგი გეტყალა! „ის წავიდეს!“

გეა ჰუგი სუკო ქალხოზლიც! „გაგზავნე ის კაცი კოლექტივში!“

მეტყალ მინა დონა ცალ'აც! „წავიდეთ მე და შენ სოფელში!“

სიმინდიას ჰატიო „სიმინდის ფქვილი“.

დო ჰატიო ციშიცირო „მე ფქვილი გავცერი.“

დო ჰაბ საყათ ჰატიო ცისიცა „მე ახლა ფქვილს („ფქვილი“) ვცრი“.

დო ხისა ჰატიო ცისიცა „მე ხვალ ფქვილს („ფქვილი“) გავცრი“.

ჯამალ, ბილ'ო როვას! „ჯამალ, სახლი გააკეთე!“

ჰოქცო როვალა ბილ'ო „იმან გააკეთოს სახლი!“

ჰოქცოდ ზურმულატაა როლა ბილ'ო „იმან ძალით გააკეთებინა სახლი“.

დო ჰოქცოდ ზურმულატაა როლილო ბილ'ო „მე იმას ძალით გავაკეთებინე სახლი“.

მეტყალა ჰოგი ხალყ ეარშრც! „წავიდეს ეს ხალხი არეშში!“

ჰოქცო ცოს ბიტალა ხისა! „მან ხარი მოკლას ხვალ!“

ბიტან მი ჰოგო ცოს ხისა! „მოკალი შენ ეს ხარი ხვალ!“

ბიშელა კობალა! „გატეხე კომბალი (|| ჯოხი)!“

ჰოქცო ბიშელალა კობალა! „იმან გატეხოს ჯოხი!“

დო რიშელლო ტაქანი „მე გავტეხე ჰიქა“.

ცისტოლიატას რექნა როშერო ტაქანი „მაგიდიდან ჩამოვარდა რა, გატყდა ჰიქა“.

დო რეკელო ბილ'ო „მე დავწვი სახლი“.

ბილ'ო ჰინის შინქა რეკერო „სახლი თავისით დაიწვა“.

დო დიელა ჰალმადლიდ ბილ'ო რეკელილო „მე ჩემი ამხანაგის სახლი დავაწვევინე“.

დო ციტიერო სუკო „მე მოვკალი კაცი“.

დო ყაჩახაუტოა ბოდზი რორო, ჰუგი სუკო ციტია „მე ყაჩაღს ავაგალე, ეს კაცი მოკლას“.

დო ჰოქოდ ციტიელილო ჰუგი სუკო „მე მას მოვაკვლევინე ეს კაცი“.

დო ცეტიეც „მე მივდივარ“.

მი ცეტიეც „შენ მიდიხარ“.

ჰუგი ცეტიეც „ის მიდის“.

ცილე მეტიეც „ჩვენ მივდივართ“.

მიჟე მეტიეც „თქვენ მიდიხართ“.

ჰოგროლ მეტიეც „ისინი მიდიან“.

დო დუდორ ცოყორო „მე მოვედი შენთან“.

მი ხისა გრ დიდორ! „შენ ხვალ მოდი ჩემთან!“

მი ჰულ ცოყორო დიდორ „შენ გუშინ მოხვედი ჩემთან“.

ჰოგროლ მოყორო დიდორ „ისინი მოვიდნენ ჩემთან“.

მიჟე გუ დიდორ! „თქვენ მოდით ჩემთან!“

მიჟე ჰულ ზუყორო დიდორ „თქვენ ჩემთან იყავით გუშინ“.

მიჟე ჰულ მოყორო დიდორ „თქვენ გუშინ მოხვედით ჩემთან“.

დო რორო ბილ'ო „მე ავაშენე (გავაკეთე) სახლი“.

მი რორო ბილ'ო „შენ ააშენე სახლი“.

ჰოქცო რორო ბილ'ო „მან ააშენა სახლი“.

ცილე რორო ბილ'ო „ჩვენ ავაშენეთ სახლი“.

მიჟე რორო ბილ'ო „თქვენ ააშენეთ სახლი“.

ჰოგროლ რორო ბილ'ო „მათ ააშენეს სახლი“.

ლ'ალ სუკო რორო ბილ'ო „სამმა კაცმა ააშენა სახლი“.

ლ'ანა სუკო ცოყორო „სამი კაცი მოვიდა“.

დო ლ'ალ სუკოლ ნილ'ირო გაწონა თუმან ცოქრო „მე სამ კაც მივეცი ათი თუმანი ფული“.

ბელ'ელ სუკო რორო ბილ'ო „რვა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ცალოლ სუკო რორო ბილ'ო „შვიდმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ცილ'ელ სუკო რორო ბილ'ო „ექვსმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ცაჰელ სუკო რორო ბილ'ო „ცხრა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ყაწოლ სუკო რრრო ბილ'ო „ათმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ჯოლ სუკო რრრო ბილ'ო „ოცმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ყოყელ სუკო რრრო ბილ'ო „ოთხმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ყოლ სუკო რრრო ბილ'ო „ორმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

სიდ სუკო რრრო ბილ'ო „ერთმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ლილ სუკო რრრო ბილ'ო „ხუთმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ჰოს ჰიტ სუკო რრრო ბილ'ო „ასმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ჰაზარ სუკო რრრო ბილ'ო „ათასმა კაცმა გააკეთა სახლი“.

ლ'ალი რრრო ბილ'ო, ყოყელი როდგეს „სამმა გააკეთა სახლი, ექვსმა არ გააკეთა“.

ლილი რრრო ბილ'ო, ცილელი როდგეს „ხუთმა გააკეთა სახლი, ერთმა არ გააკეთა“.

ყოლი რრრო ბილ'ო, სიდი როდგეს „ორმა გააკეთა სახლი, ერთმა არ გააკეთა“.

ყალოლი რრრო ბილ'ო, ბელელი როდგეს „შვიდმა გააკეთა სახლი, რვამ არ გააკეთა“.

ყაჰელი რრრო ბილ'ო ყაწოლი როდგეს „ცხრამ გააკეთა სახლი, ათმა არ გააკეთა“.

ჯოლი რრრო ბილ'ო, ჰოს ჰიტლა როდგეს „ოცმა გააკეთა სახლი, ასმა არ გააკეთა“.

ჰოქმათლი სიდილ ნილირო ცოქრო, ბადლოლ ნილეგეს „მთავრობამ ერთს მისცა ფული, სხვას არ მისცა“.

ყოლილ ნილირო ცოქრო, ლ'ალილ ნილეგეს „ორს მისცა ფული, სამს არ მისცა“.

ყოყელილ ნილირო ცოქრო, ლ'ილილ ნილეგეს „ოთხს მისცა ფული, ხუთს არ მისცა“.

ცილელილ ნილირო ცოქრო, ყალოლილ ნილეგეს „ექვსმა მისცა ფული, შვიდმა არ მისცა“.

ბელელილ ნილირო ცოქრო, ყაჰელილ ნილეგეს „რვამ მისცა ფული, ცხრამ არ მისცა“.

ყაწოლილ ნილირო ცოქრო, ჯოლილ ნილეგეს „ათმა მისცა

ფული, ოცმა არ მისცა“.

ჰოს ჭიტლალ ნილ'ირო ცოქრო, ჰაზარლალ ნილ'ეცეს „ასმა მისცა ფული, ათასმა არ მისცა“.

ჰოს ჭიტლას ბილ'ო „ასის სახლი“.

ჯოლის ბილ'ო „ოცის სახლი“.

ცაწოლის ბილ'ო „ათის სახლი“.

ცაჭელის ბილ'ო „ცხრის სახლი“.

ბელ'ელის ბილ'ო „რვის სახლი“.

ცალოლის ბილ'ო „შვიდის სახლი“.

ცილ'ელის ბილ'ო „ექვსის სახლი“.

ლ'ილის ბილ'ო „ხუთის სახლი“.

ცოყ'ელის ბილ'ო „ოთხის სახლი“.

ლ'ალის ბილ'ო „სამის სახლი“.

ყ'ოლის ბილ'ო „ორის სახლი“.

სიდის ბილ'ო „ერთის სახლი“.

შუგოლა ბოლოჩი მაჩე „ცხენები („ცხენებმა“) ხნავენ მიწას („მიწა“)“.

დეე გ'ალი შუგოლას (|| შოგოლას) ბოხ „მე მაჭეს ცხენების თივა“.

დო შუგოლალ რიტ'ერო კეტი „მე ცხენებს ვესროლე ჯოხი (კეტი)“.

დო შუგოლად ბოლორო მაჩე „მე ცხენებით მოვხანი მიწა“.

ქიდბარა ბაყორო ჰუდო „ქალებმა („გოგონებმა“) მოიტანეს შეშა“.

ქიდბარალ ნილ'ირო დეჭი „ქალებს („გოგონებს“) მივეცი მატერია“.

ცოყოდარა როხირო თეთრათლა „ვაყებმა იყიდეს რვეულები“.

ცოყოდარალ ნილ'ირო ცოქრო „ბიჭებს მივეცი ფული“.

ქიდბარა რწრო ცოყოდარალ წინდარო „ქალებმა მოქსოვეს ვა-
ყებისათვის წინდები“.

ცოყოდარას ბილორა „ბიჭების სახლები“.

ვარარა ყეზიბ ჰი^ნ ნილ'ირო „ძროხებმა ბევრი რძე მოგვცეს“.

ვარარას ხო ყეზიბ გ'ალი „ძროხების ხორცი ბევრია“.

ცილე ვარარალ ყეზიბ ბოხ თუჯირო „ჩვენ ძროხებს ბევრი თივა
ვაჭამეთ“.

ვარარად მაჩე ბოლ'ალ ბაჯაყაც „ძროხებით მიწის მოხვნა არ

შეიძლება“.

ესოდ ბუჟო მუმიფაჟათ ბოც „ხარებმა დიდი სარგებლობა მოგვიტანა“.

ესოდ მაჩე ბოლოც „ხარები („ხარებმა“) მიწას („მიწა“) ხნავენ“. ყორა ესოდ ტალო იტაერო „ბავშვებმა ხარებს ქვა ესროლეს“.

ესოდს ჟალო „ხარების ტყავი“.

ესოდს ლაბ „ხარების ტყავი“.

ყადამლის ლაბ „ჟაცის ტყავი“.

ესოდს ყამ „ხარის თავი“.

ესოდს ყამა „ხარების თავები“.

ესოდ ყეზიბ ჟადამლა ხალერო „ხარებმა ბევრ ჟაცებს („ჟაცები“) ურჟინეს“.

ტეჟლარას ესოჟრო „წიგნების ფული“.

ტეჟლარად კეტო ჰალტი ბორო „წიგნებით ჟარგი საქმე გავაკეთე“. თეთრათლარა ყორა რაზიბორო „რვეულებმა ბავშვები გაახარეს“.

თეთრათლარას ლიბო „რვეულების ფურცლები“.

თეთრათლარას ყეზიბ ესოჟრო ნილირო „რვეულებს ბევრი ფული მივეცი“.

ბილორარა რაჟორა რაზირორო (|| როზირორო) „სახლებმა გულები გაგვიხარა“.

ბილორას ტოტაიარო „სახლის ფიცრები“.

ბილორარას ესოჟრო „სახლების ფულები“.

ცანია რუჟირო ბოხ „თხამ შეჟამა ბალახი“.

ცანიარა რუჟირო ბოხ „თხებმა შეჟამეს ბალახი“.

ცანიას ჰინ კეტო გალი „თხის რძე ჟარგია“.

ცანიარას ხო კეტო გალი „თხების ხორცი ჟარგია“.

ცან ესოჟო ჟიჟი ბოალ ბაცა „თხას („თხა“) ჟარგი შენახვა უნდა“.

ცან შაიტან ჰისაბლიტა ჟადეზი ბაცა „თხა ეშმაჟის ანგარიშზე დაღის“.

ესოდინო ყოარა დუჟო ბაჰარჩი ესოჟრო „ჰატარა ბავშვი დიდი ჟაცი გახდა“.

დო ცაწერო ზოლ ლიხე სარიდღა „მე დავიბადე ოცი წლის წინათ“
 დიე ყორა ჰულ რაწერო „ჩემი ბავშვი გუშინ დაიბადა“.
 სუკოდ ცოყოც? „ვინ მოდის?“
 სუკოდ ცოყენ? „ვინ მოვიდა?“
 — სუკოდ ცოყორო? „ვინ მოვიდა?“
 — დიე ჰალმად ცოყორო „ჩემი ამხანაგი მოვიდა“.
 დიე ყაბო ცოყორო „ჩემი მამა მოვიდა“.
 დიე ცაწო დოყორო „ჩემი ცოლი მოვიდა“.
 დიე ცოყო ცოყორო „ჩემი ვაჟი მოვიდა“.
 დიე სოირა მოყორო „ჩემი იაბო ცხენი მოვიდა“.
 დიე ქიბბა მოყორო „ჩემი ქალიშვილები მოვიდნენ“.
 დიე შუგოროლ როყორო „ჩემი ჰაკი ცხენები მოვიდნენ“.
 — სუკოდ გალნი? „ვინ არის?“
 — ბაჰარჩი გალნი „მამაკაცი არის“.
 ყაწო გალნი „ქალი არის“.
 ცისი გალნი „და არის“.
 ცის გალნი „ძმა არის“.
 დურსა გალნი „სიძე არის“.
 გულდა გალნი „ქათამი არის“.
 — შიოდ როყოც? „რა მოდის?“
 — სოღრა (|| სორია) მოყოც „ცხენი მოდის“.
 გულდა მოყოც „ქათამი მოდის“.
 გულდბო როყოც ქათამები მოდიან“.
 მამალი მოყოც „მამალი მოდის“.
 იხი მოყოც „იხვი მოდის“.
 ბატი მოყოც „ბატი მოდის“.
 გენდავრი მოყოც „ინდაური მოდის“.
 ჰოს გულდა ბოხირო „ერთი ქათამი ვიყიდე“.
 დიე გალნი ყონა გულდა „მე მყავს („ჩემი არის“) ორი ქათამი“.
 შიოდ როყოც? „რა მოდის?“
 ლოიდ ჰუნი ლიხი? „ვისია ეს წყალი?“

ლ'ოდ რ'ორო ჰუნი ბილო? „ვინ გააკეთა ეს სახლი?“
 ლ'რლდი ნილ'ირო ცოქრო? „ვის მიეცი ფული?“
 სუკოდ დიბო ყავო? „ვინაა შენი ცოლი?“
 სუკოდ გაცვა დულ? „ვინ გინდა შენ?“
 შიოდ რატნა დულ? „რა გინდა შენ?“
 მი შიოდ ნილ'ცა ჰოქცოლ? „შენ რას მისცემ მას?“
 — ლ'ინისდი ჰუნი ლაბ? „რისია ეს ტყავი?“
 — ვარას გ'ალ'ი ჰუნი „ძროხის არის ეს“.
 ლ'ინტაად რაზი ცაჟნა მი? „რამ გაგახარა შენ?“
 ლასოდ ნილ'ირო ცოქრო? „რამდენი მიეცი ფული?“
 — შიოდ როხირო მი? „რა იყიდე შენ?“
 — ბაბა ბოხირო „პური ვიყიდე“.
 — ლ'ინილდი ტუტირო თოფი? „რას ესროლე თოფი?“
 — გუდილ ტუტირო „ქათამს ესროლა“.
 გუდილალ ტუტირო თოფი „ქათამებს ესროლა თოფი“.
 — ნ'როდ ჰუნი ლ'ი? „რანაირი წყალია ეს?“
 — ჰუნი ლ'ი კეტო გ'ალ'ი „ეს წყალი კარგია“.¹
 ყონა მალ'ერო სუკო „მეორე კაცი“.
 ლ'ანა მალ'ერო სუკო „მესამე კაცი“.
 ცოყენა მალ'ერო სუკო „მეოთხე კაცი“.
 ლ'ინა მალ'ერო სუკო „მეხუთე კაცი“.
 ცაწონა მალ'ერო ქიდ „მეათე გოგო“.
 ჯონა მალ'ერო ქიდ „მეოცე გოგო“.
 ჰოს ჰიტ მალ'ერო ქიდ „მეასე გოგო“.
 ჰოს მალ'ერო ცოყო „პირველი ბიჭი“.
 დო ჰოს მალ'ერო სუკო გ'ალ'ი „მე პირველი კაცი ვარ“.
 მარატას ყრ-ყონა სუკო ცოყორო „მთიდან ორ-ორი კაცი მოდის“.
 ლ'ა-ლ'ანა ცოყორო „სამ-სამი მოვიდა“.
 ჰრ-ჰოს ცოყორო „თითო-თითო მოდის“.
 ცრ-ცოყენა ცოყორო „ოთხ-ოთხი მოდის“.

¹ ლარბუთელელი ამბობს: ბალ ლ'ი კოტტუ ლი „ეს წყალი კარგია“.

ლ'ნ-ლ'ინა ქიდ მოყორო „ხუთ-ხუთი გოგო მოდის“.
 ცნ-ცილ'ნა სოფრა მოყორო „ექვს-ექვსი ცხენი მოდის“.
 ცნ-ცალ'ნა ცოჟე ცოყორო „შვიდ-შვიდი ბიჭი მოდის“.
 ბნ-ბელ'ნა ჟარა მოყორო „რვა-რვა ძროხა მოდის“.
 ცნ-ცაჟენა ცაჟო მე^ნტერო
 ცნ-ცაწონა ჟო მოყორო „ათ-ათი ძაღლი მოვიდა“.
 ვრ-ვონა ცაჟო მექერო „ოც-ოცი ქალი წაიქცა“.
 კრ-კოსტიტ სუკო ზუყორო „ას-ასი კაცი იყო“.
 მარატას ჰაჟა ცოყორო „მთიდან ერთხელ მოვიდა“.
 კახნა ცოყორო „ორჯერ მოვიდა“.
 ლ'ახნა ზუყორო „სამჯერ იყო“.
 ცოყერახ ყექერო „ოთხჯერ წაიქცა“.
 ლ'ირახ მეტერო „ხუთჯერ წავიდა“.
 ცაწორახ ცეტერო „ათჯერ წავიდა“.
 ვორახ მოყორო „ოცჯერ მოვიდა“.
 კოსტირახ როყორო „ასჯერ მოვიდა“.
 ტოტალას ხორო „ფუტკრის გეჯა“.
 ნუცო ნიარო გ'ალ'ი „თაფლი ტკბილია“.
 ნუცოდას ფეტი „ფიჭა“.
 ლ'იროლატას ჰალო „ქვედა ფეხი, ტერფი“.
 სორიას მიღ „ცხენის კული“.
 ცანიას რაჩ „თხის ბალანი“.
 სორიას ჟარო „ცხენის ფაფარი“.
 ცაბოს ხილ'ო „მამის შარვალი“.
 ციოს ქუნთა (ქუნთარო) „ღედის კაბა (კაბები)“.
 ცოჟდის ტექ (ტექლა) „ბიჭის წიგნი (წიგნები)“.
 ქიღბას ტექ (ტექლა) „გოგოს წიგნი (წიგნები)“.
 დო წიტ ნილ'ირო ცოჟდიქა „მე დანა მივეცი შვილს“.
 დილ ცოჟო გეგაც „მე შვილს („შვილი“, „ვაჟიშვილი“) ვხედავ“.
 დილ ქიდ მეგაც, ქიბა ბეგაბაც „მე გოგოს („გოგო“) ვხედავ“.
 გოგოებს ვხედავ“.

დილ ცოსო რეგაბაც „მე ხარებს („ხარები“) ვხედავ“.

დილ ხონზბო რეგაბაც „მე ხეებს („ხეები“) ვხედავ“.

ყაბო ცოყდილ ბეტაელლო კობალა „მამამ ბიჰს დაარტყა კომ-
ბალი (|| ჭოხი)“.

ყაბო ცოყდილ რატაელლო წიწოდა „მამამ შვილს დაარტყა
სახრეები“.

ყაბო ცეღირო ცოყდიქა „მამა ეჩხუბა შვილს („მამამ იჩხუბა
შვილთან“)“.

ყაბო ცოყო ცატაელლო „მამამ შვილი გალახა („ცემა“)“.

ყაბო ქიდ მატაელლო „მამამ ქალიშვილი გალახა („ცემა“)“.

ყაბო გჰმუშ ბატაელლო „მამამ კამერი გალახა (|| ცემა)“.

ყაბო ყორა ზუკირო „მამამ ბავშვები გალახა („ცემა“)“.

ყაბო ყორა ბატაელლო „მამამ ბავშვები ცემა“.

ყაბო ყორა რატაერო „მამამ ბავშვი ცემა („გალახა“)“.

ყაბო ცოყდილ ტალო იატაელლო (ხალ'ერო) „მამამ ვაჟს ქვა
დაარტყა“.

ამინათ მეტაერო ცალ'აყ „ამინათი წავიდა სოფელში“.

ამინათი ლ'იწო გულო ტიკაბანაყ (ყუთილაყ) „ამინათმა
ტანისამოსი ჩადო სკივრში (ყუთში)“.

ყენსა ამინათ მეტაერო თუთილალა ხონზტა „დღეს ამინათი ავი-
და თუთის ხეზე“.

რამაზან ცეტაერო სხვანიატა „რამაზანი ავიდა სხვენზე“.

რამაზან ცეტაერო ტამატა „რამაზანი ავიდა ბანზე“.

მუჭამად ცოყორო ცალ'აყამ ყენსა „მუჭამადი დღეს შოვიდა
სოფლიდან“.

მუჭამად ტოხტას ცეკირო „მუჭამადი სახურავიდან ჩამოვარდა“.

ამინათ, როქჩა ცოყდის ლ'იწო ტიკაბანაყას! „ამინათ, ამოიღე
ბიჰის ტანისამოსი სკივრიდან!“

ამინათი ლ'იწო როქჩირო ტიკაბანაყას „ამინათმა ტანისამოსი
ამოიღო სკივრიდან“.

ყამინათი ცოყდილ ლ'იწო ლ'იქელლო „ამინათმა ვაჟს (|| შვილს)

ტანისამოსი ჩააცვა“.

ყამინათ, ცოჲო გეა⁵ თახლილ¹ ლირო! „ამინათ, ბიჭი შეუღვი ტახტის ქვეშ!“

ყამინათ, ქიდ გეა⁵ ისტოლიალ¹ ლირო! „ამინათ, გოგო შეუღვი მაგიდის ქვეშ!“

დო ყაბოლორ ყეტაერო ქურჩულიაყ (ბაზარიაყ) „მე მამასთან ერთად წავედი ქურჩალოში¹ (ბაზარში)“.

დიბო უო დიელა ყაბოლორ გაღ¹ „შენი ძალი ჩემს ძმასთან არის“.

დიბო ბოწი დიელა ცისტილორ (|| ცისტილორ) ყაწო გაღ¹ „შენი ცხვარი ჩემს ძმასთან ერთად არის“.

დო ყეტაერო ცისტილორ თუფლილ¹ „მე წავედი ძმასთან თბილისში“.

დო ცისტილორ ყაწო ცოჰდაყესცა „მე ძმასთან ერთად ვცხოვრობ („ვმუშაობ-ვჭამ“)“.

დო ციტინო ყემირო „მე ცოტა შევჭამე“.

მუ¹ჰამად უნ¹ლო ყაღ¹ყ ცოჰდნ¹ც „მუჰამადი ამ სოფელში მუ-შაობს“.

ყედო გიხეცხას ჰალიო ხიღ¹ „ნიფხავი („ქვედა ჩასაცმელი თეთრი შარვალი“)“.

ტოდო გიხეცას ხიღ¹ „შარვალი („ზედა ჩასაცმელი შარვალი“)“.

დო ჰოქცოდორ გაღ¹ „მე იმითან ვარ“.

დო დუდორ გაღ¹ „მე შენთან ვარ“.

ჰულ¹ დულ ნიღ¹ლო ჰატტიო ჰალხოზლი „გუშინ შენ მოგცა ფქვილი კოლმეურნეობამ“.

უაჰგიყ გაღ¹ ქიდ „მანდ არის გოგო“.

უნ¹ლოყ გაღ¹ ცოჲი „აქ არის ბიჭი“.

უაჰნიყ გაღ¹ ყაბო „იქ არის მამა“.

გაღ¹ო-ყეცალა უაჰნიყ! „იყოს იქ (მანდ)!“

ჰოქცო ჰუგიყ ბაბა მუ¹ვირო „იმან (ყაცმა) იქ პური შეჭამა“.

ჰოქლო ჰუგიყ ბაბა მუ¹ვირო „იმან (გოგომ) იქ პური ჰამა“.

¹ რაიონული ცენტრის, დაბის, საბელია ჩეჩნეთ-ინგუშეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში. მდებარეობს ქ. გუდერშესთან ახლოს.

ჰობლო უთმე ჰუგიე ბაბა მუწვირო „იმ ძაღლმა იქ პური შეჭამა“.
ჰოქლო გუდა ჰუგიე ბაბა მუწვირო „იმ ქათამმა იქ პური შეჭამა“.
ჰოქლო სორია ჰუგიე ბაბა მუწვირო „იმ ცხენმა იქ პური შეჭამა“.
სულ რონა? „რატომ გააკეთე?“

სუკოდ ცოყოც? „ვინ მოდის?“

სიოდ როყოც? „რა მოდის?“

სიოდ როყონა? „რა მოვიდა?“

ჰოქცო || უწქცო მწჩე ბოლონა „იმან (I კლ.) მიწა მოხნა“.

ჰოქცო || უწქლო მწჩე ბოლონა „იმან (II კლ.) მიწა მოხნა“.

ქალხოზლი ჰოქლოლ || უწქლოლ ცოქრო ნილირო „კოლმეურ-
ნეობამ მას (II კლ.) ფული მისცა“.

ქალხოზლი ჰოქცოლ || უწქცოლ ცოქრო ნილირო „კოლმეურ-
ნეობამ მას (I კლ.) ფული მისცა“.

— ე, ჰალმად, გეცენოც! „ე, ამხანაგო, დაიცადე!“

— დო გეცენოცაჲ „მე არ გავჩერდები“.

დო გაც დრეც „მე კარს („კარი“) ვაკეთებ“.

გო ჰოლოც(ო)! „მოდის (I, IV კლ.) აქ!“

გი ჰოლოც(ო)! „მოდის (II კლ.) აქ!“

გუ ჰოლოც(ო)! „მოდის აქ!“

გუ ჰოლოც! „მოდის (I, II კლ. მრ. რ.) აქ!“

ცონზ მეჩენა „თოვლი დამდგარია“.

დილ მეგაც ქიდ „მე ვხედავ გოგოს („გოგო“)“.

დილ რეგაც ყორა „მე ვხედავ ბავშვს („ბავშვი“)“.

დილ ბეგაბაც ქიდბა „მე ვხედავ გოგოებს („გოგოები“)“.

დილ რეგაბაც შუგოროლ „მე ვხედავ ჰაკ ცხენებს („ჰაკი ცხენები“)“.

დო ყეჩენოწვირო „მე დამდგარი ვარ“.

დო ყორა გეჩენოწვილო „მე ბავშვი დავაყენე, გავაჩერე“.

დო უწქცო ცოყოლო „მე ის მოვიყვანე“.

დო მუწჰამად ჰალტი ბორო „მე მუწჰამადს („მუწჰამადი“) საქმე
გავაკეთებინე“.

დიელა ცოჟდილ მი ჰალტი ბეგალა „მე ჩემს შვილს საქმე გავა-
ჩენინე“.

რუყარო წიქბო გაღლი „დიდი რწყილი არაა“.

დო ეტენა ტულოდ ღი რაყალ „მე წავალ ამით წყლის მოსა-
ტანად“.

დო ეტენა ღი რაყალ ბაქლილა ბილედ „მე წავალ რა, წყალს
(„წყალი“) მოვიტან სპილენძის კოკით“.

ცონხ როწირო (|| როწირარო) შუგოროლ როყორო „მუცელგამ-
ძღარი ჰაკი ცხენები მოვიდა (|| მოვიდნენ)“.

სორიანა ჟუნა გეტერო „ცხენი და თვითონ წავიდა“.

სორია მეტერო „ცხენები წავიდნენ“.

შუგო მეტერო „ჰაკი ცხენები წავიდნენ“.

ცოს მეტერო „ხარი წავიდა“.

სუკო გეტერო „ჰაცი წავიდა“.

ქიდ გეტერო „გოგო წავიდა“.

ყორა მეტერო „ბავშვები წავიდნენ“.

ჰონს ყორა გეტერო „ერთი ბავშვი წავიდა“.

ქოლმო მეხ გაღლი „ბნელი დრო არის“.

დიბოლა ციო ბილოც ქენ ბრც „შენი დედა სახლში საჭმელს
(„საჭმელი“) აკეთებს“.

დო ტულოც წო რრც „მე აქ ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებ“.

დო ტულოც წო რეკელცა „მე აქ ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებ“.

ტაქტო ჰუგიც წო რეკელცა „მან იქ ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

მი ცაბოლ ქომაქ ბრც „შენ მამას ეხმარები“.

დო ციოლ ქომაქ ბრც „მე დედას ვეხმარები („დახმარება ვაკეთებ“)“.

დიელა ცისტი წონა რეკენა ქენ ბრც „ჩემი და („ჩემმა დამ“) ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს და საჭმელს („საჭმელი“) აკეთებს“.

დიბოლა ცისტინა ციოლ ქომაგ (|| ქომაქ) ბრც „შენი ძმაც
(„შენმა ძმამ“) დედას ეხმარება („დახმარება აკეთებს“)“.

დიელა ცოჟდინა ქიდბანა ბილოც წო რეკელცა „ჩემი შვილიც
გოგოც („შვილიმაც, გოგომაც“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ჰოგლო ჰუგიც ქენ ბრც „ის („მან“) იქ საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს“:

ყოყდინა ქიდბანა ჰულო ბუვაჩია „ბიჰი და გოგო („ბიჰიც და გოგოც“) შეშას („შეშა“) ჰრიან“.

ცაბო წო ნად რეკელცა? „მამა („მამა“) ცეცხლს („ცეცხლი“) სად ანთებს?“

ყოყდ ციოლნა (|| ციონნა) ცაბონნა ქომაც ბრც, ჰოგლო ჰოლოც ჰულო ბუვაჩია, წო რრც, ქენ რრც „ჩვენს დედ-მამას („დედასა და მამას“) ვეხმარებით, ისინი იქ შეშას („შეშა“) ჰრიან, ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ, საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებენ“.

ციო ქენ რრც „დედა საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს“.

ციო ბილ'რც წო რეკელცა „დედა სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ციო ბილ'რც ქენ რრც „დედა სახლში საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს“.

ყოყდი ბილ'რც წო რეკელცა „ვაჟი („ვაჟა“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ქიბბა ბილ'რც წო რეკელცა „ქალიშვილები სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ“.

დიელა ცისტი ბილ'რც წო რეკელცა „ჩემი ძმა („ძმა“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

დიბოლა ქიბბა წო რეკელცა „შენი გოგოები ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ“.

დიბოლა ცისტინა ბილ'რც წო რეკელცა, ქენ რრც „შენი ძმაც („ძმაც“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს, საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს“.

ცაბო ჰულო ბუჩია „მამა შეშას („შეშა“) ჰრის“.

ციდო წონა რეკენნა ქენ ბრც, ცაბო ჰულო ბუჩია „დედა ცეცხლს („ცეცხლიც“) ანთებს რა, საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს, მამა შეშას („შეშა“) ჰრის“.

ჰოქლო ქიბბა ციოლ ქუმაქ ბრც „ის გოგო („გოგო“) დედას

დახმარებას უწევს („აყეთებს“):

დო ბილ'ოც გვლ'ი „მე სახლში ვარ“.

ჰოგო ბილ'ოც გვლ'ი „ის (ქალი) სახლში არის“.

ჰუგი ბილ'ოც გვლ'ი „ის (კაცი) სახლში არის“.

ჰუგი ჰოლ'ოც გვლ'ი „ის (კაცი) აქ არის“.

ჰოგო ჰოლ'ოც გვლ'ი „ის (ქალი) აქ არის“.

ჟაჰგო ჰოლ'ოც გვლ'ი „ის (ქალი) აქ არის“.

ჟაჰგროლ ჰოლ'ოც გვლ'ი „ისინი აქ არიან“.

— მი ნა გვლ'ი? „შენ სად ხარ?“

— დო ჰოლ'ოც გვლ'ი „მე აქ ვარ“.

— ჰუგი ნა გვლ'ი? „ის სად არის?“

— ჰუგი ჟნლ'ო გვლ'ი „ის აქ არის“.

— ჰოგროლ ნა(დ) გვლ'ი? „ისინი სად არიან?“

— ჰოგროლ ბილ'ოც გვლ'ი „ისინი სახლში არიან“.

ჰოგო ცოლ'ოც გვლ'ი „ის (ქალი) აქ არის“.

ცილე ჟნლ'ო (ჟნაალ'ო) გვლ'ი „ჩვენ აქ ვართ“.

ცილე ჰოლ'ოც გვლ'ი „ჩვენ აქ ვართ“.

მიჟე ნაღ გვლ'ი? „თქვენ სად ხართ?“

ჰუგი ჟნლ'ო გვლ'ი „ის აქ არის“.

ბილ'ო ჟნლ'ო გვლ'ი „სახლი აქ არის“.

მიჟე ბილ'ოც გვლ'ი „თქვენ სახლში ხართ“.

ცილე ბილ'ოც გვლ'ი „ჩვენ სახლში ვართ“.

დიე ყაბო ბილ'ოც გვლ'ი „ჩემი მამა სახლშია“.

დიე ციო ბილ'ოც ზუყორო „ჩემი დედა სახლში იყო“.

დიე ყაბონა ციონა ბილ'ოც გვლ'ი „ჩემი დედა და მამა სახლში არიან“.

დიბო ცისი ნაღ გვლ'ი? „შენი და სად არის?“

დიბო ცის ნაღ გვლ'ი? „შენი ძმა სად არის?“

დიბო ცისნა ცისინა ნაღ გვლ'ი? „შენი ძმა და და სად არიან?“

ცილოსნა დიბონა ბილ'ო ჟაჰაგიც გვლ'ი „ჩვენი და თქვენი სახლი აქ არის“.

მიზოს ციო ჟნლ'ოც გვლ'ი „თქვენი დედა აქ არის“.

ცილოს ბილ'ო უაჰაგიც გაღ'ი „ჩენი სახლი იქ არის“.

ცილოს უაბონა ციონა უაჰაგიც გაღ'ი „ჩენი მამა და დედა იქ არიან“.

ღიბო ციო უაჰაგიც გაღ'ი „შენი დედა იქ არის“.

ღიბო ციონა ქიდნა ნად გაღ'ი? „შენი ვაჟი და გოგო სად არიან?“

მიზოს ციონა უაბონა უაჰაგიც გაღ'ი „თქვენი დედა და მამა იქ არიან“.

ღიე ცის უაჰაგრც გაღ'ი „ჩემი ძმა იქ არის“.

ღიე ცისი უაღ'ოც გაღ'ი „ჩემი და იქ არის“.

ციო წო რეკელცა „დედა ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

უაბო წო რეკელცა „მამა ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ღო წო რეკელცა „მე ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებ“.

ცილე წო რეკელცა „ჩვენ ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებთ“.

მიჟე წო რეკელცა „თქვენ ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებთ“.

ცილე წო რეკელცა „ჩვენ ცეცხლს („ცეცხლი“) ვანთებთ“.

ჰოქცო წო რეკელცა „ის („იმან“) ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ჰოქლო წო რეკელცა „ის („იმან“) ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ჰოგლო წო რეკელცა „ის („იმან“) ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ციო ქენ რრც „დედა საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს“.

ციო ბილ'რც წო რეკელცა „დედა სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ციო ბილ'რც ქენ ბრც „დედა სახლში საჰმელს („საჰმელი“) აკეთებს“.

ციოუდი ბილ'ოც წო რეკელცა „ვაჟი („ვაჟმა“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ქიბბა ბილ'ოც წო რეკელცა „გოგო („გოგომ“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ღიელა ცისი ბილ'ოც წო რეკელცა „ჩემი და სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ღიბოლა ქიბბა წო რეკელცა „შენი ქალიშვილი („ქალიშვილმა“) ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს“.

ღიბოლა ცისტინა ბილ'ოც წო რეკელცა, ქენნა ბრც „შენი დაც („დამაც“) სახლში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებს, საჰმელსაც („საჰმე-

ლი“) აკეთებს“.

ყორა მაქთაბლიც მეტაეჩ „ბავშვები სკოლაში მიდიან“.

ჟაპნიც ჰოროლ ხისატაზუ მეტაერ, ლობატა ბილოლა გჟც „იქ ისინი დილითვე მიდიან, შუადღეს სახლში მოდიან“.

ყალნა ლი რეტაერო ყორა მაქთაბლრც ჰალტეზი ბალცა (||ბახცა) „შვიდი წლის („წელი გასული“) ბავშვი სკოლაში მუშაობს“.

ყორა მაქთაბლრც ვრჰდაბაც, ჩახდაბაც „ბავშვები სკოლაში კითხულობენ, წერენ“.

დილ რაცცა ვრროლი „მე მიყვარს სწავლა“.

დულ რაცცა ვრროლი „შენ გიყვარს სწავლა“.

ჰოქცონა რაცცა ვრროლი „იმასაც [კაცს] უყვარს სწავლა“.

ჰოქლონა რაცცა ვრროლი „იმასაც [ქალს] უყვარს სწავლა“.

ცილონნა (|| ცილოლნა) რაცცა ვრროლი „ჩვენც გვიყვარს სწავლა“.

ჰოგლოლნა რაცცა ვრროლი „იმათაც უყვართ სწავლა“.

დილ ყაცცა დიე ყაბო „მე მიყვარს ჩემი მამა“.

დილ მაცცა დიე ციო „მე მიყვარს ჩემი დედა“.

დილ ბაცცა დიე ცისნა „მე მიყვარს ჩემი ძმები“.

ჰოქცო ბოლოც მჩე „ის ხნავს მიწას („მიწა“)“.

დულ ბიყეთდი მაშარულ მიც? „შენ იცი ხუნძური ენა?“

ფატიმათი ჰოს ქორო ნიზნრო „ფატიმათმა ერთი ხელი დაიბანა“.

ყაბო სიმიინდი გათოჯნა ბროო „მამამ სიმიინდი გათოხნა („გათოხნა გააკეთა“)“.

ყაბო შაჰარლიც ყეტაერო „მამა ქალაქში წავიდა“.

მაჰამადი ნილირო ყაბოლ ყოქრო „მუჰამადმა მამას მისცა ფული“.

ჰული ბილო ყაბოს გალი „ეს სახლი მამის არის“.

— ყაბოდ ნილ? „მამამ მისცა?“

— ცი, ცი, „ჰო, ჰო“.

ყაბოდ ზუკილალ მი, ქილდა ყეცაყდა „მამა გცემს შენ, თუ ჰკვიანად არ იქნები“.

ყაბოლ ქორო რეხელა! „მამას ხელი წაავლე!“

ჰალმალ ცეტეერო ბილოლა „ამხანაგი წავიდა სახლში“.

ჰალმალლი კეტო ლ'იკლი ბროო ყაწო, გალ'ჩა „ამხანაგმა/ კარგი სიკეთე გააკეთა, ერთად რომ ვიყავით“.

ჰალმალლილ ნაგაპ ქეზი ბაჯდა, დონა ჰინტაა რეყარაბ ლ'იკლი ბოალ „ამხანაგს გაჭირვება თუ შეხვდება, მეც ჩემ („ჩემზე“) წილ სიკეთეს („სიკეთე“) გავაკეთებ“.

ფატიმათი ჰალმალლილ ცოქრო ნილირო „ფატიმათმა ამხანაგს ფული მისცა“.

ჰაჟათაბ მიცაჟ ნილ'ალ წაყ ჰაჟათლი ზუყორო „გაჭირვებაში („გაჭირვების ადგილას“) მიცემა ძალიან გაჭირვება იყო“.

ჟაჰაგო ჯიბო ჰალმალლის გალ'ი, კეტო ჯიბო გალ'ი „ეს ხორბალი ამხანაგისაა, კარგი ხორბალია“.

ჰალმალლიდნალა ბაჯირო ჟაჰაგო ლ'იკლი მუყყე ბოხას „ამხანაგის გამოდგა ეს კარგი ყანა ბალახისა“.

ჰალმალლილ წაყ რაკო გალ'ი დიე „ამხანაგზე კარგი გული მაქვს მე („გული არის ჩემი“)“.

ჰალმალლარალ წაყ რაკო რიტბუცა „ამხანაგებს („ამხანაგებზე“) გული დიდი („ძალიან“) სიყვარულით მოეყიდება“.

ჰალმალლა ჯიბრჟ ბოჰდაც „ამხანაგები პურის ყანაში მუშაობენ“.

ჟაჰდო მაჭიშათ ჰალმალლარას გალ'ი ყაწოს „ეს ქონება ამხანაგების არის, საერთო“.

დო ჰულ'ულ'ალ ჰალმალლარალ ტექ ნილირო ჯო(ვ)ალ „მე გუშინწინ ამხანაგებს წიგნი მივეცი წასაკითხად“.

ჰალმალლარად ბაჯირო ჟაჰდო ხაირ „ამხანაგებით მოვიდა ეს სიკეთე“.

ფატიმათილ დიენა რაკო გალ'ი „ფატიმათს ჩვენ ვუმაღლით („ფატიმათზე ჩვენი გულიც არის.“)“.

ფატიმათიდნალა რუყბალ'ირო ჟაჰადროლ ყორა „ფატიმათის მიერაა გაზრდილი ეს ბავშვები“.

ფატიმათლა წაყ ბოჰდაც ჰალტილაჟ კარნილ'ნა „ფატიმათები საქმეზე („საქმეში“) ძალიან დაფიქრებულად მუშაობენ“.

ფატიმათლა ბაზარიაც მეტეერო დარამბალ „ფატიმათები ბაზარში წავიდნენ სავაჭროდ“.

შუაპადროლ ყორა ფატიმათლარას გვლი „ეს ბავშვები ფატიმათების არის“.

ფატიმათლარალ ქალხოზლი მენდელლა ნილირო ისტახანოვლათ ბოქდალ „ფატიმათებს კოლმეურნეობამ მედლები მისცა, სტახანოვურად რომ მუშაობენ“.

ფატიმათლარალ ჟილდო ნილირო ქალხოზლინა „ფატიმათებს ჯილდო მისცა კოლმეურნეობამ“.

ფატიმათილ მენდალ ნილირო ქალხოზლი „ფატიმათს მედალი მისცა კოლმეურნეობამ“.

ფატიმათლარალ ჰუქუმათლის რაკო გვლი „ფატიმათებს მთავრობა უმაღლის („ფატიმათებზე მთავრობის გული არის.“)“.

ცილოს ცაბოროლ ლადგაჩარო ზუყორო „ჩვენი მამები უსწავლელები იყვნენ“.

შუაპადროლ ბილიორა ცილლა ცაბოლარას გვლი „ეს სახლები ჩვენი მამების არის“.

ცილლა ცაბორალალ ქალხოზლი ჰოსო ფუთ სიმიინდი ნილირო „ჩვენს მამებს კოლმეურნეობამ თითო ფუთი სიმიინდი მისცა“.

ციცილარო ცაბორალალ თათო რეხეროლი ლამუს გვლი „მოხუც მამებზე ტალახის წასმა სირცხვილია“.

ცაბორალადდნლა რონრო ბილიორა რუვადოლოლოლი ცახო გვქე „მამების მიერ გაშენებული სახლების („სახლები“) დანგრევა კარგი არაა“.

ფატიმათ ჯიბოყ მოქდაც წაყ ქოთაქაღდა: ჟოდრც ცილნარიც ქეტა რრც ლობატაღ „ფატიმათი პურის ყანაში ძალიან მაგრად მუშაობს: დღეში სამოც კონას („კონა“) კრავს („აკეთებს“) შუადღემდე“.

ჰუგი ყორა ფატიმათის გვლი „ის ბავშვი ფატიმათის არის“.

ბეტერპალლი ფატიმათილ ჰილლა ცაჯალ ქუნთა როხირო „ქმარმა ფატიმათს თავისი ცოლის კაბა უყიდა“.

ფატიმათი წაყ ბუყყო ხაირ ბრც ბილოლ „ფატიმათს („ფატიმათ-მა“) ძალიან დიდი სარგებლობა მოაქვს („აკეთებს“) სახლისათვის“.

ფატიმათლარადდნლა ჩანგი ბუყყო ხაირ ბაჯირო ფაჩალულლილ „ფატიმათებისაგან ძალიან დიდი სარგებლობა ნახა („შეხვდა“) სახელმწიფომ“.

ჭუქუმათლინა ცადამლილა ჰალტილატა რეყუჯ ბაჰა ნილ'ცა „მთავრობაც („მთავრობამაც“) ადამიანის მუშაობას შეხედულებით აფასებს („ფასი აძლევს“)“.

მუჰამადი ჭარა მუხორო მინუტლიც „მაჰამადმა ძროხა დაკლა წუთში“.

მეჰქაწილლო მერო „გამოუშვა“.

შუგოშორა ბოჩორო „ცხენი გაიქცა“.

ცაქიდ ბაჯირო მანჩე „მიწა დაბარა ბართ“.

მადოლ' ჰახირო „ტანზე წაუსვა“.

ცინრო ცოყო „იტირა შეიღმა (|| ვაჟმა)“.

ბინრო ჟო „იტირა ძალღმა“.

ბიაბრო ცაბოროლ „იტირეს მამებმა“.

ჟობო რიაბრო „ძალღებმა იტირეს“.

ცოროლ ყაწწო ბიაბრო „დეღებმა ერთად იტირეს“.

ყორა ყაწწო ბიაბრო „ბავშვებმა ერთად იტირეს“.

ხაჰო ბინრო „მერცხალმა იტირა“.

ხაჰბო რიაბრო „მერცხლებმა იტირეს“.

ტიმბო (|| ტინბო) ტოჯილ' წემუწა რონრო, ლ'აფალლა რანლო-რო „მტრედებს სახურავქვეშ კვერცხებს („კვერცხები“) დებენ, ბარტყებს („ბარტყები“) ჩეკავენ“.

მუჯჩამ ბაბა „საჰმელი პური“.

რუჯჩამ ფიჯ „საჰმელი ხილი“.

მერო ყორა „გაგზავნილი ბავშვი“.

მისორო ცოს „გაყიდული ხარი“.

ბეჯილა ლ'ილე მუჯირო „ვეფხვმა ბატკანი შეჰამა“.

ბეჯილა ნისორო ცადამლიქა „ვეფხვმა უთხრა ადამიანს („თქვა

ადამიანთან“)“.

დარამჩიორა ჩითი რისორო „ვაჭრებმა ჩითი გაყიდეს“.

ჩითილა დარამჩია ნიასორო „ჩითებმა ვაჭრები გაყიდეს“.

ჩითილა დარამჩი ცისორო „ჩითმა ვაჭარი გაყიდა“.

დარამჩია ჩითი რისორო „ვაჭარმა ჩითი გაყიდა“.

დარამჩიარაქას დუქალლა რანლორო ჰუქუმათლი „ვაჭრებს დუქ-
ნები წაართვა მთავრობამ“.

ჟაპდი ბილ'ო დარამჩიარას გვლ'ი „ეს სახლი ვაჭრების არის“.

დარამჩიარალ ჰუქუმათლი ზაქუნ ბეგალლო „ვაჭრებს მთავრო-
ბამ კანონი აჩვენა“.

დარამჩიარალ' გლეხებიარას ბუყო დამბა გვლ'ი „ვაჭრებზე
გლეხებს დიდი საჩივარი აქვთ („გლეხების დიდი საჩივარი არის“)“.

დარამჩიარადდლა ბუყყო ზარალ გვლ'ი „ვაჭრებისაგან დიდი
ზარალი არის“.

ყონანა ჟობო ბაწტალ როგიბაწირო „ორი ძალლი („ძაღლები“)
მგელს გაეკიდა („გაეკიდნენ“)“.

ჰოს ჟო ბაწტალ ბოგიწირო „ერთი ძალლი მგელს გაეკიდა“.

ქოროლა ცესალ კარიდღა ნიზაბულ ნუწოც ჟამის წინ ხელები
უნდა დაიბანო“.

ყორა ჰოს ქორო ნიზარო „ბავშვმა ცალი ხელი დაიბანა“.

ნუქროო გედო „შშიერი კატა“.

ნუქობარო გედბო „შშიერი კატები“.

ნუქროო ღადე „შშიერი ყვავი“.

ნუქობარო ღადბო „შშიერი ყვავები“.

ვექალი ცოსო სირაყ როწირო „მწყემსმა ხარები ბოსელში შერეკა“.

ვექალი ცოს სირაყ ბოწირო „მწყემსმა ხარი ბოსელში შერეკა“.

იტყე დო ბილ'ოყ ზუყორო „შარშან მე სახლში ვიყავი“.

ცილოს მადუქალლა ბილ'ოყ ზუყაყორო „ჩვენი მეზობლები შარ-
შან სახლში იყვნენ“.

ცან კერეყ ბექირო „თხა მდინარეში ჩავარდა“.

ცანია ცეხეყ რეაქირო „თხები მდინარეში ჩაცვივდნენ“.

პეპელა მოგიწირო „პეპელა გაფრინდა“.

პეპელარო როგობაწირო „პეპლები გაფრინდნენ“.

სუკო ცოჩორო „კაცი გაიქცა“.

ყადამლა ბოჩორო „ქალები გაიქცნენ“.

ყიმაყო ბილო რრც „ობობა ბინას („ბინა“) იკეთებს“.

ბილო ყიმაყო რრც „ბინას („ბინა“) ობობა აკეთებს“.

ყორა ტალო იტყერო „ბავშვმა ქვა ისროლა“.

ტალო ყორა ბიატყერო „ქვამ ბავშვები ისროლა“.

ტოტი ყორალ სილა გულლო „ბუზმა ბავშვს უკბინა („კბილი დაადო.“)“.

ყორა ტოტილ სილა გულლო „ბავშვმა ბუზს უკბინა („კბილი დაადო.“)“.

ყაბო ტოტილ ბილო ნილირო „მამამ ბუზს ბინა მისცა“.

ჰუდი ბილო ტოტის გალი „ეს ბინა ბუზის არის“.

ტოტი ნუცო რრრო „ბუზი („ბუზმა“) თაფლს აკეთებს“.

ტალი ყორა რულოლო „ქვამ ბავშვი მოკლა“.

დილ მეგაც ტალო „მე ვხედავ ქვას („ქვა“)“.

დო ტალილ მანჩე ნილირო „მე ქვას ადგილი მივეცი“.

თუშმალლი ტალიდ დიე ყორა რულოლო „მტერმა ქვით ჩემი ბავშვი მოკლა“.

ყორა ტალილ ჰანმო ჰახირო „ბავშვმა ქვას („ქვაზე“) ნახშირი წაუსვა“.

ყორა რიაც „ბავშვი ტირის“.

ყორა დო რია გულლო „ბავშვი მე ვატირე („ტირილი დავდევი“)“.

ყაჩალაუ თუსნალლიე გალი „ყაჩალი სატუსალოში არის“.

ტუსნალლიე ყაჩალაუ დო ქეზი ცრო „ციხეში ყაჩალი მე დავამწყვდიე“.

ბიშე უარალ ხალოც „ხბო ძროხას („ძროხის ქვეშ“) წოვს“.

ჰაბ საცათ დო ბიშე უარალ ხალოლო „ახლა მე ხბოს („ხბო“) ძროხას ვაწოვებ“.

დო ბიშე უარალ ხალოლცა „მე ხბოს („ხბო“) ძროხას („ძროხის ქვეშ“) ვაწოვებ“.

ბილო რეკერ „სახლი იწვის“.

დო ბილო რეკელცა „მე სახლს („სახლი“) ვწვავ“.

დო ციტინა ყორალ ლ'იწო ლ'იჭელცა „მე პატარა ბავშვს ტანისამოსი ჩავაცვი“.

ცუყყა ცოჟდი ჰინიზუ ლ'იწო ლ'იჭეც „დიდი ბიჭი („დიდმა ბიჭმა“) თავის ტანისამოსს („ტანისამოსი“) იცვამს“.

სორიატაა ცადამლა ტარბაყერო „ცხენზე კაცები შესხდნენ“.

ყორა სორიატაა ტარყე გულლო „ბავშვი ცხენზე შევსვი“.

ბილო რიეჩ „სახლი ინგრევა“.

დო ბილო რიელლო „მე სახლი დავანგრევი“.

დო ბილო რიელცა „მე სახლს („სახლი“) ვანგრევი“.

ცაჯა ქენ რრც „ქალი საჭმელს („საჭმელი“) აკეთებს“.

ცაჯარა ქენ რრც „ქალები („ქალებმა“) საჭმელს („საჭმელი“) აკეთებენ“.

დო ცაჯად ქენ რრლოლილო (|| რრლოლილო) „მე ქალს საჭმელი გავაკეთებინე“.

ბაპარჩი ლ'ირახორო „კაცმა ირბინა“.

ლინანა ბაპარჩი ლ'ირახორო ყაწწო „ხუთი კაცი გაიქცა ერთად“.

ყორა ლ'ირაბახორო „ბავშვები გაიქცნენ“.

ქიბბა ლ'ირაბახორო „ქალები (ქალიშვილები, გოგოები) გაიქცნენ“.

შუგოროლ როგობაწირო „ცხენები გაიქცნენ“.

შუგოროლ ლ'ირაბახორო „ცხენები გაიქცნენ“.

ჟენსა ყორა რაჯირო „დღეს ბავშვი დაიბადა“.

ჟენსა ყორა ბწირო „დღეს ბავშვები დაიბადნენ“.

ჟენსა დო სიმიინდი მიჟერო „დღეს მე სიმიინდი დავთესე“.

ჟენსა დო ჯიბო მიჟერო „დღეს მე ხორბალი დავთესე“.

ჟენსა დო ქართოფილი მიჟერო, ჭოტი იჟერო, ჰოლონა იჟერო, ცოხნა რიჟერო „დღეს მე კართოფილი დავთესე, ლობიო დავთესე, ცერცვი დავთესე და ... დავთესე“.

დო ჭოტი დჟუირო, ჰოლო დჟუირო „მე ლობიო შევჭამე, ცერცვი შევჭამე“.

დო ცაჯირო ჰაზანანა შაჭენაჭიტნა ჯონა იწლ'ერა ლ'იყ „მე

დავიბადე 1920-ე წელს („წელში“).

დო ყაჯირო ჰაზანა ზაქენა ჰიტნა ჯონა ლინა მალერა ლიც
„მე დავიბადე 1925-ე წელს („წელში“).

რაჰა, ჰადი ყორა ტანაჲ როყონა რეცანნეალ „მოდო, ამ ბავშვს
(„ეს ბავშვი“) ტყეში წავიყვან რა დასატოვებლად“.

ყორა ტან როყორო „ბავშვი უკან წამოვიდა“.

ყორა დო ტისანა როყორო „ბავშვი მე ძალით („წავავლე რა“) წამოვიყვანე“.

ყორა ყორტა ყერერეჩენა „ბავშვი სკამზე დაჯდა“.

ყორა ყორტა რუჩახენა „ბავშვი სკამზე დავსვი“.

ყებდლი წიტ რრც „მჭედელი („მჭედელმა“) დანას („დანა“) აკეთებს“.

დო ყებდლიდ წიტ რრლილილო „მე მჭედელს დანა გავაკეთებინე“.

ყებდლი წიტ რრრო „მჭედელმა დანა გააკეთა“.

ყორა ჰისაბ ვრც იშქოლალიც „ბავშვი ანგარიშს („ანგარიში“) სწავლობს სკოლაში“.

მუშალიმლი ჰისაბ მალზი ბრც ყორალ „მასწავლებელი („მასწავლებელმა“) ანგარიშს („ანგარიში“) ასწავლის ბავშვებს“.

ჟაუჰარათი ქადარ ჩახჩა „ჟავარათი წერილს („წერილი“) წერს“.

ჟაუჰარათი ქადარ ჩახაჲ ზუყორო, დო ჩახილილილო „ჟავარათი
(„ჟავარათმა“) წერილს („წერილი“) არ დაწერდა, მე დავაწერინე“.

ჰაბოტაჰო გუდა მუჯირო „მეწისქვილემ ქათამი შეჰამა“.

ჰაბოტაჰო გუდბო რუაჯირო „მეწისქვილემ ქათამები შეჰამა“.

ქიბბა მიჰნა ბოხირო „გოგომ წიწილი დაიჭირა“.

ქიბბა მიჰნარო როვანხირო „გოგომ წიწილები დაიჭირა“.

მელეციალ როჰორ ცოხირო „მილიციელმა ქურდი დაიჭირა“.

მელეციალ როჰოლლა ბოვანხირო „მილიციელმა ქურდები დაიჭირა“.

ბირგადირია ჩელენ ცილერო კანტორალიც „ბრიგადირმა წვევრს
(„წვევრი“) დაუძახა კანტორაში“.

ბირგადირია ჩელელლა ცილერო კანტორალიც „ბრიგადირმა
წვევრები გამოიძახა კანტორაში“.

ყორა ციშქოლალიცის ცოჩორო „ბავშვი სკოლიდან გაიქცა“.

ყორა ციშქოლალიცის ბოვაჩორო „ბავშვები სკოლიდან გაიქცნენ“.

ყუნხო მილაყერო „მდინარე გაიყინა“.

ბოლო მეტყერო „ყინული გადნა („წავიდა“)“.

ყუნხორა გალ'რო მილაბაყერო „მდინარეები (ხევეები) მთლიანად გაიყინა“.

მანჩერატე თელი მილაყერო „მთელი მიწა-წყალი გაიყინა“.

ბაჭიო ჭადი „ცივი ჭადი“.

რაჭიარო ჭადილლა ბაბარო „ცივი ჭადები, პურები“.

ციტინო ბილ'ო, ციტინარო ბილ'ორა „პატარა სახლი, პატარა სახლები“.

ბოჭიო ბოჭკა, როჭიარო ბოჭკარო „ცარიელი კასრი, ცარიელი კასრები“.

ბოწირო ბოჭკა, როწიარო ბოჭკარო „სავსე კასრი, სავსე კასრები“.

ყაჩაღაუ მელიცია ციტყერო „ყაჩაღმა მილიციელი მოკლა“.

ყაჩაღაუ მელიცია ბაიტყერო „ყაჩაღმა მილიციელები მოკლა“.

ციცილარო დოროლ „მოხუცი დედები“.

ციცილო ციო „მოხუცი დედა“.

მულორო ციო, ქიდ, ბუალორარო დოროლ, ქიბბა „გარდაცვლილი დედა, გოგო, გარდაცვლილი დედები, გოგოები“.

რუალორარო ცოსო, ბოწოლა, გუდბო „დაზოცილი ხარები, ცხვრები, ქათმები“.

კოკორო სუკო, კო(ვ)აკოორარო სუკაბო „ავადმყოფი კაცი, ავადმყოფი კაცები“.

მექირო ტალო, მექირო ხილ'ო „ჩავარდნილი ქვა, ჩავარდნილი შარვალი“.

მოყორო სი, გამუშ, ცადამლა „მოსული დათვი, კამეჩი, ქალები“.

ბულორო ცოს, გუდა, გედო „მკვდარი ხარი, ქათამი, კატა“.

ბუალორო ცადამლა, ქიდბა, აწა „გარდაცვლილი ქალები, გოგოები, ქალები“.

სულო სუკო, რულორო ყორა, შუგოშორა „მკვდარი კაცი, მკვდარი ბავშვები, ცხენები“.

რულორო ბილ'ო „გაფუჭებული სახლი“;

ლო მოყორო შუგოშორა „მე მოვიყვანე ცხენი“.

მუჰამადქამ მოყორო შუგოშორა „მუჰამადის მოყვანილი ცხენი“.

მეტაეროლი ახო გვლი „წასვლა კარგია“.

ჩახიროლი კეტო გვლი „წერა კარგია“.

მალ'ო კეტო გვლი „ჰამა კარგია“.

რუჯიროლი კეტო გვლი „ჰამა კარგია“.

ჰალტი ბროლოლი კეტო გვლი „მუშაობა („მუშაობა კეთება“)
კარგია“.

ფიე რუტა „ხილის კრეფა“.

ფიე როკოლა „ხილის მოგროვება“.

ბოწილას ხო ცილე როხცა, რუჯჩა „ცხერის ხორცს („ხორცი“)

ჩვენ ვყიდით, ვჰამთ“.

ცირმატას ხო რუჯაე „ვირის ხორცი არ იჭმება“.

დიბო ქადარ გვჭე როყონა „შენი წერილი არ მოსულა“.

მუჰამადი ჰარზი რონა გვლი რუჯალ ჟო „მაჰამადმა მოსთხოვა
საჭმელი რამე“.

მაჰამადი ფიქრუ ბონა გვლი დუქანჩიაქა: შიოდი რუჯალ ჟო
რიჯასლონა „მუჰამადმა იფიქრა მედუქნესთან: რალაც საჭმელი რამე
შემახვედროსო“.

ლო დაყორო: ცოზ, ჰან'მო, ცაც, ჰინ „მე მოვიტანე თოვლი, ნახ-
შირი, კარი, რძე“.

ყორილ ცაჭო „სკამის ფეხი“.

ცისტოლიალ ჰამალ „მაგიდის ფეხი“.

ეუნ'ხო დაყოლილო „მდინარე გადმოიყვანეს“.

წუმი როა „შენახვა („კეთება“)“.

ყეტეე გროლოლი „სირბილი“.

რყოროლი ცახოქლი (გვლი) „მოტანა კარგია“.

რუტოროლი ცახო გვჭე „ქურდობა კარგი არაა“.

წოჰ კეტო გვჭე „ქურდობა კარგი არაა“.

ჰოლოყოს მეტაეროლი ცახო გვლი „აქედან წასვლა კარგია“.

წოპოდდნლა ეადამ ულოც „ქურდებისაგან კაცი კვდება“.
 დილ მატნაქლი ქიდ || დილ მატნა გვლი ქიდ „მე მიყვარს გოგო“.
 დილ ეაცვა ცოჟო „მე მიყვარს ბიჭი“.
 დილ მაცვა ქიდ „მე მიყვარს ქალიშვილი“.
 დილ ბაცვა სორია „მე მიყვარს იაბო ცხენი“.
 დილ რაცვა ყორა „მე მიყვარს ბავშვი“.
 დილ ბაცვა ქიბბა „მე მიყვარს ქალიშვილები“.
 დილ ბაცვა ცოჟოდა „მე მიყვარს ვაჟები“.
 დილ რაცვა ცოსო „მე მიყვარს ხარები“.
 დილ ბაცვა ყორა „მე მიყვარს ბავშვები“.
 დიბო რილო „შენი ქარქაში [ხანჭლის, დანის]“.
 ტულლო ბილო ლანა ცოჟო გვლი „ამ სახლში სამი ვაჟი არის“.
 ქალხოზლი ვიბო ნილირო ლალ ცოჟდილ „კოლმეურნეობამ
 ხორბალი მისცა სამ ვაჟს“.
 ლალ ცოჟდი ბილო რრორო „სამმა ბიჭმა სახლი ააშენა („გააკეთა“)“.
 ლალ ცოჟდი ცოს მუხოც „სამი ბიჭი ხარს („ხარი“) კლავს“.
 ლალ ეაწა ჰელე ბაყორო „სამმა ქალმა კაკაო მოიტანა“.
 ლალ ეაწალ ყორა თათო რეხელლო „სამ ქალს („ქალზე“)
 ბავშვებმა ტალახი წაუსვეს“.
 დო ეაწად ქენ ბოლილო „მე ცოლს საჭმელი გავაკეთებინე“.
 ბულორო ცოს „მკვდარი ხარი“.
 ბულორა ცოსის ხო „მკვდარი ხარის ხორცი“.
 ბულორა ცოსი ეალ ყოყოლო „მკვდარმა ხარმა სოფელი ააყ-
 როლა“.
 ყორა ბულორა ცოსილ ხაბა ხალერო „ბავშვმა მკვდარ ხარს
 ფეხი დაარტყა“.
 ბულორა ცოსილ მოყორუწნა რიჟენა ბულორო „მკვდარ ხარს
 („ხარზე“) მიჰყვა რა, დეკეულიც მოკვდა“.
 ბულორა ცოსიდ ზარალ ბავირო ბეტერჰალლილ „მკვდარი
 ხარით იზარალა პატრონმა („ზარალი შეხვდა პატრონს“)“.
 სიდის ბილო „ერთის სახლი“.

სიდი რწრო „ერთმა გააკეთა“.

სიდილ ქალხოზ რაჯაყაც „ერთით [ერთი კაცით] კოლმეურნეობა არ იქნება“.

სიდილ როყოორუქნა ცაწონა ცაქდა ქალხოზ რაჯცა „ერთზე მიყოლებით ათი თუ იქნება, კოლმეურნეობა იქნება“.

ლალტაა ლანა გულდა მუსავი ცილნა რაჯცა „სამს რომ სამი მივემატოთ („სამზე სამი რომ დავდოთ“) იქნება ექვსი“.

ლახნა ლანა ეო მუსავი ცაქენა რაჯცა „სამჭერ სამი (რამე) იქნება ცხრა“.

ცოწყერახ ცოწყენა ეო მუსავი ცაწონა ცილნა რაჯცა „ოთხჭერ ოთხი (რამე) იქნება თექვსმეტი“.

ჯონა ეო რიტროო ყოლ სუკულ მუსავი ცაწონა როყოც „ოცი რამე გავუყოთ („გაიყო“) ორ კაცს, გამოვა ათი“.

ცაწონა ცილნა ეო რიტროო ცოყენ სუკოლ ოწყენა როყოც „თექვსმეტი რამე გაეყო ოთხ კაცს, ოთხი გამოვა“.

ლანა ბუტა ბოპრო ყონა ბუტა „ორი მესამედი („სამი ნაწილი გაკეთდა ორ ნაწილად“)“.

ბერსინაბ ქიდ იეტაერო ბაზარიაყ „ლამაზი გოგო წავიდა ბაზარში“.

ჭაქდი ტექ ბერცინაბ ქიბბას გაღლი „ეს წიგნი ლამაზი გოგოსი არის“.

ღო ტექ ნილირო ბერცინაბ ქიბბალ „მე წიგნი მივეცი ლამაზ გოგოს“.

ბერსინაბ ქიბბა ტექ რაყორო „ლამაზმა გოგომ წიგნი მოიტანა“.

ბერსინაბ ქიბბალ ქუმელი ქორო რეხელლო „ლამაზ გოგოს („გოგოზე“) სახეზე ხელი შეახო“.

ბერსინაბ ქიბბალ კანმო რეხელლო „ლამაზ გოგოს ნახშირი წაუსვეს“.

რაჟაბილ როყოორუქნა შაკპირინა რწრო „რაჟაბის („რაჟაბზე“) მიბაძვით შამილმაც გააკეთა ღობე“.

რაჟაბიღღლა მუნფაყათ ხალცილალ ბაჯრო „რაჟაბისაგან სარგებლობა ხალხს შეხვდა“.

ჰუგი ტაარყენა შუგომორას გაღლი „ის უნაგირი ცხენის არის“. რაჟაბი ჰინოჰიდ გტაეცლაგ ჰურუტო რატაელოო შუგომორაღ „რაჟაბმა გზაზე სვლისას მათრაბი დაარტყა ცხენს“.

შუგომორა მანჟე ბოლორო „ცხენმა მიწა მოხნა“.

შუგომორა ბილა მეტაენა ჰელ რეჰილოო „ცხენმა ჩჰარა იარა რა, ნალი აიგდო“.

შუგომორად ბრცას მუნფაყათ ბტყყო გაღლი „ცხენის (გაკეთე ბული) სარგებლობა დიდი“.

შუგომორალ როყორუჟირო ჟუ გაჰე „ცხენებთან („ცხენებზე“) შესადარებელი რამე არაა“.

ცილელის ბილო გაღლი „ეჰესს სახლი აჰეს („ეჰესის სახლი არის“).“.

ცილელი ბილო რროო „ეჰესმა სახლი ააშენა („გააკეთა“).“.

ჰალხოზლი ცილელილნა ბაბა ნილირო „კოლმეურნეობამ ეჰესსაც მისცა პური“.

ცილელილ მოყორუენა ეაწონა ყონა ბადინა ეედო გროო ჰალხოზლიე „ეჰესის მიყოლებით თორმეტი სხვაც შემოვიდა („შიგ მოვიდა“) კოლმეურნეობაში“.

ცილელიდ ჰოსჰიტ ჰელენ ყაჟირო ჰალხოზლიე „სამოცი (ეჰესით ათი) წევრიც შემოვიდა კოლმეურნეობაში“.

ჰოდო მანჟე ბტყყა ბოლორო „ეს მიწა დიდმა მოხნა“.

ჰუდი სირო ბტყყაშ გაღლი „ეს ბოსელი დიდის არის“.

რუტო გულალ ბუყატა „უღელი დავადგი თავზე“.

დო ბატაელალ ბტყყალ „მე დავარტყამ დიდს“.

დო ბტყყალ განაბი იცალ „მე დიდს თოკი შევაბი“.

დონა ჰალმადლინა ბუყად ბოლოალ ჰოდო მანჟე „მე და ამხანაგმა დიდით მოვახვნევინეთ ეს მიწა“.

ჰუდი ბილო რაჟაბის გაღლი „ეს სახლი რაჟაბის არის“.

რაჟაბ ჰალხოზლიე გაღლი „რაჟაბი კოლმეურნეობაში არის“.

მადუჰალლი რაჟაბილ კიმა ნილირო „მეზობელმა რაჟაბს ყველ მისცა“.

რაჟაბი ჰალო რროო ტაალის „რაჟაბმა დობე გააკეთა ჰვისა“.

1. დო ნეშედლიო სუკო გაღლი „მე მდიდარი კაცი ვარ“.
2. ჰოგო ნეშედლიო ცაჯო-ყორა გაღლი „ის მდიდარი დედაკაცი არის“.
3. იტყე დო კოკონა ზუყორო „გასულ წელს მე ავად ვიყავი“.
4. დო ნეშედლიო სუკო გაჭე „მე მდიდარი კაცი არა ვარ“.
5. დო კოკონა ზუყეყეს „მე ავადმყოფი არ ვიყავი“.
6. ჰუგი ცულორო ჰულ „ის [კაცი] მოკვდა გუშინ“.
7. ჰოგო ძულორო ჰულ „ის [ქალი] მოკვდა გუშინ“.
 ჰოგო ბულორო ჰულ „ის [ცხენი] მოკვდა გუშინ“.
 ჰუგი ყორა რულორო ჰულ „ის ბავშვი მოკვდა გუშინ“.
 ჰოგროლ ყორა ბუვადლორო ჰულ „ის („ისინი“) ბავშვები დაინენ გუშინ“.
 ჰოგროლ შუგოროლ რუვადლორო ჰულ „ის („ისინი“) ცხენები ხოცნენ გუშინ“.
 ჰოგროლ ქიბბა ბუვადლორო ჰულ „ის („ისინი“) გოგონები ხოცნენ გუშინ“.
 ჰოგროლ ბაპარზალ ბუვადლორო ჰულ „ის („ისინი“) მამაკაცი დაიხოცნენ გუშინ“.
8. ჰუგი ცილა კოკონა გაღლი, ჰეხ ულოც „ის ძალიან ავად არის, ე მოკვდება“.
9. სუდ მი ჟო ბტაელლო „რატომ სცემე შენ ძაღლი“.
10. ყაბო დო ცტაელლო „მამამ მე მცემა“.
11. მი ცტაელა ჰუგი! „შენ სცემე მას!“
12. ცტაელდაჟა ჰუგი! „ნუ სცემ მას!“
13. სიოდ მი ჩახჩა? „რას წერ შენ?“
14. სიოდ მი ნისოც? „რას ამბობ შენ?“
15. სუდ მი ნისორო? „რა თქვი შენ?“
16. სიოდ მი რრც? „რას აკეთებ შენ?“
17. ნად გაღლი დიბო ცის? „სად არის შენი ძმა?“
18. დილ ციყნც ნა გაღლირონა „მე არ ვიცი, სად არის“.

19. ნილ'ა ცოქრო ცაბოქა! „მიეცი ფული მამას!“
20. დიქა ნილ'აყას ცოქრო, ჰოქცოქა ნილ'ა! „მე არ მომცე ფული, იმას მიეცი!“
21. მი ნასდი გრც? „შენ საიდან მოდიხარ?“
22. ნად მი ეჩიჩ? „სად ხარ („დგახარ“) შენ?“
23. სიოდ დულ რატნაქლი? „შენ რა გინდა?“
24. სიოდ დულ რატნა? „შენ რა გინდა?“
25. სუკოდ ცოყოც? „ვინ მოდის?“
 სუკოდ ცოყორო? „ვინ მოვიდა?“
 სუკოდ ცოყე? „ვინ მოვიდა?“
26. დულ სულ რეგაც? „შენ რას ხედავ?“
 დულ სიოდ რეგაც? „შენ რას ხედავ?“
27. დილ სუნა რეგანაც „მე არაფერს ვხედავ“.
 დილ შიონა რეგანაც „მე არაფერს ვხედავ“.
28. დო ცეტეც ცალ'აც „მე მოვდივარ სოფელში“.
29. დო გრც ყალ'აცაშ „მე მოვდივარ სოფლიდან“.
30. ჰუგი ეჩენაქლი ტოხტა „ის დგას სახურავზე“.
31. ჰუგი ტოხტას დექირო გილ' (|| ყერე) „ის [ქალი] ჩამოვარდა სახურავიდან ძირს“.
32. როქჩა ცოქრო ტიკაბანაცას! „ამოიღე ფული სკივრიდან!“
33. გულა ცოქრო ტიკაბანაც! „ჩადევი ფული სკივრში!“
34. ტიკაბან გულა ცისტოლიალ' ლ'ირო! „სკივრი დადევი მაგიდის ქვეშ!“
35. დიელა ცაბოს ბილ'ო გვლ'ი ვაჰდი „ჩემი მამის სახლი არის ეს“.
36. ჰოქცოს ბოწი დირის გვლ'ი „იმას ჰყავს ბევრი ცხვარი („იმისი ცხვარი ბევრია“)“.
37. ჰოქცოს სორია გვჰე „იმას ცხენი არ ჰყავს („იმისი ცხენი არ არის“)“.
38. ვაჰადროლ ცაჯა სუკოდ გვლ'ი? „ეს („ესენი“) ქალები ვინ არიან?“
39. ვაჰადო ქიდ სუკოდ გვლ'ი? „ეს ქალიშვილი ვინ არის?“

40. ჰოს დიე ეიო გაღლი, ჰოს დიე ეისი კაღლი „ერთი ჩემი დედა არის, ერთი ჩემი და არის“.

41. მი ნად ზუეორო? „შენ სად იყავი?“

42. დო ზუეორო ჰაბოტა „მე ვიყავი წისქვილში“.

*

* *

1. ცრლა მქთაბლის ბალილაც ექშხელიას ხონზბო გაღლი. 2. ცრლა მქთაბლის კეტო ბალი გაღლი. 3. ვაჰნრც ბატაბატადაბ ექშხელი რაცა. 4. ვაჰნრც ბრსსუგუ კეტარო გენილას ხონზბო გაღლი. 5. ვაჰალო ხონზლალატაა წაყ კეტო ნიარო გენი მაჯა. 6. მქთაბალრც ყორა ჰოს ვროლოღი ჩახიროლოღი ჰრსაბნა ბრყელა. 7. ჰროლო ჰუნრც ბატაბატადაბ ჟო ბრკზი რრჰნა ჰრსაბნა ბრყელა. 8. ყორა ბრკზი ბრჰნა ჰრსაბნა ბრყელა.

— 9. დიელა ჰორრც ლა ცუჰდი გაღლი?

— 10. დიბოლა ჰოროც ლინა ცუჰ გაღლი.

*

* *

1. ცილლა ბალილაც წიკარაბ ჰონზო გაღლი. 2. ცრლოს გენი წაყ კეტო ნიარო მაჯა. 3. ცრლა მქთაბლის ყორა ჰრსაბ ბრვალ რუჰენ ბაჯა. 4. ცრლა მქთაბლის ბატა-ბატადაბ კეტო ექსხელიას ხონზბო გაღლი.

— 5. დულ ბიყეთლი ჰრსაბ?

— 6. ბიყა.

საღლი წუნი

1. საღლი წუმირორას ბისსუნ ყარიდდან შარტ ბაწალი გაღლი. 2. დირის ყუნთი ბაწალი გაჰელა ჟოილანლატაბ ბაჯა. 3. ექჩერო ბილო, ლიჰეცას ლიწო, მჰწჩას ჰენ, ხულოცას ლი, ცუტცას ჰუოლო ბაწადაბ ბაჯაყადა, ცადამლილ ბატა-ბატადაბ ცუნთი მოყოც.

პარე

1. პარე წაყ ბაწალ'ილა ქიქშიროა ნუწორო ლაგა გაღ'ი. 2. ჰონ-
ლოლ ცაზარო ჟო რასგი რეხე რაჯაყაც. 3. ცაზარო ქოროდა ჰონ-
ლოლ' რეხელდა ბატა-ბატადაბ ყუნთი ბაქში ბაჯცა. 4. პარედა კოვა-
კორო სუკო ხეხლი ცაენა ბოცდოლოცა.

ცაღა

1. ცაღანა წაყ ტერენაბ ლაგა გაღ'ი. 2. ცაზარო ზოტობო ცაღა-
ლაღ' რეხელდა ვაჰგანუ ბადი ცაზარო ჟო რეხეც ზოდანა ბატაბა-
ტადაბ ყუნთი ბაქში ბაჯცა. 3. ცაღა კოკორო სუკო ცაღა ხეხსა ცენ-
ყლ'ეზი რაჯცა.

ქოროღა

1. ქოროღა ბატა-ბატადაბ ჟოილაღ' რეახენა ჰეხ ცაზაბაღ'ცა. 2.
ცაზარო ქოროღა ბატადაბ ლაგალიღ' რეხეც ზოდანა ლაგა ცა-
ზაღ'ცა. 3. ვაჰანლოტანა ყუნთი მოყოც. 4. ქოღა ბაწადსა რეცელ-
ლოღ'ი ტადაბ ჟო გაღ'ი. 5. ხასგუ ცესალ ცარიდღა ქოროღა ნიზაბა-
როღ'ი ფარიზაბ ჟო გაღ'ი.

სიბორა

1. სიბორაღა ნიშემ ჟოდო ბაშადღ'ეზი რაჯცა. 2. ბეთა ჟოდო
ნიშემ რიხალოღ'ცა, ხისატას — რაშშეღ'ცა. 3. სიბორა ჟოდო რაჰ-
ლიც. 4. ლიბო, ჰაკ, ბოხ ჯოჯალ ბაღარზი რაჯცა. 5. რიყეჰე ჰილ'ზო-
რო ფიჯ მანე ზოდდა, ცაზორა რუდოღ'ცა. 6. სიბორა ქირონა დირის
მიჰნარო ჰაბატარო გიცცას ჟო ბიხია მიცაყ რეტეც.

სიბორას ჰალტია

1. სიბორა ლონაზუ ყადამლარა სიმიინდი, ხონტას ფიჯ ბაკარ-
ზი როჰნა ყედოტოდო რუხელცა. 2. მანენა ბოლონა ვიბო, ცოხ რი-
ჟეჩ. 3. სიბორა ქირონა ყადამლარა სერუჯ გაღ'ირო ჟო ბაკარზი
როვალ ბიტაბატეც ჟა იაჰ ბაღოც. 4. ნაგაჰ ცოზნა გიჰნა, რაჰიაჰა
რუდონა, ჰილ'ზოდღაღ' წაყ ბიღ'ა ბიტაბატეენა როყოღ'ცა.

ოქთაბირ ბადრამ

1. ზენსა ცილე ოქთაბირ ბადრამ რრც. 2. ვაჰდი ბადრამ ჰალტუკალალასნა ბოლ'ოცლალასნა ბადრამ გვლი. 3. ზენსა უოდო ხანლარასნა ბეჩედაბ სუკაბარასნა ჰუქუმათ ჰალტეზი ბაჯკალა ხალყლი ფაჩალულ ტოოდოს ტუტირო. 4. ჰაჯაგი ოქთაბირ ბადრამ.

ლილმალ კადურლი

1. ლილმაქალ მეხ მოყორო. 2. ცოზ გილ ბადბიქილ ბოჰრო. 3. ლი რაჰლილ დაჰაბ ზამან ჰილ'ხოანა. 4. რაჰიადორდნს წუმი ბოვალ ჰუდო ჰაჰათ ბანა. 5. ვაჰდნ გვლი ცაბო ნითონაზუ ჰუდალ მეტალ. 6. ლი რაჰლიდა მილაზედა ჰაბოზ ეუნ'ხაჰაჩი. 7. ვანლობზა ციო უო ჰაჰალ ჰარაჰათ ბრც. 8. ცილე, ყორანა, ჰოლოლოლ ჰუმეგ ბრც: ნუშიო ჰუდო ბუჩჩა, სიმიინდი მუშილცა, ბადინა ნუშიო ჰალტი ბრც.

ვანაჰ

1. ჰოს უოდო ცაბონა დონა-ყაწო მეტეენა ზუეყაყორო ვანაჰ. 2. ცაბო ვაჰნიჰ ჰუდო ბუჰჰალ ბადბიქილ ბრრო. 3. დონო ჰონსოჰა გოვაწონა ზუეყორო. 4. ცაბო ჰუდო ირგალატა ბუჰჰეჰე ჰუგი-ჰოლო-ყოს ბუჩჩა ზუეყორო. 5. დო ჰონსოჰა ნისოლოლო:

— 6. ცაბო! სუდ მი ჰოსო-ჰოსო ბუჩჩა ბალიდნ?

7. ცაბო ყავაბ ნილირო:

— 8. ჰოდო დო ბუჩჩას ჰელ'ას ჰუდო გვლი. 9. ჰოდო ცახო ლიეც. 10. ჰოლოს წონა ჰოთაჰ გვლირო რაჯცა. 11. ჰონლი უოდო დილ ცაბოჰას დირის ჰუდას ცნროდა რიყეერო. 12. ბეთა ცილე ბილოლადნ მეტალ ბადარზი ბაჯირო.

ლილმა

1. ლილმა ჰაჰა რალიცა. 2. ცოზ გრც. 3. ლიბო მილაზეც. 4. ცადამლარა ბიხიო ლიწო-რეტელ ლიჰეც. 5. ბილოჰ წო რეკელცა. 6. ბილოლა რაჯცას ჰადვალლა სირაჰას გისა ბაჰეჰე რეჩეჩი. 7. ლილმაქირო უოდო ბისუგუ რაშიო უოდო რაჯცა. 8. ბეთა ხისატას უოდო რაშელ'ალ ბადბიქილ ბრც, ნიშეშ უოდო რიხალოლ'ცა.

სორია

1. სორია ყადამლილ წყე ფადეა მოყოლცას ეო გვლი. 2. სორიატა ყადამლა ტარბაყეჩ. 3. ჰონლო რალნა როლცა, მჩენა ბოლოც. 4. ჰონლოტა რაყ თუვილცა. 5. ჰონო კაჰკალაყ ლიცოც. 6. შუგო-სორია ნირანაზუ ჰალტილალ ბაჰცა. 7. შუგას ჰინა იაჰცა. 8. ვანლოლა ჰინს კათიჰ რაჰცა. 9. შუგაშ ჰინ ყადამლილა მადლოლ ხადრი გვლირო ეო მაჰცა.

ყოს

1. ყოს წაყ ყუვათ გვლირო ეო ბაჰცა. 2. ყოს წაყ ჰალტი ბრცას ჰადვენ გვლი. 3. ჰონო ყურომიდაყ ლიცოც, ჰონლო მჩე ბოლოც, რალნა როლცა. 4. ყოსის ხო რუჰალ კეტო რაჰცა. 5. ჰონლოს ბეს ჰალალ გიხეცას ჰალბანიდალ ბაჰცა.

ჟარა

1. ჟარა წაყ მუჰაყათ ბაჰცას ეო გვლი. 2. ჰონლო ჰინ ნიცა. 3. ჰონლოლა ჰინს კიმა, რელ, კათიჰ რაჰცა. 4. ჟარას ხო რუჰა, ბესიას ჰალალ გიხეცას ჰალბანი ბაჰცა. 5. ჟარა ხალყილალ მაში-შათლილ ფადეა გვლირო ეო ბაჰცა.

გამუშ

1. გამუშ წაყ ყუვათ გვლირო ჰადვენ ბაჰცა, წაყ ბოჰდაცას ეო ბაჰცა. 2. ჰინონა ყურომიდაყ ლიცოც. 3. ჰონლო მჩენა ბოლოც, რალნა როლცა. 4. ყიოდნლა გამუშბაშ ჰინ წაყ ტაყამ გვლირო, მაჰცა. 5. ჰონლოლა ჰინსნა კიმა, რელ, კათიჰ რაჰცა. 6. გამუშბაშ ბეს ჰალალ გიხეჩლა ჰალბანიდალ ბაჰცა. 7. ჰონლოს ბაჰანა მისონა ბუყო ბაჰცა. 8. ჰონო ლინინაზუ ვარალა მუჰაყათ გვლირო ეო ბაჰცა.

ყირმატო

1. ყირმატო ხასაბ მაშარულალოლილ ჰაჟათაბ ეო გვლი. 2. ჰონო წაყ ჰალტი ბრცას ჟა ხაირ გვლირო ეო გვლი. 3. ყირმატო მაშარულაუს ყურომი გვლი. 4. ყირმატას ხო რუჰნაყა.

ხორწონ

1. ხორწონ ცირმატალ რელარაბ მალო ბუყყო გაღირო ეო
ცა. 2. ხორწონ ცირმატალა ჰალტილაყ ჰალტეზი ბოვალ ბაჯცა.
ხორწონ ლეყერო გაღდანა ჰალტილალ ჰონლოს ყიმათ ბუყყო
ცა.

ბოწი

1. ბოწი წაყ ცადამლილ წიკარაბ მუქაყათ ნიცცას ეო ბაჯცა.
ბოწილას ხო რუჯალ წაყ ჰუჟინაბ გემო-გაღირო ეო რაჯცა.
ჰონლოლა ჰინს კიმა რრც. 4. ბოწილალა ლუროს სულურ, წინ-
ხო, ბურთინა (ყირ), ყონი უა ლეჟე რაჯცა. 5. ჰონლოს ლაშე
აღლილ ჰალტეზი ბრც უა ჰონლოს სოგლანა რაჯცა.

ცაქლამო

1. ცაქლამო ჰონის წაყ მალო ბუყყო, ბოლო ბიხალო, ყამ
ტინო უა ყუვათ ბუყო ბაჯცა. 2. ჰონლოლა მიჯარაყ ტარყენალ-
ხო რაჯცა. 3. ცაქლამოტა ცადამლა ტარბაყეჩ. 4. ჰონო კაჟკა-
ყ ლიცრც. 5. ცაქლამოს ხო რუჯჩა, ჰინ ხულოც. 6. ჰონო წაყ
ეტეზი ბრც. 7. ცაქლამოს ლუ თოთილო ხირადაბ რაჯცა.

უო

1. უო წაყ წოდორლი, მალზი რროო ეო, ჰეხ ბიჟეი რაჯცა.
უო ბეტერჰანლიტა წაყ რეყაზი ბაჯცა. 3. უომღ მაჰ ჰეხ ტუტცა
ჰოჰ ჰეხ ნიცცა. 4. ჰონლობზა უო ცადამლილ წაყ ჰაყათაბ უა
აულ ბაჯცა. 5. ხასათან ბოწილალა ბინალტა უო ჰაყათაბ ეო
ცა. 6. კეტა უომ ჰინილ წაყ ბეტერჰალლი ყარილი უა ნუ-
ხოლი ბაჯდანა, ჰინი ბინა რეხუნთეზი ბონა ბეცანეაყ. 7. უო წაყ
გაღირო ჰადვან ბაჯცა.

გედო

1. გედო წაყ ციტინო გაღდანა გედეყარაბ, ხეხაბ უა ჰუნარ წი-
აბ ეო ბაჯცა. 2. გედო უოლირო ბეტერჰალლიტა მუტეყარაბ
ი. 3. მაჰ-გაღირო ეო გაჟი. 4. გედო ღირის წოჰოლამაცცას ბაჯ-

ცა. 5. უუ ბოწდანა ჰინი გიჰი რეცანეაჲ. 6. ჰონლოლ ჰეხ ბეტერ. ჰანნა შოყჩა, ლა ბოლოდანა.

სორა უა ლადბო

1. ჰოს თადუა ლადბო ნუქობალ' ავლაჯლიც კარბალოჩ. 2. სო. რალ ჰორროლ ცოზტა ტაოდო რუვადლორო უობოჩორ რეგაბანა. 3. ბულორო სორა ბეგალ' ლადლა ტოტოზი ბორო. 4. ცაჰმა ჰონლო. ლა ჰილალქა საჰირლილ ბოვაჟეჰე ჰიცვა რეტალ ჰიავაჰენა ზუ. ვაყორო. 5. სორა ბალარზი ბაჰეჰე ბეჩენა. 6. ნუქობარო ლადბო და ბაჰეჰე, დაჰაბ ჰიცა ბაჰირო. 7. ვაჰანლო მეხლაჰანა სორა ბალარზი ბაჰეჰეს. 8. ბეთა ჰოს ლადე ბაჰარჩილი რონა ეარიდდ ბოგიწირო. 9. ჰონლო სორას ჰარე რალალ ყას ბორო. 10. ბალიცნა ტაოყნა სორა ლადე ბოხნა მჟუნჩა.

ლადე უა სორა

1. ლადილ ჰოს კიმალის როჰილ ზოლნა. 2. კიმა ხაშაჲ როხნა, ჰონო ჰონტა ბოგიწირო. 3. სორალ ჰონო ბეგარო. 4. ჰონლო ჰონო მახსარალილ ბოვაჯირო. 5. სორა ჰონხლორდ ჰიცაჰირო. 6. ჰონლო მილნა ჰაჰეზი როჰანა ბიყლაშალ ბალარზი ბაჯირო:

— 7. დიე ხირადაბ ლადე! დიბო ბერცინლი შიოდ! მინა ბერცინაბ, ჰოყნა ბერცინაბ უო გალნი! ჰოს ჰეჰე ცილა, ნიც ბაჰეჰე, ცილა!

8. სორა ვეცციბოლ' ლადე რაზინა ბაჰნა, ჰოჲ რორო. 9. ლადის ჰოჲ რაჲლოლზუ სორალა ხაშაჲ რიჲორო.

*

* *

1. ჰოს ყანდისაჲ ოყონაჰლი თიტადნლაჰას ჰობოლლილალა. 2. ნიშე ბესალა ეანთალაჲ იაჲო გინნაჰლი ჰობოლლილა ეარიდდ. 3. ჰოს ჰეტე ხულონაჰლი სიჲაჲ ნისონაჰლი ყანდისას: 4. „ბუჰუნ ბუგილან!“ 5. დაჰაბიაზა დეჲენნა გინნაჰლი ჰობოლლილა ეარიდდ იაჲო. 6. უენა ჰონ ჰეტე იაჲას სიჲაჲ გინნა ნისონაჰლი ყანდისას „ბუჰუნ ბუგილან!“

— 7. დურ თალიჰე ყეზი ბაჲარ რეყარაჲ! 8. რის ვანასდი გალნი

9. პინიზუ პინი ნისოსლაგლატა მეკენა გინაქლი მაყო. 10. ხუნაქლი ცანდისას ქეტე ბოწინა მაყო. 11. კეტა მენლას პილ'ხოქლი ხაშანა რაქელნა, პარედანა გიასა გუნა, წუღონა შედელ'ნა, ლერო ცანდისაუ: „წაშადინ ბუჰუნ ბუგო!“

12. ჟეჟუჟე რიყენაქლი პობოლის ცანდისასულ „ბუჰუნბუგინ“, — ნისოც ზუყოროლი. 13. ნილა ზუყოდანა ცანტილას ქენ ცანენაქლი ცანდისას, სიკო მაყა მეკელლო.

II. ჰუნზიბური დიალექტი

1. საკუთრივ ჰუნზიბური კილოკავის ტექსტები

სგბზროდ ზაბანლის ჰალტია

1. სგბზროდ ზაბანლი შადამლალო სიმიინდი, ფიკ, ბზხ — ლიდდერ უო როკოლენ ცალან როყორ. 2. მრჩე მიყენ ჳგბზ, ცოპ ნიყორ. 3. სგბზროს მეხ მაყერუნ შადამლალო სარზ რაჳჩოს ლიდდერ ჰალტი ლგყჳკადია ეაჰ ბურრ. 4. ნაგაპ ცონზ მაყენ, დულიან ბრჳელდო, ცოგუ ჰალტი ბუა ბოვიტ, ციჩოხორრ. 5. ცჳგრალ ცოგუ ხეხსა ლგყჳკორ.

შემოდგომის სამუშაოები

1. შემოდგომაზე („შემოდგომის დროს“) ადამიანებმა სიმიინდი, ხილი, ბალახი — ყველაფერი („ყველა რამე“) მოაგროვეს რა, სოფელში მიაქვთ. 2. მიწას („მიწა“) ხნავენ რა („თესავენ რა“), პურს, ქერს („ხორბალი“, „ქერი“) თესავენ. 3. შემოდგომა დადგა („მოვიდა“) რა, ადამიანები („ადამიანებმა“) გარეთ შესასრულებელი („მოსახდენი“) ყველა სამუშაოს („სამუშაო“) გათავებისათვის ძალიან ისწრაფვიან. 4. მოულოდნელად თოვლი მოვიდა რა, ქვეყანაც თუ გაცივდა, იმ სამუშაოს („სამუშაო“) შესრულება („კეთება“) არ შეიძლება რა, რჩება, [ამიტომ] ისინი მას მალე ათავებენ.

ბადრამ

1. ჰინჩოდ ცილე ბადრამ რურრ. 2. ბზდ ბადრამ ჰალტუჳანლალასნო რეტარუჳანლალასნო ლი. 3. ჰინჩოდსჳ ჳჳდჳ ხანლალასნო, ბეჩედაბ ხალყლისნო ჰუჳჳმათ ჰალტინი ბრჳჩოს ბრჳჯრ. 4. ჰაჳვაგი ბადრამ!

დღესასწაული

1. დღეს ჩვენ დღესასწაულს ვზეიმობთ („გაყვებთ“). 2. ეს დღესასწაული მუშებისა და გლეხების არის. 3. დღევანდელ დღეს

ანებისა და მდიდარი ხალხის მთავრობა მშრომელებმა გარეკეს.
4. გაუმარჯოს დღესასწაულს!

ს გ ბ ა რ დ ი ა ჰ ა დ უ რ ლ ' ი

1. სგბაროს მეხ ცინოქერ. 2. ცონზ მაწყა ბამბინილ ბუორ.
3. ლგზურ რრქელადია დაჰაბ მეხ ცინოხენლო. 4. რრჰნ წუმბი
ბაჯადია ჰუნდუ ჰაჰთ ბრჯ. 5. ცოლუნ მულუ უნტოო ცობუ ჰუნდრ
ქუნტარ. 6. ლგლ' უარა მეტენსნ ჰაბურა ეუნზომს. 7. ცოლუნ ჯუ-
ლუ ციმულ ჰატტუ ჰრადია მაჰ ბურრ. 8. ცილე, ცუნრალონ, ცუნგრან
ქომგ ბურრ: ქიქირ ჰუნდუ ბუქრ, სიმინდი მაცუკრ, ბელ, ბრბადლე
ქიქირ ჰალტინ ბურრ.

ზამთრისათვის მზადება

1. ზამთარი („ზამთრის დრო“) მოახლოვდა. 2. თოვლის („თოვ-
ლი“) მოსვლა დაიწყო. 3. წყლების („წყლები“) გაყინვამდის („გაყინ-
ვისათვის“) მცირე დრო დარჩა. 4. სიცვიისაგან („სიცვის“) დასაცა-
ვად შეშა საჭირო გახდა. 5. ამის გამო („იმის გულისთვის“) მამა
ყოველდღე შეშისთვის დადის. 6. წყლის გაყინვისას („წყალზე ყინვა
წასვლისას“) წისკვილი არ იმუშავებს („არ იტრიალებს“). 7. ამის
გამო („იმის გულისთვის“) დედა ფქვილის დაფქვას („დედამ ფქვილი
დაფქვა“) ჩქარობს. 8. ჩვენ, ბავშვებიც, მათ ვეხმარებით („დახმარება
ვაკეთებთ“): წვრილ შეშას („შეშა“) ვჭრით, სიმინდს („სიმინდი“)
ფშენით, მერე სხვადასხვა წვრილმან საქმესაც („საქმეც“) ვაკეთებთ.

ჰ რ ნ რ

1. ჰანს უნდნ დნ ცობუნ ლელ' ჰონრ მეტენ ზუყურ. 2. ცაბულ
ჰუნდუ ბუჰადია ბამბინილ ბუორ. 3. დნ ცოლუნგ თრუნნ ცეჩენ ზუ-
ყურ. 4. ცაბულ ჰუნდუ ცირგად ბუქიტო, ბრბადლეს კოტტუ ყუნდნ
ჰონკენ ბუქრ.

— 5. ცაბუ, სურბა მნ ჰანსსუყან ხეცუნ ბუქრ ჰუნდუ?

6. ცობულ უაუბ ბუორ:

— 7. ბრდუ, დნ ბუქეროს, ჰელას ჰუნდუ ლო. 8. ბრდუ კოტ
ლენკრ. 9. ბრლუნს წუნ ქუთაჰაბ რრჯრ.

10. ცოლზე უნდრ ლახხი ჰუნდუვალას ცონრარ რიყერ. 11. ბელ-
ლო ცილე ბულიდ მეტერ.

ტყეში

1. ერთ დღეს მე და მამაც ერთად ტყეში წავედით. 2. მამამ შე-
შის („შეშა“) ჰრა დაიწყო. 3. მე მას („მასთან“) ვუყურებდი რა, ვი-
დექი. 4. მამამ ხეები („შეშა“) მიყოლებით („რიგზე“) არ მოჭრა, სხვა-
დასხვა კარგის ჰრიდა.

— 5. მამა, რატომ შენ სათითაოდ და შერჩევით („შეარჩიე რა“) ჰრი შეშას?

6. მამამ მიპასუხა („პასუხი გააკეთა“):

— 7. ეს, მე რომ ვჭრი („საჭრელი“), მუხის შეშა არის. 8. ეს კარგად იწვის. 9. ამის ცეცხლიც ძლიერია.

10. იმ დღეს ბევრი ხის („შეშების“) სახელები შევისწავლე („გავიგე“). 11. შემდეგ ჩვენ სახლში წავედით.

სგბზრ

1. სგბზრ ჰავა ბრჰელრრ. 2. ცონზ დაყრრ. 3. ლგზბურ მილაყრრ.
4. შადამალლო რიხხუ ლაჰი შიტორრ. 5. ბულილნ ვწ რეკელორრ.
6. ბულირაჰჩოს ჰადვანლა სსსწყან მპპ ნრტ, წუმი რურრ. 7. სგბზ
როჰერ ჟადის უნდო ბიშშუგ ნრშუ უნდნ ლი. 8. ბედ უნდნ რგხლნ
ნიშეს ნრშელა ბადბიხილ ბურრ.

ზამთარი

1. ზამთარში ჰაერი ცივდება. 2. თოვლი მოდის. 3. წყლები იყი-
ნება. 4. ადამიანები („ადამიანებმა“) თბილ ტანისამოსს („თბილი ტა-
ნისამოსი“) იკვამენ. 5. სახლებში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ.
6. შინაური („სახლში მყოფი“) ცხოველები სათითაოდ გარეთ არ
გამოდინ რა („არ გამოვიდნენ რა“), იმალებიან. 7. ზამთარში დღე
(„დღის დღე“) ყველაზე მოკლე დღე არის. 8. შემდეგ დღე გრძელ-
დება რა („გაგრძელდა რა“), ღამე („ღამის [დღე]“) მოკლებას („მოკ-
ლება“) იწყებს („დაწყება აკეთებს“).

სანო ღანდენ

1. ჰანს თაფთა ბეყარუ ღანდბა სარო კარბალ'ეჩოს როკორ.
2. სარე ცაგრა ნაწან, ბუჰურ ჟო-გროლო ბუტუნ ბეჩერ.
3. ბუჰოლ' ცოლ'უს ხო ნუჟადია რატარ, კამმარ' ცოლ'უდ ჰლოლტოო ჰინ'ჰენ, ტოლო ნეტა ბოვაჟის.
4. სან ლახლიტ ბეჩერ.
5. ბიყაბარ ღადბა მაჰ ბუვადია კეზი როჯიტ, დაჰაბ ცინ'ჩო ნეტაერ.
6. ცოლ'უ მეხტონ სან ლახლიტ.
7. ბედლო ჰანს ღანდუ მაჰლოდერ ბოჯუნ დაჰაბ ცარტო მეტაერ.
8. ცოლ'ულ ჰანს ღანდუ ჰარე რაჰადია ბამბინ'ილ ბუორ.
9. ბეკინ'ჰენ ტოლონ მგვან საროლ ღანდუ მუჟურ.

მელა და ყვავები

1. ერთი გროვა შშიერი ყვავებისა („ყვავები“) მინდორზე მიმოდოდენ.
2. მელამ („მელას“) ისინი დინახა რა, მკდარი რამესავით გაწვა რა, გაჩერდა.
3. რომ „მოკვდა“, იმისი ხორცის („ხორცი“) ჰამა მოუნდათ, მაგრამ მისი ეშმაკობის („ეშმაკობაზე“) შეეშინდათ რა, ზედ მისვლა ვერ გაბედეს.
4. მელა არ გაინძრა რა, გაჩერდა.
5. შშიერმა ყვავებმა („შშიერი ყვავები“) უნამუსობის ჩადენა („კეთება“) ვერ შეძლეს რა, ცოტა ახლოს მივიდნენ.
6. იმ დროსაც მელა არ გაინძრა.
7. შემდეგ ერთი ყვავი, „ნამუსიანი“, გახდა რა (მამაცი), ცოტა წინ წავიდა.
8. მან ერთი დახუჭული თვალის („თვალი“) ამოდება დაიწყო („დაწყება გააკეთა“).
9. ახტა რა ზევით, დაიჭირა რა, მელამ ყვავი შეჰამა.

ღანდენ სან

1. ღადი ჰანს კიშალის როშილ ზანან ზუყყურ.
2. კიშან შიკან როხუნ, ცოგუ ხონტო ბეკიჰერ.
3. სარონ ცოგუ მაწარ.
4. ცოგუ ბრტადია საროლ შამალ ბუეორ:
5. სან ხრ'ხლურ ცინ'ჩოჰერ, ბედლო მიდნო ლახლიტენ ცან'გაშელანდია ბამბინ'ილ ბუორ:

— 6. დიდე ხირიმაბ ღანდუ! დგბ ჰუჰი შიჟო! მან ბერსინაბ, როჟენ ბერსინაბ, ჟო ლი მან 7. ჰანს ჰეჰ ცილო, ნიჩ ბოჯიტ, ცილო!

8. საროლ ნგსოლ' ცოგუ ღანდუ ბეჟერუწარ.
9. ჰეჰნო ცილა ბამბინ'ილ

ბუორ. 10. დაწდილ ქექუ ცილა მუხოლ' კიმა სწროდ შიკა რრჭურ.

ყვაგი და მელა

1. ყვაგმა („ყვაგს“) ერთი ყველის ნაჭერი იპოვა. 2. ყველიც პირ-
ში დაიჭირა რა, ის ხეზე შეფრინდა. 3. მელამ („მელას“) ის დაინახა.
4. იმის მოსატყუებლად („მოტყუებისათვის“) მელამ ეშმაკობა გააკე-
თა. 5. მელა ხესთან მიახლოვდა, შემდეგ კულიც გააქნია რა, ლა-
პარაკი დაუწყო („დაწყება გააკეთა“): — 6. ჩემო საყვარელო ყვაგო!
შენი სილამაზე რა არის! შენ ლამაზი, სიტყვაც ლამაზი რამე გაქვს
(„არის“) შენ! 7. ერთი, სიმღერა თქვი! არ შეგრცხვეს რა, თქვი! 8.
მელამ რომ უთხრა, ის ყვაგი გამხიარულდა. 9. მღერა („სიმღერის
თქმა“) დაიწყო. 10. ყვაგმა მღერა („სიმღერის თქმა“) რომ დაიწყო,
ყველი მელიის პირში მოხვდა.

*

* *

1. ჰანს ჯანდისაუ განყენლო მულალ'დრდ მიჩრ ჰობოლოლირ.
2. ნიშე კეშენ ბარჩერ მეხტოო ლ'გქქუ მაყუ გილენლი ჰობოლოლიდ
ცარტრ. 3. ჰანს ხუტე შიკან ბოხოონ ნგსარ შანდისაულ: „ბუჰუნ ბუგი-
ლან!“ 4. დაჰაბნო მეკეკენ, გილენლი ჰობოლოლიდ ბწრდად ცარტრ
მაყუ. 5. მულალ'ნო ჰანს ჯუტე შიკან ბოხოონ ნგსარ შანდისაულ:
„ბუჰუნ ბუგილან!“

— 6. დგბზ თალეჰ ყეზი ბრჯობ-ლ'ე ნგსან, რგს ჰუნდოს ლი-
ლ'ენი. 7. ჟინლო ჟინგო ნგსოლ', კოტ ლარლ'ენკენ გიკკენლი ჰო-
ბოლოლი მაყუ. 8. მიენლო შიკან ჯანდისავლ მოყად ბრწარ ჯუტე.
9. კოტტუ მეხტოო ჰიდან, შიკუნ ციჩოხერ, შანდისავლ ლიდერუ
გრმსუ რრჟდო ცილ'ენლი: „წაშადინ ბუჰუნ ბუგო!“

10. ჟენჟე რიყერ-ლ'ე ჰობოლოლი შანდისავლ „ბუჰუნ ბუგინან“
ნგსან ზუყურლი.

11. ჰინალიტონ ცანტილრ შიკუ ეჟუტენლი შანდისაუზ. 12. ჰი-
ნალიტონ ცანტილდო ბემრრ რეჩანიენლი შანდისაულ.

1. ერთი ანდიელი სტუმრად მოვიდა უკანა მხრიდან. 2. საღამოს, ჭამის გათავებისას („ჭამეს რა“), ადგომის დროს, სტუმრის წინ ბორში („თხელი ქაში“) დადეს. 3. ერთი კოვზი პირშიც ჩაიღო („დაიჭირა რა“), ანდიელმა თქვა: „ბუჰუნ ბუგინან!“ 4. ცოტაც გააცხელეს რა, დაუდო მას წინ მასპინძელმა ბორში. 5. მას უკან ერთი კოვზი პირშიც ჩაიღო რა („დაიჭირა რა“), ანდიელმა თქვა: „ბუჰუნ ბუგინან!“

6. — შენი ბედი გაქრესო! — თქვა რა. — ყელი ხის („შემის“) გაქვსო? 7. — თავისთვის [ეს] რომ თქვა, კარგად ააღულა რა, დაუსხა სტუმარს ბორში.

8. გაგზავნა პირში ანდიელმა ბორშით სავსე კოვზი. 9. კარგა ხანს („ხანზე“) დაურჩა გაღებულად („გააღო რა“) პირიც, ანდიელმა მთელი ხმით დაიყვირა: „წაშადინ ბუჰუნ ბუგო!“

10. ახლა და ახლა მიხვდა („გაიგო“) მასპინძელი („მასპინძელს“) ანდიელის („ანდიელმა“) ნათქვამი: „ბუჰუნ ბუგინან!“

11. როგორც იყო, [ერთი] კვირა პირი გაუფუჭდა ანდიელს. 12. როგორც იქნა, [ერთი] კვირის საჭმელი დატოვა ანდიელმა.

ქისი

1. ბოლა ცეჩეჩორ ცეტენ კოტ „ტყუილა დგომას („დგომაზე“) წასვლა („წახვიდე რა“) სჯობია („კარგია“).“

2. ცოკჭუტუ ცაწყეჩორ ცინტენ ცაწყედ კოტ ლი „ხელცარიელად მოსვლას („მოსვლაზე“) მკვდარი რომ მოხვიდე სჯობია („მოკვდი რა, რომ მოხვიდე კარგია“).“

3. ციხილუნ ბოწა ბეშიტ ბავოის „ბებერი მგელიც უჭმელად („არ ჭამა რა“) არ არის.

4. თალეჰლოდერ სუკუ ბიხინაბ ცგრმატუნ ყენლ'ეზი ბოჯორ „ბედნიანი კაცისათვის („კაცს“) მამალი ვირიც შობს“.

5. სგ „დათვი“ — სგილ ნგლ' რომერ რიქ „დათვმა მოგცა მსუქანი ქონი.“

6. ბოწუნ „მგელი“ — ბოწინლ მუჭურ ლილე „მგელმა შექამა ბატკანი“.

ბოწის ბოგო.

დნ ტუტურ თოფი ბოწინ „მე თოფი ვესროლე მგელს“.

7. ქინ „კურდღელი“ — ქინოლ დიცი ნგლგერ კოტტუ ხო „კურდღელმა მე მომცა კარგი ხორცი“.

იბრაგიმ ხალილი შახბანოვიჩი
ნაპადელი, 1938, 7 კლასის ცოდნით

რალ'ალინს შაყდაჰნო დულიანლიტოს ხანო

ჰანს ზუყუნლო დულიანლიტანო რალ'ალინო შაყდაჰ, ცოგის ცოლ'უ ყანუ შაყდაჰლის ბოტუნლო ყეცენ. რალ'ალინდ შაყდაჰლილ ცოკონლო დულიანლიტოს შაყდაჰ რალ'ალინ. დულიანლიტოს შაყდაჰჰ მუგურნო ჟუნო ჰადურ ცოტუნ ზუყუნლო. ცოგის ციმულ ნგსანლი: ნიო ცენტორო ცოყე? ცოგის ცოდილ ნგსანლი: რალ'ალინ ცენტუ ცოკონ ცეტორო. დულიანლიტოს, შაყდაჰ რალ'ალინ ცენტენლო. ცოგის მუგურნო ჟუნო ცენტოლო ქეზი მაყუნლო ციილ ცადამ. ცოლ'ულ ნგსანლი: მე ნიო ცენტორო (||ცენტორო)? დნ რალ'ალინ ცოკონ ცენტორო-ლ', — ნგსარ ცოდილ. ცოლ'უ ციილ ცადამლილ ნგსერ: ჰინდ კარი კიშაბან შაყდაჰლინ ქიღბა ლო ლ'ონო. ცოგრა ქიღბალა ცენტუს იცერლორ ქიღბოს ქუნთან. როქინ ცუნ'ცულან. ცოლ'ულ დულიან ლახლ'ეკორო მე ჰინჰადია. მე ლახლი-კერეჰბა დულადან ჰინჯოყო. დიბი ინჯოროს ლო. ცოგის ცოგ ქიღ მაყენნო ნგსაროდ შიკალ ნუცუ ნუჯობ. ცოგის ლაჰინ ლიჰენო დნ ბული ცენტან. ცოგის ყუთი მოყრო ცაგანშენ. ბედო მენ დან ბული მეტა. ცოლ'უ ქიღბოლ ხუდოგ ნელგენ-ლი. ცობულ ჰაყლის ხურმა ნელ'ორ. ნელგენს ნაწაკიტ ნაცანკენ ხუდოგლიდ ნუჯო. ცოგისცო. ლ'უ შაყდაჰლილ ნგსანლი: ნგსაროდ შიკალ ნუცუ ნუჯობ. ცოგის ნინი ბურტენლო.

ბურტერს შაყდაპლილ ფიქრუ ზუყუნლო ციტადია. ქიდ ლიდერ უო რიყეჩოს ზუყუნლო.

ყოგის ცოლ'უ ქიდბოლ ნესანლი: ყარჩე ხეხსა! მგ ციტადია ლო ყობულ. ყოგის მგ ყრჩენლო შუგულატაონ ტაოყენ ყანუნ. ყოგიდრ ყოგრა მაყენ შაყდაპლრ ჩოჯენ ლო. ყოგის შაყდაპ გამუშატაონ ტაოყენ ხეხსა ნან ლო. ცოლ'უ ყოყდილ ნესანლი: მგლალ'დო გირჯე-უწ, ყოგიტა ყაწყ'ე-ლ'ე. ნესანლი ქიდბოლ, ყოგის ლ'გრო ბეყარი-ქენლო. ყომდის ჳაზაჯ ყრჯ'უნლო, ქიდბოს ქალო მაჯ'უნლო, ყ'ეროტა თოჯინ ყუნ. შუგოს ტარლ მაჯ'უნლი. ყოგის შაყდაპ გამუშატაონ ტაოყენ ყოყა რგკენლო. ყოგ შუგულატა ტაოყენო მეტაჩოს ქინნო ყოყენ მანწარნ. ნიონ მანწის. ყოგის ყოგუ შაყდაპ რიშო მეტაოლ', ცოლ'უ ტარლის შუგუ ბრჯ'უნლო. ყოყენ ქინნო ტაოვანყენ მე-ტაენლო. ყოგის ბედონ ყოგუ ქიდ მულალ'დრ თირჯეკენლო. ყაწყ'ე-ლ'ენ ნესანლი ყენ შაყდაპ ყოგის ცოლ'უ ქიდბოს ყაჯ'უ ყილბა ბრჯ'უნლო, ყომდის ბიხ'ინაბ ყილბა ბრჯ'უნლო. ყოგ ყაწყ'ელ'ე-ნესოლ' რეყარიქენლი. ყოგის ცოლ'უ შაყდაპლილ ყიჩილ შადამლიგ ნესანლი: ქინნო ყოყენ მანწარნ? ყიჩილ შადამლილ ნესანლი: ყოგუ ბიხ'ინაბნო წუმაბნო ყილბა ბეკიკჩო მანწარ-ნ? მანწარ. მრ ყოგუ ქიდნო ყოყენ ლო. ყოგის ყოგ შაყდაპ მეტაენლო. ბედოლ'დრ მანწოლ', თო-ფი ტუტან-ნესან. ბედონ ყოგუ ქიდ ყომდილ. მულალ'დრ თირჯე-კენლო შაყდაპ მაყ'ე-ლ'ე? — ნესანლი ყომდილ. ქიდბოლ ნეხანლი: მაყე. ცოლ'უ ქიდ ბოხაო ყომდისნო. სგდის კოკი, ბრლ'უს ნემსი ბრჯ'უნლო. ცოლ'უ შაყდაპლილ ბოქჩენლო, უექალარ ბოწლოდ ყამ-ლოტა ყენტაენლო. ყენტაენნო კოკილოს კვრბან თოკენლენ მახერ ზგლ'გ მაწ'ენდრ. შაყდაპ ბუჰუნლო. კოკინ-ნემსინ ბრჯ'უნლო ნემსი-ლოს ქიდ მაჯ'უნლო კოკილოს ყოყე ყაჯ'უნლო. ყოგის ყოგუ ქიდნო ყოყენ მეტაენლო ბულ'იდ. ბულ'ი მეტაოლ' ქიდ ზგკენლო ჰონრ ტაატაალ ქუნთან ყუნ, ყოყე ბულ'ი ყენტაენლო. ქიდბოლ ნესანლი ყომდიგ: ბულ'ი ყანყოლ' მგ ყუნჩოხრრ. მგ ყუნჩოხენსან ყიმულ ყინკუ ნგლ'რრ. ნგლ'ა მიწყო. ყოყე ყუნჩოხენ ზუყუნლო. ყუნჩოხერან ყიმულ ყინკუ ნგლ'გნლო. ყოგის ცოლ'უ ყომდრ ყოგუ ქიდ შო-

ცონლო. ქიდბზ უუ შოგორ იყენლო. ცოლ'უ ცოდილო ბრდუ ქიდ
 დოყ'ანჩ ზუყუნლო. ციდეულ წყა კოტტუ დულიანლიტა ცრრ მე-
 ტაერ ჳრდე ბუოჩ ზუყუნლო. ცოგის ცოგ ქიდ დაყენლო ტაატაალ
 ლაჭინყუნ. დაყენნო ცოლ'უ ქიდბოლ ნგსანლი. ბოლუ ჳრდი დნ ბუ.
 ტაატაალ უო დიბი ბიყომს. ჰინალოტონ ნგლ'ენ ცოლ'უ ქიდბოლ
 ბუონლო ჳრდე დუღმანლიტა ცრრ მეტაერუ. ცოგუ ჳრდე ნგლო-ლე
 ნგსანლი. ბრლე ბუკლენ ბრლეგუს ქიდბოგ, ბრლეგუს ცოდიღ
 ნგლოლ' ცოლბა ბრჯ'უნლო. უინისნო ქიდბოს ცილბა ბრჯ'უნლო. ცო-
 ლ'უ ქიდბოლ ნგსანლი: ციღე ბუორ ყუტნ. შოგორ ცოგი? ცოლ'უ
 ცოდიღ რრკტო მაყენლო ბუორ ყუტნ. ყუტი რრკტო მაცოლ' ცოგუ
 ქიდ დოყ'ენნო ბოჰდა ბეშენლო.

(ს. ახალსოფელი, ყვარლის რ., 16. VIII. 1957)

ხანლის ლ'ონო ქიდ

ჰანს ზუყ'უნლო ლ'ონო ქიდ. ცოგის ცუგრა მეტაენლო ცოგრას
 ზუყ'უნლო ბოცო კარლენ მაყენ ბალი. ლ'ელნო მიჩრტა ლ'ონონ
 ქიდბა მეტაენლო. ჰანს ლ'რუ ქიდ კარლენ მეტაეჩდრ ქეზი
 დაჯ'უნლო სგიდ ცონუხ ბოტა. ცოგის სგილ ცენდუ იაჰუნლო. ლ'ონო
 ბოცო მეტაოლ'დია ყ'ანრა რრჯ'უნლი. ჰანს უნდნ ნეტაოლ'
 ლ'ინო უნდნ ნეტაერდოლოს ცრჯ'უნლო. ყ'ანუ უნდნ ნეტაოლ' ცრწუნ
 უნდნ ნეტაერდოლოს ცრჯ'უნლო. ცუგა ვადნ ჰანსა ვადნ ნეტარ ლ'ი-
 ნოვადნ ნეტაერდოლოს ცრჯ'უნლო. სგილ ვადნ ცუყ'უ ცეგოჩ ზუყ'უნლო
 ცუგ უინის ცოყე. ცახირ უუ ცოყე ცუკოლოლ' ციდეუ ნგსანლი: ციდე,
 ნიოტა მე ბანცი დაყ'ერ სგილ ცენდუ იაჰურ. ცოგის ცოდილო ნგსანლი.
 ციდე სე ბრტაედ ბულ'ი მეტა ბოჯ'ი? ციდეულ ნგსარ: ბრჯ' ცოგის
 ჰაფურაბ ხოლ თუქჩო ზუყ'უნლი ცოლ'უხ ცრდიდი ციდეუ. ცუგ რატინლ'
 ცოდიღ: ცრბუ ჰინჩოდ მე ბეყ'უ ბუენ ბრჯ'ომს? ცოყე, ბრჯ'არ-ნგსანნო
 ბეყ'უ ბუონლო სე. ბეყ'უნ ბუგონ ბაჩილ' ლ'გრო ტუტუნლო. ცოგის
 ცუგრა მეტაენლო ბულ'ნ. ცუგრა დანდი ქეზი ცრჯ'უნლო ცახრან ბალი-
 ლოს. ხანლის ქიდ დაყ'ოლ' ცეყერგუგნ ცახრან ბულ'ი ცენტაენლო ხან

ყოფ. შუგურ ფურღუნ, ცგრომი გამუშა რგქვენ მაყენლო. ქიდ ტაჯ-კალტო ყერე-მეჩენლო. ცოგის ლელ ცოყე ეჩიევენლო სგის ტაჯკა როლე რიშენლი. ცოგის ცოგ ცოყე შუგოტო ტოყევენლო. მგვარან ბიშენლო შუგუ. ნიფონ ტოყენ ცაჯიტ ყერეთა ენტენლო. ბული მაყენლო. ბული მაყოლ ხანლიდ ცოფილდ კამფეტკა როყუნ ნგღვენ-ლი სგიდ ცოფიდ. სგიდ ცოფიდ კამფეტ შოღვენ გოჩ ნია რიყენლი. ნიო ლი ბნდას კამფეტ? ბალი რეკნ მნტო მაგაზინლიდ მაჰატო მეშო-კიან ლი, ცოგის სგის ცოყე მეშოკიოტო ყერე ეჩიენლო. სგიდ ცოფილდ მეშოკიოტო ეერენ ეჩიენ. ნუჯო ზუყუნლი. მაგაზინჩი ეერბენნ ცაყენლო. მაგაზინლის როჯრო კამფეტ, ნუჯოყო. დგბნ ჰალტი გოჩ. ნუჯოლ სგის ცოყე ცოჩო ზუყუნლო. ენტენ გოჩ. მაგაზინჩიოს ბილაყბას ქერან რუტოენ ეოჯილ ეგცნო ნუჯუნლი როლჩორო. ცოგის ბოდ ცოყე ჰინვენ ბული ცუნჩენლო. ბული ნგსანლი ციფუ ცოფილდ: ეგცან ეერბენნ კამფეტკა ნუჯ. ცილე ბნყის (მუფაჩან). ენგრა მურა-ჩენლო ბულის. სგიდ ცოფილტო ჰირავენ. ცოგის ცოგ ცოყე ჰონრ ენტენლო ყანუნ გამუშან ყუნ. გამუშა ნენიკეკლი. ნენიკეკენ ლე ყოლ ჰუდუ ბუონლო. ბუონღეყოლ გამუშა ჰონქლან ენტენლო. შაყდაჰლიგ ნგსანლი ყანუ შაყდაჰლიგ: გამუშა ნაწარნ? სილოვან ეაჩენ ნგსანლი: გამუშა ნუჯურ მენ ცუნჯოს ლო. ნგსრ: გაფბურყო, წნგსრ. ნგსაც გამუშან ნუჯურ. მენ ეუნჯოსლო. ცოგ ნგსოლ სგიდ ცოფილდ ყანნო შადდაჰლის ყომნ დანდი ხალენლი. რიანბან ჰუნდუ ბეყეკენლო, საყან ჰუნდუ ბულინ ჰუნდუნ ყუნ ბულინ ცანყოლდია სუკუნ ეგვენ გოჩ. ეგვილ ნენანიკეკენ შაყდაჰლიან ჰონრ მეტაენლო. ჰონრ ცანყოლდია ყანუ სუკუ ქეზი ცოვენლო. ლონოს ყუნ ცოვენ-ლო სგის ცოყე. ჰანსლარუ თოფილდო ჰელან დანდი ენტენ, ბოდ-ლორუ დულიანლის ცანლა რედნ ყუ სგის ცოყე. სგის ცოყენ თო-ფილდო ჰელან დანდი ენტენ ჰონრ მეტენლო ჰუნდუ ბუ(გ)ან. დუ-ლიანლის ცანლა რედნ ხონ ჰელანკენ ეჩიენლო ბიეერ კარიტო ტემგს სუკუ ტემგს ბილაყბან ყუნ სუკუ ცანყენლო. ციტინ ხო ნგლჩოდ? რიეერ ნელვენლი ჰალ ნაწისუ. ციტინ გიშრ ნელო! ნგღვენ გოჩ ტუ-კბ. ნგლილ დუ ლიანლის ცანლა რედნ ტემგდ (უკულ ბილაყბას

ქერან რაჰუნ ყგცენ ლო. ლიდერ შოგლარს ხო ნუჯუნ როლენლი. ნიშთოქოლ მაყენლო თოფილდო ჰელან დანდი ექტაინ სგის ყოყენ მაყოლდია ტემგდ ყოფლო ნუჯუნ ხონ ბეყაბარ ციჩოხენლო. ბედოსდრ თოფილდო. ჰელან დანდი ექტაინ ექინლო ხოლოდურ შოგლოტა ჰელანკენ. ბიდონ ტემგმრ კარბო ნაყენლი. ციტინ ხო ნულჩოფ. ნგლჩანტ. ნგლჩილ ხონხილ ყგცონო წერ რუფონ ხო ნუჯუნ როლენლი. სგის ყოყენ დულიანლის ყანდა რედინ ბული მაყოლდია ხონ როლენ ყგცონლო. ყნგრა ბეყაბარ ციჩოხენლო. ბედოსდრ თოფილდო ჰელან დანდი ექტაინ დულიანლის ყანდა რედინ ჰონრ მეტაენლო. სგის ყოყენ ხო ჰელანკენ ექინლო. ბედონ ტემგს ყო (>შო) ნაყენლი. ციტინ ხო ნგლჩოფ? ციტინ ნგლჩენლი. ციტინ გიშრ ნგლჩოფ? ციცის ყანყან მეჯო! ყნგ ნგსოლ ტემგს ყო (>შო) სგის ყოყენ ექტაინ ციჩოხენლო. სგიდ ყოფილ ბუტენ ბოლო ბო ლადია დაჰაბ ხგლოლო ბოხონ ციჩოხორლ ბოშან ჰანენ ყუნ ბიყერ კარბ ექდუ მეტაენლო. ჰონრს მაყოლ ხონ ლიდრ ციჩოხენ ბემენლო.

ციჩილ ყიფუს ყუჰჰინ ყოყენ

ჰანს ზუყუნლო ციჩილ ყიფუს ყუჰჰინ ყოყენ. ყნგრა ყოფდალო ვანდრ ხანდაყოტა ლგ რაყურდო ჰიდბალა ცილქენ, კიშა რიშკენ მიშაით ბუორ ზუყუნლო. ვანდრ ყნგნ ცილქეკოლ ყნგრა ყაჯალო ნგსანლი: მრყულ დანდიბა ყაფდაჰილ ბედანწორ. ყნგ ნგსანლ. ხიშატა მეტაენლო ყუჰჰინონ მაყენლო ჰორრ ვეჰალდურ. ვეჰალო ნგსანლი ყუჰჰილგონ ყონსუ რქდკო. რედკენ რაჯუნ გორ. მიყუ ჰენი ბიწი რაჯათ. ყოგის მაყენლო ბოწორ ვეჰალდურ. ბოწოლოდ ვეჰალო ნგსანლი: ხოლა რედკო. რედკენ რაჯუნ გორ. მეტაყო მიყუ ჰენი ბიწი რაჯატ. ნგსდონ მეტაენლო. ყოგის მაყენლო შუგულად ვეჰალდურ. დეფ, შოლოყაბი, ჰორტო მეტრყო, ტაყო შუგურ ნგჯკო! სგდგონ ნგჯგნ გორ. მიყუ ჰენი ბიწი რაჯატ. ნგსდონ მეტაენლო. მაყენლო რალალრტა. შაყდაჰილ ჰიდბრ მაწანლო. ყიფუს ყილუს ყრბუ ციტა მაყენზგლან.

დიე ქიდ! გილანტომ მაცე, ტოლორტომ მაცე, ციფუ, გილანტომ მაცე, ქიდ, ცობუს როშელლი. ყასალამუ ცალადქუმ! ცადდა. ნიოლო? ჰონრ მეტაენლო. მაპან მეტაენნო ხობტომ ცეშმ თოფი ჰა-ლენლი. თოფილოს ჰელუ მოლორ ლი. ჰელუ მოლორლ ცეშმ ბეჰიტ, ტოდო თოფინ რასგენლი. ცოგის ჰანს ცეშმ. ცაჟდაჰლი ღერა ბეჰი-ქენლო. ცაჟდაჰ მაცენლო. ცა სალამუ ცალადქუმ!

— ჰუდუე ტატარ, ცონსი მუხეჩ.

— ცონსი მუხეჩ. ცაჟდაჰლილ ცუჰკილგონცონს მუხენ ლანყოლდია საყენ ჰუნდუ ლეჟანლო ტატან. ნიშე ხოლოტა ბეშენლო. ლეჟოლ: ბეშენ ფოდიდ ბრკლად ბურტჩო, გუდბაჰენ ბურტჩო?

— ფოდიდ ბაკლო ბურტჩო. ბურტენლო. მაცენრ მეჩრხერა ცუჰინონ ციტაენლო. ყანუ ცუნუნლო. ცრყენ ყიმილრ გალგენლო, ლანუ ჩაქმალი გალგენლო. ლიდერ ბირტაენლო. ცალდაჰლილ ჰასანტა ცირილუ შადამ ციმალ ცოყენ ციენლო. ცაგ ყრყე ცუნლოლ: ციფუ, ნიო ცოდა ბრყუნ იმარ. ცოდა ცადდაჰლილ ბირტაენლო. ცაგ ყრყე ცენტაენ ხრლლა. ცონსუ რედკენ რრყუნლი. შუგურ ნტვანოლ ბიშმუგ გამუ მეტენლო- მურლა ზუნუნლო. ბეჰიჰენ ცენტაოლ რალალიტ ცანენლო. ვა, ციფუ!

ჰანს სუკუ ცანე. გილანტომ ცანე ტოლორტომ ცანე?

— ტოლოტა ცანე. ცასალამ ცალადქუმ!

— ცონსი მუხეჩ, ჰუნდუე ტატარ? ჰუნდუე ტატარ. ყინგო ცონს ლეჟოლდია ჰუნდუ ლეჟუნლო. ნიშე ხო მ ჰელანკენლი (ხოდანკენ-ლი). — მე გუდბაჰენ ცუტჩო, ფოდოდ ბაკლად ცუტჩო? გუდბაჰენ ცუტჩო. ცუტუნლო გუდბაჰენ. ყამიფალგო ნგსანლი: ცაჟდაჰ მაცოლ ყირ-ყარ ჰონკ ცრლიდო რიშორკენ ტუტა. ჟოჯლარ გუდბა ლიდეროო ჰონკ რაჰორ! ცაჟდაჰლილ ცანუ ჰრანლი გუდბა, ჟოჯლარ ყამი ცონსუ ლიდეროო ჰონკ რანჰუნლი. ნიე ნეჩ ბიტაენ ტუტად ბატანლო. ხი-შატა ცოლნონ ცოყე ცანეც. ლონონ შიკატა ცაჰო, ცილენო ცაღალატა ცაჰო! ლიდერ ცაღალატონ შიკატონ ცანჰუნლო. ციფუდურ მაცოლ-დია ცუჰკინონ ცრტაენ, ცოლენლო ჰალდუ ცაქიჰალ, წადილ ხაბარ.

გვესაუბრება შუსა ალიევი ალიევის ძე

შიო დან რუგორ ჰუნლ

1. დან ჰუნლ ხიმატა ჰენს ცარჩერ. დან ცუნზალარ. ხიმატოსს ეემერ. ეემენო დან საშათ ცროლელჷ ჰადურ ცრჭურ ციშკოლალნ ეენტამ. საშათ ბელელჷ დან ეენტაერ ციშკოლალნ. ციშკოლლის ზანიათ ია რუტაუნ საჯანთ სგდტო ბული ნარ. ბულინ ნან, ეუზანლან ეემერ. ბედო ყანუ საშათ გულიათლნ. ეენტაერ. საშათ ცოყელჷ დიე დარსლა ვორ. ჰადურლი რუგორ ხიშოდ ნტსკაჩოდ დარსლალან. ნიშე დან ეენტაერ ცადლი ხატ ცაჯადია კინოლნ: ცოლუ კონოლტო დან წაყ ცინთერესოვათ ცრჭურ. ცოლუ კინოლტო ცრრუ ლი „სექტეტარ რაეჟომა“. ცოგინო ბული ცანყოლ ეემენო ცუტურ.

შიო დან რუგორ ჰუნლ

ხიმატა ჰენს დან ცარჩერ. ცარჩენო დან ცუნზალარ. ბედო დან ეემერ. ეემენ ლეჯოლ დიდარ ცანყერ ბერგად. ბერგადლილ ლანზირუგორ მეტა ნუწურლი ვებან ბოკოლა. ლიდერ ჰალტუჯანლა ბოკამუჯოლ მანინალტო მეტაერ ბანკადანდია. ცილე ჰალტი ბუგორ ქარესთვენნი ესშიდალტო ლებატა დენო ნურდრ ეუნხ მეზალაბარ. მრლუ ბაწად ბრჭუნ ბული მაყერ. ბული ცანყოლდია ჰობოლ ზგლგრ. ჰობოლილონ დანო ხაბარ მიერ, ენგ ჰობოლ ზუყურ თუფლილსან ცილე ბეშა ბადიხნი ბუგორ. ხულურ გრუზინსკი დინონ. ჰაჰანო. კოტტუ ქეფ ბრჭურ. ბედო მეტაერ ცილე კლუბლნ. ენგი ცილე ლეშუა რუგორ, ქეჰ ცილერ, ბალაღაჰა ბატაელერ. ბედო კინო პატოკერ. კოტტუ კინო ზგლგრ. ბედო დენო ბული ნუნ ბემენო ბურტერ.

მალლა რასადანლის ცაქიჰარ

ჰანს ზუყუნლო ლონო ყურულად. ენგრა მეტაერ ზუყუნლო ჰაჷლნ. მეტაერდრ ჰენი-ჰედ ქეზიცრჭუნლო მალლა რასადან. ცოლუმ ნგსანლი ყურულალლო: მე ნიო ეენტაჩოს ლო? მალლა რასადანლილ ნგსანლი: ჰაჷლნ ეენტაჩოსლო-ლე. ყურულალლო ნგსანლი:

— ცილუ ჰალმად სრჭურ. სროვოლ ჰალმადლინ რუვონ მეტენლო
სოყენონ ჰაჟლი. მეტენ სოგიდო მაყენ რულალ სანჯაბანლო. ჰენი-
ჰედ ქეზი რარჭუნლი ლგ. მალლა რასადანლილ ნესგნლი: ლგ
ხულო-ლე. ლგნ ხულუნ-ლე ყოლ მეტა ბადზიხი ბუვონლო.
მეტადო მალლა რასადანლილ ნესანლი: ტუკაბ ცილუ ლგ ნგჭატ.
მიყუ ლგლკუ ლიტო ლგ გიჭკო! ყურალლო ნესანლი:

— ცილუ ლგლკუ გორ-ლე

მალლა რასადანლილ ლგ გიჭკენლი სურულადო ლგლკულნი...
ყურულანო ჰაჟლი მეტა ბრჭუნ გორ. ჰაჟ ბუკლენლო მალლა რასა-
დანლილ.

საქიჭარ ბოლზორ.

ბ ა ზ ა რ გ ა ნ

მალლა რასადან სენტენლო მეშოკი ჰინამუ იყენ ბაზარლი.
სოლულ გულუნ ზუყუნლი ტოდო შუშინენ სოქრო ბაზარლი
სენტენდო სედ მიჩო ნიშე გეჩენლო. სოგი ზღღენლო მეშოკი ჰალდუ
დეჭინო ყუნო ჰან სუკუ ნიშე ბეჩოლ სოლუ სუკულ მალლა რასა-
დანლიგ ნესანლი: მე ნიო სენტაჩოს ლო? მალლა რასადანლილ ნესან-
ლი: დნ სენტაჩოს ლო ბაზარლი დეჭილ სოქროს მეშოკი ხიყადია.
სოლუ სუკულ მალლა რასადანლიგ ნესანლი:

— დეცი ნგლო ბნლ მეშოკი სოქრო, დნ დიბი ნგლ'ნ ბნდ მე-
შოკი დეჭი. მალლა რასადანლილ ხიყენლი ყონდო მეშოკიოლ სოლუს
მეშოკი! მალლა რასადან დენო ბული ნან ლო, ბული სანყოლ სნგ
დეჭი მაჰლანი რანხანგლი. ხალყლილ ნესანლი მალლა რასადანგო:
ნიოტა ბნლ შინაბ დეჭი ნგჭარ? მალლა რასადანლილ ნესანლი:

— დნგოლ მიყენ ვოვო რეკეკერ-ყ'ნდნ, მიყუნ ნგჭას ზუ-
ყურ. ხალყლილ რეკეკენლი ვოვოა, მეტენლო ჰინამულ ხიყადია.
ბაზარლი მყოლ ხალყლილ ნესანლი მალლა რასადანლილ გოლ
მიყე ხალყ ბგვტომს. რეკეკერ ვოვო შინადა ნეტენლი. მალლა რასადან
ზუყუნლო სნტნლაჟ.

შიო დნ რუვან ხიშო?

ხიშო ხიშატო დნ კენხ კარჩა. კარჩენნო ეუნზალან. ეუნზალან. ლეჯოლ' ეეშა. ბედლო ქალხოზლიდ ჰალტილრუ ეეტან მრჩე ბ. ლადია. სოგის ცადიხათ სრჭურ დნ ლებატო. ბედონ დაპაბ ეგვდანნო დენო ბული ნს. ბული სანყოლ' სანყ'რრ დიე ჰალმად. ბედლო ცილე ლელ' ბემრრ, ხულ'რრ დინო, ჰაჰა. ბედლო ცილე მეტრრ ყურელ. სოგის ჰაჰათაბ ეო როყ'რრ. დენო ბული მანყოლ' ბემენო მეტრრ კინოლნ. კინო ზგლრრ კოტტუ, კინონ ჰატოკენნო დენო საჰათ სოწწულ სანნ ბული მეტრრ. ბედლო ცილე სეჰიჰარლა ნირრ ყარა. ხაბარნო მიორ ცილდო ჰეჰეშათლინ ეედუ ბოჰუნ ნგდერუ ბედლო ცილე ბურტორ.

24.VIII. 1957 წ.

დიდო ციეუს ციეერატოს ხაბარ

ციეულ დიეო მიერ ხაბორ ლელ-სოყელლის ლო-ცანს. ციეერუ ლოცან დნ ზუყუნლო ბერსინაბ სოჟე. დნ წაყ' კატრო ზუყუნლო ციეუ-ყობურ. დნ ხულ'ხო ზუყუნლი წაყ' ლახნ ჰინ. ციეერ ლოცან დნ ეემედორ ეეჟე ზუყუნლო რილ ბოჰ ბანდა გოჩენ. სოგო ჰანერილტო სეჩეკენ ზუყუნლო სგბნ როჰორ ბოწლოს კიმა, ჰინ თუხუნ ბედლო ციეუ-ყობულ სგბნ როჰორლ' დნ შუგულატო სრყუნლრ ტოდოტიბ კახეთირ. ტოდოტიბ ნუნ ნიშე ბეჩა ნუწუნლო ვეჰალდო ყანდლ. ნიშე ბადიხნი ბუონლი გუვადია ვანდ. ვანდ გუჩიდრ სეჰი ბოჰუნლო ჰადვანლიტო ბოწონ ლიჰენლო-ლე-ნგსან. სოგის ბარჩენლო ტეჰარნო სობუნო. სანგრაგ ზუყუნლი თოფია. სოგუ ლიჰერუ ბოწონ ბიტენლო სობულ. ხიშატო სოლ'უ ბოწონს მრგონო ბოჰუნ რადსონლნ ბეჟენლო. სოგუ მრგო ნგლგნლო მადანინლნ. სანგრა რადონლიდალლო ცილდო სობუ ფრემია ნგლგნლი. ციეულ დიეო რახონლი კოტტუ ლაჰი.

P.S. ცილე ბანუ ხაბარ მიეიდრ ცუილ ბეჟერ გუდის მინა. მინა სალ'ე ბატეერ: ჰივ, ჰივ, ჰივ. ბეჟენნო, ცუ ბეკიჰერ.

დიცრ მწყა ბატ ცაზუ. ცრშქოლა რეჩმანიენ მულალ და ცეტარრ კოტ-კოტტუ გოროდლი. ნესა რეჟრ და კოტ-კოტტუ ქო: ჰელე ხილი, ცეშ, შოდო ცაგ ფიჯ და ნესარ. გოროდლი და კარლე, ჰა-ჟათაბ ქო რახორ ციფუ-ცობუ, ცაჯან. ბედო და ცეტაეჩ რილ, ქომაგ ბუეოჩ ციფუ-ცობუ. და ცეტარრ ჰონრ ბელოტა. რიტაეჩ და ბელბა ბრწება, სგბურ, წიბურ. ცაგრა და ბული რეჟენ ხო თუხურ. ზაბაზა-ბანლი და ცეტარრ ცეხეტა ცუნზალანდია. ლიმოდია ბიკოლარრ ჰუნდუ, როკოლარრ ფიჯ. ცაზღუ კოტტუ ბრჯ მეხ. და ცეტარრ გულიათლი კარლანდია ცალალან. ჰატაუეჩ კოტარ ქიდბა. ცაზღუ ცილე კიშაბარ ბატბატიბა კრშუ რუეონ. კიშაბარ ბურთილოლ, ბატელარრ ბალალამჟა, რურ ლრშუ. ბურ ციხთილათ ქიდბალ-ლონ ცრმდალლონ¹.

ცილოდო ხალყრის ბერთინა

ცილოდო ხალყლის ცადათ ლო ცაჯე მოყნოს. ცაჯე მოყრრ შეზი ცრჯუნსა, ქიდნო ნირრ შეზი მრჯოლ. ბერთინ ბურ ცომდილ ქიდ-ბოს ნესანან რრჟე ხაბარ რუტოლ.

ცომდილ ნელარ ქიდბრ კაზ, ცანგა, ჰოლსა: ქუნთა, ქიდბოლონ ნელარ ცომდი წუნდა, ჰოკარ, ბელალსა. ბედო გულარ მაპარ. ბოკარ ქურშელ. ქურშელ ნელგნსა ბუერ ბერთინ. სუკუ ბეჩე-დაბლო კოტტუ ბუერ მისქინალის დაჰაბ, მისქინაბ ბერთინ ბოკარ ბერთინრ ნუხარ ჰადვან-ბოწი ჰელანკენო ხალყ ბეშარ ხულარ ჟარაყა, დინო. რუერ ლახი ბეშარ ხალყლი შრლარუ. ბედო ბე-შენლიყოლ ბურ იხთილათ დაჰაბ, ცომდილ მაჰატა, ბედლრ მეტარ ხალყ იხთილათ ჟურუ ლელ ქიდ მწყადია ცობუდრს. ქიდ-ბოდ მაჰატა მყოლ ჰანსუნდრ ქიდ მეჟა იმონის ჰარი ბოკარ. ჰარინ ბუერ ბედლო ქიდი მრ. ქიდბოდრ მაჰატონ ბუერ ციხთილათ, დაჰაბ. ბედლო ქიდბოლოლ მეჟარ წუთულა ცომდილ. ცოგი მყოლ ბურ ლახი ციხთილათ-ლიშუ. ბედლო ბეკარიკარ

¹ მ < ჟ

ლ'მუტა წუთულა-რ. ბედლო ბერთინ ზელორ. ლიდერო ცილ'რს შაბას. ბედლო ლიდდერ ხალყ' ბოლორ. წუთულა ცოდდიდრ ყენ'დუ ცდუტკელორ. ქიდბალ-ლო. ბედლოცოყენო ყენ'დუ ტატრ. ბედლო ცნგრალ ბუვორ ჰალტი. ცოლ'უ ვანდრ ყენ'დუ ლ'ელ' სუკუნ ცოჯოფს. ჯოჯოლ' ცახრანლი რუვონ ცოდლო ჰალმალლა ბოჯორ. ცნგრალ-ცინ'ფს სუკუნ მიშიათ ბუადია. ბედლო ხიშატა მაყ'ორ ქრდბა. ციხთილათ ქედ ბუვონ ქიდბა ბეჩორ.

შადამ ცუქოლ' ლოდერ შადამ

შადამ ცუქუნსა ცაჯა ბიაბარ. ტოდო მაყ'ორ ცალ'ას ლორდდერ ხალყ'. გურჰეზი ცოჯურ შინაბ მარ. ბედლრ ბინ'ინაბლალლო ჰადურლი რუორ, ჰონოლტო მეტორ, შიმა ნოტორ, ლატტუ რუ-ვორ, ცუქურუნ ყეყორ შიმატა ცოყუნსა ქაქ რუორ დიბირალ. ბედლო ლატტულრს ჰონან რელ'ეკორ. ბედლო ცუქურ სუკუ შიმა ყენ'დუ გგლორ. ტოდო ჰონან გულუნ ბედლო ტოდო მეზო მაყეკორ. ცუქურ სუკუ შიმა გგლორ ცან'ხრუწორ ყილმალლიდრ ცუყენ'დუნ. ყენ'დუ გვლოლ' ყინის ჰალდუ მუსრუ ლ'ელ' ბეჩამიორ. ბედლო ცუნენ' ლან ლ'გენ' შიმა რელ'ეკორ. ტოდო შიმად ყომტო გილორ დემუ დიბირალ გიკორ დუშან ბურნ ლ'გ. ბედლო ბამბინი ბურ ბინ-ინაბლალლო „ყილალლა“; ლ'ელ' ხალყ'ლილ „ყილალლა“ ცილ'რს „ყილალლა“ ლ'ელ'გენ' დუშანო ბურ. ბედლო ცილალალ'გეოლ' ხალყ'ლი რელ'ეკორ სადაყა. სადაყა ნუჯუნ ლ'გეოლ' დუშა ბურ. ბედლო ბულილ მეტორ. ცნგრან სადაყა რელ'ეკენ'გეოლ' ლ'ებატო ცაჯალანო რელ'ეკორ. ბინ'ინაბლან ცილალლალნი მეტორ ნიშე, ცაჯა მეტორ ცილალლალნი ლ'ებატა „ყილალლა“ შიქრუ ქოჯორ ლ'ონო ვანდ. დიბირალ ცუქურ სუკუ ყოდლოლ' ცურაშან ვორვორ.

ციჩილარ ცაჯ'ე-ბეტერჰან

ზუყუნლო, ზუყუნლო ციჩილარ ბეტერჰან-ცაჯე. ცნგრას ზუყუნლი გარამ ნუჯადია ყო. სგდ ზაბანლი ცნგრან ცურდეზი ბოჯუნლო: ნიოტა ყე ცილუ ნუჯა-ხულა, რეკელა ყო ნგენ' ყენ'ტენლო ცნგ

ციხილ სუკუ ჰონო, კარლენლო. კარლენლო მაწანლო ჰაწ ხობე. ცოლუ ციხილ სუკუ ბატანლო ცოგუ ხობე ბუჭადია. ბუჭადია ცონგ ჰოცოლოლ' ხობე ყაგაშენლო: დნ ბუჭაყ'ო! დგბნ მურად ტუბაზი ბტოჩ! ყნგ ციხილ სუკუ ჰინტენ ბედო ბული ყენტენლო. ბული ყაყ'ოლ' ყაჭაგ ნგსანლი ბნდდრ ხობე ბუჭეიდრ ყაგაშერ-ლე. ცოლუ ციხილ ყაჭალ ბეტერჰანლიგ ნგსანლი: ყენ ბედო ყენტენ ცოლუ ხობგო ცილუ ჰაყათბა ყო ჰარზი რუო! ყნგის ყენტენლო ყნგ ციხილ სუკუ ჰარდეზი ყაჭადია. ცოგი ყაყ'ოლ' ნგსანლი ხობგო: დიე გოჩ ბული ნუჭა ყო. ხობილ ნგსანლი: ბული ყენტენ ჰატოკ. ბული ყაყ'ოლ'დია ზედგნლი შალონარუ მუყყ. ბედონ ყენტენლო ციხილ სუკუ ჰარდეზი ყაჭა; ცოლულ ნგსანლი: დიე გოჩ ხულა ლე. ხობლო ნგსანლი: ყენტენ, ბული ზედდრ, ციხილუ სუკუ ყენო ყენტენლო ჰარდეზი რუგნ ცოქრომესედ. ხობლო ნგსანლი ციხილ სუკუგ: დიბი შალონარ ბული ზედდრ! დენო ბული ყაყ'ოლ'დია ზედგნლი შურამული შალონარ ცოქრო-მესედ. ბედო ყნგრა ციხილარ ბეტერჰან-ყაჭე ბეჩედ ბოჭუნლო. ყნგ ცოქრო-მესედ ნგჯოლ' ყნგრალ ნუცენლი პოლილოლ' ლგრო სუკულ როჰუდორო. ჟურმუ ყნგრა მისქინლალოლ ბუონლო კოტ. ყაჭიჰალ ბოლორო.

ყნტალაჰ მალლა რასადან

მალლა რასადანლილ ზუყუნლო ხალყ ბნჭოტეჩ. ცოგის სგდ სუკულ ნგსანლი:

— ჰინნ შადამ ყნტარ მალლა რასადანლილ?

ყნგ სუკუ ყენტენლო მალლა რასადანლიდარ. ცოლუ სუკულ ნგსანლი მალლარასადანლიგ: ჰინნ მე შადამ ყნტარ მალლა რასადანლილ ნგსანლი: მე ყნტაროს ბიშიდ დიგო გოჩ. მალლარასადანლიგ ნგსანლი ცოლუ სუკულ: ჰარან დნ ყნტო დუგო ცოჯდო!

მალლა რასადან ზუყუნლო ბაჩნ მეჯარნო თუტლენ ყეჩენ. მალლა რასადანლილ ბადბიხნი ბუონლო ყნგ სუკუ ყნტადია: დნ ყენტენ-ლე ნგსანლი მალლა რასადანლილ ბული მე ყნტაროს ბიშიდ რაყადია. მალლა რასადანლილ ნგსანლი ცოლუ სუკუგ: დნ ბული

ეჭრან დნ ეანყეჩორ ბნდუ ბაჩა ბეჭამიწყო.

ეჭრანლო მალლა რასადან. ეოლუ სუკუ ეაწილიო ეანყოლ
ეჭრანლონ ეჭინლო. ეჭინლო ენგ სუკუ, ეჭინლო ჰედოლნ მალლა
რასადან ეანყელენ. მეტანლო ზაბან, ეანყენ გოჩ მალლა რასადან.
ბედლო ეურლეზი ეოჭუნლო. ენგ სუკუ ჰაყაბ დნ ეოლულ ენტარ.
ბედო ენგ სუკუ ხეხლილტო ბაჩა მეხნ ეეჩეტ ეჭინლო. ბედლო
გიტო მანწანლო მალლა რასადან ლეეენო. ბედო ნგსანლი ეოლუ
სუკულ ეობანს ეოჭოლ დუგო ნგსიოლი ენტანლან მალლა
რასადან. ეაჭიჰარლიტო ლეეეა ბბტო ლეეეა!

ზმნათა ფორმები

ეოლულ რეტეერ ლამეა „მან ჩააქრო ლამბა“.

ლამეა რეტერ „ლამბა ჩაქრა“. რეტერე რე ლამეა „ჩამქრალი
ლამბა“.

ლამეა რეტრო, რეტეჩი, რეტროს ლამეა „ლამბა ქრება, აქრო-
ბენ“, „ამქრობელი ლამბა“.

დნ ეე ლამეა რეტეჩი „მე ახლა ლამბას („ლამბა“) ვაქრობ“.
მენო რეტეჩიო? „შენც აქრობ?“

ეოლულ რეტეენლი, ეოლულ რეტეე ლამეა „ის აქრობს ლამ-
ბას“.

დნ რეტეჩოს ლი ლამეა ჰინოდ „მე ჩამქრობი ვარ ლამბის
(„ლამბა დღეს“)“

მე რეტეო! „შენ ჩააქრე!“

ეოლულ რეტეო-ბ! „მან ჩააქროს!..“

დიფი რატ რეტა || რეტადია ლამეა „შენ გიყვარს ლამბის ჩაქ-
რობა“.

მე რეტეჩიო? „შენ აქრობ?“

ეალულ რეტეე „ის აქრობს“.

ეალულ რეტეე „ის არ აქრობს“.

ინფ. რეტეა, რეტეადია „ჩამქრობა“...

ეოლულ ხიშო რეტეე, რეტეარ, რეტეენლი, რეტეენ ზუყურ,

რეტკენ ზუყუნლი.

ყოლ'ულ ხიშო რეტკა — „არ შეიძლება მისი ჩაქრობა ხვალ“.

მე ხიშო რეტკა — „შენ მიერ ხვალ ჩაქრობა არ შეიძლება“.

ხიშო რეტკო! „ჩააქრე ხვალ!“

რეტკო-ბ! „ჩააქროს!“

დნ პატლოკერ ყაჩახაუ „მე ვეძებე ყაჩალი“.

დნ ეუნ'ჳკარ ყაჩახაუ „მე ვიპოვე (ვნახე) ყაჩალი“.

ჟე დნ პატლოქჩო „ახლა მე ვეძებ“.

მე ჟე პატლოკორი? „შენ ახლა ეძებ?“

ყოლ'ულ ჟე პატლოკ ყაჩახაუ „ის ახლა ეძებს ყაჩალს („ყაჩალი“)“.

პატლოკო! პატლოკობ! „ეძებე!“, „ეძებოს!“

პატლოქჩოს ლო, ყოლ'ულ პატლოკ?

პატლოკენ ლომ?

ყოლ'ულ პატლოკ?

ყოლ'ულ პატლოკი?

პატლოქჩოს ლომ

ციმულ ლ'ულ'უკერ ქიდ „დედამ გაადვიდა გოგონა“.

ლ'ულ'ურ ქიდ „გაიღვიდა გოგომ“.

ლ'ულ'ურ-უ ქიდ იენ'ტაერ „მძინარა ქალი წავიდა“.

დნ ჟე ლ'ულ'უქ-ჩო „მე ახლა ვაღვიძებ“.

დნ ჟე ლ'ულ'-რ „მე ახლა ვიღვიძებ“.

ცნგ ჟე ლ'ულ'უ „ის ახლა იღვიძებს“.

ცნგ ლ'ულ'ულ! „ის გაადვიძე!“

დნ ლ'ულ'ობ ჰენ „მე გავადვიძებ ჩქარა“.

ცეჩან ცნგ ლ'ულ'ა! „მან გაიღვიძოს!“

ლ'ულ'ულო! ლ'ულ'ულო-ბ! (ბრძ. III პ.)

დნ ჟე ლ'ულ'უჩ „მე ახლა ვიღვიძებ“.

დნ ჟე ლ'ულ'უ „მე ახლა მღვიძავს“.

მე ლ'ულ'უჩომ? „შენ იღვიძებ?“

ცნგ ლ'ულ'ულამ? „ის იღვიძებს?“

*
* *

ცოლ'ულ ბუჭე ჰუნდუ „ის კრის შეშას („შეშა“)“.
ცოლ'ულ ჰუნდუ ბაქელ „ის აპობს შეშას („შეშა“)“.
დნ ეე ბუჭეჲ ჰუნდუ „მე ახლა ვკრი შეშას („შეშა“)“.
მე ეე ბუჭეჲომ ჰუნდუ „შენ ახლა კრის შეშას („შეშა“)“?
მე შიო ბუჭეჲ? „შენ რას კრი?“
ცილე ეე ბუჭეჲ „ჩვენ ახლა ვკრით“.
ბუჭეჲოს ლო „მჭრელი არის“.
ბუჭეჲარ „კრის“.
ცოლ'ულ ბუჭე ხიშო ჰუნდუ „ის ხვალ დააპობს შეშას („შეშა“)“.
დნ ხიშო ბუჭეჲოს ლო „ის ხვალ დამპობი არის“.
დნ ხიშო ბუჭეჲარ „ის ხვალ აპობს“.
დნ ხიშო ბუჭეჲ „ის ხვალ...“.
ცოლ'ულ ხიშო ბუჭეჲ — „...არ შეიძლება!“
მე ხიშო ბუჭეჲ — „...არ შეიძლება!“
რუჰო! „გაჭერი!“ რუჰო-ბ! „გაჭერი!“
მე ბუჭეჲომ? „შენ კრი?“ მე ბუჭეჲი „შენ გაჭერი?“
ცოლ'ულ ბუჭეჲე „ის კრის?“
ცოლ'ულ ბუჭეჲერი? „მან გაჭრა?“
ცილე ბუჭეჲერუ... „ჩვენი მოჭრილი...“
ცილე ბუჭეჲერუ ხონხე „ჩვენი მოჭრილი...“.

*
* *

ცოლ'ულ ჰუნდუ ბაქელ (III ბ.) „ის შეშას („შეშა“) აპობს“.
დნ ეე ბაქელ-ჩო „მე ახლა ვაპობ“.
მე ბაქელჩომ „შენ აპობ?, კრი?“
ცოლ'ულ ბაქელი? „მან აპობს?, კრის?“
ცოლ'ულ ბაქელერ „მან დააპო“.
დნ ბაქელერ „დავაპე“.
მე ბაქელერ „შენ დააპე“.

ცილე ბაქელიერ „ჩვენ დავაპეთ“.

ყოლ'ულ ბაქელიერი? „მან დააპო?“

ბაქელიენ ზუყურ

ბაქელიენ ზუყუნ ლო

ბაქელიო ზუყურ

ბაქელიო ზუყუნლო

ბაქელიენლო

ყოლ'ულ ხიშო ბაქელიოს ლო „ის ხვალ დამპობი არის“.

ყოლ'ულ ხიშო ბაქელიოს ლოდ? „ის ხვალ დამპობი არის?“

ყოლ'ულ ხიშო ბაქელ „ის ხვალ აპობს (=ზოგადია)“.

ყოლ'ულ ხიშო ბაქელრრ „ის ხვალ აპობს (=ზოგადი)“.

ყოლ'ულ ხიშო ბაქელ

ღნ ხიშო ბაქელიო || ბაქელნ (კონკ.) „მე ხვალ დავაპობ“.

*

* *

თუშელადია „შედებვა“

ყაჯალო ეე თუშელ „ქალი ახლა ღებავს“.

ღნ ეე თუშელიო „მე ახლა ვღებავ“.

ღნ ეე თუშელიო „მე ახლა ვღებავ?“

მე ეე შიო თუშელიო? „შენ ახლა რას ღებავ?“

თუშელიოს ლი ხიშო „ხვალ შევღებავ“.

თუშელრრ, თუშელნ (I პ.) „შევღებავ“.

თუშელიერ „შევღებავ“.

თუშელიერი? „შევღებავ?“

თუშელიო ზუყურ „ვღებავდი“.

ღნ ჰუნლ თუშელიო ზუყურ „მე ხვალ ვღებავ“.

მე ჰუნლ თუშელიო ზუყური? „შენ ხვალ ღებავ?“

ყოლ'ულონ თუშელიო ზუყურ

ყოლ'ულ ჰუნდი თუშელიო ზუყუნლო

ყოლ'ულ ჰუნლ თუშელიერი

*
* *

ჰორბოლ მაღდანლნის ბზხ ნუქ' „ძროხა მინდორზე ბალახს („ბალახი“) ძოვს („ჰამს“)“.

ჰორბოლ მაღდანლნის ბზხ ნუქ'ურ „ძროხამ მინდორზე (ბალახი) იბალახა“.

*
* *

ღნ ხონტოს ცუწ ბოკოლოჩო „მე ხიდან ვაშლს („ვაშლი“) ვკრეფ“. მე შიო ბოკოლოჩო „შენ რას კრეფ?“ ცოლ'ულ ბოკოლ ცუწ „ის კრეფს ვაშლს („ვაშლი“)“.

კითხვ. ბოკოლოჩო?

ცუწ ბოკოლერ „ვაშლი მოკრიფა“.

კითხვ. ბოკოლერი? ბოკოლოს ლო „მოკრეფილი არის“.

ცუწ ბოკოლჩრ...

ცუწ ბოკოლო! „ვაშლი მოკრიფე!“

ბოკოლო-ბ! (III პ.) „მოკრიფოს!“

მყოფ. I პ. ბოკოლნ

ზოგ. ბოკოლჩრ კრეფს“.

ბოკოლკერ „მოაკრეფინა“.

*
* *

მგსნ „გაყიდვა“

დიცი რატ ნგსადია ბოწი „მე მიყვარს ცხვრის („ცხვარი“) გაყიდვა“.

ღწლო მგსგჩოს ჰორბო „მე გაყიდი ძროხას“ („გამყიდველი ვარ ძროხა“).

ღნ მგსგრ (ხაშ. მისირო) „მე გაყიდე“.

*
* *

როწადია ჰორბო „ძროხის („ძროხა“) გარეკვა“. როწადია ჰადევან „საქონლის („საქონელი“) გარეკვა“.

ცოლ'ულ როწ ჰადვან „ის ერეკება საქონელს („საქონელი“)“.

დნ როწ-ჩო „მე ვერეკები“. დნ როწჩოდ? „მე ვერეკები?“

მე შიე როწჩო? „შენ რას („რა“) ერეკები?“

როწი? (III პ.) =კითხვ. დნ როწორო „მე გავრეკე“.

ცოლ'ულ როწორო „მან გარეკა“.

როწჩოს ლი „გარეკილი“.

აწ. ზოგ. როწრ „ერეკება“. როწრჩი? „ერეკება?“ მე როწრჩო
„შენ ერეკები“.

დნ როწნ „მე გავრეკავ“.

როწო! როწობ „გარეკე!“ „გარეკოს“ (II, III პ.)!

როწკერ „გაარეკინა“. როწკეჩო „ვარეკინებ“.

*

* *

მუშე ბოჰუ (III პ.) „სუნთქავს“. დნ მუშე ბოჰუჩი „მე ვსუნთქავ“.

მე შიო ბოჰუჩი? „შენ რატომ სუნთქავ?“

კითხვ. მუშე ბოჰუჩოდ? „(მე) ვსუნთქავ?“

„ ცოლ'ულ მუშე ბოჰუდ „ის სუნთქავს“.

ბოძ. (II პ.): მუშე ბაჰო! III პ. მუშე ბაჰობ! „ისუნთქოს!“

ჰუნ. მუშე ბოჰუჩო „ვისუნთქე გუშინ“.

კითხვ. მუშე ბოჰუჩი? „ისუნთქე?“

შეიძლება „მუშე-ს“ გარეშეც: მე შიო ბოჰუჩი? „შენ რატომ
სუნთქავ?“

დნ მუშე ბოჰუჩი „მე ვსუნთქავ“.

დნ მუშე ბოჰუჩოს ლო „შენ მსუნთქველი ხარ“.

მუშე ბოჰუნ ლო „მსუნთქველი არის“.

მუშე ბოჰუნ ზუყურ ლო „მსუნთქავი ყოფილა“.

*

* *

მრგა ბაჰან, მრგა ბაჰადია „ტყავის („ტყავი“) გახდა“, „გატყავება“.

მრგა ბაჰუჩი „ტყავს („ტყავი“) ვხდი“, „ხდის“.

მრგა ბაჰურ „ტყავი გავხადე“.

*

* *

ლენჯელიო წჳ „განთებ ცეცხლს („ცეცხლი“)“.
ლენჯელიერ წჳ „დავანთე ცეცხლი“.

*

* *

ვექლი რუვო „მწყემსობს“, „მწყემსავს“,
ვექლი რუვორ — აწ. კონკრ. „მწყემსობს („მწყემსობა აკეთებს“)“.
ვექლი რუვორ — ნ. ძირ. „ვიმწყემსე („მწყემსობა გავაკეთე“)“.
ბოწლრ ვექლი რუვორ „ცხვარს მწყემსავს („მწყემსობა აკეთებს“)“.

*

* *

ხექერ „წაიქცა“.

ღნ ხექო „მე ვიქცევი“, ხექომ? „იქცევი? (=ეცემი?)“

ცჳგ ხექ, ხექი „ის იქცევა“.

ხექლეკერ „წააქცევიან“, „წააქცია“.

ხექლეი „აქცევს (ახლა)“.

ხექლო|ხექლო-ბ! „წააქციე!“, „წააქციოს!“

ბ, რ, მ, ხექერი? „წაიქცა?“

*

* *

ღნ ბგცუ მუწყელიერ „მე მკლავი მოვლუნე“.

ხოლულ ბგცუ მუწყელ „ის მკლავს ღუნავს („მან მკლავი
ღუნავს“).

— მუწყელი? „მოღუნავია?“

— ღნ ბგცუ მუწყელიო „მე მკლავი ვღუნავ“.

— მუწყელიომ?

— ღნ ბგცუ მუწყელიოს ღი „მე მკლავის („მკლავი“) მოღუნავი ვარ“.

— მუწყელიერი? „მოღუნა?“

— მუწყელო! „მოღუნე!“ მუწყელობ! „მოღუნოს!“

მუწყელიორ „ღუნავს“, მუწყელნ „მოვღუნავ“.

რელი „ჩხუბი“
დნ ხელი „მე ვჩხუბობ“.

კაუზატივის მაგალითები

1. დნ ხტლნარ დიბი „მე მოგატყუე შენ“.
დნ ხტლნარ დიბი „მე გატყუებ შენ“.
ხტლნარ დიგო „ის მატყუებს მე“.
დნ ხტლნარკა ყაზი ვუორ დუტაო „მე მოგატყუებინე სხვა“.
2. ხოლ'ულ მიერ დიგო ხაბარ „მან მიამბო მე ამბავი“.
ხოლ'უტო დნ ხაბარ მიევა ტოდოყაზი.
3. რუჩქა ბიშერ „კალმისტარი გატყდა“.
დნ რუჩქა ბიშერ „მე კალმისტარი გავტყხე“.
ხოლ'ულ რუჩქა ბიშერ „მან კალმისტარი გატყდა“.
4. დნ ხექერ „მე წავიქეცი“.
ხოლ'ულ დნ ხექ-ლ-ერ „მან მე წამაქეცია“.
დნ ხექო „მე ვიქეცი“.
დნ ხექლერი „მე ვაქეცი“.
5. ხტლნარ ხეტი „ის მიდის“.
ხტლნარ ხეტი დნ ზურმულდო ხეტიკორ „ის თუ არ წავა, ძალით წავიყვან“.
6. ხტლნარ ხეტი „ის მოვიდა“.
ხტლნარ ზურმულდა ხეტი „ის ძალით მოვიდა“.
7. ხოლ'ულ ჩახ ჰეროდო „ის წერს კალმით“.
დნ ჩახო ყალამლიდ „მე ვწერ ფანქრით“.

პირობითი კილო

1. ხტლნარ ხეტი, დნ ხეტი „რაკი ის წავიდა, მეც წავედი“.
მე ხეტი, დნ ხეტი „თუ შენ წახვალ, მეც წავალ“.
ხოლ'ულ გულოლ' (ილ'ურაბ, ლ'ური) ჯოჯო, დნო გულან ჯოჯო

„თუ ის დადგამს სახლს („სახლი“), მეც დადგამ“.

2. ცოლულ გულურ-ყნდა ჯოჯო, დანო გულჩო ზუყურ „იმას რომ აეშენებინა სახლი, მეც ავაშენებდი“.

ცოლულ დიე ეგს ციტაერქნდა დგნო, ჟინის ეგს ციტაეჩ ზუყურ „იმას რომ ჩემი ძმა მოეკლა, მე მის ძმას მოვკლავდი“.

3. მე დიგო ცოქრო ნ გლ'დო, დნ დიბი როხჩო ზუყურ კოტტუ ჩაქმა „შენ მე ფულს („ფული“) თუ მომცემ, მე შენთვის ვიყიდი კარგ ჩექმას („ჩექმა“)“.

ჭუქუმათლილ ნ გლ'დო ცოქრო, დნ გულნ ზუყურ კოტტუ ჯოჯო „მთავრობა თუ მომცემდა ფულს („ფული“), მე ავაშენებდი კარგ სახლს („სახლი“)“.

მყოფადი დრო

1. გულნ ზუყურ „ავაშენებ“.

დნ გულნ ზუყურ ხიშო ჯოჯო „მე ავაშენებ ხვალ სახლს („სახლი“).

მიც. ცაწუნ...

დიე ცრბუ ეწტალო ე'ანუ უნდი რილ' „ჩემი მამა წავა (ალბათ) ორი დღის შემდეგ გაღმა [მთაში]“.

მგნ ეწტალო რილ' „შენ, ალბათ, წახვალ გაღმა [მთაში]“.

მიჟე მეტალო რილ' „თქვენ, ალბათ, წახვალთ გაღმა“.

ცნგრა მეტალო რილ' „ისინი ალბათ წავლენ გაღმა“..

შენიშვნა. ეს არ იხმარება პირველ პირთან (მაგ.: დნ ეწტალო ... ცილე... ეწტალო, იცვლება აწ. მიმღეობით: მხ. ეწტაეჩოს-ლო... მრ. მეტაეჩოს-ლო).

ცოლულ ჩახჩო ზგდნ ქალარ „ის, ალბათ, ხვალ დაწერს წერილს“.

ცოლულ ჩახალი ქალარ „ის, ალბათ, დაწერს წერილს“.

ცილდო ხალყლილ ჯოჯოვა გულნ ლი ეახალსოფელი ლრ „ჩვენი ხალხი, ალბათ, ააშენებს სახლებს ახალ სოფელში“.

ხიშოდა დნ ეწტაღიე გიკ ლაგადტჟ „ზეგ მე, ალბათ, წავალ

ლაგოდებში“.

ცნგ ხიშო ცაწყაც-ლ'ე გიჟ „ის ხვალ, ალბათ, არ მოვაო“.

ცნგ ცეტ'ე აბეზათელნო რილ' ხიშო „ის აუცილებლად წავა ხვალ გაღმა [მთაში]“.

შენიშვნა.

მყოფადი დრო აღწერითია.

ეს ნიშნავს, ამ პირმა არ იცის დანამდვილებით წავა თუ არა.

ცილენო გულან ზუყურ? „ჩვენ ავაშენებთ?“

მიჟენო გულან ზუყურ? „თქვენ ააშენებთ?“

2. ცოლ'ულ გულან ლი ჯოჯო „ის ააშენებს სახლს („სახლი“).

მიჟენო გულან ლი „თქვენ ააშენებთ“.

ცნგრალონ გულან ლი „ისინი ააშენებენ“.

მე სურბა ცელჩო? „შენ რატომ ჩხუბობ?“

ცნგ ცედ „ის ჩხუბობს“.

— მე ცელჩო-მ? „შენ ჩხუბობ?“ ცნგ ცელი? „ის ჩხუბობს?“

დნ ცელერ „მე ვიჩხუბე“. მე ცელერი „შენ იჩხუბე?“

ცელენ ზუყურ

ცელენლო

ცელენ ზუყუნლ

*

* *

ლიცი ცატ ცელადია || ცელან „მე მიყვარს [მინდა]“

ხიშო დნ ცეჩან „ხვალ მე ვიჩხუბებ“.

ცელრრ „ვიჩხუბობ“ (აწ. ზ.). ცელენ ზუყურ „ვიჩხუბე“, ცელჩო უყურ „ვიჩხუბობდი“.

ყველა სამუშაოს („სამუშაო“) გათავებისათვის ძალიან ისწრაფვიან.
4. მოულოდნელად თოვლი მოვიდა რა, ქვეყანაც თუ გაცივდა, იმ სამუშაოს („სამუშაო“) აკეთებენ რა („კეთებისას“), ისინი მას მალე ათავებენ.

ბ ა ი რ ა მ

1. ჰინჩოდ ცილე ბაირამ რუოჩ. 2. ბნდ ბაირამ ჰალტუჯაბალის-
ნო რეტაარტუჯაბალისნო ბაირამ ლი. 3. ჰინჩოდსა შოდნ ხანლალასნო
ბეჩედაბ ხალყლისნო ჰუქუმათ ზამმათ ხალყლილ ბაჩაჯზი ბუორ. 4. ქა-
ჯავი ხალყლის ბაირამ!

დ დ ე ს ა ს წ ა უ ლ ი

1. დღეს ჩვენ დღესასწაულს ვზეიმობთ („ვაკეთებთ“). 2. ეს
დღესასწაული მუშებისა და გლეხების დღესასწაულია. 3. დღევან-
დელ დღეს ხანებისა და მდიდარი ხალხის მთავრობა შშრომელმა
ხალხმა განდევნა. 4. გაუმარჯოს ხალხის დღესასწაულს!

ლ ' ი ნ მ ო დ ი ა ჰ ა დ უ რ ლ ' ი

1. ლ'ინი ციჩოქერ. 2. ესაზ გია ბაიბიხ'ილ ბუორ. 3. ლ'გ'ბურ
როჰალა დაჰაბ ზაბან ციჩოხერ. 4. როჰადარსა წუმი ბაჰა ჰუნდუ
ჰაჰათ ბაჰურ. 5. ბნდნ რაჰოლ' ცობუ ვანტატო. ჰუნდნ ეტატორ. 6.
ლ'გ' როჰელდო, ჰაბურ ეუნხოს. 7. ბნლ რიყენ, ყიდულ ჰრჩოს ყო
ხეხსა ჰრდია იაჰ ბუო. 8. ცილე, ყარალონ, ესგრა ქომაგ ბურრ:
ქიქირუ ჰუნდუ ტატორ, სიმინდი მაცკარ, ბრბოდუ ქიქირუ ჰალტი
ბურრ.

ზ ა მ თ რ ი ს ა თ ვ ი ს მ ზ ა დ ე ბ ა

1. ზამთარი მოახლოვდა. 2. თოვლის („თოვლი“) მოსვლა დაი-
წყო. 3. წყლების („წყლები“) გაყინვამდის („გაყინვისათვის“) მცირე
დრო დარჩა. 4. სიცივისაგან დასაცავად შეშა საჭირო გახდა. 5. რად-
გან ასე არის, მამა ყოველდღე შეშაზე დადის. 6. წყალი თუ გაყინა,
წისქვილი არ იმუშავებს („არ იტრიალებს“). 7. ეს იციხს რა, დღეა

(„დჭდაძ“) საფქვევი რამის მალე დაფქვას იჩქარის. 8. ჩვენ, ბავშვებიც, მათ ვეხმარებით („დახმარება ვაკეთებთ“): წვრილ შეშას („შეშა“) ვჭრით, სიმინდს („სიმინდი“) ვფშვნით, სხვადასხვა წვრილმან საქმეს ვაკეთებთ.

პ ო ნ რ

1. პანს ვაძა და ცრობულურ ლ'ელ' პონრდ გეტენ ზუყურ. 2. ცრობულ ცოგი პუნდუ ბუჭუა ბაიბიხილ ბუორ. 3. დან ცოლ'უგ თორწან გეჩენ ზუყურ. 4. ცრობულ პუნდუ მუჯლიტა ტანტიტ, ბანგი-განგი ტანტან ზუყურ. 5. და ცოლ'უგ ნგსაღარ:

— 6. ცრობუ! სურბა მან პუნდუ მუჯლიტა ბოხონ ტანტანის?

7. ცრობულ ჟავაბ ბუორ:

— 8. ბოდუ, და ტანტანოს, პელ'ას პუნდუ ლო. 9. ბოდუ კოტ ლ'ეპორ. 10. ბოლ'უს წან ქუთაქაბ როჯორ.

11. ბოლ'უ ვაძა დიცი ცრობულარსან თაბანაბ პუნდოს ცრ'არარ რიწყერ. 12. ბედლო ცილე ბულიდ ნურ.

ტ ყ ე შ ი

1. ერთ დღეს მე მამასთან ერთად ტყეში წავედი. 2. მამამ იქ შეშის („შეშა“) ჭრა დაიწყო. 3. მეც მას („მასთან“) ვუყურებდი რა, ვიდექი („დავდექი“). 4. მამამ შეშა (ხეები) მიყოლებით („რიგში“) არ მოჭრა რა, შიგადაშიგ („აქა-იქ“) ჭრიდა. 5. მე მას შევეკითხე:

— 6. მამა! რატომ შენ შეშა მიყოლებით არ მოჭერი („არ აიღე რა, მოჭერი“)?

7. მამამ მიპასუხა („პასუხი გააკეთა“):

— 8. ეს, მე რომ ვჭრი („საჭრელი“), მუხის შეშა არის. 9. ეს კარგად იწვის. 10. ამის ცეცხლიც ძლიერია.

11. ამ დღეს მე მამასთან ხეების („შეშის“) საკმაო სახელები შევისწავლე („ავიგე“). 12. შემდეგ ჩვენ სახლში წავედით.

ლ ' ი ნ ი

1. ლ'იმმო ჰავა ბაჭელორ. 2. ცუნზ გიორ. 3. ლ'გ'ბურ როჭაღარ. 4. შადამლაღლო ბგხუ რეტელ შიტორ. 5. ჯოჯოღან წან რეკოღარ.

6. ბულიგუწუ რაჭოს ჰაივანლალას პანსნო გიშოქიდ წუმი რაჭუნ რეჩრ. 7. ლინი ჭეზი ბაჯურუ ტუნდ ბიშშუგ ნაშშუ ტუნდ ლი. 8. ბედლო ნიშოდსან რგხალან, ნიშეს ნოშელა ბაიბიხ'ილ ბურ.

ზამთარი

1. ზამთარში პაერი ცივდება. 2. თოვლი მოდის. 3. წყლები იყინება. 4. ადამიანები („ადამიანებმა“) თბილ ტანისამოსს იცვამენ. 5. სახლებში ცეცხლს („ცეცხლი“) ანთებენ. 6. შინაური („სახლში მყოფი“) ცხოველები ერთხელაც („სრულიად“) გარეთ არ გამოდიან რა, იმალებიან. 7. ზამთრის („ზამთარში დამდგარი“) დღე ყველაზე მოკლე დღე არის. 8. შემდეგ დღე გრძელდება რა, ღამე მოკლებას („მოკლება“) იწყებს („დაწყება აკეთებს“).

სწრიო

1. სწრიო ცინსანლი წყა ფადლოდერუ ჟო ლი. 2. სწრიოტა შადამლა ტარწყორ. 3. ცოლ'ულ რრლ რალრრ, მრჩე ბალ'რრ. 4. ცოლ'უტა ტაოდო როყ თუჯლრრ. 5. ცოგუ კაჭკალი ლ'გრრ. 6. შუგუნ სწრიო ბაჯოდ ლოდდერ იშლ'ი (ჰალტილრ) ბოჯრრ. 7. ცუგიან შუგოს ჰი ფონჯრრ. 8. ცოლ'ულ ჰის წელა რურრ. 9. შუგოს ჰი ცინსანლიდ მალუ წყა ფადლოდერუ ჟო ლი.

ცხენი

1. ცხენი ადამიანისათვის ძალიან სასარგებლო რამეა. 2. ცხენზე ადამიანები სხდებიან. 3. ის („მან“) კალოს („კალო“) ლეწავს, მიწას („მიწა“) ხნავს. 4. მასზე (ზევით) ტვირთს („ტვირთი“) კიდებენ. 5. ის ტაჭკაში („ურიკაში“) იბმება. 6. თუ ცხენი ჭაკია, ყველა საქმეში (სამუშაოზე) გამოდგება. 7. გარდა ამისა, ჭაკ ცხენს რძე აქვს („ჭაკი ცხენის რძე არის“). 8. მისი რძისგან კუმისი კეთდება. 9. ცხენის რძე ადამიანის ორგანიზმისათვის ძალიან სასარგებლო („სარგებლობა მქონე“) რამე არის.

ცონს

1. ცონს წყა ქუთაქლოდერუ შა წყა ჰალტიზი ბაჯოს ჰაიშან ლო. 2. ცოგუ გგრამინ'რ ლ'გრრ. 3. ცოლ'ულ მრჩე ბალ'რრ ვა რრლ

რწმუნე. 4. ცოლის ხო ნუჯა კოტტუ როჯორ. 5. ცოლ'უს მრგო პოლ' გგზნოდ უოძორ ჰალტიზი ბურ.

ხარი

1. ხარი ძალიან ღონიერი და ძალიან მუშა („მუშაობა მკეთებელი“) ცხოველია. 2. ის ურემში იბმება. 3. ის („მან“) მიწას („მიწა“) ხნავს და კალოს („კალო“) ლეწავს. 4. ხარის ხორცი საჭმელად („ჭამა“) კარგია. 5. მისი ტყავი ფეხზე ჩასაცმელი რამეებისათვის მუშავდება.

პორი

1. პორი წყა წიკარაბ ჰაივან ლო. 2. ცოლ'ულ პინ ნილ'ორ. 3. ცოლ'ულ პინ თაღუ, რელ', კიმა რურ. 4. პორის ხო ნუჯორ, მონ'გოლის პოლ' გგზნოსა უბურ რურ. 5. პორი ხალყლიდ მაჭეშათლი ფაძად წიკარაბ ჰაივან ლო.

ძროხა

1. ძროხა ძალიან დიდი ცხოველია. 2. ის („იმან“) რძეს („რძე“) იძლევა. 3. მისი რძისგან („რძის“) ნაღები, კარაჭი, ყველი კეთდება. 4. ძროხის ხორცს („ხორცი“) ვჭამთ, ტყავისგან („ტყავის“) ფეხზე ჩასაცმელი რამეები კეთდება. 5. ძროხა ხალხის მეურნეობისათვის დიდად მომგებიანი ცხოველია.

გამუშ

1. გამუშ წყა ყუვათ, წიკარაბ, წყა ჰალტიზი ბაჭოს ჰაივან ლო. 2. ცოგუნ ცგრამიონ ლ'გორ. 3. ცოლ'ულ მრჩე ბნლ'ორ, როლ რა-ლ'ორ. 4. ცავეუ გამუშას პინ ლახინ წყა ტაქამ ლოდერუნ დოჯორ. 5. ცოლ'ულ პინსნო რელ', კიმა, თაღუ რურ. 6. გამუშას ხო ნუჯორ, მონ'გო პოლ' გგზნოდ უოილრ ჰალტიზი ბურ. 7. ცოლ'უს ბაჰან ფაძადან პოროდრ წიკარაბ ბოჯორ.

კამეჩი

1. კამეჩი ძალიან ღონიერი, დიდი, ძალიან მუშა („მუშაობა მომხდენი“) ცხოველია. 2. ისიც ურემში იბმება. 3. ის („იმან“) მიწას („მიწა“) ხნავს, კალოს („კალო“) ლეწავს. 4. ფურკამეჩის რძე ბევრი

და ძალიან გემრიელი („გემო მქონე“) არის. 5. მისი რძისგანაც („რძისაც“) ერბო (კარაქი), ყველი, ნალები კეთდება. 6. კამეჩის ხორცს („ხორცი“) ვჭამთ, ტყავი ფეხზე ჩასაცმელი რამეებისათვის მუშავდება. 7. მისი ფასიც, სარგებლიანობაც ძროხისაზე დიდია.

ე გ რ მ ა ტ უ

1. ეგრმატუ წყა ჰალტიზი ბაჭოს, ხასგუ მაშარულალღწ წყა ფადდა ლახი ლოდერუ ჰაივან ლო. 2. ეგრმატუ მაშარულალღს ეგრწამი ლი. 3. ეგრმატას ხო ნუჯოის.

ვ ი რ ი

1. ვირი ძალიან მუშა, განსაკუთრებით მთიელებისათვის ძალიან დიდი სარგებლობის მომტანი („მქონე“) ცხოველია. 2. ვირი მთიელის ურემია. 3. ვირის ხორცი არ იჭმება.

ჰ ო რ წ ო მ

1. ჰორწომ ეგრმატალ' რელ'არაბ, მალუ ბეყყუ, ქუთაქ წიკარაბ ჰაივან ლო. 2. ჰორწომ ეგრმატად ბაკალდან ჰალტიზი ბუა ბოჯორ. 3. ჰორწომ ჯამალ ცოსან ჰაივან ლოტონ ცოლ'უს ყიმათ წიკარაბ ბოჯორ.

ჯ ო რ ი

1. ჯორი ვირის („ვირზე“) მსგავსი, ტანად („ტანი“) დიდი, ძალიან ღონიერი ცხოველია. 2. ჯორი ვირის ადგილზეც მუშაობს. 3. თუმცა ჯორი ცუდი ზნის მქონე ცხოველია, მაგრამ მისი ღირებულება დიდია.

ბ ო წ ი

1. ბოწი ლახი წიკილ-ლოდერუ, შადამლალღ ფადდა წყა წიკარაბ ჰაივან ლო. 2. ბოწლოს ხო ნუჯა ბიშუგ ნიარუ როჯორ. 3. ცოლ'უდ ჰინდარსან კიმა რუჯორ. 4. ბოწლოდ ლ'ურუს ხალიჩარ, ყირ, ყენონ ბრზად ლეჰინ რუჯორ. 5. ცოლ'უდ მოგალის ჰონგო(ვა) რუჯორ. 6. ცოლ'უდარსან ნაქადლა რუონ როჯორ.

ცხვარი

1. ცხვარი ბევრი სარგებლობის მომტანი, ადამიანებისათვის (ძალიან) დიდად სასარგებლო ცხოველია. 2. ცხვრის ხორცი საკმე-
ლად („ჭამა“, „ჭამისათვის“) განსაკუთრებით გემრიელია. 3. მისი
ჩრისაგან ყველი კეთდება. 4. ცხვრის მატყლისაგან („მატყლის“) ხა-
ლიჩები, ნაბადი, შალი (მაუდი) და სხვადასხვა ქსოვილიც მზადდება
(„კეთდება“). 5. მისი ტყავისაგან („ტყავის“) ქურჭი იკერება („კეთ-
დება“). 6. მისგან სამოგვე მზადდება („კეთდება“).

ცაქლამუ

1. ცაქლამუ ყარყალა ბეყყუ, ყომ რიყერუ, ბოლო ბეხნლუ, წაყ
ქუმაქ-ლოდერუ ჰაივან ლო. 2. ყოლ'უდ მკვარტო ტოორყენალ'ერუ
ხო ლი. 3. ცაქლამატო მადამლა ტოონ'ყორ. 4. ყვგრა ყვგრამიო ლ'ორ.
5. ცაქლამას ხო ნუჯორ, ჰინ ხულ'ორ. 6. ყოგუ ჰალტიზინ ბურორ. 7.
ცაქლამას ლ'უნ თონ'დილუ, ხირაიბ ბაჰა-ლოდერუ როჯორ.

აქლემი

1. აქლემი სხეულდიდი, თავპატარა, კისერგრძელი, ძალიან დამხ-
მარე ცხოველია. 2. მის ზურგზე უნაგირის მსგავსი ხორცი არის. 3.
აქლემზე ადამიანები სხდებიან. 4. ისინი ურემში იბმებიან. 5. აქლე-
მის ხორცი იჭმება, რძე ისმება. 6. ის მუშაობს კიდეც. 7. აქლემის
მატყლი ფაფუკი [და] ძვირადღირებულია („ძვირი ფასის მქონეა“).

ტუ

1. ტუ წაყ წოდორაბ, ყუჯლერუ ყო ხეხსა ბიჭკი რაჯჩოს, ბე-
ტერჰანლიტო წაყ მუტეშაბ ჰაივან ლო. 2. ტუნი მუშე წაყ ბიყორ,
ქუდნ ხეხსა ნედორ, ყოლ'უება ტუ ცინსანლი წაყაბ ყარაულ ლო.
3. ხასგუ ბოწლოდ ყაილოტო ტუ ჩარაგრისუ ყო ლი. 4. კოტტუ ტა-
ილ ჰიდილ ყუ ბეყანდონ ყარილილო ნ'ინ'ზიბუოდენ ბეტერჰანლის
ყა რუხუნთეზი ბუოის, 5. ვა წაყ იაჰ-ლოდერუ ჰაივან ლო.

ძალღი

1. ძალღი ძალიან ფრთხილი, ნასწავლი რამის („ნასწავლი რა-
მე“) მალე შემთვისებელი („გამგები“), პატრონის („პატრონზე“) ძა-

ლიან გამგონი ცხოველია. 2. ძალი სუნს ძალიან გრძნობს („ძალე
მა სუნი ძალიან იცის“), ხმაც სწრაფად ესმის, ამიტომ ის („ძალი“
ადამიანისათვის დიდი „ძალიან“) ყარაულია. 3. განსაკუთრებდი
ცხერის საძოვარზე ძალდი აუცილებელი რამეა. 4. კარგი ძალდი
რამდენსაც არ უნდა შიშვილობდეს, დასაცავი თუ არის, გაჭირვე
ბაში პატრონის ნივთს თავს არ დაანებებს. 5. ძალდი ძალიან ერთ
გული ცხოველია.

გედუ

1. გედუ წაყ ხეხაბ, ჟუ ბიგერუ ლოტონ, ჰუნარ ბგყუუ ჰაივას
ლო. 2. გედუ ვაწერუ ბეტერჰანლიტ მუტეშაბ, იაჰლოდერუ ჰაივას
გრჰ. 3. გედბას რიჟეყსნ ჟინის ცან რაწჩოს მრჩე ლოტო, ცოლჰ
ბეტერჰანნო ხეხსა შოყრ.

კატა

1. კატა თვითონ პატარა რომ არის, ძალიან მარჯვე, დიდი შეძ
ლების ცხოველია. 2. კატა ძალღვით („ძალღის მსგავსი“) პატრონის
(„პატრონზე“) გამგონი ცხოველი არაა. 3. კატების, იგივე თავის
მუცლის გამძღომი ადგილი თუ ნახა („არის“), ის პატრონსაც („პატ
რონიც“) მალე ივიწყებს.

სან ლადბან

1. ჰანს თაფა ბგყაბარარ ლადბა მიდანრ კარბალენ როყრ.
2. სარრ ცნგრა ნაწან, რუჰურუ ჟოგროლ ცგნტოო ტოოდო ბუტუნ
ბეჩერ. 3. ბუჰურუ სნ მაწარ მეხტოო დანდბნ ცოლჰეს ხო ტოტოკჰი-
რუა (ნოტანკა) რატარ, კამმო ცოლჰულ ჰილლალტოო ჰინრჰენ ცინო
ნეტა კეზი როვნს. 4. სნ ლახლიტ ბეჩერ. 5. რგყაბარარ ლადბა იაჰ
ბუა კეზიბაჯიტ ციტტინ ცინო ბაქერ. 6. ბოლჰუ მეხტონ სნ ბა-
ლარზი ბავნს. 7. ბედლო ჰანს დანდე, წაყაბ ბაჰარჩი ბაჰუნ,
ჟარტოდრ ბეკიჰერ. 8. ცოლჰულ მეტენ საროს ჰარე რრჰა ყას
ბუორ. 9. ბარჩენნო ბედლო საროლ დანდე ნომეტენნო მუჰურ.

მელა და ყვავები

1. ერთი გროვა შშიერი ყვავებისა („ყვავები“) მინდორზე („მინ-

ჰინარუ „ხორხი“, ლუნ „მატყლი“, ლუ „წყალი“. ჩურუტო „მათარხი“, ბალამ „ხანჯალი“, ცალე „ქამარი“, ბალამ-ცალე „ხანჯალ-ქამარი“.

ბნდ ბალამ დიე ლი „ეს ხანჯალი ჩემია“. ბალამოდ ქილუს ყამ „ხანჯლის რკინის თავი“, ბალამოს ქილ „ხანჯლის რკინა“, ბნდ ლი ცოქროს რკინა ბალამოს „ეს არის ხანჯლის ოქროს რკინა“, რგლო „ხის ქარქაში“, ხაწა „მამა“, ხაწა „მამები“, ჰოკო „ჩითი“, ჰოკორ „ჩითები“, ტოყოლ „ქული“, ტოყორლია „ქულები“.

ბალამოს ცოქროს ბუტოუ „ხანჯლის ოქროს სახელური“.

ბალამოს ცოქროს ბუტოას მაცათია „ხანჯლის კუნძულივით ამაღლებული რკინის ადგილი“

ბალამოს ციჰუ „ხანჯლის პირი“

ბალამოს შელუ „ხანჯლის რქა“

ბალამოს ქილუს ნიცუ „ხანჯლის რკინის თასმა“

ჯოჯო „სახლი“, ჯოჯო-ს „სახლის“, ჰონხ „ფიტარი“, გგრ „ყედელი“, მუტუ „მინა“, ჩირო „ღობე“, მაჰახ „ქარი“ (მრ. მაჰახ-ბა) „შესავალი ადგილი“, ყგცუ „ქარი“, ყავარ „ყავარი“, წალ || ყაჰა „ზევითა მსხვილი ბოძი“. ტრუბა „მილი“, ფეჩი „ფეჩი“, თახ „საწოლი“ (მრ. თახ-ლა).

ბნდ ჯოჯო დიე ლი „ეს სახლი ჩემია“. ბოლუ ჯოჯოს ჰაჰა გურის ლო „ამ სახლის მასალა ფიტარისაა“. ბნდ ჯოჯო ნოშენო, ბნდ ციწუ რიყუა კოტუო ჯოჯო გულოჩო „ეს სახლი დავშალეთ რა, ახალი, დიდი, კარგი სახლი გავაკეთეთ“. რიყერ ჯოჯო რივაჯერ „პატარა სახლი გადიდება“. ბოლუ ჯოჯო დნ ბეჩედაბ ლო „ამ სახლით მე მდიდარი ვიქნები („ვარ“)“. ბნდ ჯოჯო ნესაჩ „ამ სახლს („სახლი“) გავყიდი“.

ყიაჰ ბუა წუწულო ყე! ნონყე ლინყერ ყე ხნბო. ყე ცილო რილდო მეტაჰ. ყანთა მაცერ ჰოკო ჰოქილსნ ხეხლიხუო ყგრა ხიზანლი კირა რუან მეტეჩი ცილე. ყალაჰლილ მიედო. უადო, ტგზ გუილო. ბუცი ბგხოლოდო ბეჩედ ბოჯ ბნდოარ. ყაზულო ბნდუ. ლილუს ყარა კოაკარ. რიშო მუხნ ნუწუნ ლო ცილე.

ყნტნლაჰ მალლარასადან

მალლა რასადანლირლ ზუყუნლო ხალყ ბაწოტეჩი. ცოგის სგდ სუყულ ნესანლი: ჰინნ ზადამ ცნტორ მალლა რასადანლირლ. ყნგ

სუკუ ექტაენლო მალლარასადანლიდნარ. ცოლ'უ სუკულ ნგსანლი მალლა რასადანლიგ. ჰინნ მგ შადამ ცატრარ მალლა რასადანლილ ნგსანლი: მგ ცატაროს ბიშედ დიგო გორ მალლა რასადანლიგ ნგსანლი ცროლ'უ სუკულ: ჰარან დნ ცატო დუგო ცრჯდო! ცატო დუგო ცოჯდო! მალლა რასადან ზუყუნლო ბარნ მგჯარნო თუკლენ ეჩენ. მალლარასადანლილ ბამ. ბიხ'ი ბუონლო ცნგ სუკუ ცნტადია. დნ ექტა-ლ'ე ნგსანლი მალლა რასადანლილ ბულ'ი მგ ცატაროს ბიშიდ რაყადია.

სუკუ ცაწილიო ცაწყოლ' ცუნ'ცულან ეჩენლო. მალლა რასადანლილ ნგსანლი ცოლ'უ სუკუგ: დნ ბულ'ი ექტა დნ ცაწყეჩოო ბნდუ ბარა ბექამინ'ყო.

ექტაენლო მალლა რასადან ცროლ'უ სუკუ ცაწილიო ცაწყოლ' ცუნ'ცულან ეჩენლო.

ექტაენლო მალლა რასადან ცროლ'უ სუკუ ცაწილიო ცაწყაწყოლ' ცუნ'ცულან ეჩენლო.

ეჩენლო ცნგ სუკუ, ეჩენლო ჰედოლ'ნ მალლა რასადან ცაწყელ'ენ. მეტაენლო ზაბან ცაყენ გორ მალლა რასადან. ბედლო ცურდეზი ცრჯუნლო ცნგ სუკუ ჰაყ'აბ დნ ცოლ'ულ ცნტარ.

ბედო ცნგ სუკუ ხენლილტო ბარნ მეხ ციჩიტ ცუჩენლო. ბედლო გიტო მაწნლო მალლა რასადან ლ'ეცენო. ბედო ნგსანლი ცოლ'უ სუკულ: მობლანს ცრჯოლ'.

დუგო ნგსო ლი ცნტლაც მალლა რასადან. ცაქი ჰარლიტო ლ'ემოცა ბატტო, ლ'ემრე!

მატყუარა მოლა ნასრედინი

ყოფილა მოლა ნასრედინი, რომელიც ხალხს ატყუებდა. მერე ერთმა კაცმა იკითხა თურმე: „ხალხს როგორ ატყუებდო მოლა ნასრედინი?“ შემდეგ ის კაცი წასულა („წავიდა“) მოლა ნასრედინთან.

— შენ ხალხს („ადამიანებს“) როგორ ატყუებ? — უკითხავს მოლა ნასრედინისთვის.

მოლა ნასრედინს უთქვამს: „მომტყუებელი გუდა შენთან არ არისო“.

— ჩემს მოტყუებას თუ შეძლებო?

მოლა ნასრედინი კლდეს მიბჯენილა („მიბჯენილა რა“), გაჩერებულა.

მოლა ნასრედინმა დხიწყო იმ კაცის მოტყუება.

— მე წავალ სახლში, — უთქვამს მოლა ნასრედინს იმ კაცის-თვის. — შენ შეუდექი ამ კლდეს.

ის კაცი მიდგომია („მიმდგარა“) კლდეს, სანამ მოლა ნასრედინი მოვიდოდა... [ჰო, და] წასვლის დროც მოსვლია. შემდეგ უფიქრია: „ის კაცი („კაცმა“) მე მომატყუაო“ და სწრაფად („მალე“) კლდე დაჭრა, რომ არ წაქცეულიყო და გაიქცა. შემდეგ უნახავს მოლა ნასრედინი იცინოდა. მაშინ („შემდეგ“) უთქვამს იმ კაცს — ასეთი ხარ შენ, მატყუარა, ამბობენ შენზე მატყუარა არისო. ზღაპარზე იცინე მანდა, იცინე!

*

* *

ცაგ სუკუ ცო^ნსლ^ნერუ ქუთაქაბ ლო „ის კაცი ხარივით ღონიერი არის“.

ცო^ნსლ^ნერუ ქუთაქაბ ჰორრ გრჰ „ძროხა ხარივით ღონიერი არაა“.

ბზდ სუკუ ცგსგრალ ცატ „ეს კაცი ძმასავით მიყვარს“.

დნ ჰუნ^ლ ცაჰენლ^{ელ} ცალ^ნ ცენ^ტაერ „მე გუშინ ცოლთან ერთად სოფელში წავედი“.

უამილათდო ეოჯოლურ ცან^ყოლ^ლ უნ ბეკიჰერ „უამილათის სახ-ლამდე რომ მოვედი („მოსვლაზე“), ძალი გამომეკიდა“.

ბალ^ად ცობუს ლი „ხანჯალი მამის არის“. ბალ^ადოლ^ლ ცობუს ჰან^ად მეხენლო „ხანჯალს („ხანჯალზე“) მამის სისხლი წასმია“.

შადალა იბრაგიმოვის ტეხ^ნ „ადალა იბრაგიმოვის წიგნი“

შადალა იბრაგიმოვ ნგლ^ნარ ტეხ^ნ „ადალა იბრაგიმოვმა მისცა წიგნი“.

დნ ცისკოლალ^ნ ცენ^ტაერ ზუყურ „მე სკოლაში დავდიოდი“.

დნ ნირაჩ ზუყურ „მე ვარტყამდი“.

ჰინ^ნდილახდი ცენ^ტაერ „რამდენიმეჯერ მივედი“.

დიე ცაჰე ბერსინაბ ლო „ჩემი ცოლი ლამაზია“.

დგბჷ ცაჷე ბერსინაბ ჟუ ლო „შენი ცოლი უფრო ლამაზია“.
სოლ'უს ცაჷე ლიდეროდჷ ბერსინაბ ლო „იმისი ცოლი ყველაზე
ლამაზია“.

გამუში ლო? „ჟამეჩია?“

გამუშიაი ლი? „ჟამეჩებია?“

ბრწუდ ლო? „მგელია?“

ბაპარჩი ლო? „ჟაცია?“

შუგუსარიომ ლი? „ცხენია?“

ცანყერი? „მოვიდა?“

გეტაერი? „წავიდა?“

გეტაერიომ? „მიდიხარ?“

სუდჰუჩი? „ყვლები?“

სუდტო? „წვები?“

ჰანს სუკული სუკუ ცანყერ „ერთი ვილაც კაცი მოვიდა“.

სუკუნ აწყის „არავინ ჩამოვიდა“.

*
* *

გემერ გემ შუთოლ' ტოყარჩენ გეტაერი ქალხოზლინ ჰალტი ბუა-
დია. ბალ, ალადია გუთანლინ ჰარვანო ლჷნ გუთანროწონ
ბაქლოლანდია გეტაერი. ხიშატარექო ბალ'ულან ლებატოოქოროი ყანუ
ჩარიქა მოჩე ბუტაური ბალ'ან. ბედო გუთანლის ჰარვანო ნიენ
ბეჩალაღერ. ჰაივანლი ბჷნო ქარტო გულუნ როჰოო ჰაივან. ბედო
გუთანლის მეჭრიან ბემერ. ბემბუტოლ' გუთანლინ ჰაივანო ლენ
ბულ'ინდო ნჷრ ბედო ტუკაბ ბაჰდაბაის. ბედო ბულ'ინ გეტაენ ქელუ
ლაჰინ ბედჷ გულუნ ცხწუ ლაჰი შიტაერი. გიშონქენ ცოჷდალლურ
ჰარადა ოკრკერ. ბედო ცალ'ად ჰატცონ გეტაენ კინჷურბუოო. ცრწან
ჰნჯატოცოწან ჰნჯატა. ბეჩენნო იხთილათ ბუოო. ჰარაშეზი ცაწოო
ბუონნო ჰარაშეზი ცაწოლ' ბედო გეტაკერ. ცნგის რიშო ცალ'ან
გეტაენ გაჰილო ჰიდბა ლოდოჩი ცნგინ გეტაენ იხთილათ ბუოო.

კიკიდოს ბაკ („შაშვის ბუდე“)

მისა პანს ვადა ტაოყარჩენ ენტაერ კონნო. კონნო ანყოლ ხონხნალალ ლირო. ვონვლას ვალნოსონ ზნდარ. ვალზოლოლ ფიქრუბუორო: სესარ ხონხლო ლოდი კიკიდოს ბაკ სოგუ ზნლადია წაყ ლირან ზუყურ. ესხირ ფიქრუნ ბუნ სგდ ვონვტოო ტოოდო ენტაერ. ენტაერ ტოო ესყოლდია ბაკნო ზნლიტო კირკარ ესენჩენდირ ცალენ ბიშენ ვონვტოოს ლგრან ესქერ. ლირო ესქოლ ყერე მებენ კუ-მანლო კოლენ კოკოლერ. ესხირ თანწოლდია კოტა პაინ მაყერ. ესგის ყოხილო ბუდეი ესტარ. ბული ცალ ციდეუგ ნესინ დიცი რაჯურ ყო. ესხირ კოე პაინ მანწოლ ცილ დიგო ნესარ: შუყო რაჯუნ ლიოე. დნ ესგ ნესინ. ბედონ ესუ ხალთივერ: ესუე! ნესო დიბი რაჯურუ ყო. ბედო დნ ნესარ ყიდეუგ: კიკიდოს ბოაკ ბოხჩა ენტაეროა ვონვტოოს ლგრა ესქერ; ცოლწტლუნ გალიგზი ცოჯურ. ბედო ციდეულ დნ დოხთურ ლიდერნო ესყან დარუ მებელკერ ცოლულ სახლეზი ცოჯურ.

ბოწლოს ვეხა („მეცხვარე“)

ნიშე ზუყურ ფარახიო ესელუ ბოწი. ხიშატა პენხსა ესშენ ლიყინო ბოწინ გიშომიენ ვარეხიოს. ვბან რანყან ტარტა მეტარ კიხუ მანძილი — ყან ვერსილოდ მანძილი. ცოგი მყოლ კოტ ბოწი ბშიოდირ. ვეშალენნო პასნო ვალენ ვანდნ ნაყერ. ცოგ ვანდნ ნაყოლ ბოწი კონო მიერ. ხონხილ ლგრან ბეჩენკენნო ესჩერო ჩნყალალო ქოლერ. შუყონ მებ მეტაიტო ტოოდო მყოერ ბოწნ. ბოწნ მყოერ ბიყოლ ყანუნ ყოზა რეკარიკერ. ბოწნი ბოწი ნუჯანის ყოზალ. ბედო შუყონმებ მეტაიტო უანდნ რეჩერ. ესგ უანდნ რეჩოლ ბოწი მიენ რეკ ნარ. ესგ დონოჩოდ ზაბანლი ნიშთუქალას მებ ზუყურ. დანდი ყაილო დან ბოწინ დან ესყოლ მარკეკუს მებნო მყოერ. ბოწინ ესელუკერ ბაკნო გოდორ. ესცუ რწან დან ბედრესტაერ.

3. ნაპადური თქმის ტექსტები

პრბულ ჰრ სიმინდი „წისქვილი ფქვავს სიმინდს“.

დიდო ცესდილ ჰუნლ ჰრ სიმინდი „ჩემი ძმა გუშინ ფქვავდა სიმინდს“.

დნ ჰრ „მე დავფქვი“.

დიცი ცატ ჰრლნ „მე მიყვარს ფქვა“.

დიცი მაწარ, ეე მებზ ჰრჩ ქიღბოლ „მე ვნახე ახლა, პურს ფქვავს ქალიშვილი (ქალიშვილმა)“.

ხიშო დნ ლო ჰრლნჩოს „მე ხვალ დავფქვავ“.

ქალხოზლის ლგყარ ჰრნ „კოლმეურნეობას დაამთავრა ფქვა“.

დიცი თუჯ ხაბარ „მე მესმის ლაპარაკი“.

დიცი თუჯურ ჰუნლ ხაბარ „მე გავიგონე გუშინ ლაპარაკი“.

ცნგ ცნგამ „ის ლაპარაკობს“.

დიცი ცაწარ ცნგ ცნგამჩოს „მოლაპარაკეა“, „მე ვხედავ, ის მოლაპარაკეა“.

ხიშო დნ ლო ცანლათუქლეჩოს „ხვალ მე მოვისმენ რადიოს“.

ეე დნ ცანლათუქლეჩ „ვისმენ მე ახლა“.

ჰუნლ დნ მგზნს რაპურ „გუშინ მე მიწა ამოვთხარე“.

დიცი მატარ მნჰა ტყურლ „მე მიყვარს მიწის ამოთხრა“.

ქალარ როხჩერ დნ „მე ქალალდი ავიღე (ამოვიღე)“.

დნ ეე ქალარ როხჩერ „მე ახლა ქალალდს ვიღებ“.

უჩენიქლილ უნდრი ქალარ როხჩურ „მოწაფე ყოველთვის ქალალდს იღებს“.

დიცი რატ როხჩა ქალარ „მე მიყვარს ქალალდის აღება“.

დნ გორ როხჩეჩოს ქალარ „მე არ ავიღებ ქალალდს“.

ჯოჯოლო „გახმობა“

ციმჟ რატარ ჯოჯოლა ბზნ „დედას უყვარს ბალახის გახმობა“.

ჯოჯოლერ ჰუნლ „გაახმო გუშინ“.

ჯოჯოლჩო ეე „ახმობს ახლა“.

ცაწალო ცემედო ჯოჯოლჩრ ბზნ „ქალები („ქალებმა“) გაზაფ-

ხელზე ახმობენ ბალახს“.

ჰუნდი უინიშუ ვოჯორ „შეშა თვითონ გახმა“.

- „ - ეე ვოჯო „ხმება ახლა“.

- „ - ვოჯორ „ხმება“.

დიცი ბატ ვოჯო ჰუნდუ „მე მიყვარს შეშის ხმობა“.

დიცი ცატ გუნენ გუნზალანდია „მე მიყვარს მდინარეში ბანაობა“.

დნ შენტეერ გუნზალანდია „მე წავედი დასაბანად“.

ყნრა მუნალაბარ ჰუნლ „ბავშვებმა იბანავეს გუმინ“.

ეე მუნზალაბან „ახლა ბანაობს“.

ხიშო მუნზალაბანჩ „ხვალ იბანავებს“.

ცინე, ცინეა „საცერი“

ეე ცინე მუხელჩო „ახლა ვცრი“.

დიცი ბატარ ცინე / მუხელან

ჰუნლ დნ ცინე მუხელეერ

ხიშო დნ ცინე მუხელჩოს ლო

ხიშო დნ ცინე მუხელჩო

დნ მუხეერ ხორ „მე დაკვალი ცხვარი, მამალი“.

დნ ეე მუხეჩ ხორ

დიცი ბატ მუხან ხორ

დნ მუხჩორ ხორ

ცუნგ ცუტ „ის წევს“.

ცუნგ ცუნჩრხ „მას ძინავს“.

დიე ჰალმალ ცუნჩრხ „ჩემი ამხანაგს ძინავს“.

დნ ეე ცუტურ „მე ახლა ვწევარ“.

ჰუნლი დნ ცუტურ

დიცი ცატ ცუნჩრხა „მე მიყვარს ძილი“.

დნ ეე ცუტან „მე ახლა ვწევარ“.

დნ ეე ცუტჩორ „მე ახლა ვწევარ“.

დნ ეე ცუტჩო „მე ახლა მძინავს“.

დნ ბილაჟბა ბეხეერ

ჰუნლ დნ ბეხეერ ბილაჟბა

დიდო ჰალმადლი ბატარ ბილაჟბა ჟადნ ბეჰკადია „ჩემს ამხა-
ნაგს უყვარს წვერის ყოველდღე პარსვა“.

ცრბულ ბილაჟბა ბეხკარ „მამა წვერს იპარსავს“.

დიცი მაწა ჟე ქიდ „მე ვუყურებ ახლა გოგოს“.

ცოჟე ჰუნლ თრწარ ქიდ „ვაჟმა უყურა რა, ნახა გოგო“.

დიცი ცატარ თრწან ქიდბოგ „მე მიყვარს ყურება გოგოებისა“.

დიცი იანწარ ქიდ „მე ვნახე გოგონა“.

ჰუნლ ჰალმადლი თრწერ ქიდბოგ „გუმინ ჩემი ამხანაგიც უყურა
გოგოს“.

ჰუნლ დნ თრწერ ქიდბოგ („ბალაჰან“) „გუმინ მე ვუყურე გოგოს“.

დიცი მატარ მაწა ქიდ „მე მიყვარს ყურება გოგოსი“.

დნ ლო ხიშო ცატოჟკოს ქიდ „მე ხვალ გოგოს ვუყურებ“.

დიცი ნგვკრ ჰიტ „მე ვნახე (ვიპოვე) დანა“.

დიცი ნგვა ჰიტ „მე ვპოულობ დანას“.

დიცი ნგვრ ჰიტ „მე ვპოულობ დანას“.

დიცი რატ ნგვა ჰიტ „მე მინდა დანის პოვნა“.

ქიდბრ რატ ნგვა ჰიტ „გოგოს უნდა დანის პოვნა“.

დიცი რატ ნგვა ჰიტ-ა (მრ. რ.) „დანები...“

ლ'იჰადია „ჩაცმა“

დიცი რატ ლ'იჰადია „მე მიყვარს ჩაცმა“.

დიდო ჰალმადლი ლ'იჰერ ფინჯაკ „ჩემმა ამხანაგმა ჩაიცვა პიჯაკი“.

დიდო ყვსდილ ლ'იჰე ქუნთა „ჩემი და იცვამს კაბას“.

„ „ ლ'იჰერ ქუნთა (აწ. დრო)

დნ ლ'იჰერ ქასთუმ „მე ვიცვამ კოსტუმს“.

დიცი რატ ლ'იჰა ლაჰი „მე მინდა ჩავიცვა ტანისამოსი“.

დუდო ცრბულ ლ'ენჰელერ წნ „შენი მამამ დაანთო ცეცხლი“.

ცრბულ ჟე წნ ლ'ენჰელ „მამა ახლა ცეცხლს ანთებს“.

ცრბულ ჟე წნ ლ'ენჰელის ლი „მამა ახლა ცეცხლს დაანთებს“.

დიცი რატ ლ'ენჰელა წნ „მე მიყვარს ცეცხლის დანთება“.

ჟე დნ წნ ლ'ენჰელო (აწ. დრო) მე ახლა ცეცხლს ვანთებ“.

დიდო ციმულ ჟადნ ხიშატ წნ ლ'ენჰელერ „ჩემი დედა ყოველ

დღე დილით ცეცხლს ანთებს“.

პორუ „ხერხი“

პორდო/რუჟე „ხერხვა („ხერხით ჭრა“)

ვექალო ჰუნლ პორდო/ბუჟერ ჰუნდუ „მწყემსმა გუშინ დახერხა შემა“.

ვექალო ჟე ბუჟერდო ჰუნდუ „მწყემსმა ახლა ხერხავს შემას“.

დიცი რატ რუჟა/პორდო ხოხე „მე მიყვარს ხის ხერხვა“.

სობულ უნდინ ბუჟე პორდო ჰუნდუ „მამა ყოველდღე ხერხავს შემას“.

„ „ ბუჟერ პორდო ჰუნდუ

დიცი ნაწა რუჟე პორდო მალმალლილ „მე ვხედავ, შემას ხერხავს ამხანაგებმა“.

ვექალო დუჟარდიოდ ბუჟე ბიტა „მწყემსმა მაკრატლით კრეკს ცხვარს“.

რუჟტენა „მაკრატელი“

სახ. ბოწი ბუჟეჩომ დუჟარდი „ცხვრის საპარსი მაკრატელი“.

ერგ. დუჟარდიოს ბაწარ (თოკი)

(დუჟარდილოს)

მიც. დუჟარდიოგ

დუჟარდიოლ

დნ ნგლ'გრ სოქრო დუჟარდიოლ „მე მივეცი ფული მაკრატელში“.

დიცი ნაწარ დუჟარდი „მე ვხედავ მაკრატელს“.

დნ თრწერ დუჟარდიოგ „მე ვუყურე მაკრატელს“.

ტორდე ჟეჟა „ჰადს აცხოვენ“.

დიდო ციძულ ჰუნლ ტორდე ჟეჟავერ „ჩემმა დედამ გუშინ ჰადი გამოაცხო“.

დიდო ცგსდილ ხო ჰელაკერ „ჩემმა ძმამ ხორცი შეწვა“.

ხო ჟეჟავერ „ხორცს წვავენ (პირდაპირ ცეცხლზე)“.

დნ ჟე ხო ჟეჟაქრო „მე ახლა ხორცს (ხორცი) ვწვავ“.

დნ ხო ჟეჟაქრ „მე ხორცს (ხორცი) ვწვავ“.

აწ. ჰელაკრო

აწ. ზ. ჰელაკრ

დიცი რატ უეუაქა ხო „მე მიყვარს ხორცის შეწვა“.

„ „ ჰელაქა ხო „ „ „ „ „

ცავე, ჰელაქ ხო ჰაბ საყათ! „ცოლო, შეწვი ხორცი ხელათ, ახლავე“.
დიცი ბიყე ხაზაქ მგც „მე ვიცი ქართული ენა“.

ცინტე დიცი ბიყერ ჯურუს მგც „შარშან მე ვიცოდი რუსული ენა“.

დილო ეგსდნი ბიყე ბატ-ბატიაბ მგც „ჩემმა ძმამ იცის სხვადასხვა ენა“.

ცილოდო ხალყლნი ბიყე ხაზაქ მგც „ჩვენმა ხალხმა იცის ქართული ენა“.

ხაზაქ მგც ცილოდო წალყლნი ბიყეჩი ლო: „ქართული ენა ხალხმა („ხალხს“) იცის“.

ცილოდო ხალყლნი ხაზაქ მგც ბიყა ბატ „ჩვენ ხალხს ქართული ენის ცოდნა უნდა“.

მ, ნ, ა ენტორ-ყო „არ წახვიდე“.

მ, ნ, ა, ენტე! „წადი!“

ლ'იჭრყო! „არ ჩაიცვა!“

ლ'იჭო! „ჩაიცვი!“

ცილ'რყო ქეჭ! „არ იმღერო!“

ცილო ქეჭ! „იმღერე!“

ხულ'ო ღინო! „სვი ღვინო!“ „დალიე!“

ხულ'რყო „არ სვა!“ „არ დალიო!“

რუჭო! „გაჭერი (პური)!“

რუჭრყო „არ გაჭრა!“

ციმულ ჰორრ ტალ'ე „დედამ ძროხას წველის“.

ციმულ „ ტალ'ატ „არ წველის ...“

ხეხლი, ცავე, ჰორრ ტალ'ო! „ქალო, ჩქარა მოწველე ძროხას!“

ტალ'რყო! „არ მოწველო!“

ციმულ ჰუნლ ჰორრ ტალ'ერ „დედამ გუშინ ძროხა მოწველა“.

ციმულ უნდნი ჰორრ ტალ'ორ „დედამ ყოველდღე წველის ძროხას“.

ციმულ ხიმო ჰორრ ტალ'ორ „დედა ხვალ მოწველის ძროხას“.

დიცი მაწარ ციმულ ჰორრ ტალ'ერ „მე ვხედავ, დედა ძროხას წველის“.

დმ რგწკარ ლ'ზდ ტაქანი „მე ვავავსე წყლით ჭიქა“.

დმ ლ'გ გიჭკეჩ ტაქანი რ „მე ვავსებ ჭიქას წყლით“.

გიჭკერ

გიჭკეჩო

გიჭკა, გიჭკარ

ინფ. გიჭკა

რგწკარ

რგწკაჩ

რგწკანლი „ავსებულია“.

რგწკაჩოსლი

დიცი რატ ღინოლდო რგწკა ტაქანი „მე მიყვარს ღვინით ავსება ჭიქისა“.

დმ ჰინჩოდ თოდრხერ „მე დღეს დავიღალე“.

ჟე დმ გუ'ტოლ' თოდრხერ „მე ახლა სიარულით ვიღლები“.

ჟე დმ თოდრხჩო ლო „ახლა მე ვიღლები“.

დმ ყატატ თოდრხა „მე არ მიყვარს დაღლა“.

დმ ხიშო თოდრხჩორ ცჰჰდნაჩ „მე ხვალ მუშაობით დავიღლები“.

დმ ხიშო თოდრხჩორ ცჰჰდნაჩატ „მე ხვალ მუშაობით არ დავიღლები“.

ცჰგ ჰინჭერ „მას შეეშინდა“.

ცჰგ ჰინჭორ „მას ეშინია“.

დიცი ყატატ ჰინჭა „მე არ მინდა შეშინება“.

დმ ჟე ჰინჭეჩო „მე შემეშინდება“.

დმ ჰინჭერ ბრლ'უტო „მე შემეშინდი სხვაზე“.

დმ ზურმულდო ცჰგ ჰინჭეკერ „მე ის ძალით შევაშინე“.

ცჰგ ზგლან ჰინჭეჩი („დოლო ვათილა ჰინყუნი“) „ის ალბათ შეშინდება“.

დიდო ჰალმადლილ მარჩეკერ ცაჰე „ჩემმა ამხანაგმა ააყენა ქალი“.

დიმე ცაჰე მარჩეჩ „ჩემი ცოლი ადგა“.

ჟე ცაჰე მარჩე „ახლა ცოლი დგება“.

იარჩეკო „აყენებს“.

ჟე დმ ცაჰე მარჩეკარ „მე ახლა ქალს ვაყენებ“.

დიცი მატ ცავე მარჩეკა

II კლ. დიცი იატ მარჩა „მე მიყვარს ადგომა“.

I კლ. დიცი ყატ სარჩა „ „ „ „ „

ჟე დნ მარჩე-ჩ „მე ახლა ვდგები“.

დნ ტუნდნ ხიშატ მარჩრრ „მე ყოველ დილას ვდგები“.

ტუნდნ დნ ნიშე მუტრრ „ყოველთვის მე სალამოს მძინავს“.

ჟე დნ ცავე იარჩეკო „მე ახლა ქალს ვაყენებ“.

ცოლ'ულ ნაცაკ თოფი „ის თოფს წმენდს“.

ცოლ'ულ თოფი რიტკე „ის თოფის შეკეთებას აწარმოებს“.

ცოლ'ულ ვოვო რიტკე „ის სახლს არემონტებს“.

რიტკერ „შეაკეთა“.

რიტკრრ

რიტკენ: ცოლ'ულმ როჯ რიტკენ „მას შეუძლია შეკეთება“.

დნ თოფი რიტკერო „მე თოფს შევაკეთებ“.

დიცი რატ თოფი რიტკა „მე მიყვარს თოფის შეკეთება“.

ცოლ'ულ ცონქერ ცოჟე „მან ცემა ბიჭი“.

ცოლ'ულ ჟე ცონქე ცოჟე „ის სცემს ახლა ბიჭს“.

ცოლ'ულ ჰინჩოდ ცონქენლო ცოჟე „მან დღეს სცემა ბიჭი“.

ცოლ'ულ ხიშო ცონქერ ცოჟე „ის ხვალ სცემს ბიჭს“.

ჟე დნ ცონქერ „მე ახლა ვცემ“.

დიცი ცატატ ცონქა ცოჟე „მე არ მიყვარს ვაჟის ცემა“

დიცი მატატ მონქა ქიდ „მე არ მიყვარს გოგოს ცემა“

ბაჰარჩი ცუჰუნლო „მამაკაცი მოკვდა“.

ცავე იუჰუნლო „ქალი მოკვდა“.

ვოჯლა ბიშენლო „ჰვერცხი გატყდა“.

სგ ბუჰურ „დათვი მოკვდა (ჰვნახე, რომ მოკვდა...)“.

სგ ბუჰუნლო „მომკვდარა (სხვამ მითხრაო)“.

ნემსი ბიშერ „ნემსი გატყდა“.

მაჰა რიშერ „ხმალი გატყდა“.

დნ ცნყგრ სუკუ „მე მოვიყვანე კაცი“.

დნ მწყგრ ცავე „მე მოვიყვანე ქალი“.

დნ ჯოჯლა ბიშკერ „მე კვერცხი გავტეხე“.

დნ ბიტერ სგ „მე მოვკალი დათვი“.

დნ რიშკერ ბალაჲ „მე გავტეხე ხანჯალი“.

დნ ბგურყერ ლახო ქიდბა „მე მოვიყვანე გოგონები“.

დნ ბგყერ ჟო „მე მოვიყვანე ძაღლი“.

დნ რგურყერ ჟობო „მე მოვიყვანე ძაღლები“.

დნ რირტერ სგბურ „მე მოვკალი დათვები“.

დნ რიშოკერ ლახი ჯოჯლარა „მე გავტეხე ბევრი კვერცხები“.

დნ რიშოკერ თელი მაჭურ „მე გავტეხე ბევრი ხმლები“.

ტუტ — „დაგდებ“ // ტუტალია (ინფ.)

ტუტჩო „ვაგდებ“.

ტუტჩრ (აწ. ზ.)

ტუტუნლო (ნამყო... ასე იწყება ზღაპარი.)

ტუტაჩოს ლი (მყოფ.)

დნ ხგცგრ ცავე რილ „მე ქალი დავტოვე მთაში“.

დნ ხნცრრ ცავე ბულრ „მე ვტოვებ ქალს სახლში“.

დნ ცავე ხგცოჩ ბულრ „მე სახლში ვტოვებ ქალს“.

დნ მატ ხგცა ცავე ბულრ „მე მიყვარს დატოვება“.

დნ ხიშო ლო ხგცოჩოს ცავე ბულრ „მე ხვალ დავტოვებ სახლში“.

დნ ხიშო ლო ცავე მწყჩოს „მე ხვალ შევირთავ („მოვიყვანე“)

კოლს“.

მწყგნლო „შეურთავს“.

გგსდილ ცავე მწყგნ ზგლჩოს ლო „ძმამ ცოლი აღბათ შეირთო“.

ვაცას ლაღდი იაჩგნ მათიზე იგო

ჰანს ზუყუნლო, ზუყუნლო ბერცინაბ ქიდ (ასე იწყება ზღაპარი.)

დნ ცინერ სუკუ რილ, მარატ „მე გავგზავნე კაცი მთაში“.

ცინერ „ვაგზავნი“ (ვიტიზე ვუგო).

ცინეროს ლო (ვიტიზე ვუგო)

ცინენლო (ვიტუნ ყანა).

ცინენ ზუყურ (დიცა ვიტუნ ვუკანა) კონკ.

ცინერ ჟე „ვაგზავნი ახლა“ (ვიტილა ჰანჟი).

ლ'ინონ	„	„ხუთივე	„
ცილ'ნონ	„	„ექვსივე	„
ცოლ'ნონ	მაყერ	„შვიდივე	
ბელ'ნონ	„	„რვავე მოვიდა“.	
ცუჭინონ	„	„ცხრავე	„
ცოწანონ	„	„ათივე	„
ჭონონ	„	„ოცივე	„
პან'სკიტნონ	„	„ასივე	„
პაზარნო	„	„ათასივე	„
ლ'ონორიგნო	„	„ოცდაათივე	„
ცოყენრიგნო	„	„ორმოცივე	„

ცნგ ჟუ-ჟ ცაწყერ „ის თვითონ მოვიდა“.

პან'ჩუ ცაწყერ „თვითონ მოვიდა“.

დნ ჟუ რყორ ვოჯო „მე თვითონ ავაშენე სახლი“.

ჟუ ცაწყერ „თვითონ მოვიდა“.

ჟინლო რუორ ვოჯო „თვითონ ააშენა სახლი“.

ჟინის ვოჯო „თავისი სახლი“

ჟინი ნგლ'გორ ცოქრო „თვითონ მისცეს ფული“.

ცოლ'ულ ბრყურ ბაბა „მან მოიტანა პური“.

დიცი მაწარ ცოლ'ულ ბრყურის ბაბა „მე ვხედავ, რომ მას მოაქვს პური“.

ცოლ'უ ბატ ბრყა (ბაყა) ბაბა „მე ვხედავ, რომ მას მოაქვს პური“.

ცობულ ხიშო რრყრრ ჰატტუ „მამა ხვალ მოიტანს პურს“.

დნ ბრყურ ჰრდე „მე მომაქვს ჰადი“.

ჟე რრყურ ტენ „ახლა მიმაქვს წიგნი“.

ცობულ ჟოდნ ბრყურ ჰრდე „მამა ყოველდღე მიაქვს მჭადი“.

ცობულ ჟოდნ ბრყრრ ჰრდე „მამამ ყოველდღე მოაქვს მჭადი“.

დნ ბაჰურ სურათ „მე ვხატავ სურათს“.

და ვანდნ ბრჰ-რრ „სურათ“.

დიცი ბატ ბაჰ-ა „სურათ“.

დამ ცოლ'ულ ვადრ „სურათ“. ბრკუ-ჩო-ს ლო „ის ყოველდღე ხატავს სურათს“.

ბრკუნლო

დამ სტგლმარ ჰალმადლი „მე მოვატყუე ამხანაგი“.

ჟე სტგლმარ ჰალმადლი „ახლა ვატყუებ“.

ინფ. სტგლმადია // სტგლმ

სტგლმარის ლო („მოატყუებს“.)

სტგლმლო

სამ ვადრ სტგლმარ „ის ყოველდღე ატყუებს“.

მგ სტგლმამ „შენ მატყუარა“.

მგ სტგლმარის ცოჟე „შენ მატყუარა ბიჭი ხარ“.

ნეხერ („დივა შვანა“) „მე მოვახვედრე“.

ნეხერ

ნეხენლი

ნეხერის-ლი

ნეხალენ ლო (დაჰაბ ხუტანა შეზი) „კინალამ მოხვდა“.

ნეხე-ჩ-გრლ ნაწარ „შეეხო. ვეხდავ, მოხვდა“.

დიცი ნაწარ თოფი ნეხე-ჩ ბრწინ „მე ვნახე, რომ თოფი მგელს ხვდება“.

(დრ ბიხანა თუმანკ შოლებ ბაწინ)

სრწან — 10

რრჯრ „იქნება“.

ლ'რნო ჰენი ლ'რნო (3 X 3)-ჟუჰინ (=9)

სოყენ ჰენი სოყენ რრჯრ სრწან ცილ'ნო

4 X 4 „იქნება 16“.

ლ'რბ ლ'რნო რრჯრ ცილ'ნო „3+3=6“

ლ'ირახ ლ'ინო რრჯრ სრწან

5 + 5 „იქნება“ 10.

სოყელტოს ლ'რნო რრკოლ' ცინ'ჩოხრ კანს „4-3 რომ გამოვაკლოთ, იქნება ერთი“.

სრწანტოს ყანუ რრკოლ' ცინ'ჩოხრ ბელ'ნო

10 — 2 „ავილოთ“, „რჩება“ 8

ცრწმან რიტაოლ' ყანნ ცინჩოხრარ ლინო „10 რა გავყოთ ორზე, იქნება 5“.

ცილ'ნო რიტაოლ' ლელნი ცინჩოხრარ ყანუ „6 გავყოთ სამზე, დარჩება ორი“.

დნ ცაწჩერ ჰულ ჰიტ „მე ვლესე გუშინ დანა“.

დნ ცაწჩერ შე ჰიტ „მე ვლესავ ახლა დანას“.

დიდო ცობულ რუტიოტა ცაწჩე (ცაწჩარ) ჰიტ „ჩემი ძმა ყოველ-დღე ლესავს დანას“.

ცაწჩო ჰიტ! „გალესე დანა!“

ცაწჩობ ცოლ'ულ ჰიტ!

(ნუს დუცა ჩარხედა ქქ!)

ხიშო დნ ცაწჩეჩოს ლი ჰიტ „ხვალ მე გავლესავ დანას“.

დიცი რატრარ ცაწჩნ „მე მიყვარს ლესვა“.

ცოგ „ის“, მრ. ცოგრა

ბოლ „ეს“, მრ. ბოდრა

მრ. ბზლა, მხ. ბზლ (დოღგო, დოჟ)

დნ ჰალტეზი ცრწრარ ბნოცნ „მე ვმუშაობ აქ“.

დნ ჰალტეზი ცრწრარ ცოგნ „მე ვმუშაობ იქ“.

ვექა // ვეზა „მწყემსი“

ცოგ ცუჰურ „ის მოკვდა“.

ვზდნ, ვზდმა „დღეები“

ჰორუ „ხერხი“

ლარიმ „ღარიბი“

ღალალ' „სოფლის სახელია“

ღერუ „მკერდი“

ლინ („ზაჰმათ“)

ღარბულ' („ღარბული“)

ღაჰბარ („გუგლაჯ“)

ღადე, ღადბა „ყვავი“

ღადეჰარე („ვინც სხვისას ჰამს“)

ჰონს ზუყუნლო რალ'ალნი შადდაჰა „იყო ერთი (ყოფილა ერთი)...“

ჯოვადია „კითხვა“ |

დურსალლო კოტ ვორ ტექ „სიძე კარგად კითხულობს წიგნს“.

სოლ'ულ ჰუნ'ლ კოტ ვორ ტექ „გუშინ ის კარგად იკითხა წიგნი“.

სოლ'უ დურსალლო ჟე კოტ ვორ ტექ „ის სიძე ახლა კარგად კითხულობს წიგნი“.

დიცი რატ ჯოვადია „მე მიყვარს კითხვა“.

დნ ვორ ტექ „მე (ახლა) კონკრეტ.) კითხულობ წიგნს“.

ვორ ტექ! „იკითხე წიგნი!“

მე ვოჩოს გოჩი ტექ? „შენ არ წაიკითხავ წიგნს?“

მე ვოვარი ტექ? „შენ კითხულობ წიგნს?“

დნ ზოჩოსლი ტექ „მე წავიკითხავ წიგნს“.

დილო გესტილ უნ'ტოო ჯოვარ ტექ (ტებ) „ჩემი და ყოველდღე კითხულობს წიგნს“.

პარზი რუოჩი „თხოულობს“.

მისქონ სუკულ პარზირუო პატტუ „საწყალმა კაცმა ითხოვს ფქვილი“.

პარზი რუოჩი „ითხოვა“.

უნ'ტოო პარზირუო „ყოველდღე მათხოვრობს“.

სოლ'უ გატ პარდეზი გაჯა „მას უყვარს თხოვნა“.

ცნგ გე'ტე პარზი რუა „ის მიდის სათხოვნელად“.

მე პარდეზი გაჯოჩოს ლოძ? „შენ ითხოვ?“

— გაჯოჩოს ლო „ვითხოვ“.

ქრლე, მრ. ქალურ „ლობე“, ნასგ „ყორე“ მრ. ნასგა

ქალხოზნიკლილ რუქლორ ნასგ „კოლმეურნე ანგრევეს ყორეს“.

ჰუნ'ლ დნ რუქლერ ნასგ „გუშინ მე დავანგრიე ყორე“.

რუქლო! „დაანგრიე!“

ხიშო დნ რუქლერის ლი ნასგ „ხვალ შენ დაანგრევე ყორეს“.

ჟე დნ რუქლერ ნასგ „მე ახლა ვანგრევე ყორეს“.

ქრლე ჟინიშუ რუქუნ რექერ „ლობე თვითონ დაინგრა რა, წაიქცა“.

ქრლე რუქურ „ლობე დაიგრა („მოკცდა“)“.

რუჰტლენლი სრლოდი ქრლე? „ვინ დაანგრია ღობე?“.

მგ რუჰტლენოს ღი ქრლე? „შენ დაანგრევე ყორეს?“

რუჰტლო! „დაანგრიე!“

რუჰტლო, ალი! „ალი, დაანგრიე!“

ცალადია „ყვირილი“

დნ ცალენცრტორ „მე ვყვირი“.

დნ ცალენცრტიერ ჰუნლ „მე ვიყვირე გუშინ“.

დნ ცატ ცალენცრტადია „მე მიყვარს ყვირილი“.

ცალენცრტიე! „იყვირე!“

დნ ჰინჩოდ ნეშე ცალენცრტორ „მე საღამოს დავიყვირებ“.

ცალენცრტიეჩ „ყვირი“.

ცალენცრტიენ ლო

ცალენცრტიენოს ლო

ფარატუნი ცოკ ცისტოროჟილილ „... ეძახის დარაჯს“.

ჰუნლ ცოკორ ფარატუნი „გუშინ გამოიძახა თავრემ“.

ინფ. ცოკა ცოკო! (ბრძ.)

ცოკიოს ლო ცოკორ

ცოკონლო

ტუტო ცოკორ ცისტოროჟილილ „ყოველდღე ეძახის დარაჯს“.

ცოგლო ცოკიოს ხიშო „ის გამოიძახებს ზვალ“.

ნიჟადია „თესვა“

ქალხოზილილ სიმიინდი მიჟერ „კოლმეურნეობამ სიმიინდი დათესა“.

ჟე მიჟეჩ სიმიინდი „ახლა თესავს სიმიინდს“.

მიჟორ

ჰალტუჟანლილ ღაჭილღი სიმიინდი მიჟორ „გლებმა ყოველ წე-
ლიწადს სიმიინდს თესავს“.

დიცი ბატ მიჟადია სიმიინდი, ვგბზ „მე მიყვარს სიმიინდის, პურის
თესვა“.

მიჟენლო (ბეტუნ ბუგო). მიჟენ ზუყურ (ბეტუნ ბუკან).

მიჟენოს ლო (ბეტუიზე ბუგო).

მიჟო! (ბრძ.)

წუღბ შადანლი რრჭურ ყარა „ქალმა შობა (დაბადა) ბავშვი“.
რრჭ „ბადებს“, რრჭრო „ბადებს“ (კონკრ.)
რრჭა (ინფ.)

ყოლწ ლი რრჭროს ხიშა „ის დაბადებს ხვალ“.
რრჭუნლი ყარა „დაბადა ბავშვი“. (ჰაბუნ ბუგო ლ'მერ)
ქ'რრჭუნ ზუყურ „უშობია“. თურმეობითია („არ უნახავს.“).
ყოყე „უშობია“.
მეტან! „წავიდეთ!“
რრჭო!

დნ ყრჭურ ჰაზანხო ყუჭინ ჭიტნო ჯონოს ლ'ნ „მე დავიბადე
1920 წელს“.

დნ ყრჭურ ბაჰარჩილ'უნ „მე გავხდი კაცი“.
ყარა ბგყალერ „ბავშვი გაიზარდა“.
დნ ყრჭურ ყგყუ „მე გავხდი დიდი“.
ხოხე ბგყლგ „ხე იზრდება“.
ქიდ იყლგ „გოგო იზრდება“.
ყოყ ყგყლგ „ბიჭი იზრდება“.
ლ'ილე ბგყლგ „ბატკანი იზრდება“.
ბიშე „ხბო იზრდება“.

ყენ'ხუ იყლგ
ბან რგყლგ

ყანგ ყგყლარ „ის გაიზარდა“.
დნ ბგყი ყერიჩ „მე აქ ვცხოვრობ“.
დნ ბგყი ყერიჩ ზუყურ „მე აქ ვცხოვრობდი“.
დნ ბგყი ყერიჩ „მე აქ გავიზარდე“.
დნ ბგყი ყერიჩოს ლო „მე აქ მცხოვრები ვარ“.
ყენ'ან ჰინჩოდ ბანყი „დღეს აქ ვიცხოვრებ“.
დიყი ყატ ყენა ბანყი „მე მიყვარს აქ ცხოვრება“.
ყერიჩო დნ „მე ვცხოვრობ“.
ყერიჩოზუყურ ყინ'ტაე დნ ბანყი „ვიცხოვრე მე შარშან აქ“.
ყერიჩნლო

ცეჩე!

ბნდ ყორო კოტტუ ლი „ეს სკამი კარგია“.

ბნდ ყორო ზუყურ კოტტუ „ეს სკამი კარგი იყო“.

ნგს ბნდ ყორო კოტტუ ლი-ლ'ე „ამბობენ, ეს სკამი კარგი არისო“.

ზუყურ კოტტუ „იყო კარგი“.

ზუყუნ ლი „ვიყავი“.

დნ ლო ხიშო „მე ვიქნები ხვალ“.

ზუყურ „არ არის“.

ზუყუნ ზღღოს ლო (ბუკუნ ბათიზე ბუგო)

ლ'გ ნიერუ სიმინდი „მორწყული სიმინდი“

დნ ლ'გ ნიეჩ „მე ვრწყავ“.

ჰუნლ დნ ლ'გ ნიერ „გუშინ მე მოვრწყე“.

ლ'გ ნიურ ჰინჩოდ „მოვრწყავ დღეს“.

ხიშო ლ'გ ნიეჩ „ხვალ მოვრწყავ“.

ლ'გ ნიო ჰინჩოდ! „მორწყე დღეს!“

ნიენლი ჰინჩოდ ლ'გ? „მორწყე დღეს წყალი?“ („გაუშვი დღეს წყალი?“)

ლ'გ ნიო! „მორწყე!“ („გაუშვი წყალი!“)

ნიენ ზუყურ „გაუშვა“.

დიდო ცგსღნი ნიენ ზუყურ ჰიფერ „ჩემმა ძმამ გაუშვა (გაუგზავ-
ნია) წაბლისთვის“.

ნიელი („ძმა“), ნიენლი („და“).

დნ ჰომავ ბუოჩ ცობჸ „მე ვეხმარები მას“.

დნ ჰომავ ბუოჩ ცგსღნი „მე ვეხმარები დას (ძმას)“.

დნ ჰომავ ბუოჩ ციფჸ „მე ვეხმარები დედას“.

როხჩო „ვყიდულობ“.

დნ როხორ თეთრად „მე ვიყიდე რვეული“.

დიც რატ როხაღია თეთრად „მე მიყვარს ყიდვა რვეულისა“.

დიცი რატ როხა თეთრად „მე მიყვარს რვეულის ყიდვა“.

როხორ თეთრად „ვყიდულობ რვეულს („რვეული“)“.

როხონლი თეთრად „ვიყიდე“.

როხონზუყურ თეთრად „ნაყილია“.

როხო! „იყიდე!“

დნ ლი როხროს ხიშო თეთრად „მე ვიყიდი ხვალ რვეულს“.

მგ როხრორი თეთრად? „შენ ყიღულღობ რვეულს?“

მგ როხრონღი თეთრად? „შენ ყიღულღობღი რვეულს?“

მგ როხროსღი თეთრად? „შენ იყიდი რვეულს?“

როქჩერ „ავიღე“. (ნ. ძირ.), როქჩეროს ლი (მყოფ.)

როქჩერი აწ. კ. როქჩერი (აწ. ზ.)

როქჩო! (ბრძ.), როქჩერი (კითხვ.)

როქჩენღი (თურმ.), როქჩერი ზუყურ „ვიღებღი“.

როქჩენ ზუყურ „ამიღია“.

დნ ჰინწი ცანცუ „მე ვაღებ კარს“.

დნ ჰინწარ ცანცუ „მე ვაღებ კარს“.

დნ ტუტხო ჰინწარ ცანცუ „მე ყოვეღღღე ვაღებ კარს“.

დნ ჰუნღღო ჰინწარ ცანცუ „მე გუნღინ გავაღე კარი“.

დნ ჰუნღო ჰინწარ ზუყურ ცანცუ

ჰინწნღი ჟე ცანცუ „კარი ახღა გაღებღულია“.

ჰინწმ ცანცუ! „გააღე კარი!“.

ღიცი მატ ჰინწ ცანცუ „მე მიყვარს კარის გაღება“.

ხიშო; ბეღო ხიშო „ის წავა ხვალ, ზეგ“.

ჰინწო! „დაკეტე!“

ღიცი მატ ინწა ცანცუ „მე მიყვარს კარის გაღება“.

დნ ინწორ „მე ვაღებ“. ინწენ ზუყურ

დნ ინწერი „მე ვაღებ“. ინწენ ზღღორ („აღბათ, გააღებღს.“)

ინწენღი ინწო!

ინწერიღი

ღიე ლაჭი რაჰა რატანღი „მე მინღა, გავიხაღო ტანსაცმელი“.

დნ რრჰრ ვიხღი // რაჰო

დნ რრჰტი „მე ვიხღი“.

რრჰო! რრჰტიღოს ლი

რრჰტენღი

რბჳუნ ზუყურ

ხაზაბალოლო თოჯნა ბურბ

დიცი ბატ თრჯნა ბუადია „მე მიყვარს თოხნა“.

თოჯი „თოხი“ (მრ. რ. — თოჯია)

ცენგუ „ნიჩაბი“ (მრ. რ. — ცენგუა)

ცონგ „ნაჯახი“ (მრ. რ. — ცონგა)

ცუნტულანი, ცუნტულანიოს ლო, ცუნტულანი ლო, ცუნტულანი!

დანი ჰონი ცუნტულარი „მე ტყეში დავიმაღე“.

ჟე ცუნტულანი „ახლა ვიმაღები“.

დიცი ხატ ჰონი ცუნტულანიდა „მე მიყვარს ტყეში დამაღვა“.

„ „ „ ცუნტულანი — „ —

ხაჯალ მანცაკ ხგლუ „კოლი წმენდს შარვალს“.

მანცაკარი, მანცაკიო, იანცაკიოს ლი, იაცაკენლი, მაცაკენ ზუყურ,
მანცაკო!

დიცი მანტ მანცაკა

დიცი მანტ იაცაკადია „მე მიყვარს დასუფთავება“.

მანცაკდანიოს ხაჯე „გასუფთავებული ქილა“

იენლენკენ „დაასუფთავა“.

ჟე იენლენკ ხგლუ, ჟე მენლენკიო, მენლენკო!

მენლენკენ ზუყურ, მანტ მენლენკა, მენლენკადია

მენლენკარი, მენლენკენლი, მენლენკიოსლი

დანი ყერენკერი „მე ვიჯექი“.

დანი ყერენკერი (აწ. კონკრ.) „ვჯდები (კონკრ.)“, ყერენკერი, ყერენკერი!

დიცი ხატ ყერენკერი „მე მიყვარს ჯდომა“.

ყერენკერილო, ყერენკერიოსლო, ყერენკერი ზუყურ

დანი ხარიერი „მე ავდექი“. ხარიერი! „ავდექი!“

ხარიერი „ვდგები“. ხარიერი ზუყურ „ავდექი“.

ხარიერი „ვდგები“ (აწ.ზ.). ხარიერი, ხარიერი „ავდგომა“.

ყარიერილო დიცი მანტ მარიერი „მე მიყვარს ადგომა“.

ყარიერიოსლო მგ ხარიერი! „შენ ადექი!“

მე სარჩორი „შენ დგები“.
სარჩე-ლე „ადგაო“.

დნ კოკორ „მე ავად გავხდი“.

კოკონ ზუყურ „უკან მტკივებია“.

დნ კოკო „მე ავად ვხდები“ (დუნ ცუნთულე ვუგო).

კოკორ „მტკივა“.

ცნგ კოკორი ყაწარ „ის ავად ხდება (ვნახე)“.

კოკო!

კოკადია // კოკა დნ ლო კოკორის ხიშო

კოკონლო „ავადაა“.

დნ ლო კოკორის ხიშო „მე ვიქნები ავად ხვალ“.

დნ რეკეკერ ჯოჯო „მე დავწვი სახლი“.

ჯოჯო რეკერ, რეკეკერ, რეკერ

რეკენლი, რეკეკერის ლი, რეკერის ლი

რეკენ ზუყურ

რეკენ ზღლნ „დაწვა ალბათ.“

დიცი რატ რეკეკა ჯოჯო „მე მიყვარს სახლის დაწვა“.

რეკადია „დაწვა“.

დიცი რატ რეკა // რეკადია

ჰალტუჯანლალო ბოლღერ ჰალტი „გლეხებმა დაამთავრეს მუ-
შაობა“.

ბოლღერ ჰალტი „ვამთავრებ მუშაობას“.

ბოლღერ „ვამთავრებ“, დიცი ბატ ბოლადია ჰალტი

ბოლღენლო „დავამთავრებ“, დიცი ბატ ბოლა ჰალტი

ბოლღენ ზუყურ

ბოლღერის ლო

ბოლღერ

ცნგ ზუყურს ბნცი „ის არ იყო აქ“.

ცნგრა ზუყურს ბნცი „ისინი არ იყვნენ აქ“.

ცნგ გორი ბნცი „ის არაა აქ“.

ცნგერ „ჩავარდა“.

ექჩო „ვარდება“.

ყვეენლო „ჩავარდა“.

ექენ ზუყურ „ჩავარდნილა“.

ყექო ზუყურ „ვარდებოდა“.

გლო ექ! „ჩქარა ჩავარდი!“.

ექრყო! „არ ჩავარდე!“

დიე ცატ ექქდია თუმბან ენხე „მე მიყვარს გადაგდება მტრის მდინარეში“.

დიე ცატ ექქა „მე მიყვარს ვარდნა“.

გიტო დოტო ექრე „ქვეშ ვარდება (კლდიდან)“.

დნ განყეზი-ცრჯურ ენხე „მე დავიხრჩვი წყალში (მდინარეში)“.

განყეზი ცრჯურ „ვიხრჩობი“.

- „ - ცრჯუნლო „დავიხრჩვი“.

- „ - ცრჯოს ლო „დამხრჩვალვარ“.

განყეზი ცრჯუნ ზუყურ

დიე ცატ განყეზი ცაე თუმბან „მე მიყვარს დახრჩობა“.

მეხეკო „ვიჰერთ“.

ყარალ მეხეკერ ლახი ბესო „ბავშვებმა დაიჭირეს ბევრი თევზი“.

ყარალ ნგანკერ ლახი ბესბია „ბავშვებმა დაიჭირეს ბევრი თევზები“.

მილიციალლილ გუკჰარ ესანბეე „მილიციამ დაიჭირა ასანბეე“.

იგუკჰარ (II კლ.) „დაიჭირა“.

გუკჰო „იჰერს“.

გუკჰენლო ... ზუყურ

გუკჰო ზუყურ

გუკჰე „დაიჰერს“.

გუკჰე! „დაიჭირე!“

დნ ლ'გროხჩო „გავიქეცი“.

ლ'გროხერ „გაიქეცა“.

ლ'გროხერ „მირბის“.

ლ'გროხ! „გაიქეცი!“

ლ'გროხნლო ზუყურ

ლ'გროხოსლო ;

ცატ ლ'გროხბ

ღნ ცუჩერ „მე გავიქცევი“.

შუგო ბეკიჷ „ცხენი გაიქცა“ („ცხენი მირბის“).

სუკუ მუჩე „კაცი მირბის“.

შუგუ მუჩრრ (მუჩერ) „ცხენი მირბის“.

მუჩნდია „რბენა“.

შუგუ მუჩა ბატ „ცხენს უყვარს სირბილი“.

მუჩენლო, მუჩენ ზუყურ, მუჩერ ზუყურ

მუჩე შუგუ! „გაიქეცი ცხენო!“

ცუჩე ცოჷე ბეცის! „გაიქეცი, ბიჷო, აქედან!“

მუჩე ქიდ!

ცუჩრყო! „არ გაიქცე!“

ცუჩრრი? „მირბიხარ?“

ჷულ ცუჩერი მგ? „გუშინ ირბინე შენ?“

კარლ'ეკადია „შეკრა“ კარლ'ეკო! „შეკერე!“

კარლ'ეკა „შეკრავ“ კარლ'ეკორი? „შეკერავ?“

კარლ'ეკო „კვრავ“. კარლ'ეკერ „შეკერე?“

კარლ'ეკრ „მირბის“.

კარლ'ეკერ „გაიქცა“.

კარლ'ეკენლი ზუყურ „გაქცეულა“.

კერბან კარლ'ერ „ძაფი შეიკრა“.

კარლ'რ „იკრავს“.

კარლ'ეკო! „შეიკარი!“

კარლ'ეჩოს კერბან „შეკრული ძაფი“

დიცი მატ კარლ'ეკადია კერბან „მე მიყვარს ძაფის შეკრა“.

რრწარ მეშოკი „სავსე ტომარა“

ცრწარ სუკუ „კაცი გაძღა“.

ცრწარ შადამ, ბრწარ შუგუ

ღნ ხიშო ცაწ „ხვალ გავძღები“.

მგ ცაწი? „შენ გაძღები?“

ცნგ ცოწიდი? „ის გაძღება?“

ცნწიო ზუყურ... ცნთა ცეშერ „საჰმელს ჰამს, საჰმელი შეჰამა“.

დნ ცნწერ „მე გავძეხი“. ცნგ ცნწნლო „ის გაძღა“.

ცნწიო დნ „მე ვძღები“. მგ ცნწი „შენ ძღები“.

დნ ჰუნლო ცოწერ „მე გუშინ გავძეხი“.

ჟე დნ ცნწგნლო „ახლა მე ვძღები (გამძღარია)“.

ზუყურ, ცნწგნ ზუყუნლო

დნ ცნწრ, მგ ცოწონლომ „შენ გამძღარა“. მგ ცოწი? „გავძეხი?“

ცნმ ცოწრ

დნ გგზნრ ფათინკარ „მე ჩავიცვი ფეხსაცმელებს“.

დნ გგზნჩ „მე ვიცვამ (ფეხსაცმელებს)“.

ხიშო დნ ლი გგზნჩოს „მე ხვალ ჩავიცვამ“.

ხიშო დნ გგზნ „ხვალ მე ჩავიცვამ“.

ხიშო მგ გგზნჩოს ლიძ „ხვალ შენ ჩავიცვამ?“

დნ გგზნ ზუყურ ჰუნ „მე ჩავიცვი გუშინ“.

დნ ცეჟერგწერ მარატოს ცრბუ ცანყოლ „მე გამიხარდა მამის ჩამოსვლა (რომ ჩამოვიდა)“.

ცრბუ ცანყეჩ ცაწოლ ცეჟერგწერ „მამა რომ მოდის, ვნახე, გამიხარდა“.

ცეჟერგწრ, ცეჟერწნლო, ცეჟერგწიო, ცნგ ცეჟერგწ, მგ ცეჟერგწი

დნ ხიშო ცეჟერგწრ, დნ ცეჟერგწნლო ჰინჩოდ („მე დღეს ვმხიარულობ“), მგ ცეჟერგწი? „შენ გიხარია?“ ცეჟერგწობ (III პ.),
მეჟერიჰობ! „იმხიარულოს!“

ლ'იშერ ჰრნ „სჰელი ტყე“

შეშერ ჰინ „სჰელი რძე“

შეშერ ძაყუ „სჰელი ფაფა“

დღე ჰიტ ნენნსუ ლი „ჩემი დანა ბლაგვი“.

ნენნსუ ჰიტ „ბლაგვი დანა“.

ნენნსუ ცონგ, ბალამ „ბლაგვი ნაჯახი, ხანჯალი“.

ცოლულ ლ'იშუ რუო „ის ცეკვავს“.

დნ ლ'იშუ რუოჩ „მე ვცეკვავ“.

მგ ლ'იშუ რუოჩომ „შენ ცეკვავ“.

მგნ კოტ ლიშუ რუო, დონ კოტ ლიშუ რუო „მეც კარგად
ჰკეკვავ, შენც კარგად ცეკვავ“.

ყოწლულონ კოტ ლიშუ რუვო „ისიც კარგად ცეკვავს“.

დნ ყეწაჩო გოროდღნ, მგნ ყეწაე! „მე მივდივარ ქალაქში,
შენც მიდიხარ!“

გოროდღნ, ყოგნო ყეწაჩოს ლო გოროდღნ „ქალაქში, ისიც
წავა („წამსვლელია“) ქალაქში“.

დნ ყეწაჩო ბუღლი „მე მივდივარ სახლში“.

მგნ ყეწაე ბუღლი „შენ წადი სახლში“.

ყოგნო ყეწაეჩ ბუღლი „ის მიდის სახლში“.

ყიღენ მეტაჩო ბუღლი

მიყენ მეტაე ბუღლი

ყოგრან მეტაე ბუღლი

ყოგრა ლარანო მეტაე ბუღლი

დნ ყეწაჩოს ლო ბუღლი ჰაბ საყათ

მგნ ყეწაჩოს ლო ბუღლი ჰაბ საყათ

ყოგნო ყეწაჩოს ლო ბუღლი ჰაბ საყათ

ყიღენ მეტაჩოს ლო ბუღლი ჰაბ საყათ

მიყენ მეტაჩოს ლო ბუღლი ჰაბ საყათ

ყოგრან მეტაჩოს ლო ბუღლი ჰაბ საყათ

დნ ვადნ ყეტაჩრ ბუღლი ნიშთოქოლ ყეშადია „მე ყოველდღე
მივდივარ სახლში საღამოს ჰამისათვის („საჰმელად“)“.

მგნ ვადნ ყეტაჩრ ბუღლი ნიშთოქოლ ყეშადია

ყოგნო ვადნ ყეტაჩრ ბუღლი ნიშთოქოლ ყეშადია

ყიღენ მეტაჩრ ბუღლი ნიშთოქოლ ბეშადია

მიყენ მეტაჩრ ბუღლი ნიშთოქოლ ბეშადია

ყოგრან მეტაჩრ ბუღლი ნიშთოქოლ ბეშადია

დნ ვადი ყეწაე! „არ შეიძლება!“

დნ ვადი ყეწაეჩრ! „არ შეიძლება!“

დნ ხიშო ყეწაჩოს ლო „მე ხვალ წავალ.“

მგნ ხიშ ყეწაჩოს ლო

ყოფრან ხიშო მეტაჩოს ლო
ცილენ ხიში მეტაჩოს ლო
მიჟენ ხიშო მეტაჩოს ლო
ყოფრან ხიშო მეტაჩოს ლო
დნ ნაჟერ, ნაწად? „მე ვკერავ, ხედავ?“
მგნ ნაჟერ, ნაწად? „შენ კერავ, ხედავ?“
ყოლულ ნაჟერ ნაწად? „ის კერავს, ხედავ?“
დნ ჟე ქოდ ცაჟელან „მე ახლა ხელით ვკერავ“.
მგ ქოდ ცაწელან „შენ ხელით კერავ“.

ცაწელანი! „კერვა არ შეიძლება!“

მგ ქოდ ცაწელანი, ცაწად? „ეს ხელით კერვა შეიძლება?“
დნ ცაწერი ჰაბ საათ „მე ახლა მოვალ“.
დნ ხიშო ცაწერი „მე ხვალ მოვალ“.
დნ ნანი (ნოჩი) (ო ვიწრო ისმის) „მოვდივარ“.
მგნ ხიშო ცაწერიოჟ? „ხვალ მოხვალ შენ?“
ცაწ ხიშო ცაწე „ის ხვალ მოვა“.
მგნ ხიშო ნოჩოსლო ჰაყაბ „შენც ხვალ მოხვალ ზუსტად!“
დანი ხიშო ნოჩოსლო ჰაყაბ „მეც ხვალ მოვალ ზუსტად“.
ყოფნო ხიშო ნოჩოსლო ჰაყაბ
ცილენ ხიშო ნოჩოსლო ჰაყაბ
მიჟენ ხიშო ნოჩოსლო ჰაყაბ
ყოფრან ხიშო ნოჩოსლო ჰაყაბ
მგნ ხიშო ჰაყაბ ცოწერი! „შენ ხვალ ზუსტად მოხვალ!“
დანი ხიშო ჰაყაბ ცოწერი
ყოფნო ხიშო ჰაყაბ ცოწერი
ცილენ ხიშო ჰაყაბ ცოწერი
მიჟ ხიშო ჰაყაბ ცოწერი
ყოფრან ხიშო ჰაყაბ ცოწერი
ბგსო „თევი“, ბგსა „თევიები“.
შუგუ, შუგურ „ცხენი“, „ცხენები“.
სარიო, სარიარ „ჰაკი“, „ჰაკები“.

ბეგალა, ბეგალარ „გველი“, „გველები“.
გუდო, გუდბა „ქათამი“, „ქათმები“.
ბოწა, ბოწბა „მგელი“, „მგლები“.
წა, წაბურ „ცეცხლი“, „ცეცხლები“.
სა, საბურ „მელა“, „მელიები“.
ბაჰარჩი, ბაჰარზალ „კაცი“, „მამაკაცი“, „მამაკაცები“.
ზადამ „მამაკაცი“
ზადან „ქალი“
სუკუ? „ვინ?“
ჰიდელ სუკუ? „რამდენი კაცია?“
რრკუ „გული“
კუ, კუბურ „არწივი“
ბიშე, ბიშურ „ხო“, „ხოები“.
ჩიკე, ჩოკბა „თიკანი“, „თიკნები“.
ლილე, ლილა „ბატკანი“, „ბატკნები“.
ბეტერჰან, ბეტერჰანლი „ქმარი“, „ქმრები“.
გედუ, გედბა „კატა“, „კატები“.
ტოტ, ტოტა „ბუზი“, „ბუზები“.
ბატი, ბატია „ბატი“, „ბატები“.
ცავე, ცავა „ქალი, ცოლი“, „ქალები, ცოლები“.
შელუ, შელუა „რქა“
ცონს, ცონსუ „ხარი“, „ხარები“.
კარა, კარურ „წყარო“, „წყაროები“.
ბგყუ კარა „ტბა“
ბგყუ რალად „დიდი ზღვა“
ჰეჰ, ჰევა „ჩიტი“, „ჩიტები“.
ხოხე, ხოხლა „ხე“, „ხეები“.
ყრმ, ყრმა „თავი“, „თავეები“.
ჰორდე „ჰადი“
ჰონოს თახ „ტახტი“
სთოლ, სთოლლა „მაგიდა“

სგ, სგბურ „დათვი“, „დათვები“.
 ვინ, ვინბურ „ჟურდღელი“
 ჰინ „რძე“
 უნ, უობა „ძაღლი“, „ძაღლები“.
 თოფი „თოფი“, „თოფები“.
 ჰონდ „ოფლი“
 ტანფური „ფანდური“
 ბემ, ბემა „ტყავი“, „ტყავები“.
 მრგრ, მრგურ „ტყავი“, „ტყავები“.
 მეშოქ „ტომარა“
 კიმა, კიშარ „დოქი“, „ჟოკა“, „დოქები“, „ჟოკები“.
 მრლუ, მრლუა „ფრჩხილი“, „ფრჩხილები“.
 ნან, ნანურ „ჩლიქი“, „ჩლიქები“.
 ლორა, ლორარ „ძვალი“, „ძვლები“.
 ტპრა, ტპრარ „ტარო“ (სიმინდისა), „ტაროები“.
 სგნუ, სგნუვა
 ჰიტ, ჰიტა „დანა“, „დანები“.
 მილ, მილა „ჟული“, „ჟულები“.
 ცონ „მარილი“
 ჩონდოდრს „მარილიანი“
 ცონ გრსუ „უმარილო“
 შუგურ-ლიდერ სუკუ „ცხენიანი კაცი“
 წუგურ გრმს სუკუ „უცხენო კაცი“
 ჯოჯო ლიდერ სუკუ „სახლიანი კაცი“
 ჯოჯო გრმს სუკუ „უსახლო კაცი“
 ცავე გრმს სუკუ „კაცი“
 ცავე ლიდერ სუკუ „ცოლიანი კაცი“
 თრღუ „ტალახი“
 ცოლულ მახნლარ ყირ „მან ჩამოკიდა ნაბადი“.
 „ მახნლარ სუკუ
 დნ მახნლჩო, მახნლჩოს ყირ „ჩამოკიდებული ნაბადი“

ბოლოსიტყვა,

წარმოდგენილი ტექსტები ჩაწერილია ბეჟიტელებითა და ჰუნზიბელებით დასახლებულ აულებში, პირველად ყვარლის რაიონის სოფ. ხაშალხუტში (არემის ტერიტორია) — საკუთრივ ხაშალხუტში, ბეჟიტაში, ტლადალში, ჰუნზიბში, ნაჰადასა და დარბუთლში, სადაც სპეციალური მივლინებით ვიყავი გაგზავნილი 1937 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მთის კავკასიურ ენათა კათედრის მიერ (კათ. გამგე — პროფ. არნ. ჩიქობავა). მივლინების მიზანი იყო, შეგვესწავლა ამ სოფლებში მცხოვრები დაღესტნელი ხალხის მეცნიერულად შეუსწავლელი ბეჟიტურ-ჰუნზიბური ენა და გვეწარმოებინა მისი სტრუქტურის კვლევა-ძიება მონათესავე ქართველურ ენათა გენეზისის გასარკვევად. ამ მიზნით უნივერსიტეტიდან მივლინებით გაგვიშვეს 1940-1941 წლებშიც. შემდეგში მეორე მსოფლიო ომის დაწყების გამო მუშაობა შეგვიფერხდა... 1947 წელს ისევ ვეწვიე ბეჟიტელებსა და ჰუნზიბელებს — დაღესტნის რეთლაბის რაიონის აულებში ვიცხოვრე და ვიმუშავე მათთან ერთად.

ბეჟიტელ-ჰუნზიბელებთან ვმუშაობდი 1957 წლის ზაფხულშიც — ვეწვიე საცხენისსა და ახალსოფელს (ყვარლის რ.)...

1940-1941 წლებში ტექსტები ჩაწერილი გვაქვს თბილისშიც აქვე მოსწავლე ადალა შაფიოღლი იბრაჰიმოვისაგან.¹

ყველა ამ მივლინების ინიციატორი და ხელმძღვანელი იყო აკად. არნ. ჩიქობავა. მუშაობის ანგარიშიც მისთვის უნდა ჩამებარებინა. ასეც ხდებოდა.²

ჯერჯერობით გამოუქვეყნებელი გვრჩება საკვლევი ენის ლექსიკა. ვფიქრობთ, მისი დიდი ნაწილი შევა ახლო ხანში გამოსაცემ ნაშრომში — „დიდოურ ენათა განმარტებითი ლექსიკონი“.

ღმერთმა ქნას, მოვასწროთ!

ავტორი

2003 წლის იანვარი

¹ იხ. ჩვენს წიგნში — „სახელის მორფოლოგიური კატეგორიები ბეჟიტურ ენაში“, თბ., 1996, გვ. 10.

² არნ. ჩიქობავა, მთის კავკასიურ ენათა შესწავლისათვის ჩვენში, „ენიმკის მოამბე“, ტ. XII, თბ., 1942.

სატრანსკრიპციო ნიშნები

ქართული ანბანის რიგზე

ა ა ა^ა/ა^ა/ ა^ა ა^ა ბ გ დ ე ე ე^ე ე^ე ვ უ ზ თ ი ი^ი ი^ი კ ლ ლ' ლ' მ
ნ ძ ო ო ო^ო ო^ო რ რ რ^რ (ჰ) ყ რ ს ტ ტ უ უ უ^უ უ^უ ფ ქ ლ ყ შ ხ ც
(d) წ ჳ ხ ხ^ხ ჯ ჯ ჳ ჳ გ გ^გ გ

განმარტება

- ხმოვნის თავზე (ა) — მიუთითებს მის სიგრძეზე.
- ხმოვნის მარჯვნივ და ზევით (ა^ა) — აღნიშნავს მის ნაზალურობას.
- .. ხმოვნის თავზე (ა^ა) — გადმოსცემს მის უმლაუტიზირებულ ხასიათს.
- ხმოვნის თავზე (ა^ა) — აღნიშნავს მის სივიწროვეს.
- ◀ თანხმოვნის გვერდით, მარჯვნივ (ჰ) — მიუთითებს ბგერის ფარინგალურობაზე.
- ˘ თანხმოვნის მარჯვნივ და ზევით (ლ[˘]) — აღნიშნავს ბგერის სირბილეს.
- ლ', ლ', ტ — იგივე ლატერალებია, რაც ხუნძურ ენაში გვაქვს (ლ'აბგო „სამი... ანლ'გო „ექვსი“... ანტ'გო „შვიდი“). პირველი ორი ფშვინეიერია, მესამე — აბრუტივი.
- ჟ||გ — ერთნაირი წყვილბაგისმიერი თანხმოვნებია.
- ჟ — მჟღერი ფარინგალური სპირანტია (შდრ. ხუნძ. მეჭერ „მთა“).
- გ — ე. წ. ირაციონალური ხმოვანია (შდრ. მეგრული კენტგრი „კიტრი“, ქგრი „ქორი“).
- ჟ — ყელისმიერი (სახმოსიმებისმიერი) ხშულ-მსკდომი ყრუ თანხმოვანია (შდრ. მეგრული ცვანა „ყანა“, ეუდე „სახლი“).
- რ — ა-სკენ გადახრილი ღია რ ხმოვანია.

ელიზბარ ლომთაძის

გამოქვეყნებული მონოგრაფიები:

1. **Э. А. Ломтадзе, Гинухский диалект дидайсского языка**, издательство АН ГССР, 212 с., Тб., 1963.

2. **ელიზბარ ლომთაძე**, სიტყვათმახვილი დიდოურ ენებში, შედარებით ისტორიული ანალიზი, გამომცემლობა "მეცნიერება", 252 გვ., თბ., 1984.

3. **ელიზბარ ლომთაძე**, დიდოურ ენათა ვოკალიზმის დიაქრონიული ანალიზი, თბ., 401 გვ., 1994.

4. **ელიზბარ ლომთაძე**, სახელის მორფოლოგიური კატეგორიები ბეჟიტურ ენაში, თსუ გამომცემლობა, 285 გვ., თბ., 1996.

5. **ელიზბარ ლომთაძე**, ხვარშიული ენა, I, ფონეტიკა, გამომცემლობა "ქართული ენა", 378 გვ., თბ., 1998.

6. **ელიზბარ ლომთაძე**, ზმნა და ნაზმნარი სახელები ბეჟიტურ (ბეჟიტურ-ჰუნზიბურ) ენაში (შედარებით-ისტორიული ანალიზი), გამომცემლობა "ქართული ენა", 357 გვ., თბ., 2000.

შინაარსი

შესავალი	5
-----------------------	---

თავი I

წინადადების წევრები	6
§ 1. ქვემდებარე.....	6
§ 2. შემასმენელი.....	9
§ 3. პირდაპირი დამატება.....	11
§ 4. ირიბი დამატება.....	17
§ 5. უბრალო დამატება.....	21
§ 6. გარემოება.....	25
§ 7. განსაზღვრება.....	29

თავი II

წინადადების წევრთა კავშირი	34
§ 8. შეთანხმება.....	34
§ 9. მართვა.....	41
§ 10. შეთანხმება და მართვა განსაზღვრებაში.....	56
§ 11. მირთვა.....	58
§ 12. მართვა და მირთვა გარემოებებში	60

თავი III

წინადადებათა სახეები აგებულების მიხედვით	67
§ 13. მარტივი წინადადება	67
§ 14. შერწყმული წინადადება	71
§ 15. განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები მარტივ და შერწყმულ წინადადებაში	78
§ 16. რთული თანწყობილი წინადადება.....	81

თავი IV

რთული ქვეწყობილი წინადადების თაობაზე	86
§ 17. რთული ქვეწყობილი წინადადების შინაარსის გადმოსაცემად გამოყენებული სამეტყველო საშუალებანი.....	86

ზოგიერთი სინტაქსური საკითხის შესახებ	109
18 ნაზმნარი სახელით გამოხატული წევრის ადგილი წინადადებ- ბაში.....	109
19. ზმნის მოქმედების ერთდროულობის გამომხატველი ფორმის ფუძე ჰუნზიბურში.....	113

ბეჟიტურ (ბეჟიტურ-ჰუნზიბური) ენის ტექსტები

I. ბეჟიტური დიალექტი	126
საკუთრივ ბეჟიტური (resp. კაპუჭური) კილოკავის ტექსტები ..	126
ტლადალური კილოკავის ტექსტები.....	155
ხაშალხუტური კილოკავის ტექსტები	194
II. ჰუნზიბური დიალექტი	248
საკუთრივ ჰუნზიბური კილოკავის ტექსტები.....	248
ლარბუთლური თქმის ტექსტები	292
ნაჰადური თქმის ტექსტები	358
ბოლოსიტყვა	387
სატრანსკრიფციო ნიშნები	388